СБОРНИКЪ
РОДИНА

ИЗДАНИЕ НА БЪЛГАРО-МОХАМЕДАНСКАТА КУЛТУРНО-ПРОСВѢТНА и БЛАГОТВОРИТЕЛНА ДРУЖБА „Р О Д И Н А“ ВЪ ГР. СМОЛЕНЪ

КНИГА ПЪРВА
(1937—1938)

подъ редакцията на Петъръ Ан. Мариновъ

1939

949.72.05
Хр С23
949.72.05
6128/1962
Библиотека при
ч ще „ХР БОТЕВ"
гр Смолян

Печатница Хр. Г. Дановъ - О.О. Д-во
Пловдивъ — № 2/1939 год.

„. . . има повече отъ единъ милионъ мюсюлмани. Тъзи мюсюлмани не сж дошли отъ Азия, както обикновено мислятъ. Това сж потомци на тъзи българи, преобърнати въ исляма въ епохата на завоеваването и следващитъ години. Това сж деца на сжщата тая страна, на сжщата тая раса, отъ сжщото това колъно. А измежду тъхъ има една часть, които не говорятъ другъ езикъ, освенъ българския."

Мидхадъ паша *(1822—1884), управитель на Дунавския вилаетъ. Изъ статията му: „Турция въ своето минало, настояще и бждеще", въ френското списание „Ревю сиантификъ де ла Франсъ е де л' етранже", год. VII, януарий — юлий, 1878 год., Парижъ, стр. 1149—1154. Цитатътъ е отъ стр. 1152.*

СЪДЪРЖАНИЕ

Стр.

I. ЛѢТОПИСНИ БЕЛЕЖКИ.

1. Предвестие за дружба „Родина“. Първа българо-мохамеданска вечеринка въ гр. Смоленъ. Отзиви въ печата 9
2. Основаване дружба „Родина“. Учредителенъ протоколъ. Уставъ 31
3. Изъ дейностьта на културна дружба „Родина“. Първо организационно събрание. Първа стѫпка за промѣна женското облѣкло. Вечеринка съ пиеса „Възрожденци“. Отзиви въ печата. Спорове около понятията „народность и религия“. Възпѣвъ на дружба „Родина“. Постѫпки за поставяне на ясни начала религиозното изпълнение. Обиколка въ с. с. Смилянъ и Арда. Откриване готварски курсъ за женитѣ българки мохамеданки. Втора традиционна вечеринка. Гостуване на дружба „Родина“ въ гр. Асеновградъ и Пловдивъ. Годишниятъ праздникъ на дружба „Родина“ 37
4. Посвещение 76

II. ДѢЛЪ НА МЛАДИТѢ БЪЛГАРИ МОХАМЕДАНИ.

1. Юсеинъ К. Якубовъ. Стихотворения: Ний. Тамъ. Срѣдногорецъ. Защо? Пролѣть. Самотни цвѣтя. 77
2. Арифъ Бейски. Къмъ братята българи мохамедани. Къмъ възраждане! Свобода на жената! . . 85
3. Арифъ Саджковъ. Нашиятъ пѫть. За единъ родопски прѣкоръ 91
4. Юсеинъ К. Якубовъ. Минало и понятия за народность и религия 95
5. Риза А. Солаковъ. Религия и народность въ връзка съ бита, нравитѣ и обичаитѣ на родопскитѣ българи мохамедани 101
6. Яшаръ М. Делиеминовъ. Писмо отъ Родопа. 108
7. Бехчетъ М. Сердаровъ. За нашата просвѣта . 110
8. Мустафа Шарковъ. Кърклярь - четиридесеттѣ (мохамеданска легенда). Повече свѣтлина! Въ свѣта има салъ четирма (арабска мѫдрость) . . . 111

Стр.

III. НАРОДОУЧЕНЪ ОТДѢЛЪ.

1. Архитектура 117
2. Носия 119
3. Българо-мохамедански народни пѣсни; народни приказки; пословици; гатанки; названия на месецитѣ; названия на държави и народи; роднински названия и извиквания; народни повѣрия; народни благодарности; клетви; съжаления; похвални и обидни епитети; названия на махали и поддѣленията имъ въ гр. Смоленъ; названия на мѣстности около гр. Смоленъ; фамилни и прѣкорни имена въ гр. Смоленъ 120
4. Българо-мохамеданска народна пѣсень отъ Ловчанско 139

IV. БЪЛГАРО-МОХАМЕДАНСКИ ПРОСВѢТИТЕЛИ И ПРИЯТЕЛИ.

1. Ст. Захариевъ 141
2. Михаилъ Ив. Маджаровъ 143
3. Константинъ Величковъ 145

V. КНИГОПИСЪ ЗА БЪЛГАРИТѢ МОХАМЕДАНИ (1870 до 1900 г.) 148

VI. БЪЛГАРО-МОХАМЕДАНСКИ УТРА И ВЕЧЕРИНКИ.

1. Декламации. 155
2. Хумористични 169
3. Пиеси:
„Сѫдътъ на агитѣ“ 173
„Възрожденци“ 197
„Посестрими“ 238

VII. БЕЛЕЖКИ И ОЦЕНКИ НА КНИГИ, СТАТИИ И ИЗВЕСТИЯ, ИМАЩИ ВРЪЗКА ИЛИ КАКВО ДА Е ЗНАЧЕНИЕ ЗА БЪЛГАРИТѢ МОХАМЕДАНИ. . . 255

Некролози: Еминъ Тахировъ Агушевъ. † Ант. Страшимировъ. † Ст. Н. Шишковъ. . . 260

Списъкъ на членоветѣ 265

Вести отъ редакцията 266

I. ЛѢТОПИСНИ БЕЛЕЖКИ.

1. ПРЕДВЕСТИЕ ЗА ДРУЖБА „РОДИНА“:

На 13 януарий 1937 година въ гр. Смоленъ имаше музикална вечеринка. Уреждаше я Данаилъ Тотевъ, държавенъ лесничей, родомъ отъ гр. Ловечъ, който при съставяне програмата се срещна съ Петъръ Мариновъ родопчанинъ, чиновникъ въ гр. Смоленъ, съ когото размѣниха мисли по устройството, програмата и изпълнението на вечеринката. Мариновъ между другото каза на Тотевъ, че ще е

Изгледъ отъ гр. Смоленъ.

много умѣстно, па и оригинално за самото музикално тържество, ако извикатъ и десетина души българи мохамедани, добри пѣвци, които да изпѣятъ на сцената нѣколко народни пѣсни, съ което ще се разнообрази програмата, отъ една страна, и, отъ друга, ще се даде потикъ и на българитѣ

мохамедани да излизатъ на сцената. Тотевъ веднага възприе, разпореди и събра такава една група. Тѣ пъкъ отъ своя страна доведоха единъ свой съвѣрникъ, изкусенъ свирачъ на сазъ, събраха се на сцената, упражниха се и, когато имъ дойде редътъ, изпълниха номера си тъй добре, както може би никой отъ зрителитѣ не очакваше. Впечатлението у посетителитѣ бѣ тъй силно и неочаквано, че ги извикаха на бисъ втори пѫть, и тѣ изпѣха още нѣколко пѣсни.

После, по време на веселата часть на вечеринката, тия пѣвци българи мохамедани останаха въ салона между посетителитѣ. Отъ всички страни имъ се отправяха похвали и поздравления. Тѣ отначало се смущаваха и срамуваха, но скоро се отпустнаха и почнаха да вематъ участие въ разговоритѣ съ видимо удоволствие. Въ време на единъ антрактъ, когато повечето отъ тѣхъ се бѣха събрали на срѣдата и разглеждаха салона, при тѣхъ дойде и Петъръ Мариновъ, който сѫщо ги поздрави, похвали и каза:

— Аферимъ, господа! Браво! Вижъ какво хубаво сте могли да пѣѐте, та са врю́ть зачудиха!

— Дали бѣ наистина хубаво, бай Петре? питаха нѣкои.

— Какъ да бѣ не хубаво! Вие ега̀ башердѝ-свате тъй хубаво да пѣѐте, та може и цѣла вечеринка да сто̀рите . . . Хемъ да е чисто българо-мохамеданска. . . Ще посвирите, попѣете и поиграете, и сигурни бѫдете съ успѣхъ! . .

— Вай, чи може и да гу щимъ стори, казаха нѣкои отъ тѣхъ.

— Пъкъ може да си доведете и жѐнине, продължи Мариновъ. Тѣ са хичъ не ви́дювали вечеринка, та ще би да дойдатъ и тѣ да видятъ барекъ адно представление. . . Ей ви балкона—и той посочи горния етажъ на салона—може да го опредѣлите само за жѐни, да съ̀днатъ тамъ съвсемъ отдѣлно, та никой да хи не види.

Въ това време военната музика засвири, веселието продължи, и разговорътъ прекѫсна. Младежитѣ българи християни се хванаха да играятъ валсове и други модерни игри, а по време на хорото се хванаха и нѣкои българи мохамедани. Вечеринката продължи при едно много приятно настроение и сърдечни чувства. Когато веселието се свърши и всички се разотиваха весели и доволни, въ това число и българитѣ мохамедани, по лицата на последнитѣ се четѣше общо доволство и озарение отъ появило се вече желание наистина „да сторятъ вечеринка“. Имената на тия първи пѣвци българи мохамедани сѫ: Ахмедъ С. Хусковъ, Арифъ Буйковъ, Мехмедъ Велиевъ, Асанъ Шеховъ, Салихъ Бошнаковъ, Зюйди Челебиевъ, Ахмедъ Хардалийски, Мехмедъ Кучка́ровъ и Мехмедъ Каваловъ, а свирачъ на сазъ Али Саидовъ Шиковъ.

Българинъ мохамеданинъ и момиче.

ПЪРВА БЪЛГАРО-МОХАМЕДАНСКА ВЕЧЕРИНКА ВЪ ГР. СМОЛЕНЪ.

Едновременно съ горната случка, но независимо отъ нея, идея за българо-мохамеданска вече-

ринка е дошла и на младия, съ буденъ умъ и решителна воля Арифъ Бейски, българинъ мохамеданинъ отъ гр. Смоленъ, току-що изслужилъ военната си служба като артилеристъ въ Пловдивъ и върналъ се отъ тамъ надъханъ съ патриотични чувства и ясно съзнание за българската си народность. Сутриньта на 20 януарий 1937 година той заедно съ братъ си Шукри срѣщатъ на улицата Петъръ Мариновъ и му казватъ:

— Г-нъ Мариновъ, искаме да устроимъ една българо-мохамеданска вечеринка, та ще можешъ ли да ни помогнешъ съ нѣщо?

— А ди бе! Истина ли? Каква точно вечеринка? пита той.

— Хубава. Вечеринка. Съ пѣсни, игри, нѣкоя пиеса и т. н.

— Тъй, ама това не е лесна работа . . . Кой ще я изнесе? Вашитѣ съвѣрници, доколкото се знае до сега, не сѫ се особено проявили въ това направление. Малцина сѫ даже ходили на вечеринка, та едва ли ще одобрятъ такава една работа. Особено по-старитѣ! . .

— Старитѣ нѣма да гледаме, казва Арифъ. Всички млади сѫ съ насъ. Само да имъ кажемъ, и всички ще дойдатъ. Търся само нѣкоя битова пиеса, която да изобразява нашия животъ и да отговаря на цельта. Останалото е моя работа. Мжката е тамъ, че нѣмаме такава пиеса! Затова те молимъ, понеже знаемъ, че се занимавашъ съ описване тукашнитѣ обичаи, ако можешъ да ни помогнешъ,— било съ пиеса, или друго нѣщо. Ето следъ единъ месецъ ни предстои „Курбанъ байрамъ“, когато всички празднуватъ и се веселятъ, та добре ще е за тогава да се приготвимъ.

— Кой знае, какво ще излѣзе!? Но ще видимъ, може ли нѣщо да се направи.

Следъ този разговоръ тѣ се раздѣлиха, всѣки да обмисля, какво може да направи и възможно ли

е наистина да се устрои българо-мохамеданска вечеринка.

Минаха нѣколко дни. Мариновъ търсѣше случай да срещне и бащата на Арифъ, старият Юсеинъ Бейски, виденъ българинъ мохамеданинъ, общественикъ въ гр. Смоленъ, за да го пита. какъ се вижда на него такава една инициатива на младежитѣ и сподѣлятъ ли и тѣ, старитѣ, такова едно намѣрение. Срещнаха се, и разговорътъ стана предъ дюкяна на сѫщия, като накрая Юсеинъ Бейски каза:

Юсеинъ Бейски, род. 16. II 1888 г., бившъ пом. кметъ, окр. съветникъ, читалищенъ деецъ, училищенъ настоятель и пр.

— Не само че не е лошо, но много хубаво и много навременно е да се даде една такава вечеринка. Нека се покаже на народа, че не може да се стои все на едно и сѫщо мѣсто, да му се посочи правиятъ пѫть и му се каже, че е дошло време и нашитѣ съвѣрници мохамедани да признаятъ своята българска народность, да се чувствуватъ такива, да милѣятъ за България и да помагатъ за издигане на тоя градъ, а така сѫщо и на страната ни.

Отъ тия думи се разбра, че двамата Бейски, синъ и баща, сѫ се разговаряли, обмисляли и решили да се работи въ това направление. При втора среща Арифъ Бейски каза на Мариновъ:

— Всичко обмислихъ. Разчитамъ напълно на младежитѣ. Разчитамъ и на посетители . . . Нашитѣ българи мохамедани до сега сѫ живѣли единъ

съвсемъ затворенъ животъ, — безъ да чувствуватъ хубавото, историята, времето и живота. Но дошло е време да се скжса съ тоя мракъ и невежество, да имаме ясно схващане и съзнание, че по народность сме българи, което съвсемъ не ни пръчи да изповѣдваме мохамеданската си религия. За мене въпросътъ е решенъ: ще поведа борбата, па каквото и ще да става!.. Съ насъ ще тръгнатъ всички младежи... За изнасянето на вечеринката ще събера петдесеть, сто души!.. Не!.. Младежитѣ отъ цѣлия градъ ще събера. Стига да намѣримъ материали за вечеринка.

— Тъй... но де ще се намѣри пиеса точно изъ вашия животъ и то само съ мжжки роли? Защото мисля, че нѣма да се намѣри българка мохамеданка, която да изнесе женска роля, казва Мариновъ.

— Наистина, нѣма да се намѣри! замисли се Арифъ, но изведнъжъ отсѣче:.. Макаръ,—тая година да направимъ само съ мжжки роли, па догодина ще поставимъ и женски!..

Тъй се разговаряха двамата устроители като размисляха, кроеха, планираха и чертаеха програмата на бждещата вечеринка. Мариновъ си спомни, че бѣ челъ единъ разказъ отъ В. Дечевъ въ сп. „Родопски напредъкъ“ изъ българо-мохамеданския битъ, затова реши да го потърси и види, може ли да се представи той на сцена или да се извлѣче отъ него сюжетъ за пиеса. Щомъ си отиде въ кжщи, разрови всичкитѣ си книги и списания и намѣри въпросния разказъ. Въ него се оказаха великолепни сцени, и то само отъ мжжки роли точно такива, каквито бѣха нуждни за случая. Днитѣ минаваха и праздникътъ наближаваше, та време за чудене нѣмаше. Прочете го той, сглоби моменти отъ тукъ отъ тамъ, друго прибави отъ себе си, седна и за три дни приготви пиеса въ две картини. Щомъ я свърши, постави ѝ заглавие „Сждътъ на агитѣ“ и веднага я занесе на Арифъ.

— Нà бре, Арифъ, ето ти пиеса! Точно за случая. Вземи я, прочети и давай нареждане по-нататъкъ!

Той я прочита, дава да се препише и веднага разпредѣля ролитѣ. Изъ града се пустна мълва, че ще има българо-мохамеданска вечеринка. Почна се и приготовлението на пиесата. Между младежитѣ едва не стана караница, кой коя роля да вземе. Всичко тръгна добре. Къмъ края, обаче, все пакъ станаха обикновенитѣ въ такива случаи неприятности. Двама отъ „артиститѣ“ Мех. К. и Сал. Х. се отказаха и то когато всичко бѣ почти готово. Вмѣсто тѣхъ, обаче, се намѣриха други младежи, заучиха ролитѣ, и два деня преди вечеринката пиесата бѣ готова. Инициаторитѣ ведно съ участницитѣ решиха да се наричатъ „Културна българо-мохамеданска група въ гр. Смоленъ“. Отъ това име тѣ издадоха следната

Арифъ Бейски.

ПОКАНА.

П. Г.

Приятно ни е да Ви съобщимъ, че група младежи българи мохамедани въ гр. Смоленъ подехме инициативата да устроимъ литературна и битова

БЪЛГАРО-МОХАМЕДАНСКА ВЕЧЕРИНКА,

която ще се състои на 24 того — срѣда вечерьта, въ читалищния салонъ.

Дължимъ да Ви известимъ, че това е първо по рода си културно явление въ нашата срѣда. Нескритъ фактъ е, че нашитѣ предшественици дълги години и даже столѣтия сѫ живѣли единъ съвсемъ затворенъ животъ, безъ никакво участие въ общата просвѣта и напредъкъ, поради която причина ние сме останали много назадъ. Времето, обаче, ни изпреварва, и ние не можемъ да останемъ нѣми зрители на културата и напредъка на нашето отечество, дето сме родени и откърмени. Поради туй по най-сърдечни и искрени подбуди ние искаме, ако не да се изравнимъ, то поне да подемемъ пѫтя къмъ културенъ възходъ и народностно освѣстяване на нашитѣ съвѣрници — българитѣ мохамедани, наредъ съ нашитѣ еднокръвни братя — българитѣ християни.

Първата крачка въ това направление е сегашната ни вечеринка, която смѣтаме да стане традиционна, и по тоя начинъ да даваме споредъ силитѣ си нашата подкрепа за култура, просвѣта, напредъкъ и осъзнаване на нашитѣ едновѣрци.

Това като Ви съобщаваме, молимъ Ви да се отнесете съ съчувствие къмъ това наше културно дѣло и почетете вечеринката ни съ присѫтствието си, а така сѫщо и подведомственитѣ Ви чинове и служащи.

Вашето присѫтствие ще бѫде голѣма за насъ морална подкрепа.

При настоящето прилагаме и единъ екземпляръ отъ програмата ни.

Приходътъ ще е въ полза на мѣстното читалище.

гр. Смоленъ, 19. II 1937 год.

Сърдечно Ви очакваме!

Отъ групата

Състави се и нуждната програма отъ три части: литературна, — съ декламации, пѣсни и хумористични; пиеса „Сѫдътъ на агитѣ“ и весела часть. А за да се привлѣкатъ повече жени българки мохамеданки, желаещи да посетятъ вечеринката, реши се, щото всички жени безъ разлика на вѣроизповѣдание да бѫдатъ въ театъра отдѣлно, на балкона. Затова въ програмитѣ се вписа следната **забележка:** Всички жени (българки християнки и българки мохамеданки) презъ първата и втората часть ще бѫдатъ на балкона, а всички мѫже — въ салона. Това създаде голѣмъ интересъ срѣдъ гражданството, и вечеринката почна да се коментира още по-оживено.

Генералната репетиция стана въ деня на вечеринката, преди самото представление. Тогава се направиха и снимки на участницитѣ, както бѣха костюмирани и дегизирани, а така сѫщо и на децата декламатори. Общиятъ духъ и настроение на тоя день е изразенъ въ следния

ПРОТОКОЛЪ.

гр. Смоленъ, 24. II 1937 год.

Група младежи българи мохамедани въ гр. Смоленъ, рѫководени отъ чисто вѫтрешни подбуждения и ясно съзнание, че е дошло време и ние да заживѣемъ единъ културенъ животъ въ духа на новото време и да дадемъ потикъ къмъ народностното пробуждане на нашитѣ съвѣрници и сънародници отъ Родопския край, които до сега сѫ живѣли единъ съвсемъ затворенъ животъ, спѣвани отъ редъ традиции и причини, и така сѫ останали най-назадъ въ културно отношение отъ всички отклонки на славянското племе, решихме да скѫсаме отношенията си съ вѣковното невежество и да поведемъ народа къмъ единъ новъ и културенъ възходъ за благото и честьта както на насъ— българитѣ мохамедани, така и на цѣлокупното ни отечество България. Ние добре знаемъ, че сме българи по народность и че по една или друга причина преди 3 — 4 вѣка, сме приели мохамеданската вѣра. Това, обаче, не ни прѣчи ни най-малко да се чувствуваме членове на общото славянско семейство. Заблуждението, въ което сѫ тънали нашитѣ дѣди, искаме да отхвърлимъ и да заживѣемъ въ радость, още повече сега, когато се чувствуваме съ едно сърдце и съ една душа съ нашитѣ сънародници—българитѣ християни. Нашето желание е пламенно, и ние сърдечно ще се стремимъ да се изравнимъ и да заживѣемъ единъ истина задруженъ културно-общественъ и родолюбивъ животъ съ нашитѣ събратя—българитѣ християни, къмъ които храним особена надежда да ни помагатъ и упѫтватъ гдето стане нужда, понеже ние до сега, както се знае, не сме имали, пъкъ и понастоящемъ нѣмаме народенъ вождъ българинъ мохамеданинъ за култура и възраждане. Вѣрваме, обаче, че времето ще го

Библиотека при

създаде, и то въ близко бѫдеще, понеже и измежду нашата срѣда вече следватъ въ срѣдни учебни заведения младежи, и ние ще дадемъ доказателства за дейность, способности и обществени прояви за полза на Народъ, Царь и Отечество.

Затова, изхождайки отъ това съзнание, ние—група младежи българи мохамедани—въ началото на месецъ февруарий 1937 година се събрахме и сгрупирахме около младежа Арифъ Бейски, 22 годишенъ отъ градъ Смоленъ, синъ на мѣстния първенецъ г. Юсеинъ Бейски, обмислихме и решихме да направимъ първа крачка въ нашия новъ културенъ животъ. Тая първа крачка опредѣлихме да се изрази въ организиране и изнасяне на една битова българо-мохамеданска вечеринка. Имената на членоветѣ отъ тая първа българо-мохамеданска културна група сѫ следнитѣ: Арифъ Юс. Бейски, Мехмедъ М. Ишарлиевъ, Брахимъ Джаферовъ, Зюйди М. Челебиевъ, Арифъ Хас. Барчинковъ (отъ с. Райково), Сюлейманъ Ем. Фисенски, Мустафа Ибр. Порязовъ, Смаилъ Джелаловъ, Адилъ С. Ходжаджиковъ, Османъ Ас. Ходжаджиковъ, Салихъ М. Узуновъ, Исенъ М. Челебиевъ и старият обществникъ Юсеинъ Бейски.

За рѫководитель по устройството на вечеринката поканихме нашия съгражданинъ г. Петъръ Ан. Мариновъ, известенъ като популяризаторъ на родопския народенъ битъ, който се съгласи и пое работата. Сѫщиятъ ни приготви и специална пиеса изъ селския битъ „Сѫдътъ на агитѣ“, която веднага възприехме, раздадоха се ролитѣ и приготвлението на вечеринката почна. Днесъ направихме генерална репетиция. Направихме и снимки, отъ които по единъ портретъ да се даде на всички участници въ пиесата, като разноскитѣ се платятъ отъ общия приходъ.

Напечатани сѫ програми и покани за вечеринката и е дадена гласность срѣдъ гражданитѣ съ биене на барабанъ. Въ духа на досегашнитѣ традиции решихме всички жени българо-мохамеданки и българо-християнки да бѫдатъ на балкона. Чистиятъ приходъ отъ тая вечеринка да е въ полза на мѣстното читалище „Хр. Ботевъ“. Първиятъ инициаторъ Арифъ Бейски и рѫководительтъ Петъръ Ан. Мариновъ съобщиха, че сѫ ходили при началника на мѣстния гарнизонъ, който безплатно е отпустналъ военната музика.

Всички единодушно решихме: тая вечеринка да стане традиционна — всѣка година по случай праздника „Курбанъ байрамъ“.

За гореизложеното съставихме настоящия протоколъ и се подписваме: (п. п.) Арифъ Бейски, М. Ишарлиевъ, Б. Джаферовъ, З. Челебиевъ, С. Еминовъ, А. Ходжаджиковъ, С. А. Ходжаджиковъ, А. Фисенски, Ю. Бейски, См. Джелаловъ, М. Порязовъ, С. Узуновъ, Ю. Челебиевъ, Асм. Асановъ.

Интересътъ къмъ вечеринката бѣ много голѣмъ. Отъ нѣколко време тя се коментираше и очакваше като едно отъ „деветтѣ чудеса“ на свѣта. Деньтъ 24-и мина много оживено и въ силно напрегнато любопитство. Българитѣ мохамедани, облѣчени въ най-новитѣ си дрехи, нетърпеливо чакаха вечерьта да видятъ представлението. Мнозина идваха и отъ околнитѣ села. По пѫтекитѣ отъ срещния склонъ на „Кайнадина“ често се червенѣеха аленитѣ пояси на българи мохамедани, идващи отъ долината на Арда. Дойдоха нѣкои чакъ и отъ селото Арда, отстояще на 6 часа отъ Смоленъ, начело съ младия Еминъ Мехмедалиевъ, българинъ мохамеданинъ отъ това село и учитель въ сѫщото.

Вечерьта, щомъ се смрачи, преди още да бѣ дошло опредѣленото време, почнаха да идватъ посетители. Широкиятъ читалищенъ салонъ скоро се напълни, и мнозина останаха прави. Женитѣ се настаняваха горе, а мѫжетѣ долу. По едно време почнаха да идватъ и жени българки мохамеданки. Най-напредъ дойдоха женитѣ отъ многолюдното семейство Бейски. Общиятъ брой на всички мохамеданки бѣше около двадесеть. Завзеха срѣднитѣ ложи и наредъ съ другитѣ посетителки и посетители на долния етажъ зачакаха съ живо любопитство почването на вечеринката. А това не се забави много. Откриването стана съ „Шуми Марица“ и Химна на Н. В. Царя, изпълнени отъ военната музика. Следъ това на сцената излѣзе главниятъ инициаторъ г-нъ Арифъ Бейски, който съ въодушевенъ тонъ и силенъ патосъ произнесе следната речь:

Уважаеми госпожи и господа,

Драги сънародници!

Щастливъ се смѣтамъ, че менъ се падна честьта пръвъ да кажа нѣколко думи тази вечерь, по случай първата по рода си вечеринка на българитѣ мохамедани въ гр. Смоленъ. Първа по рода си. казвамъ, затова, защото ние—българитѣ мохамедани—до сега сме стояли значително далечъ отъ общия културно-просвѣтенъ животъ на нашитѣ съграждани и сънародници —българитѣ християни. Това е било тъй, защото малкото по-будни граждани българи мохамедани тукъ, па и въ цѣлата тая покрайнина, досега сме били само обикновени зрители на културнитѣ начинания, безъ особена наша видима проява или участие.

Но иде време, и дошло е вече, когато и ние, по необходимость и по изискването на новото време, още повече сега, когато се чувствуваме съвършено свободни, когато ще трѣбва да напустнемъ досегашното си бездействие, и ревностно, доколкото ни сили помагатъ, да заработимъ, да подкрепимъ съ участието си общия културенъ подемъ на нашия край, на родопскитѣ българи мохамедани, като се наредимъ рамо до рамо до българитѣ християни и до другитѣ отклонки на голѣмото славянско племе. И вие вѣрваме, че ще успѣемъ. И тогава ще се чувствуваме твърде щастливи.

Досега ние сме стояли на страна, спирани отъ редъ обстоятелства, причини и традиции, безъ ничия вина, смѣтайки се неподготвени и недостойни да заемемъ мѣсто въ общия културенъ развой на нашия край, което обстоятелство ни е поставяло въ положение да се чувствуваме като хора и граждани-утайка на общото ни отечество. Но ето, дойде вече време, когато ние, група младежи българи мохамедани, по чистосърдечни подбуждения решихме да напустнемъ своята досегашна пасивность и съ развълнувано сърдце и притаенъ дъхъ започнахме инициативата по приготовлението на сегашната вечеринка, съ мисъльта, че изпълняваме единъ повелителенъ за новото време общественъ дългъ. Общественъ дългъ се налага не само на нашата група, но и на всички наши събратя българи мохамедани, стари и млади, учени и прости, да измѣнимъ досегашния си застоялъ животъ и да тръгнемъ по пѫтя на културата и прогреса, по който пѫть сѫ вече тръгнали и отишли далече напредъ всички наши съплеменници.

За всички просвѣтени люде е вече ясно, че връщане назадъ нѣма. Всѣки по желѣзната необходимость на новото време трѣбва ди крачи напредъ и все напредъ! Животътъ може да се сравни съ единъ грамаденъ валякъ... и горко на закъснѣлитѣ! Останатъ ли назадъ, валякътъ ще ги настигне и безпощадно ще ги смаже и унищожи.

Пропити отъ това съзнание, ние ще вървимъ стремително напредъ и все напредъ, за да догонимъ нашитѣ сънародници и братя—българитѣ християни, и рамо до рамо съ тѣхъ да вървимъ по пѫтя на културата и народностната сила. Да напустнемъ оградата на невѣжеството и тъмнината и да литнемъ къмъ свѣтлина и напредъкъ — това е нашиятъ стремежъ и това е съкровенното ни желание, защото времената се мѣнятъ, епохитѣ се създаватъ, всичко върви стремително напредъ, а ние не трѣбва да тѫпчемъ на едно и сѫщо мѣсто, не трѣбва безучастно да следимъ живота и неговия възходъ, защото всѣко време си иска своето, не само иска, но и се налага, независимо отъ нашитѣ желания и нежелания.

Не искамъ никой да тълкува криво думитѣ ми. Азъ моля моитѣ събратя, българитѣ мохамедани, да погледнатъ ясно на положението, на своя животъ, на живота на тия, които ни обикалятъ, изобщо, и на свѣтовния животъ, и да разбератъ, че не може да се живѣе така, както сме живѣли досега, защото, както казахъ, всѣко време си иска своето, а то ще го вземе и отъ насъ, въпрѣки нашето желание или нежелание.

Азъ моля и нашитѣ събратя, българитѣ християни— да се отнесатъ съ съчувствие къмъ насъ и да ни помогнатъ, па и въ бѫдеще да ни помагатъ, да можемъ да се изравнимъ културно, и така да представляваме подъ единъ скиптъръ, едно семейство, едно неразривно свързано цѣло. Тукъ азъ не говоря за религия, Не докосвамъ никакъ въпроса за религията. Въ нашето отечество всѣки е свободенъ да изповѣдва своята религия, каквато и да е тя. Религията нѣма нищо общо съ културния подемъ и народностното чувство. Не само на насъ, но и на цѣлото човѣчество, религиознитѣ чувства не прѣчатъ за културнитѣ начинания и напредъкъ. Не само не прѣчатъ, а напротивъ помагатъ имъ, като ги облагородяватъ, сочатъ имъ правия пѫть къмъ просвѣта, знание и свѣтлина. Само за просвѣтения човѣкъ има мѣсто на тоя свѣтъ. Невежеството и тъмнината сѫ опасни спѫтници, и ние трѣбва да се боримъ съ тѣхъ.

Време е всѣки единъ отъ насъ да изостави своитѣ прости разбирания и да заживѣе редомъ съ нашитѣ събратя и цѣлия български народъ, да заживѣе съ неговата култура, копнежи и идеали, защото въпрѣки религиознитѣ различия, ние сме чеда на едно общо отечество, на една обща Родина, защото България е нашата Родина, тя ни е родила и откърмила, и ние трѣбва да я обичаме повече отъ себе си, да работимъ за нейния напредъкъ и да я пазимъ като очитѣ си. Само тогава ние ще бѫдемъ достойни синове на своята родина, когато съ всичкитѣ си сили заработимъ за нейния напредъкъ, за да я видимъ могѫща и велика, тъй както е била нѣкога.

Да живѣе цѣлокупниятъ български народъ! Да живѣе България и нейниятъ славенъ Вождъ Н. В. Борисъ III, царь на всички българи!

Тая речь произведе силно впечатление на посетителитѣ, и говорительтъ на нѣколко пѫти бѣ прекѫсванъ отъ бурни ржкоплѣскания.

Следъ това почна литературната часть — стихотворения и хумористични, които се изнесоха само отъ българи мохамедани, както следва:

Бинка Ад. Субашиева декламира стихотворение: „Линѣе наш'то поколѣние“;

Рашидъ М. Агушевъ отъ с. Могилица (Тозбурунъ), стихотворение: „И азъ юначе съмъ славянско“ *);

Химка М. Дервишева пѣе народна пѣсень: „Не ходи, момне ле, за вода“ **);

Мустафа Порязовъ и Сюлейманъ Фисенски, хумореска: „Топла пита съ блага меда“;

Ахмедъ Хаджийски отъ с. Буково, стихотворение: „Ново поколѣние“;

Сюлеманъ А. Хусковъ, стих.: „Напредъ“;

Соло кавалъ, свирятъ: Селихъ Симидчийски и Османъ Асановъ;

*) Тия стихотверения, както и хумористичнитѣ сѫ помѣстени по-нататъкъ въ отдѣла „Българо-мохамедански утра и вечеринки“.

**) Пѣсеньта вижъ по-нататъкъ въ „Отдѣлъ народоученъ“.

Мохамедъ Билянски и Сюл. Хусковъ, хумореска: „Зайче“;

Захра Страхинска, стихотворение: „Клетва“;

Шефике К. Башагова декламира: „Мудно ходи наш'то време“;

Мустафа Порязовъ, хумореска: „Айше печеше калаи“:

Децата декламатори:
Предния редъ, гледани отъ дѣсно къмъ лѣво: Шефике К. Башагова, Бинка Ад. Субашиева, Захра А. Страхинска и Химка М. Дервишева. Задъ тѣхъ: Мохамедъ Билянски, Сюлеманъ Хусковъ и Рашидъ М. Агушевъ

Мохамедъ Билянски декламира: „Слава на борцитѣ“;

Групово пѣене отъ 8 души българи мохамедани и Китка родопски пѣсни, изпълнена отъ военната музика.

Следъ малка пауза почна представлението на пиесата „Сѫдътъ на агитѣ“ *). Споредъ преценката на посетителитѣ, тя се представила много сполучливо и нѣкои отъ момчетата играели тъй свободно и непринудено, сякашъ, тамъ на сцената, билъ разгъналъ дипли самиятъ животъ на българитѣ мохамедани — простъ и естественъ. На края на представлението стана и една непредвидена случка, която пъкъ даде и непредвиденъ ефектъ на играта. Когато „агитѣ“ „вразумяваха“ единъ виновенъ чевермеджия, една отъ сопитѣ се счупи преди свършване на действието. Суфльорътъ бърже съобрази и, преди да настѫпи смущение у „артиститѣ“, подсказа нова реплика:

Османаà — Óставите гу свинету! Прòсто да му е! Отъ насъ да мине. Бельки му е нѐ било писано отъ Аллаха да аде млогу туега, та му стане курбань та! Струши са! (Хвърля парчетата на пода).

Зрителитѣ смѣтаха, че това е нераздѣлна часть отъ пиесата, и ефектътъ бѣ напълно естественъ и отговарящъ на бита.

Непосрѣдствено следъ пиесата ржководителътъ на групата П. Мариновъ закри литературната часть съ следнитѣ думи:

Уважаеми посетители,

Когато преди нѣколко време се разнесе мълвата, че българитѣ мохамедани въ Смоленъ ще устроятъ своя битова вечеринка, мнозина се отнесоха съ съмнение, какво ли могатъ де дадатъ българитѣ мохамедани, които, доколкото се знае, до сега не сѫ отбелязали нѣкаква особена не, но никаква културно-обществена проява. Други, обаче, особено тия съ повисоко народностно съзнание, посрещнаха тая тѣхна инициатива съ симпатия и силенъ възторгъ. Сега вече можемъ да кажемъ: каквото българитѣ мохамедани бѣха възнамѣрили, направиха го, и вие всички бѣхте зрители на една първа по рода си тѣхна кул-

*) Помѣстена е въ отдѣла „Българо-мохамедански утра и вечеринки“.

турно-обществена проява. Въ тоя моментъ ние може да речемъ, че тая вечеринка е ни повече, ни по-малко първата стѫпка на тѣхното народностно възраж-

Групата българи мохамедани първи представили пиесата „Сѫдътъ на агитѣ“.

дане,—точно сто години следъ възраждането на насъ, българитѣ християни отъ Родопския край.

Казвамъ, първа стѫпка, затова, защото въ това имъ „младенческо“ време за тѣхъ е извинително всичко, било въ игра, било въ устройство или другитѣ имъ уредби, защото тѣ за пръвъ пѫть излизатъ на сцена. Отъ днесъ, обаче, тѣ влизатъ въ нова епоха на своя исторически животъ. Смѣтамъ, че не току тъй случайно сѫ решили и одобрили да изнесатъ битова вечерь. Ако речеха, тѣ биха изнесли, вѣрвамъ, и чисто съвременна пиеса и съ такива номера вечеринка. Но тѣ изнесоха битова, по вѫтрешно подбуждение, съ високото съзнание, че битътъ е именно, който презъ течение на многовѣковието назадъ е запазилъ отъ претопяване както тѣхъ, така и насъ, българитѣ християни, въ тоя край. Битъ, езикъ, нрави и обичаи не се измѣнятъ лесно. А не се измѣнятъ, защото тѣ сѫ такива елементи въ човѣшкия общественъ животъ, че не могатъ съ външна форма да се измѣнятъ. Селскиятъ сѫдъ е останалъ още отъ нашитѣ прадѣди славянитѣ, когато тѣ живѣли изъ тия краища, а така сѫщо и по цѣлия Балкански полуостровъ на отдѣлни жупи, или жупанства, и общественитѣ и частни простѫпъци разглеждали и разрешавали старейшинитѣ. Тая форма на селски самосѫдъ се е практикувала презъ всички времена, презъ време на робството и е останала донѣйде и до последно време. А за езика какво да кажемъ? Родопскиятъ диалектъ, особено на тия наши сънародници българитѣ мохамедани, е тъй интересенъ и ценен, че представлява истинска гордость на славянството. У българитѣ мохамедани и днесъ е запазена думата „ж и д к о“ — рѣ д к о, чиста стара славянска дума, запазена и днесъ у руситѣ; думата „е щ е“ — о щ е, тоже старобългарска дума, преминала и въ черковнославянскитѣ книги — „Еще молимся“ и т. н. Нюансирането пъкъ на „а“: г а лѣ м о, м лѣ к а, к а т р и, а т и д а х ъ, б а р и к а и др. е характерна особеность на северославянскитѣ говори. Руситѣ казватъ м н о г а, м а л а к о и др. Да не споменавамъ и за българо-мохамеданскитѣ расови черти, защото, ако малко се взре човѣкъ въ волнитѣ образи на тия родопски обитатели, той ще се удиви на тъй правилнитѣ и запазени черти на славянското племе, по-добри отъ насъ — християнитѣ.

Славянитѣ сѫ племе предприемчиво. Нѣма напредничава идея или начинание въ свѣта, въ които да нѣматъ голѣмъ дѣлъ и славянитѣ Въ това отношение смѣтамъ, че не безъ значение ще е за нашитѣ българи мохамедани да знаятъ, какво сѫ направили и до где сѫ отишли тѣхнитѣ съвѣрници — сърбитѣ мохамедани. Сърбитѣ мохамедани, известни подъ името бошняци, иматъ голѣмъ дѣлъ въ общата култура и напредъкъ на Сърбия.

Отъ тѣхъ има общественици, поети, сѫдии, лѣкари, офицери, адвокати и дори министри. И въ сегашния кабинятъ на Югославия има единъ министъръ мохамеданинъ Мехмедъ Спахо, министъръ на желѣзницитѣ. Най-голѣмата артистка въ Бѣлградската опера е тоже мохамеданка Бахрия Нури Хаджичъ, родомъ отъ Сараево. А при освещаване граничния пропускателенъ пунктъ при Гюешево, Кюстендилско, миналата година, отъ сръбска страна е присѫтствувалъ единъ офицеръ, подпоручикъ Кязимъ, сърбинъ мохамеданинъ отъ Босна. Това е тъй, защото въ народностно отношение сърбитѣ сѫ се много издигнали. Тѣ сѫ прави сърби, но и вѣрни мохамедани. Тѣхниятъ виденъ поетъ Аливеричъ Тузлакъ, въ отговоръ на нѣкои задѣвки отъ страна на сърбитѣ, е писалъ следнитѣ знаменателни думи :

Петъръ Ан. Мариновъ.

Вйера ми е, вйера вамъ е!
Алъ заръ зато, брачо, смиете,
Да насъ турцимъ назовете?
Ево руке, стисните йе!
Ево груди, прислушните!
Ево душе, ево лица,
Та заръ нища не видите?

Нимойте ме виче врьечатъ,
Зовите ме србомъ братомъ!

(на български свободно)

Вѣра ми е вѣра, ето я!
Но за това ли, братя, смѣйте,
Та насъ турци наричате?
Ей ржцетѣ ни, стиснете ги!
Ей гърдитѣ ни, прегърнете!
Ей душата, ето лицата ни,
Та нима нищо не виждате!?
Недейте ме вечъ обижда,
Наричайте ме сърбинъ братъ!

Освенъ Аливеричъ Тузлакъ, има още редица поети и писатели сърби мохамедани и все съ високо народностно съзнание. Всичко това тѣ сж постигнали само посрѣдствомъ култура и просвѣта. Тѣ сж единъ добъръ и живъ примѣръ за насъ. Нека пожелаемъ и на нашитѣ българи мохамедани да взематъ примѣръ отъ тѣхъ и по пжтя на просвѣтата и напредъка да се изравнятъ на едно ниво съ тия наши съплеменници — сърбитѣ мохамедани

Накрай отъ името на „артиститѣ", тоя пръвъ български мохамеданскиятъ културенъ кржжокъ, изказвамъ сърдечни благодарности, загдето тъй съчувствено се отнесохте къмъ тѣхната инициатива и тъй масово посетихте тѣхната вечеринка.

Следъ това почна веселата часть на вечеринката, която бѣше едно общо хоро между българи мохамедани и българи християни. Играха се повече народни хора, а по-малко танци. Веселието продължи до 3 часа следъ полунощь, когато всички посетители и играчи се разотидоха весели и доволни отъ впечатления, видено и чуто.

ОТЗИВИ ВЪ ПЕЧАТА.

За тая пръва българо-мохамеданска вечеринка се писаха тукъ-таме изъ вестницитѣ отзиви и впечатления, по-важни отъ които сж:

В-къ Зора, бр. 5300 отъ 28. II 1937 г.

Българитѣ мохамедани въ Смоленска околия сж едни отъ най-напредничавитѣ. Затова именно и уредената завчера „българо-мохамеданска битова вечерь" въ Смоленъ привлѣче симпатиитѣ на обществото въ

града, Райково, Устово и др., и голѣмиятъ кокетенъ салонъ на читалището едва можа да побере множеството посетители. Самата „вечерь" бѣ интересна и дори знаменателна. За пръвъ пжть помакини идваха масово на представление. Все пакъ обаче, за тѣхъ бѣ опредѣленъ балконътъ на театъра, гдето мжже не бѣха допущани, и картината, която представляваха множеството жени съ бѣло-червени покривки на главитѣ, бѣ невиждана до сега. Въ програмата на битовата вечерь взеха участие изключително българи мохамедани, които илюстрираха своитѣ пѣсни и народни обичаи. Извикаха умиление и хубаво изпълненитѣ декламации и народни пѣсни отъ момичета и момчета отъ прогимназията. За сега въ Смоленъ има 7 момичета въ първи прогимназиаленъ класъ и може да се очаква, че стжпката да се подобри образованието на българо мохамеданката е направена. Дъщери на напредничави българи мохамедани, може би тѣ ще успѣятъ да надживѣятъ традициитѣ и да продължатъ учението си и въ гимназия.

Изнесената битова картина „Сждътъ на агитѣ" бѣ представена само съ участието на мжже и можа да обрисува здравия моралъ на българина мохамеданинъ. Интереснитѣ носии, живописната уредба на дома бѣха нѣшо, което трѣбва да се види, за да се разбере, какво богатство на багри употрѣбяватъ нашитѣ сънародници мохамедани въ обикновения си животъ.

Вечерьта бѣ открита съ една знаменателна речь отъ младия интелигентенъ българинъ мохамеданинъ Арифъ Бейски, който съ великолепни слова обрисува нуждата отъ приобщаване българитѣ мохамедани къмъ държавата не принудително и подчерта, че вече се подема инициативата въ тѣхнитѣ срѣди това да стане по тѣхенъ починъ. „До сега сме стояли на страна отъ братята българи християни. Това ние сме вършили по редъ причини, обстоятелства и вѣрски традиции, но дойде вече времето да се решимъ и да направимъ сами пръвата стжпка и да заживѣемъ единъ по-културенъ животъ, да се изравнимъ съ нашитѣ еднокръвни братя християни. Ние не повдигаме вѣрски въпроси, тѣ нѣматъ нищо общо съ сегашнитѣ ни културни стремежи. Религиятанеефакторъ, който трѣбва да ни раздѣли!" Завършвайки речьта си, г. Бейски направи апелъ къмъ българо-мохамеданитѣ да обичатъ България повече отъ себе си, да работятъ за нея, за да може обединениятъ подъ скиптъра на Н. В. Царь Борисъ III български народъ да върви напредъ.

Въ Смоленско се посреща много добре първата обществено-културна стѫпка на българитѣ мохамедани и се очакватъ нови подобни прояви, които сигурно ще бѫдатъ сѫщо така добре посрещнати.

Т. Брѣнековъ.

2. Сп. „Родопа“, бр. 4, год. XVI отъ 1. IV 1937 г. на уводно мѣсто подъ заглавие: „Да бѫде свѣтлина!

„Раздра се тежко надвисналиятъ върху българо-мохамеданското небе тъменъ облакъ на невежество и безразличие. Снопъ свѣтлина, нахлулъ презъ прорѣза въ тоя облакъ, озари обградената до сега съ мракъ душа на родопеца мохамеданинъ, за да освѣтли това, което до сега тъмата скриваше отъ нашия взоръ. И ние днесъ съзираме силното желание на нашитѣ братя да турятъ край на нерадостното минало и да работятъ за създаването на новъ животъ на сътрудничество и взаимодействие между различнитѣ по вѣра български групи въ Родопския край. Ние виждаме желанието на българо-мохамеданитѣ да направятъ тѣхната общность жизнена часть отъ българското народностно тѣло и жаждата имъ да изпълнятъ дълга си къмъ своя родъ, къмъ своя край и своята държава.

Да бѫде свѣтлина!

Родопа.

3. В-къ Миръ, бр. 10985 отъ 4. III 1937 г. въ рубриката „Бележки на деня“ писа:

Мохамедански българи.

Пѫтувахъ изъ Турция въ едни времена, когато нашитѣ добри съседи не бѣха добре разположени къмъ насъ. Собствено тѣ и помежду си не можеха да се разбератъ, та съ насъ ли? Още на границата при Одринъ трѣбваше да си ржкопоставя на главата аленъ фесъ, за да не бѫда зле гледанъ, а нѣкоя седмица по-късно, на връщане, трѣбваше да крия феса, за да не мина за старо-турчинъ.

Та въ такава една атмосфера и междуцарствие (междусултанствие) — влакътъ ме носѣше изъ равна Тракия. На всѣка гара, както винаги по чужбина, човѣкъ наднича по перона. И какво да чуя: чалмалии люде, цѣли еничери, говорѣха на български и то на такъвъ сладъкъ български езикъ, какъвто и по нашенско не се чува често. Помаци. На български говорѣха и тѣхнитѣ деца и внуци, предлагайки „вода за грошъ“.

Сетне се събрахме въ едно купе и като усѣтиха, че „зная български“, бре карпузи нарѣзаха (хемъ любеници ги нарекоха), бре пѫпеши . . . па и по единъ тутунъ свихме.

Тия нѣща ми идватъ на умъ—не само тия, разбира се, — като държа въ ржката си едно писмо отъ кмета на Смоленъ.

„Изпращамъ Ви поканата на дадената отъ българо-мохамеданитѣ въ Смоленъ вечеринка, първа по рода си въ тоя край. Вечеринката се състоя на 24 м. м. и бѣ масово посетена отъ гражданството, което подчерта желанието си да се нареди съ своитѣ сънародници—българохристияните, въ общия пѫть на напредъка и културата на страната. Всичкитѣ номера на програмата бѣха изпълнени само отъ бълг.-мохамедански ученици и възрастни. Изпращамъ ви това, защото зная, че вие особено се интересувате отъ живота на тѣзи наши събратя, за които толкова малко е направено да бѫдатъ приобщени къмъ тѣхното истинско отечество.

Д-ръ К. Башулковъ, кметъ на гр. Смоленъ“.

Поканата е написана на трогателенъ езикъ. Програмата—прекрасна: прочувствени думи отъ българина мохамеданинъ Арифъ Бейски, декламации, помашки пѣсни, пиеска отъ мѣстния животъ, хора и пр. и пр.

Ето съ какви срѣдства се приобщава народъ къмъ държава. Защото по нрави, езикъ и кръвь българитѣ мохамедани не се дѣлятъ никакъ отъ християнскитѣ си съотечественици. Дѣлятъ ги само невежи и зложелатели.

Културното повдигане на помашкия край и създаването на интелигенция и между тия българи е една държавна нужда, която не бива да се занемарява. Други народи търсятъ свои сънародници дори и на Марсъ, а ние, съ нашето кжсогледство, като че ли всички заедно сме се преселили на Марсъ.“

Хр. Д. Бр.

2. ОСНОВАВАНЕ ДРУЖБА „РОДИНА“.

По поводъ писаното въ пресата и размѣнени нѣкои мисли, писмено и устно, между инициаторитѣ на тая „българо-мохамеданска културна група“ и други родопски деятели и общественици, по-

роди се идеята, да се превърне тя въ едно културно дружество или дружба, съ опредѣлени цели и задачи, съ основа—писанъ уставъ и ржководство—управително тѣло. Тая идея се проагитира презъ месецитѣ мартъ и априлъ 1937 г., и на 3 май с. г. стана събрание (учредително), на което бѣха дошли по-дейнитѣ членове отъ групата и други нѣкои будни българи мохамедани, за да обсѫдятъ въпроса и разгледатъ съставения за тая цель проекто-уставъ. Събранието продължи нѣколко часа, повдигаха се разни въпроси, обмисляха се разни проекти и названия на дружеството, разясняваше се членъ по членъ уставътъ, и въ резултатъ отъ това положи се основата на първата културна организация срѣдъ родопскитѣ българи мохамедани, която се възприе да се нарича „Българо-мохамеданска културно-просвѣтна и благотворителна дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ“. Въ сѫщото време се състави и следният

УЧРЕДИТЕЛЕНЪ ПРОТОКОЛЪ.

гр, Смоленъ, 3 май 1937 година.

Първата проява на културно възраждане и народностно пробуждане, която направиха българитѣ мохамедани въ гр. Смоленъ презъ месецъ февруарий 1937 г., се разрази и узрѣ въ едно общо и единодушно решение и идея — да се основе една българска мохамеданска културно-просвѣтна дружба, която въ бѫдеще да ржководи работата въ това духовно възраждане и повдига народностното чувство на срѣднородопскитѣ българи мохамедани. За цельта е изготвенъ и специаленъ уставъ, за обсѫждането и приемането на който днесъ, трети май хилядо деветстотинъ тридесеть и седма година, се събрахме долуизброенитѣ членове българи, мохамедани и християни, въ салона на мѣстното читалище „Хр. Ботевъ“. На това учредително събрание присѫтствуватъ: Юсеинъ Бейски, Ахмедъ С. Хусковъ, Смаилъ Джелаловъ, Мехмедъ Ишарлиевъ, Зюйди Челебиевъ, Османъ Ходжаджиковъ, Хасанъ Шеховъ, Юсеинъ Челебиевъ, Незифъ М. Рѣчниковъ, Хасанъ Фисински, Салихъ Узуновъ, Адилъ Ходжаджиковъ, Сюлейманъ Фисински, Ахмедъ М. Куцевъ, Юсеинъ К. Якубовъ, Салихъ Ходжаджиковъ, Салихъ Бошнаковъ, Исенъ Байрамовъ, Арифъ Юс. Бейски, Тодоръ Г. Петровъ, Петъръ Ан. Мариновъ и д-ръ Гр. В. Григоровъ.

За председатель на събранието се избра най-старият присѫтствуващъ, мѣстният първенецъ и общественикъ г. Юс. Бейски, който зае опредѣленото му мѣсто и откри заседанието съ нѣколко думи, като прикани къмъ взаимна сплотеность, будно чувство и народностно съзнание всички присѫтствуващи.

Ржководительтъ на досегашната културна група г. Петъръ Ан. Мариновъ даде кратъкъ докладъ за досегашната дейность и прочете държанитѣ протоколи, въ които е изразенъ духътъ и възрожденското настроение на групата.

Следъ това се пристѫпи къмъ четене, членъ по членъ, устава, който се прие безусловно и единодушно отъ всички.

Всички присѫтствуваши на брой 22 се записаха редовни действителни членове. Сѫщитѣ сѫ и основатели на културно-просвѣтната дружба.

Реши се името на дружбата да бѫде „Родина“, а патронниятъ й праздникъ да бѫде всѣка година на Гергьовдень, когато ще се устройва и подходяще тържество.

Събранието избра съ явно гласоподаване и пълно мнозинство за настоятелство на дружбата: Арифъ Юс. Бейски, Адилъ Ходжаджиковъ, Петъръ Ан. Мариновъ, М. Ишарлиевъ и Ис. Челебиевъ и за подгласници: Османъ Ходжаджиковъ и Зюйди Челебиевъ, а за надзорна комисия: д-ръ Гр. Григоровъ, Смаилъ Джелаловъ и Ахм. М. Куцевъ. Тѣ се конституираха, както следва:

Настоятелство: председатель Арифъ Юс. Бейски, подпредсед. Адилъ Ходжаджиковъ, секр.-касиеръ Петъръ Ан. Мариновъ и съветници: Мехмедъ Ишарлиевъ и Исенъ Челебиевъ.

Надзорна комисия: председатель д ръ Г. Григоровъ и членове: Смаилъ Джелаловъ и Ахм. М. Куцевъ.

Подписаха се въ края 3 екземпляра устава, приготвени се въ три екземпляра необходимиятъ адресенъ списъкъ за избранитѣ членове на настоятелството и надзорната комисия, които ведно съ тоя протоколъ да се изпратятъ по надлеженъ редъ за утвърждение.

Предъ видъ голѣмитѣ морални услуги, въздействие и даване отличенъ примѣръ за възраждане на българитѣ мохамедани отъ страна на мѣстния първенецъ г. Юсеинъ Бейски, общото събрание, ценейки тия му

морални жертви, които ще служатъ за примѣръ на иднитѣ поколѣния, единодушно реши: провъзгласява се за почетенъ председателъ на дружбата г. Юсеинъ Бейски, което да му се съобщи писмено.

За всичко гореизложено се състави настоящиятъ протоколъ.

Почетенъ председатель: Юсеинъ Бейски.

Настоятелство: председат. (п) Арифъ Бейски; подпредсед. (п) Ад. Ходжаджиковъ; секр. касиеръ (п) Петъръ Ан. Мариновъ; съветници: (п) Мех. Ишарлиевъ, (п) Ис. Челебиевъ.

Надзорна комисия: председ. (п) д-ръ Гр. В. Григоровъ; членове: (п) Смаилъ Джелаловъ, (п) А. М. Куцевъ.

Присжтствуващи: (п. п.) А. С. Фисински, С. Фисински, А. Хусковъ, Х. Шеховъ, Н. Рѣчниковъ. С. Бошнаковъ, З. Челебиевъ, Ос. Асановъ, Ис. Якубовъ. С. М. Ходжаджиковъ, Т. Г. Петровъ и Ис. Байрамовъ.

УСТАВЪ
на
Българо-мохамеданската културно-просвѣтна и благотворителна дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ.

Чл. 1. Българитѣ отъ мохамеданско вѣроизповѣдание въ гр. Смоленъ основаватъ културно-просвѣтна и благотворителна дружба подъ име „Родина“.

Чл. 2. Цельта на дружбата е:

а) да работи за взаимно опознаване, сближение и подпомагане между българитѣ мохамедани и българитѣ християни въ Родопската область;

б) да събужда и развива народностното чувство у българитѣ отъ мохамеданско вѣроизповѣдание;

в) да работи за религиозно-нравственото преуспѣване на сжщитѣ;

г) да подпомага всички инициативи, които целятъ културното, просвѣтното и народностното издигане на българитѣ мохамедани отъ двата пола, и да култивира у тѣхъ любовь къмъ родъ и държава;

д) да ги пази отъ всѣкакви външни пропаганди и инородни внушения и въздействия;

е) да съдействува за стопанското и икономическото издигане на Родопския край.

Чл. 3. За постигане горнитѣ цели дружбата си служи съ следнитѣ срѣдства:

а) устройва срещи, вечеринки, представления, беседи, сказки, четения, изложби и др.;

б) откупува и издава книги и др. печатни издания съ подходяще съдържание за проучване миналото и настоящето на Родопската область;

в) бди за строго придържане къмъ религиознитѣ догми на мюсюлманството и Корана, който трѣбва да стане разбираемъ за мжжетѣ, женитѣ и децата;

г) дава помощи на нуждаещитѣ се членове, бедни, но народностно пробудени и осъзнати българи мохамедани, а така сжщо и на молитвени домове, намиращи се въ крайна нужда;

д) стреми се да изкоренява всичко небългарско народностно въ духа и живота на българитѣ мохамедани и мохамеданки, като чисти чуждицитѣ въ нравитѣ, обичаитѣ, навицитѣ, облѣклото, езика и бита, които ги отдѣлятъ и прѣчатъ за общото сближение, единение и братство между българитѣ мохамедани и българитѣ християни;

е) изучва и популяризира всичко българско въ Родопската область;

ж) съдействува за образуване и други подобни дружби въ съседнитѣ българо-мохамедански селища;

з) влиза въ връзка съ всички културни дружби въ Царството, които работятъ за Родопския край и търси съдействието имъ въ духа на настоящия уставъ.

Чл. 4. Редовенъ членъ на дружбата може да бжде всѣки българинъ мохамеданинъ или християнинъ, живущъ въ гр. Смоленъ или въ околнитѣ селища, гдето нѣма образувана подобна дружба, който милѣе за доброто преуспѣване на Родопския край и има присърдце сближението и побратимяването между българитѣ мохамедани и българитѣ християни.

Женитѣ сжщо могатъ да бждатъ членки на дружбата въ отдѣлна секция при нея.

Членоветѣ се дѣлятъ на действителни, спомагателни и почетни.

Чл. 5. Действителенъ членъ може да бжде всѣки, който има граждански и политически права и е културно пробуденъ и осъзнатъ народностно българинъ (мохамеданинъ или християнинъ), а така сжщо приема безусловно целитѣ на дружбата и ревностно работи за постигането имъ.

Чл. 6. Спомагателенъ членъ може да бжде всѣки, който сподѣля целитѣ на дружбата и ги подпомага морално и материално. Следъ най-малко едногодишно членуване спомагателнитѣ членове могатъ да поискатъ писмено да станатъ действителни членове.

Чл. 7. Почетенъ членъ може да бжде всѣки, който прояви и допринесе особени заслуги по пробуждане

народностно българитѣ отъ мохамеданско вѣроизповѣдание, или пъкъ внесе помощь най-малко 5,000 лв.

Чл. 8. Основателитѣ на дружбата сж и първитѣ действителни членове. Следъ това действителни членове се приематъ отъ настоятелството възъ основа писмено заявление отъ тѣхъ и по препоржка на двама действителни членове, което се потвърждава отъ годишното събрание.

Спомагателнитѣ членове се признаватъ за такива отъ настоятелството и се записватъ въ списъка на спомагателнитѣ членове.

Почетнитѣ членове се провъзгласяватъ отъ общото годишно събрание, по предложение на настоятелството. Тѣ се освобождаватъ отъ членски вносъ.

Чл. 9. Членскиятъ вносъ е 1 левъ месечно.

Чл. 10. Ако нѣкой членъ не се подчинява на този уставъ, спъва работата на дружбата, или се уличи въ поведение, несъобр зно съ целитѣ му, следъ увещания отъ настоятелството, се изключва отъ дружбата. Недоволнитѣ могатъ да обжалватъ решението предъ общото годишно събрание. Неплатилитѣ членския си вносъ за една година се считатъ доброволно напустнали.

Чл. 11. Общото редовно годишно събрание на действителнитѣ членове на дружбата се свиква единъ пжть въ годината — на 8 ноември — Димитровден, а извънредно, когато стане нужда. Събранията сж законни, ако въ опредѣления часъ присжтствуватъ повече отъ половината редовни членове. Единъ часъ следъ опредѣленото за начало на събранието време, то се смѣта за законно, колкото и членове да присжтствуватъ. Решенията се взематъ съ мнозинство. Събранията се ржководятъ отъ председателя на настоятелството.

Чл. 12. Дружбата се ржководи отъ петчленно настоятелство и трима подгласници, избрани съ тайно гласоподаване отъ общото събрание, предъ което е и отговорно. Настоятелството си разпредѣля длъжноститѣ: председатель, подпредседатель, секретарь-касиеръ и двама съветници.

Секретарь-касиерътъ води списъкъ на членоветѣ книгитѣ квитанционна, приходо-разходна и протоколна.

Сумитѣ се държатъ на олихвяване въ кредитно учреждение, споредъ решението на настоятелството.

Чл. 13. Настоятелството всѣка година се обновява, като първата година излизатъ двама по жребие, а втората останалитѣ трима и вмѣсто тѣхъ периодически се избиратъ нуждното число членове.

Чл. 14. Общото годишно събрание избира за една година тричленна надзорна комисия, която провѣрява дѣлата и смѣткитѣ на настоятелството. При нужда тя може да свиква извънредни общи събрания, ако следъ предварителна писмена покана, настоятелството откаже да стори това.

Извънредно общо събрание се свиква и по предложение на една трета отъ членоветѣ.

Чл. 15. Приходитѣ на дружбата сж: отъ членски вносъ, отъ сказки, вечеринки, забави, доброволни пожертвувания, помощи отъ учреждения и лица, дружества, кооперации, лотарии, томболи и разни.

Чл. 16. Праздникътъ на дружбата е всѣка година на Гергьовдень.

Чл. 17. Дружбата има кржгълъ печатъ съ надписъ: „Българо-мохамеданска културно-просвѣтна и благотворителна дружба“, а въ срѣдата „Родина“ „гр. Смолянъ, 1937.“

Чл. 18. Уставътъ се измѣня само отъ общитѣ събрания съ мнозинство две трети отъ присжтствуващитѣ.

Чл. 19. Цельта на дружбата е неизмѣнима.

Чл. 20. Ако членоветѣ на дружбата останатъ помалко отъ седемь души, дружбата се разтурва, а архивата и срѣдствата се предаватъ на мѣстното читалище „Христо Ботевъ“.

Настоящиятъ уставъ е приетъ отъ учредителното събрание, състояло се на 3 май 1937 год. въ гр. Смоленъ.

Начало!

3. ИЗЪ ДЕЙНОСТЬТА НА КУЛТУРНА ДРУЖБА „РОДИНА“.

ПЪРВО ОРГАНИЗАЦИОННО СЪБРАНИЕ.

На 16 септемврий 1937 година настоятелстото на новообразуваната културна дружба „Родина“ се събра на заседание за обмисляне планъ за дейностьта презъ предстоящата зима и разглеждане на нѣкои належащи въпроси. Заседанието свърши съ решение: да се продължи подетото дѣло за културно повдигане и народностно пробуждане на българитѣ отъ мохамеданско изповѣдание, да се проведе агитация, като се напечататъ и заявления за записване на нови членове и да се заведатъ предвиденитѣ въ устава книжа. Изпълнението на точка първа отъ

това решение да се изрази въ устройване утра и вечеринки съ подходящи за цельта материали и се направятъ екскурзии въ околнитѣ селища.

ПЪРВА СТЪПКА ЗА ПРОМѢНА ЖЕНСКОТО ОБЛѢКЛО.

Въ това време у нѣкои отъ членоветѣ на дружбата се бѣ породила мисъльта да промѣнятъ облѣклото на своитѣ жени съ гражданско, тъй като досегашнитѣ имъ дрехи ги карали да странятъ и допринасяли твърде много за отчуждаване едни отъ други българитѣ отъ дветѣ вѣроизповѣдания и ги правѣли да се дѣлятъ, мислейки, че формата е нѣкакъвъ знакъ за народностно различие. Тъкмо по това време излѣзе и бѣ разпространена кн. 6 отъ сп. „Родопа“ (1. VII 1937 год.) съ снимка на младоженцитѣ българи мохамедани отъ с. Чепеларе Адилъ Косевъ и Дюрие А. Садъкова, и двамата въ чисто гражданско облѣкло, която снимка създаде силенъ интересъ и възбуди желание у мнозина да предприематъ реформа въ това направление. Следъ обмисляне на този въпросъ и все пакъ за да не става рѣзка промѣна изведнажъ, реши се, на първо време да се вематъ до десеть женски балтони, които да се раздадатъ на желаещитѣ членове, при едни леки за изплащане условия. Останалото облѣкло да се замѣня постепенно съ течение на времето. Опредѣли се, единъ отъ членоветѣ да отиде въ гр. Пловдивъ специално за тази доставка, но времето се развали и пѫтьтъ спрѣ, та пратеникътъ не можа да замине. Впоследствие такива балтони се взеха на кредитъ отъ Райково. Първи, които направиха реформа въ това направление сѫ: Мехмедъ Ишарлиевъ, Адилъ Ходжаджиковъ, Ахмедъ Карахусенъ, Мехмедъ Кобатевъ, Асанъ Фисински, Арифъ Буйковъ и Сюлейманъ Еминовъ, а председателтъ Арифъ Бейски и Ахмедъ Хусковъ по свой починъ и подбуждение бѣха купили балтони за женитѣ си

по-рано отъ Пловдивъ. Тъй че за предстоящия зименъ сезонъ щѣха да излѣзатъ и българки мохамеданки съ полусвѣтско облѣкло.

ВЕЧЕРИНКА СЪ ПИЕСА „ВЪЗРОЖДЕНЦИ“.

Подбирането на материалитѣ и съставяне програмитѣ на бѫдещитѣ вечеринки се възложи на дружбения председатель и секретарь. На 25 октомврий секретарьтъ събра настоятелството и съобщи, че е приготвилъ пиеса изъ тѣхния животъ, въ която сѫ описани идеалитѣ и стремленията на младитѣ българи мохамедани, които вдигатъ гласъ за опомване и народностно пробуждане за общо добро. Сюжетътъ на пиесата бѣ известенъ на смоленското гражданство, понеже такова приблизително събитие е станало въ града преди 8—10 години. Заглавието на пиесата е „Възрожденци“. Прочете се и обмисли времето и възможноститѣ, и накрай се реши: да се устрои на 5 декемврий 1937 год. вечеринка по случай предстоящия мохамедански праздникъ „Рамазанъ байрамъ“, съ представяне пиесата „Възрожденци“. Повдигна се пакъ въпросътъ за женитѣ, дали тѣ да бѫдатъ отдѣлно на балкона, или заедно съ мѫжетѣ долу, по който въпросъ, за да се не дава видъ на назадничавость, застой и лоша традиция, се реши, всички посетители, мѫже и жени, мохамедани и християни да бѫдатъ

Младоженцитѣ Адилъ Косевъ и Дюрие А. Садъкова отъ Чепеларе. Изъ сп. „Родопа“, кн. 6, 1. VII 1937 год.

заедно въ театралния салонъ. Напечатаха се и разпратиха следнитѣ покани:

П. Г.

Известно Ви е, че въ началото на настоящата 1937 година се излѫчиха отъ срѣдата на българитѣ мохамедани въ гр. Смоленъ инициатори и дейци за първата българо-мохамедианска вечеринка. Съ това се тури началото на културно-просвѣтната и благотворителна дружба „Родина“. Целта и задачитѣ на тая дружба сѫ да помага за културното повдигане и пробуждане на народностното съзнание у българитѣ мохамедани. Настоятелството ѝ съ чувство на идеализъмъ и дълбоко прозрение на настѫпващия моментъ, съ съзнанието, че служи на единъ високъ идеалъ — даване бълтарско съзнание на всички, които по една или друга причина сѫ още въ заблуждение и страхъ, е решило да се изнасятъ редъ вечеринки съ подходящо съдържание, на които да приканва всички любознателни и любопитни българи, мохамедани и християни. Такава една вечеринка устройваме по случай праздника „Рамазанъ байрямъ“ и ще се състои на 5 декемврий 1937 год. въ салона на читалище „Христо Ботевъ“ въ гр. Смоленъ.

Дължимъ да Ви известимъ, че съ тия вечеринки се дава примѣръ на съвмѣстенъ културенъ животъ на българитѣ мохамедани и християни, поради което присѫтствието и на еднитѣ и на другитѣ е отъ голѣма полза. Затова Ви поканваме да се присъедините къмъ това тържество и посетите вечеринката.

гр. Смоленъ, 30 ноември 1937 година

Сърдечно Ви очакваме
отъ Дружбата

Вечеринката на 5 декемврий се състоя сѫщо тъй многолюдна и съ възбуденъ интересъ както първата. Пръвъ пѫть присѫтствуваха и българки мохамеданки съ граждански облѣкла. Дошли бѣха всички свѣтски и духовни власти. На първитѣ редици бѣха околийскиятъ мюфтия, кметътъ на града, шефоветѣ на учрежденията и нѣкои мохамедански първенци, а задъ тѣхъ градскиятъ имамъ и др. Трогателна бѣ картината на българкитѣ мохамеданки въ граждански дрехи, първи скѫсали съ една

вѣковна традиция, които като героини на деня и центъръ на внимание съ достойнство съзнаваха това, разговаряха се съ своитѣ съседки и нетърпеливо чакаха почването на представлението.

Откриването на вечеринката стана съ „Шуми Марица“ и химна на Н. В. Царя, следъ което председателтъ Арифъ Бейски каза следнитѣ думи:

Уважаеми госпожи и господа,

За втори пѫть идвамъ да ви поздравя отъ това мѣсто и изкажа моята и на всички членове отъ дружба „Родина“ радость, за гдето посетихте нашата вечеринка. Ние сме особено трогнати отъ тоя вашъ жестъ, защото виждаме, че имате присърдце нашето дѣло и е проява на братски чувства и кръвно единство между българитѣ мохамедани и българитѣ християни въ тоя градъ.

Имайте вѣра въ насъ, братя българи християни, ние изживяваме единъ исторически моментъ на културно възраждане и народностно пробуждане и се ласкаемъ отъ надеждата, че ще дойде деньтъ, когато и тия, които се отнасятъ съ съмнение въ това наше възрожденско дѣло, ще се убедятъ, че сме искрени и чистосърдечни, че желаемъ да заживѣемъ братски животъ за слава и честь на нашата родина, кѫдето сме родени и отрасли и съ която сме кръвно сродени, понеже сме българи, макаръ по вѣра мохамедани. На тия, които ни помагатъ въ това свещено дѣло — нашитѣ безкрайни благодарности, а на тия, които спъватъ и смущаватъ тоя нашъ исторически процесъ, независимо отъ какво вѣроизповѣдание сѫ — нашето презрение.

Ние, родопскитѣ жители, сме българи, отъ които едни мохамедани, а други християни. Религията, обаче, за нашето народностно чувство нѣма значение. Нѣма нито една държава въ свѣта, която да се състои само отъ една религия, и нѣма нито една религия, която да се изповѣдва само въ една държава. Напротивъ, въ свободнитѣ държави се изповѣдватъ най-различни и най-разнообразни религии. Това, обаче, съвсемъ не пръчи на народитѣ да се грижатъ общо за силата и величието на своята държава Лозунгътъ на албанцитѣ е: „Едни сме мохамедани, други католици, трети православни, но всички сме албанци и който религиозенъ албански глава отрича народностьта ни, отхвърля се.“ Това схващане е легнало въ основата на

новата албанска държава, и затова тя бързо крачи напредъ. Тя може да служи за добъръ примѣръ на нашитѣ събратя българи мохамедани отъ тоя край.

Много българи мохамедани смѣтатъ, че всѣки мюслюманинъ е сѫщевременно турчинъ. Тѣ, обаче, горчиво се лъжатъ, не знаятъ, че самиятъ Мохамедъ, който е създалъ мохамеданската религия, не е турчинъ, а арабинъ. Мюслюманската вѣра не се изпълнява само отъ турци, а отъ много други: египтяни, сирийци, татари, араби, албанци, персийци, бошнаци и др. и тия народи често воюватъ помежду си, макаръ че сѫ мохамедани. Това иде да потвърди голѣмия фактъ, че вѣра е едно, а народность друго. Нѣма по-голѣмо заблуждение отъ това да се смѣсватъ тия две понятия. За голѣмо съжаление, обаче, отъ това заблуждение още не могатъ да се освободятъ нѣкои наши съвѣрници отъ Родопа.

Ние, родопскитѣ българи мохамедани, трѣбва да разберемъ и се гордѣемъ, че произхождаме отъ голѣмото славянско племе, че сме имали славни царе: Аспарухъ, Крумъ и Омуртагъ, които не били още християни и после Симеонъ, Асень и др. Българитѣ въ Родопа, безъ разлика на вѣроизповѣдание, иматъ една държава — България, защото говорятъ единъ езикъ — българския. Колкото по-рано се разбере това, толкова по-добре. Въ тоя духъ и смисълъ ние повеждаме борба, борба решителна, срещу простотията и невежеството, и сме горди и въодушевени, защото виждаме, че служимъ на единъ високъ идеалъ, идеалъ, който съ пари се не купува, а съставлява душевна радость по едно пробуждащо се чувство, прикривано и подтискано отъ столѣтия насамъ. Идва день на радость, день на свобода. Начало на тая нова епоха е годината 1937.

Прочее, да се обединимъ всички културно пробудени и народностно осъзнати, българи мохамедани и българи християни, да работимъ дружно и всеотдайно въ тия свещени часове за славата и честьта на нашето отечество България и нашия славенъ вождъ Н. В. Борисъ III, царь на всички българи. (Ржкоплѣскания).

Впечатлението отъ тая речь бѣше отлично. Началникътъ на Смоленския гарнизонъ г. подполковникъ Д. Янчевъ, схващайки важността и значението на тоя тържественъ моментъ, излѣзе предъ

зрителитѣ и съ чувство на възторгъ, искрено чувство и силно въодушевление произнесе ~~следната~~ речь:

Уважаеми дами и господа,

Чухте думитѣ на младия председатель на българското мохамеданско културно дружество „Родина“ — думи пламенни, думи съ проникновение. Тая проява стои по горе отъ всѣка похвала. Азъ поздравлявамъ тѣзи младежи българи, които въ днешния день празднуватъ своето културно възраждане и тържествено манифестиратъ своето народностно чувство и съзнание. Тоя день е великъ и ще остане паметенъ, като день на единение между българи мохамедани и българи християни. Прави честь на тия млади възрожденци мохамедани, прави честь и на християнитѣ срѣдъ тѣхъ. Тѣ ставатъ исторически лица. Може да сѫ малцина на брой, но сѫ силни по духъ. За тѣхъ въ бѫдеще история ще се пише, народътъ пѣсни ще пѣе, момитѣ китки ще виятъ. Бѫднитѣ поколѣния ще ги чествуватъ като истински народни будители. Тѣ ще срѣщатъ и прѣчки, каквито сѫ срѣщали всички народни дейци, но тѣхъ нищо да не плаши и не бива отъ нищо да се отчайватъ. Историята нека иматъ за примѣръ. Напредъ и все напредъ! Истината е съ тѣхъ. Тѣ ще победятъ. Дългъ на насъ, християнитѣ, е да съчувствуваме на това тѣхно духовно възраждане. Нека имъ подадемъ братска ржка и да заживѣемъ дружно и въ единение мохамедани и християни, и тъй да изградимъ величието на тоя хубавъ край, величието на нашия обиченъ Царь Борисъ III и величието на България.

Следъ произнасяне на тая речь салонътъ гръмна отъ общо „ура“, следъ което народътъ и офицеритѣ изпѣха химна на Н. В. Царя. Топлота и сърдечность обхвана всички присѫтствуващи. Такова тържествено настроение и искрени чувства на единство между българи мохамедани и българи християни рѣдко сѫ се случвали.

На литературната часть се казаха стихотворения и хуморески, както следва: Невѣстата, стихотворение — декламира Захра А. Страхинска; На Балкана, стихотворение — декламира Салихъ М. Дрѣновъ; Нашата пѣсень, стихотворение — декламира Бинка Субашиева;

На ловъ, хумореска — казва Асанъ Чангаловъ: Ратай — деламира Ахмедъ Порязовъ; Циганскиятъ сънь, хумореска отъ Адемъ Щърбовъ. Особено силенъ ефектъ възбуди стихотворението Ний отъ Юсеинъ Якубовъ, родомъ отъ гр. Смоленъ, ученикъ въ пловдивската гимназия, първа поетична творба отъ българинъ мохамеданинъ.

Следъ това се представи пиесата „Възродженци“. Въ нея за пръвъ пѫть излѣзе на сцената и българка мохамеданка. Главната женска роля изнесе Бинка А. Субашиева, ученичка отъ прогимназията, едно малолѣтно, но съ богати дарования и будно чувство момиче, неотговарящи почти за възрастьта му. Ако то може да се развие и добие по-високо образование, ще стане една наистина просвѣтена българка мохамеданка за слава и честь на себе си, на родителитѣ си, а така сѫщо и на цѣлото българо-мохамеданско население отъ Родопския край.

Следъ представлението се прочетоха полученитѣ телеграми и приветствия, устрои се весела часть и късно следъ полунощь се разотидоха всички.

Съ тая си вечеринка българо-мохамеданската културна дружба „Родина“ тури начало на своята културно-просвѣтна работа както за младежи и деца, тъй и за възрастно население.

По случай вечеринката настоятелството отправи до Н. В. Царя поздравителна телеграма, на която се получи следниятъ отговоръ:

Смоленъ

Юсеинъ Бейски, почетенъ председатель българо-мохамеданската дружба „Родина“

Благодаря сърдечно Вамъ и на българо-мохамеданското дружество въ града Ви за изказанитѣ ми приветствия, като пожелавамъ въ единение и сътрудничество българи мохамедани и християни да градятъ благоденствието на Вашия хубавъ Родопски край.

ЦАРЬТЪ.

Едновременно съ вечеринката бѣ издаденъ въ София и единъ специаленъ байрамски брой отъ

Група членове отъ българо-мохамеданската дружба съ женитѣ си, първи сложили гражданско облѣкло. Правостоящи, отъ лѣво къмъ дѣсно: Ахм. Хусковъ, Ар. Бейски, З. Челебиевъ, П. Мариновъ, С. Еминовъ и А. Карахусевъ; седнали: момиче Шерифе А. Хускова, Сафие Хускова, дете Мехмеданинъ Хусковъ, Фатме Бейска, Тинка П. Маринова, Фетие С. Еминова, Хайрие Карахусева, пеленачето Ас. Карахусевъ, седнали: С. и М. Билянски.

сп. „Родопа“ отъ младия и деенъ българинъ мохамеданинъ живущъ въ тоя градъ Арифъ Саджковъ. Тоя брой се разпространи отъ дружбата въ много екземпляри срѣдъ мохамеданското население и веднo съ вечеринката представляваха злободневнитѣ

презъ тоя и всички следващи дни въпроси. Явиха се и въ пресата нѣкои отзиви, по-важни отъ които сж:

Въ „Вестникъ на жената“, бр. 720 отъ 1938 г. подъ заглавие „Възраждането на българката мохамеданка“.

На 5 декемврий въ срѣднородопския градъ Смоленъ основаното и ржководено отъ българи мохамедани д-во „Родина“ за културно издигане и национално осъзнаване на българитѣ мохамедани въ Родопския край, чието число надхвърля почетната цифра 100000 души, даде своята традиционна вечеринка по случай празднника Рамазанъ байрамъ и годишнината отъ основването на тая културна дружина. Литературно-музикалната продукция бѣ изнесена въ сградата на читалище „Хр. Ботевъ“, салонътъ на което се оказа тѣсенъ да побере многобройнитѣ посетители българи мохамедани и българи християни. Представена бѣ битова пиеска „Възрожденци“ писана специално за целта отъ П. А. Мариновъ съ сюжетъ изъ живота на българитѣ мохамедани. Сценката и останалата литературно музикална часть бѣха изнесени изключително отъ бълг. мохамедани и бълг. мохамеданки, като нѣкои отъ декламиранитѣ стихове бѣха написани отъ млади тѣхни сили, следващи въ разни учебни заведения въ страната. Най-мила, обаче, и най-трогателна картина представляваха групата отъ нѣколко десетки българки мохамеданки заели преднитѣ мѣста на салона — съпруги, майки, сестри на излизащитѣ на сцената и на тия, що сж въ редоветѣ на възродителната дружина, които въ съвременно градско облѣкло, къмъ което тѣ се приспособяватъ по чисто своя инициатива и по такава на мжжетѣ имъ, съ свѣтнали отъ щастие и умиление лица, доживѣли да видятъ свободно и открито тъй хубавия Божи свѣтъ и проявлението на висшето божие създание — човѣка, дадоха да се разбере, че булото, което историческиятъ моментъ преди 300 години бѣ наметналъ на лицата имъ и което тѣ съ стоицизъмъ, съ много горести и потулени надежди носиха до сега, е скжсано завинаги, затворътъ на решеткитѣ, кждето тѣ напоследъкъ доброволно бѣха окаяно заключени—сринатъ и просторътъ на широкитѣ имъ гостоприемни души — широко отворенъ. Съ каква радость на другия день следъ милото тържество българкитѣ мохамеданки посрещнаха визититѣ на българки християнки, отишли въ домоветѣ имъ да ги по-

здравятъ съ най-голѣмия имъ праздникъ, нескривано за тѣхъ добило вече и едно ново значение! Съ какъвъ възторгъ се коментираха моментитѣ отъ вечеринката и празднника! Сякашъ цѣлиятъ свѣтъ се бѣ вгледалъ като въ бисерно огледало въ просвѣталитѣ имъ лица и сини очи . . .

Желателно е интелигентнитѣ жени въ тоя край — учителки, чиновнички и съпруги на такива — да заработятъ именно между женитѣ за взаимното имъ опознаване, за културно въздействие върху българкитѣ мохамеданки, за обзавеждане на дома, за правилно възпитание на децата имъ, за премахване ония аномалии, които сж неестествени за нашитѣ условия и нрави—раннитѣ бракове, браковетѣ презъ разстояния, такивато между близки сродници и т. н., както и за здравното възпитание на цѣлото родопско население. Желателно е такива културно просвѣтни дружини да бждатъ основани и въ всички по-голѣми български мохамедански селища въ Родопитѣ като Девинъ, Смилянъ, Златоградъ, Тозбурунъ, Рудоземъ, Топуклу и др.

Абонатка 817.

в-къ „Борба“—Пловдивъ, бр. 5012 отъ 12. I 1938 г., подъ заглавие „Народностиятъ духъ у българитѣ мохамедани“.

„Следъ вечеринката, която неотдавна изнесоха младитѣ българи мохамедани въ Смоленъ и която бѣ една рѣдка ентусиазирана манифестация на националното пробуждане на тия забравени българи, имаме още единъ фактъ, особено симпатиченъ за народностното възраждане на българитѣ въ Родопа отъ мохамеданско изповѣдание. Не веднажъ въ печата се е изнасяло и подчертавало голѣмото значение на училищата и просвѣтата за пробуждането и осъзнаването на този, иначе, чисто български елементъ. Само по този пжть и подпомагани отъ друга страна въ тѣхния поминъкъ, ние въ близко време ще ги видимъ приобщени къмъ нашата народна култура, къмъ нашия общественъ и държавенъ животъ. И тръгнали презъ последнитѣ години въ тази насока, ние имаме вече първатѣ много насърдчителни резултати. Предъ насъ е сп. „Родопа“ (специалниятъ брой). Мѣстото не ни позволява да дадемъ макаръ и накратко съдържанието на статиитѣ. Хиляди родопски българи иматъ вече въ ржцетѣ си това списание. Тѣ ще научатъ отъ своитѣ просвѣтени едновѣрци, че народностьта не може и не бива да се идентифицира съ религията. Четемъ въз-

торженитѣ слова на тия млади народни будители къмъ тѣхнитѣ едновѣрци и предъ насъ неволно изпъква свѣтлата фигура на Паисия Хилендарски — „О неразумни, поради що се срамувашъ да се наречешъ българинъ?!...“ Дълбоката вѣра, идеализмътъ и преданностьта, които лъхатъ въ всѣки редъ на тия статии, е едно неоспоримо доказателство за ролята, която ще има да играятъ нашитѣ млади и просвѣтени пионери за пробуждането на тия забравени българи въ Родопа, които, споредъ изследванията на нашитѣ професори, сѫ запазили най-чистия Кирило-Методиевски български говоръ.

Георги Чичовски.

В-къ „Родопска мисъль“ — Кърджали, бр. 406 отъ 30 декемврий 1937 г., подъ заглавие: „Исторически прояви“.

„Отъ година насамъ между нашитѣ българи мохамедани въ Смоленъ и другаде ставатъ нѣща, които будятъ у насъ радостни чувства и мисли. Миналогодишната вечеринка въ Смоленъ, изнесена отъ българо-мохамеданчетата и посетена отъ тѣхнитѣ родители и мижувци, замисленото още тогава и недавна осѫществено българо-мохамеданско дружество, пакъ тамъ, за просвѣта, култура и народностно освѣстяване, посещението на деца ученици отъ Ардино и пр. въ София, па и други още такива отдѣлни прояви, — всичко това може би сега не се преценява доволно високо, ала следъ време, погледнато отъ далече, може би ще се смѣта като важенъ синоръ въ историческото развитие на нашия народъ, що се отнася до сѫдбата на нашитѣ братя българи мохамедани. Нѣкога, когато „единъ монахъ тъменъ“ пустна срѣдъ своитѣ сънародници своята малка историйка, едва ли е схващалъ нѣкой, каква историческа сѫдба има въ тая малка книжка, едва ли е помислялъ нѣкой, че тя ще постави предѣлъ въ историческото развитие и ще ознаменува началото на българското възраждане. Така и днесъ, може би мнозина не ще отдадатъ особено значение на тия прояви... Българитѣ християни, които сѫ били щастливи да стоятъ културно, а често и стопански, едно стѫпало по-високо отъ тѣхъ (отъ българитѣ мохамедани б. р.) трѣбва да гледатъ съ радость на тия тѣхни опити да излѣзатъ отъ това положение на вѣковенъ мракъ и да имъ подадатъ братска ржка за помощь въ тия имъ стремежи. Прочее, да крепне това движение на нашитѣ братя къмъ повече просвѣта, култура и благосъстояние! Хвала на неговитѣ дейци!“

Николай Врачевъ.

СПОРОВЕ ОКОЛО ПОНЯТИЯТА „НАРОДНОСТЬ И РЕЛИГИЯ“.

Новата 1938 година настѫпваше и се очертаваше, че ще бѫде една забележителна и съ борчески духъ година. Мнозина отъ членоветѣ, особено участвуващитѣ въ вечеринката бѣха атакувани отъ тѣхни съвѣрници съ остри думи и нападки, че се отмѣтатъ отъ „турцкото“, че оставятъ „старото“, че подкопаватъ вѣрата, „та вие ли се нáйдахте да се казвате бóлгаре?“ и т. н. Спорове на тая тема се водѣха възбудено и непрекѫснато презъ всичкитѣ дни около нова година.

— Устáса на заболѣха да обеснѣваме и казваме, че вѣра е едно, а народность друго, казваха нѣкои. Ала нашисе са прости и будали, та не разбиратъ!

Въ това време си дойде на коледна ваканция Юсеинъ Якубовъ, най-младиятъ, но единъ отъ най-дейнитѣ членове на дружбата, ученикъ въ Пловдивската гимназия, който направи събрание и прочете рефератъ на тема „Минало и понятия за народность и религия“. Разви много интересни и правилни мисли. Тоя рефератъ идѣше тъкмо на време. Посетителитѣ, членове и нечленове, го изслушаха съ голѣмо внимание. Въ него по единъ ясенъ и разбранъ начинъ и подкрепено съ исторически данни се уясняваше разликата между тия две понятия. Следъ това споровете попритихнаха. за да се появятъ наново следъ единъ месецъ.

ВЪЗПѢВЪ НА ДРУЖБА „РОДИНА“.

Събранията си дружба „Родина“ правѣше било въ праздникъ, било въ дѣлникъ съ писани покани, а по-често безъ покани. Освенъ настоятелството, въ тѣхъ обикновено присѫтствуваха и други членове. Свободното си време прекарваха въ разговори и коментарии, какво е станало изъ града, въ пѣене народни пѣсни или обмисляне бѫдещитѣ си прояви и

намѣрения. Веднажъ по предложежие на члена Ахмедъ Хусковъ възникна въпросътъ, може ли дружба „Родина“ да се спрѣ на нѣкоя пѣсень, която да служи за нейнъ химнъ или възпѣвъ. Нѣколко деня следъ това другъ членъ съобщи, че има подобна пѣсень, която както по съдържание, така и по тонъ и духъ напълно отговаря на целитѣ и задачитѣ на дружбата. Тая пѣсень е известна и популярна, а именно:

Горда Стара-планина,
Надъ ней северъ се синѣй,
До ней Витошъ възвишава
Гордо свойтѣ рамене.

Мила Родино,
Ти си земенъ рай!
Твойта хубость, твойта прелесть,
Ахъ, тѣ нѣматъ край!

Гордо Дунавътъ се лѣй,
Свойта пѣсень тихо пѣй;
Вѣченъ споменъ той за Ботевъ
Отъ гърди си ще лелѣй.

Мила Родино... и пр. (повтаря се)

Чуй Марица, какъ шуми,
И съсъ радость си мълви,
Че тамъ, дето кърви бѣха —
Днесъ тамъ розата цъвти!

Мила Родино... и пр. (повтаря се)

Тая пѣсень се възприе съ пълно единодушие отъ всички. Оказа се, че нѣкои отъ членоветѣ я знаятъ, а за тия, които не я знаеха, направиха се упражнения и се заучи.

ПОСТЪПКИ ЗА ПОСТАВЯНЕ НА ЯСНИ НАЧАЛА РЕЛИГИОЗНОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ.

По това време срѣдъ гражданитѣ отъ мохамеданско изповѣдание се разнасяше умишлено мълва, че дружба „Родина“ е безбожническа, отхвърля вѣрата и води къмъ безвѣрие, целта на която мълва бѣше да се отбиватъ младежитѣ желаещи да членуватъ. Въ едно събрание (на 22 януарий 1938 г.) се повдигна този въпросъ отъ почетния председатель Юсеинъ Бейски, който като най-възрастенъ билъ най-много атакуванъ. Всички се заинтересуваха, размѣниха мисли и станаха много възбудени, прями и решителни разисквания. Всички изнесоха и потвърдиха това, че учителитѣ по Коранъ сѫ все прости хора, безъ никакви познания и учителски похватъ, отбеляза се и това, че тѣзи учители само четатъ и сричатъ арабскитѣ молитви, безъ да сѫ въ състояние да ги разбератъ и разяснятъ напълно и затова въ тѣхъ се крие главната причина за отслабване на вѣрата. Въ разгара на тия разисквания и препирни взе думата членътъ Мехмедъ М. Ишарлиевъ, който стана и каза следнитѣ знаменителни за случая думи:

— Господа, истина е, че ние сме много назадъ въ религиозно отношение. Вѣрата ни е слаба, защото ни сѫ слаби познанията. А това е тъй, защото сме принудени да се молимъ на единъ арабски езикъ, който за да разберемъ добре, трѣбва да идемъ да стоимъ десеть години въ Арабистанъ и пакъ нѣма добре да го научимъ. Той е езикъ чуждъ и много мѫченъ за разбиране, който и ходжитѣ добре не разбиратъ. Затова не можемъ ли и ние да наредимъ тъй щото, както всички хора, да се молимъ на нашия майчинъ езикъ, тъй както сме родени и израсли?!

— Да, наистина, хубаво ще е. Да се молимъ на български езикъ! казаха нѣкои.

— Моето дете казва, че нищо не разбирало отъ учителя по Коранъ, продължи Ишарлиевъ, и винаги, щомъ си дойде отъ училище, кара ме да му чета арабския текстъ, а то го пише съ български букви и едва тогава си научава урока...

По този въпросъ се изказаха и други, и нѣкои предложиха да се преведатъ на български всички молитви и тъй да се установи моленето и клананието. Но за да не става рѣзка промѣна изведнажъ, като срѣдно положение се възприе и реши: да се пише веднага на околийския мюфтия въ града, който да се помоли като духовенъ началникъ да поеме грижата за написване всички молитви и учебна материя съ понятни български букви, като само текстоветѣ отъ Корана и молитвитѣ си останатъ на арабския свещенъ езикъ, а другитѣ обяснителни бележки и напжтствия по петкратното кланяне презъ денонощието да бѫдатъ на български, и служатъ за рѫководство както въ училищата, така и по домоветѣ. Такова писмо се писа веднага на другия день и изпрати по предназначение, но каква му бѣ по-нататъшната сѫдба въ околийското мюфтийство, за дружеството остана неизвестно.

ОБИКОЛКА ВЪ с. с. СМИЛЯНЪ И АРДА.

Веднажъ основана и добила вече свое име въ гр. Смоленъ, дружба „Родина“ трѣбваше да разшири своята дейность и извънъ града. Тя се бѣше „прочула“ и изъ околнитѣ селища, и отъ нѣкои идваха сведения, че тамошнитѣ мохамедани се живо интересуватъ и очакватъ да имъ се направи посещение. Такова желание имаха и мнозина отъ членоветѣ. Затова въ началото на януарий 1938 г. се реши, да се иде най-напредъ въ селата Смилянъ и Арда като най-близки, а следъ това въ Девинъ, Златоградъ, Чепеларе и др. Това пжтуване трѣбваше да стане презъ днитѣ 15 и 16 януарий, като дни най-свободни и удобни, затова дружината се стегна и бѣ готова за пжть.

Времето бѣ ясно и слънчево, та пжтуването бѣ леко и приятно. Децата декламатори пжтуваха съ кола, а младежитѣ пеша. Снѣгътъ приятно хрущѣше подъ краката и ослѣпително блестѣше подъ сутрешнитѣ слънчеви лжчи. Въздухътъ бѣ свежъ и

„Рахима“ — картина отъ М. Попова.

чистъ, та предразполагаше къмъ чувства и възторгъ. Затова нѣкои отъ момчетата презъ Чокманскитѣ присойки „отпѣха“. Смилянскитѣ граждани въ това време чакаха. По обѣдъ дружината пристигна. Дойдоха и децата. Най-напредъ се запознаха съ тамошнитѣ жители, мохамедани и християни, излѣзли да посрѣщатъ, нахраниха се въ ресторанта, па излѣзоха да разглеждатъ селото.

Вечерьта се устрои вечеринка при едно небивало за тамъ стечение на народъ. Вратата се задръсти и салонътъ препълни, а посетители още пристигаха. Всѣки се бута и провира, само да може да гледа.

— Ние не щемъ столове, настояваха нѣкои, прави ще стоимъ и пакъ ще гледаме.

На край пустнаха всички, и половината седнали, половината прави, всички се настаниха. Откриването стана отъ председателя на дружбата Арифъ Бейски, който въ сбита речь очерта целитѣ и задачитѣ на дружбата и покани къмъ взаимнодействие и тамошнитѣ българи мохамедани. Казаха се стихотворения и хуморески, а излѣзоха на сцената и нѣколцина смилянски българи мохамедани, които „чифтосаха“ гласоветѣ си и изпѣха известната българо-мохамеданска пѣсень:

Тôрнало ми е, тôрнало
Смилѣнско вакло моймече
Низъ малка рѣка надолу,
Ситнуну сѣно да збира.
Бѣленъ ми вѣтеръ дуеше,
Тестемельчекъ му фôркаше.
Тестемельчекъ му фôркаше,
Кайно на Карлакъ маглôна.
Фустаньчекъ му са кошмѣше,
Кайно въ морено пенôна.
Пôлици му са бѣлкаха,
Кайно въ морено дальгине.
Снажкана му са кôршеше,
Кайно въ гурôна елине.
Плитчици му са рьойкаха,
Кайно вавъ Арда рибкине.
Очинкине му свѣткаха,
Кайно въ небено звездине.

Представена бѣ и пиесата „Възрожденци“, следъ което на сцената излѣзе смилянскиятъ житель Яшаръ Делиеминовъ, българинъ мохамеданинъ съ

будно чувство и природенъ умъ, който съ радость и нескрито вълнение каза следнитѣ прости, но затрогващи думи:

Почитаеми госпожи и господа,

Идвамъ да подчертая тази вечерь единъ важенъ за нашето село фактъ. До сега на нашата сцена сж изнасяни многобройни и различни утра и вечеринки. Тѣ, обаче, винаги сж били устройвани и изнасяни отъ нашитѣ братя българи християни. Тази вечерь ние бѣхме честити да видимъ на сцената вечеринка съ съставъ само отъ наши братя българи мохамедани. Това прави честь на всѣки съзнателенъ българинъ мохамеданинъ, защото виждаме и отъ нашата срѣда, наши едновѣрци българи мохамедани да сж образували единъ културенъ кржжокъ, образувало се е едно сдружение, което излазя на сцената и устройва вечеринки и забавления въ нашъ народностенъ духъ. Затова азъ идвамъ и отъ името на смилянскитѣ българи мохамедани да ги поздравя, похваля въ предприетото дѣло и имъ пожелая творческа дейность и неуморна работа. Необходимо е, обаче, и ние, смилянцитѣ, да вземемъ поука отъ тѣхъ и да образуваме и тукъ единъ кржжокъ за културно възраждане и народностно освѣстване, който да подеме това дѣло, и посрѣдствомъ вечеринки и забавления да повдигаме нашето народностно чувство и съзнание. Да си подадемъ ржка и съвмѣстно съ нашитѣ братя българи християни, които, вѣрвамъ, съ удоволствие ще ни помогнатъ, да заживѣемъ съ братски чувства, съ еднакви мисли, около една мисъль, една идея, за славата на България, за слава на нашия Царь Борисъ III. Известно е на всички, че въ Родопската область се чувствува една силна криза и една крайна нѣмотия. Тази криза особено чувствуваме ние—българитѣ мохамедани. Но ние я чувствуваме тъй, защото изплащаме грѣхове на нашитѣ бащи и дѣди, гдето сж ни оставили безъ наука и просвѣта. Сега, обаче, нищо не трѣбва да ни отчайва, нищо да не ни плаши, защото трѣбва да разберемъ, че само съ просвѣта и знание ще си пробиемъ пжтъ и ще подобримъ нашия животъ и бждеще, и само тъй ще се издигнемъ като способни и достойни чеда на майка България. (Ржкоплѣскания).

Следъ него говори учительтъ Василъ Н. п. Василевъ, който въ общи думи каза следното:

Драги смилянци,

Нескритъ фактъ е, че днесъ човѣчеството и свѣтътъ напредва все повече и повече въ всички области на наука, култура, изкуства и пр. Работитѣ сѫ се тъй стекли, че колкото единъ човѣкъ е по-културенъ, по-просвѣтенъ и съзнателенъ, толкова е по-годенъ и по-полезенъ за себе си, за живота и обществото. Затова дългъ се налага на всѣки да върви напредъ съ духа на новото време и новитѣ културни придобивки. Има, обаче, нѣкои люде, които като че ли не разбиратъ това, които живѣятъ свити нѣкакъ въ своитѣ ограничени разбирания и които като че ли не чувствуватъ нужда да се поучатъ отъ другитѣ. Едни отъ тѣзи хора, които съставляватъ една доста голѣма маса отъ родопско население, съ болка на душата нека си признаемъ, сѫ и нашитѣ еднокръвни братя, българитѣ мохамедани. Не ми се сърдете, драги българи мохамедани, заради този упрѣкъ, но такава е горчивата действителность. Дошло е време да изпълните единъ дългъ преди всичко къмъ себе си, къмъ вашитѣ деца, а така сѫщо и къмъ обществото и държавата. Азъ ви моля да разберете, че религията никѫде не се преследва, а тукъ — въ нашата свободна държава — още по-малко може да докосва нѣкой вѣрата ви. Тя е ваше свето убеждение. Пазете я! Не забравяйте обаче никога, че въ вашитѣ жили тече чисто българска кръвъ и че единствената ви рожденна майка е нашата обща родина — България. Пазете и нея! Пазете я, както бихте пазили и вашата собствена майка! Просвѣтете вашия умъ, за да съзнаете съ гордость вашата българска народность! Мнозина отъ васъ мислятъ и вѣрватъ, че като сѫ мохамедани, сѫ и турци! Но въ тоя случай азъ бихъ запиталъ: албанцитѣ турци ли сѫ? Бошнящитѣ турци ли сѫ? Ами египтянитѣ? Ами арабитѣ? Други да изреждамъ ли? Никой отъ тѣхъ не сѫ турци, но всички сѫ мохамедани. Ето виждате — вѣра е едно, народность друго. Въ една вѣра може да има много народности и въ една народность — много вѣри. За да се разкриятъ тъкмо тия нѣща и за да се разпръсне това голѣмо невежество и простотия, въ градъ Смоленъ е образувана културно-просвѣтна дружба „Родина“. Всички въ нея сѫ ваши едновѣрци българи мохамедани. Това дѣло заслужава похвала и всѣка подкрепа. Ето, тия скромни труженици сѫ предъ насъ. Тръгнете следъ тѣхъ! Открийте и дайте просторъ и на вашитѣ способности и заработете съ общия пулсъ на времето, за да станете културни люде и просвѣтени

граждани! На тия наши драги гости смоленци азъ отъ името на учителската колегия, пъкъ и отъ името на всички тукъ присѫтствуващитѣ изказвамъ нашата гореща благодарность.

Драги гости отъ Смоленъ, приемете нашата обща радость за честьта, която ни правите съ гостуването си. Приемете нашитѣ поздравления заради вашето благородно възрожденско дѣло, което заслужава всѣка похвала, жертви и усилия. То е историческо, бѣ казалъ нѣкой въ Смоленъ. Крепете го неуморно за ваша честь, за честьта на родопскитѣ българи — мохамедани и християни, и за славата и величието на България! (Ржоплѣскания).

На край благодари отъ името на дружба „Родина“ ржководителтъ П. Мариновъ, който похвали смилянци за добритѣ чувства, оказаното гостоприемство и тъй масовото посещение. „Това иде да покаже, каза той, че ние сме на правъ пѫть, а вие сте достойни потомци на старитѣ обитатели на тая околность — с м о л е н и т ѣ, достойни наследници на Момчила, чието царство се простирало отъ Роженъ до Бѣло-море и отъ Карлъкъ до Гюмюрджина, тоя Момчилъ, който се е сражавалъ съ гърци, турци и византийци“. Следъ това посочи на най-важнитѣ славянски черти и отлики на мѣстното население, което макаръ по стечение на нѣщата да е радѣлено на две вѣроизповѣдания, българи мохамедани и българи християни, но е опазило най-добре своя български езикъ. Първата и най-важна отлика за това е мѣстниятъ езикъ, по който всѣки чужденецъ ще отсѫди, че тѣ сѫ българи. После посочи тѣхнитѣ нрави и обичаи, като подчерта чиститѣ славяно-български черти, „кѫщни поредки и наредба, особено у родопскитѣ българи мохамедани. Тукъ сѫ запазени старитѣ български обичаи и въобще цѣлиятъ народностенъ обликъ по-добре, отколкото всѣкѫде другаде“. На край апелира къмъ взаимно зачитане и уважение, за сърдечни отношения и обща работа за културно подигане и народностно пробуждане.

Вечерьта гоститѣ прекараха въ домоветѣ на тамошнитѣ българи мохамедани въ взаимни разговори, обяснения, а нейде и прения. Сутриньта всички се събраха на площада срѣдъ селото и съпроводени отъ видния смилянски житель Христо Таневъ потеглиха за Арда. Пѫтемъ нѣкои се отбиха у стария но запазенъ, и съ широка славянска душа българинъ мохамеданинъ Салихъ Мюдеризовъ. За него и заслугитѣ му въ миналото за българщината на тоя край ще имаме случай да пишемъ другъ пѫть. Надвечерь групата тържествено пристигна въ с. Арда.

Вечеринката въ това село се състоя пакъ при стечение на многоброенъ народъ. Откриването стана както въ Смилянъ, а по време на литературната часть се качи на сцената единъ мѣстенъ българинъ мохамеданинъ, х. Русъ, типична славянска физиономия и характеръ, който каза хумористически изъ ловджийския животъ и зарази съ нестихващъ смѣхъ всички посетители. Следъ пиесата казаха подходящи за случая думи заведващиятъ пограничния участъкъ капитанъ Ив. Разсукановъ, директорътъ на прогимназията Василевъ и Тахиръ Е. Агушевъ дошелъ нарочно отъ Могилица, потомъкъ на видния старъ съ феодална основа родъ Агушевци, който изказа поздравления, своето задоволство отъ изнесената вечеринка и подкани своитѣ съвѣрници отъ коритото на горна Арда да подематъ и следватъ дѣлото на дружба „Родина“. На край отъ името на смолянци и тамъ благодари ржководительтъ на групата П. Мариновъ. Спрѣ се специално за разликата между понятията религия и народность, като посочи на това, че всѣки единъ народъ, независимо каква религия изпълнява, но е носитель и на единъ езикъ. Езикътъ преди всичко сочи народностьта. Въ това отношение родопскитѣ българи мохамедани не трѣбва да се плашатъ, а съ гордость да изповѣдватъ своята народность, защото, ако малко се позаинтересуватъ отъ историята, ще видятъ, че тѣ сѫ българи и то отъ старитѣ и най-добре запазенитѣ. А за това, че дветѣ понятия българи и мохамедани не се изключватъ и не противоречатъ едно на друго, той посочи наскоро изнесенитѣ въ пресата известия, какъ още отъ времето на Аспаруха

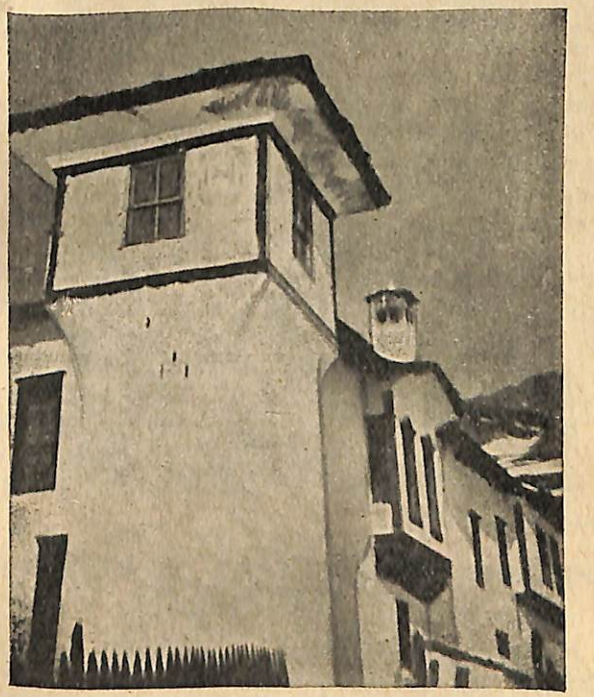

Старата домашна кула и часть отъ конака на Агушаа въ с. Могилица (Тозбурунъ) отъ преди 130 години.

сѫ останали българи по край брѣговетѣ на Волга, които приели мохамеданство и сѫществували като българско мохамеданско царство дълги години. Тѣхни потомци сѫ сегашнитѣ кавказци мохамедани, които иматъ своя история, книжнина и литература.

Тая вечерь гоститѣ българи мохамедани бѣха настанени и прекараха въ домоветѣ на арденскитѣ първенци българи християни. Сутриньта, когато се събраха на закуска въ селското кафене, не можеха да изкажатъ своето доволство отъ указания имъ приемъ, внимание и чистосърдечность отъ страна на гостоприемнитѣ арденци. Съ най-добри чувства и впечатления тѣ потеглиха обратно за Смоленъ. На минаване презъ с. Могилица посетиха старитѣ родове Агушевци. Всичко живо отъ тѣхъ се раздвижи и разтича да посрѣща и настанява гоститѣ. Женитѣ вѫтре приготовляваха ястия, а мѫжетѣ — и стари и млади — прислужваха. Въ тия домове по старъ обичай винаги има готово ядене за гощаване случайни пѫтници. Всички бѣха разпредѣлени и добре нагостени. Следъ това направиха снимка, разгледаха домашната кула, строена въ началото на миналия вѣкъ, и се сбогуваха съ най-добри чувства. Отъ тамъ всички вкупомъ презъ с. Кошница и Турянъ се върнаха въ Смоленъ.

Като резултатъ отъ тая обиколка, образувана бѣ и въ с. Смилянъ културна българо-мохамеданска група, съ основа и ржководство устава на дружба „Родина“.

ОТКРИВАНЕ ГОТВАРСКИ КУРСЪ ЗА ЖЕНИТѢ БЪЛГАРКИ МОХАМЕДАНКИ.

Наредъ съ идейната работа у нѣкои отъ членоветѣ на дружба „Родина“ се бѣ породила мисъльта и за работи въ тѣхния ежедневенъ животъ, имащи практическо приложение. Изнесе се единъ нескритъ фактъ, какво женитѣ мохамеданки сѫ останали доста назадъ въ готварското изкуство. Затова съ общото съгласие на женените членове се реши, да се открие единъ седмиченъ курсъ по готварство. За ржководителка на курса се опредѣли г-жа Тинка П. Маринова, а за помѣщение на курса отстѫпи една стая отъ широката си кѫща най-старият

членъ и почетенъ председатель г. Юсеинъ Бейски. Тоя курсъ се състоя презъ времето отъ 1 до 10 февруарий 1938 година и посетителки бѣха госпожитѣ: Сафие Юс. Бейска, Фатме Ар. Бейска, Асие Ш. Бейска, Сафие Мехмедова, Пембе Ахмедова, Алие А. Ходжаджикова, Рубие Салихова, Рукие Адилова, Руфа М. Ишарлиева, Фатме Ем. Идризова и Нюра А. Фисенска.

Посетителкитѣ на готварския курсъ и ржководителката имъ.

ВТОРА ТРАДИЦИОННА ВЕЧЕРИНКА.

На 12 февруарий 1938 г. предстоеше да се празднува и другиятъ голѣмъ мохамедански праздникъ „Курбанъ байрамъ“. На тоя день презъ 1937 година се бѣ състояла първата българо-мохамеданска вечеринка. Съгласно решението отъ тогава, въ това време всѣка година трѣбваше да се състои традиционна вечеринка, което решение се възприе и при основаването на дружба „Родина“. Работата по устройството на тая втора традиционна вечеринка се пое отъ управата. Една голѣма мѫчнотия пакъ бѣ намирането на подходящи материали. Нѣкои отъ

учителитѣ дадоха съдействие и разучиха съ деца българи мохамеданчета стихотворения и пѣсни, а директорътъ разучи съ една група отъ осемь деца, момчета и момичета, красива българска ржченица. Въпросътъ за пиеса, обаче, стоеше откритъ. Добре и целесъобразно бѣше, ако се намѣрѣше пиеса съ лица смѣсени: българи мохамедани и българи християни. Ржководительтъ Мариновъ потърси отъ тукъ отъ тамъ, обмисли разни сюжети, захвана началото на едно действие, па изведнъжъ попадна на единъ разказъ отъ Т. Садукей, печатанъ въ сп. „Родопа“, който напълно прилегна за случая. Това, което бѣше написалъ, Мариновъ просто продължи съ сцени отъ тоя разказъ, разви го въ диалогична форма, прибави нѣкои сцени и за една седмица пиесата бѣ готова. Въ нея бѣ подчертана нуждата отъ духовно сближение и единение между българитѣ мохамедани и българитѣ християни. Отначало тури заглавие „Сродни души“, но впоследствие го промѣни на „Посестрими“, тъй като въ пиесата се описваше и народниятъ обичай въ тоя край — хващане посестрими.

Подготовката на тая пиеса почна два дни преди опредѣлената дата за вечеринката.

Главнитѣ „актьори“ бѣха: пакъ даровитата девойка Бинка Субашиева, Исенъ Сеферковъ, старият артистъ Коста Анастасовъ и г-ца Живка Лютова. За отбелязване е, че мѣстнитѣ учителки се показаха неблагосклонни да вематъ участие. Това значително разколеба духоветѣ на младитѣ борци за новъ мирогледъ, но съ течение на времето всичко се изживѣ.

За разгласа и известие на гражданството се напечатаха и разпратиха следнитѣ покани:

П. Г.

Следвайки предначертната цель—подигане общото културно ниво и засилване народностното чувство на българитѣ отъ мохамеданско изповѣдание, култур-

Участницитѣ въ пиесата „Посестрими“.

Децата декламатори отъ II-та традиционна вечеринка на 12. II 1938 год. Първиятъ редъ отъ дѣсно: Салихъ М. Дрѣновъ, М. Порязовъ, Л. Гарелова, З. Николова, Шер. Хускова, Реджепъ Енузовъ, предъ тѣхъ дете М. Хусковъ, задна редица: Адемъ Щърбовъ, Рашидъ Енузовъ, Ас. Чангаловъ, Саф. Билянска, Бинка Субашиева и Мох. Билянски.

ната дружба „Родина“ устройва по случай една година отъ основаването ѝ втора традиционна вечеринка на праздника „Курбанъ байрамъ“, която ще се състои въ сѫбота вечерьта, на 12 февруарий 1938 година, въ салона на читалището въ гр. Смоленъ.

По тоя случай особено ни е приятно да Ви поканимъ да почетете съ присѫтствието си вечеринката заедно съ своитѣ близки и подведомствени.

гр. Смоленъ, 10. II 1938 г.

Отъ Дружбата.

ПРОГРАМА.

Литературна часть:

Линѣе наш'то поколѣние — стих. — декл. Бинка Субашиева, Младъ родолюбецъ, декл. М. Билянски, Просякиня—дуетъ, изп. Л. Гарелова и З. Николова, Тамъ, декл. Реджепъ Енузовъ, Морето, хум. изп. Зюйди Челебиевъ и Адилъ Ходжаджиковъ, Ново поколѣние — декл. Бинка Субашиева, Прегранитѣ на България—декл. Сал. Дрѣновъ, Китка рѫченица, изпълняватъ осемь деца българи мохамеданчета, Азъ съмъ българче, декл. Адемъ Щърбовъ, По прѣкъ пѫть, хум. З. Челебиевъ и Ахмедъ Карахусевъ, Родина, декл. Шер. Хускова, Вино виновато, хум. казва Мех. Хусковъ, Гоненица, детска игра, изпълняватъ три деца, Славянобългарска идея, декл. Ас. Чангаловъ и Чужденче, декл. Ахмедъ Порязовъ.

Откриването на вечеринката стана съ групово изпѣване на сцената отъ всички членове на дружбата пѣсеньта „Мила Родино!“ Тая пѣсень бѣ напечатана на хвърчащи листове и раздадена на посетителитѣ, за да взематъ участие въ общото пѣене.

Посещението пакъ бѣ масово. Най-оригиналниятъ номеръ въ литературната часть бѣ изпълнението на играта рѫченица отъ деца българи мохамеданчета. Съ своитѣ пъстри костюми тѣ възбудиха неудържимъ възторгъ у посетителитѣ, които ги извикаха на бисъ втори пѫть.

Представена бѣ и пиеса „Посестрими“. И тя имаше своята оригиналность, както казахме, въ това,

че действуващитѣ лица бѣха смѣсени: — българи мохамедани и българи християни. Въ нея се изразяваше тъй нареченията българо-мохамедански въпросъ отъ неговата практическа страна, и то въ връзка и съ

Децата първи играли рѫченица на сцената. Отъ дѣсно: Рашидъ М. Енузовъ, Сафие М. Билянска, Ас. Чангаловъ, Шерифе Хускова, М. Билянски, Бинка Субашиева и Реджепъ А. Енузовъ.

другитѣ родопски проблеми: икономически, пѫтносъобщителни, просвѣтни и др. Следъ пиесата се състоя малка весела часть. Така се завърши и втората традиционна вечеринка на дружба „Родина“.

ГОСТУВАНЕ НА ДРУЖБА „РОДИНА“ ВЪ ГР. ПЛОВДИВЪ И АСЕНОВГРАДЪ.

Остана да се обмисли въпросътъ, възможноститѣ и ползата отъ едно гостуване на дружба „Родина“ въ гр. Асеновградъ, Пловдивъ и, евентуално, София. Идея за това сѫществуваше отъ порано, направени бѣха и постѫпки за безплатно пѫтуване по Б. Д. Ж., но до 15 февруарий нѣмаше никакво съобщение. А понеже желанието и

настроението за едно такова гостуване бѣха на своя връхъ, реши се това да стане презъ втората половина на месецъ февруарий 1938 г. Щомъ се почна приготовлението за пѫтуване, изъ града, особенно срѣдъ българитѣ мохамедани съ стари разбирания, се забеляза възбуждение и рѣзко противодействие. Започнаха да сноватъ най-различни слухове, увещания, заплашвания и внушения, само и само да се попрѣчи на предстоящето пѫтуване. Нѣкои заплашваха съ обезнаследяване своитѣ младежи (правене „реть"), други правѣха опити да подкупватъ, трети разколебаваха и т. н. Повтори се онова, което ставаше около Нова година. Дружината, обаче, бѣ тъй ентусиазирана и сговорна, че нищо не бѣ въ състояние да я разколебае. На 19 февруарий, рано сутриньта, се събраха всички предъ читалището и съ специаленъ аутобусъ потеглиха. Пѫтуваха 32 души, мѫже, жени и деца. Безъ никакъвъ престой минаха Чепеларе, спрѣха за малко на Нарѣченъ, разгледаха банята, и отъ тамъ точно по обѣдъ стигнаха въ Асеновградъ. Тамошнитѣ деятели отъ дружба „Роженъ" ги посрещнаха най-сърдечно, разквартируваха ги изъ домоветѣ си и ги поставиха въ течение на програмата по устройванитѣ по тоя случай две родопски вечери.

Първата родопска вечерь се състоя на сѫщия день 19 февруарий, когато „роженци" изнесоха въ честь на гоститѣ „родинци" една импровизирана, но много правдиво и сполучливо съставена и заучена пиеса „Пѣсеньта побеждава". Впечатлението на смоленци бѣ толкова хубаво, и илюзията толкова пълна, че наистина като да се пренесоха въ времето на легендарния родопски войвода — Салихъ ага Смоленски. Той е една крупна фигура въ историята на Родопския край, справедливъ и строгъ еднакво къмъ българи мохамедани и християни, и по своитѣ разбиране и идеология се явява като предтеча на днешния повикъ къмъ

българско народностно съзнание срѣдъ родопскитѣ българи мохамедани. За тия си разбирания той е измаменъ и убитъ отъ турцитѣ въ гр. Гюмърджина. Тоя день и следващия гоститѣ прекараха въ взаимни посещения и опознаване съ асеновградскитѣ родопчани, а втората вечерь изне

Гоститѣ българи мохамедани въ Асеновградъ.

соха въ салона на Военния клубъ и своята възрожденска вечеринка. Интересътъ на гражданството бѣ тъй голѣмъ и посещението тъй масово, че повече отъ половината посетители стояха прави. Вечеринката се откри отъ председателя А. Бейски, който въ кѫса речь очерта целитѣ и задачитѣ на дружба „Родина“ и значението и ползата отъ едно гостуване въ вѫтрешностьта на Царството. Програмата и пиесата („Възрожденци“) бѣха изнесени сполучливо, следъ което при една много задушевна атмосфера се устрои и весела часть, която продължи до късно презъ нощьта. На края каза много топлосърдечни думи по адресъ на гоститѣ и предприетото дѣло председательтъ на тамошната родопска дружба „Роженъ“, г. Борисъ п. Ноевъ, и съ това се закри вечеринката.

На другия день гоститѣ направиха официални визити на началника на гарнизона, кмета на града, г. Драголовъ, околийския управитель, които ги поздравиха и казаха сърдечни похвали и благопожелания. Следъ това всички вкупомъ и съпроводени отъ цѣлата управа на дружба „Роженъ“ отидоха на гарата, на пѫть за Пловдивъ. Мнозина смоленци, особено женитѣ, не бѣха виждали влакъ. Настаниха се въ удобнитѣ купета, влакътъ изсвири, зафуча и изпъшка, па постепенно потегли. Лицата на всички свѣтнаха. Казаха се много смѣшки и анегдоти, и скоро вагонътъ гръмна отъ народни пѣсни. Далечъ на северъ се синѣеха снѣжнитѣ върхове на Стара-планина.

Така съ пѣсни и веселие стигнаха на Пловдивската гара. И тамъ изненада: на перона на гарата бѣха дошли пловдивскитѣ родопски приятели и деятели начело съ братя Чичовски, които, като видѣха гоститѣ, радостно замахаха ржце и шапки. Пакъ посрѣщане и ржкуване, пакъ приветствия и сърдечность! Отъ гарата всички заедно се опѫтиха за града пеша, — нарочно за да разглеждатъ.

Наредено бѣ да нощуватъ въ родопския хотелъ „Бѣло-море“. Минаха по ул. „Ив Вазовъ“, видѣха тютюневитѣ фабрики, пансиона за сираци, военния

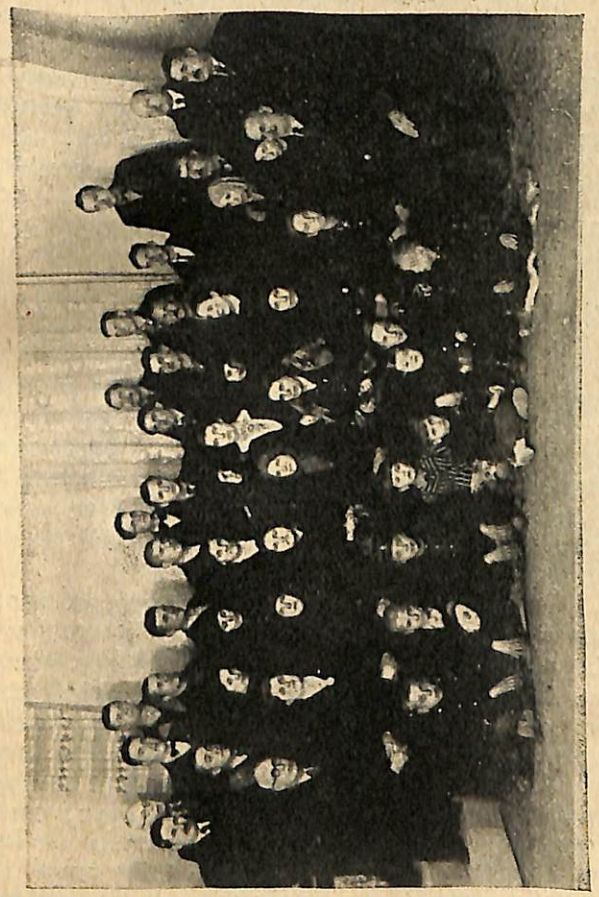

Снимка на гоститѣ българи мохамедани ведно съ пловдивскитѣ родопски деятели: д-ръ Г. Чичовски, д-ръ Г. Ташевъ, Н. Филиповъ и др.

клубъ и отъ тамъ бавно поеха по главната улица, като разглеждаха всичко забележително и интересно. Вечерьта отидоха на кино-представление.

Такова представление повечето отъ тѣхъ, особено женитѣ, не бѣха виждали. Представляваше се рѣдъкъ филмъ изъ африканскитѣ пустини и джунгли. На другия день продължаваха да разглеждатъ забележителноститѣ на града: — видѣха старата Ески-джамия, тепетата, гроба на княгиня Мария Луиза, фабрикитѣ, музеитѣ и пр. Въ джамията имъ се обясни, че тя е стара сграда, строена въ времето на Султанъ Мурадъ I, падналъ на Косово поле, тоя султанъ, който еималъ за жена българката Тамара, сестра на царь Иванъ Шишмана, за която се пѣе пѣсеньта ..

Царь Мурадъ Мари думаше:
— Маро ле, бѣла българко,
Хайде се, Маро, потурчи,
Бѣла кадъна да станешъ... и т. н.

Обясни имъ се и това, че тая джамия стои въ центъра на Пловдивъ, и България, въпрѣки всички войни и стълкновения съ турцитѣ, не я развалила, нито смѣта да я разваля, което иде да покаже, че нашата държава не преследва вѣритѣ и че всѣки единъ нашъ сънародникъ е свободенъ да изпълнява каквато си ще религия.

Съ най-богати впечатления, обаче, излѣзоха отъ Французкия колежъ. Тамъ видѣха нагледно всички богатства, култура и напредъкъ на родна България. Видѣха разнообразни птици и влѣчуги (препарирани), а така сѫщо и народни носии отъ всички краища на Царството. Уредбата и грижитѣ му се дължатъ безспорно на неуморимия и съ будно чувство уредникъ отецъ Херманъ Гислеръ, голѣмъ любитель на природата и приятель на Родопа. Отъ колежа групата мина покрай дома на най-голѣмия приятель и идейникъ на българитѣ мохамедани, покойния Ст. Н. Шишковъ, и презъ градината „Царь Симеонъ“ се прибра въ хотела.

Битовата българо-мохамеданска вечеь въ Пловдивъ се състоя на 23 февруарий въ салона на Дома на изкуствата и печата. Посетителитѣ бѣха все отбрано общество, повече пловдивски общественици, писатели, чиновници, учители, офицери и др., които съ силно любопитство наблюдаваха програмата. Сцената бѣ декорирана съ пъстри родопски одеяла и „кичени халища“.

Юсеинъ К. Якубовъ.

Откриването стана отъ председателя Ар. Бейски съ кѫса речь за задачитѣ на дружбата и целитѣ на посещението тоя градъ. Следъ това почна изпълнението на литературната часть, а така сѫщо и на пиесата. А то бѣше единъ непрекѫснатъ възторгъ! Стихотворенията, пѣснитѣ, а така сѫщо и сценитѣ бѣха предшествувани и свършени съ силни чувства и възторжени ржкоплѣскания. Посетителитѣ извикаха на сцената и младия авторъ, българинъ мохамеданинъ отъ гр. Смоленъ, Юсеинъ К. Якубовъ, ученикъ отъ пловдивската гимназия, отъ когото се декламираха стихотворенията „Тамъ“, „Ний“ и др. Той е младъ, съ поетични дарования и съвременни схващания младежь, когото очаква свѣтло бѫдеще на народенъ будитель и вестителъ на новото срѣдъ българитѣ мохамедани.

На края съ много ободрителни и чистосърдечни думи приключи вечеринката г. д-ръ Г. Чичовски. Заключи съ думитѣ: „Нека между цвѣ-

тята на красивия букетъ на българската народность, наредъ съ българитѣ католици, българитѣ православни, българитѣ протестанти и др. имаме и едно хубаво цвѣте „българи мохамедани!“

На другия день гоститѣ пожелаха да направятъ посещение на г. директора на областьта, който, обаче, не можа да ги приеме. Посетиха кмета на града г. Божидаръ Здравковъ, който зарази всички съ своята любезность и ги обсипа съ редъ грижи и внимание, — отпустна имъ единъ отъ градскитѣ аутобуси за разглеждане града и имъ даде вечеря отъ негово име въ ресторантъ „Съединена България“. Посетиха сѫщо началника на дивизията и гарнизона, разгледаха пазара и отъ тамъ се отправиха къмъ домоветѣ на любезнитѣ пловдивски родопчани, дето бѣха поканени за обѣдъ. При това гостуване въ домоветѣ бѣха станали трогателни сцени на изповѣдване чувства и преданость, а нѣкои отъ женитѣ си бѣха хванали и посестрими.

Съ това се свърши гостуването на Пловдивъ.

На другия день аутобусътъ ги понесе наново по равното Тракийско поле, обратно къмъ Смоленъ.

Пѫтуването до Чепеларе бѣ много приятно и безпрепятствено. Тамъ, обаче, се научиха неприятната новина, че на Роженъ сѫ паднали снѣгове, пѫтьтъ е задръстенъ и заминаването—невъзможно. Като тъй, трѣбваше да се нощува въ Чепеларе. Нѣкой подхвърли идеята да се устрои и тамъ вечеринка. Ржководительтъ извести това на г. кмета, той пъкъ на учителитѣ и нѣкои първенци, и за едно кѫсо време цѣлото население знаеше, че вечерьта ще има „българо-мохамеданска“ вечеринка! Тъй и стана. Вечерьта, въ опредѣленото време, салонътъ се напълни съ посетители и любопитни. А види се затова, че всичко туй стана набързо и инцидентно, литературната часть, а така сѫщо и пиесата бѣха изнесени тъй добре, по-добре отъ всички дотогавашни представления. „Артиститѣ“ тоя пѫть наистина като да играха съ настроение. Вечеринката бѣ приключена отъ г. кмета съ хубави думи, съ които похвали младитѣ българи мохамедани, чието дѣло ще служи за примѣръ и показъ на иднитѣ поколѣния. За пренощуване нѣкои бѣха разквартирувани въ частни кѫщи, а нѣкои въ ученическия пансионъ. Тамъ младиятъ, дѣенъ и много енергиченъ директоръ на гимназията бѣ наредилъ да се приготви и имъ се сложи топла вечеря. Така въ Чепеларе бѣше завършекътъ на всички добри впечатления отъ цѣлото това пѫтуване.

На сутриньта, когато слънцето се силѣше да пробие и надхвърли мъглитѣ на навѫсения Роженъ, групата се качи на аутобуса и продължи нагоре. Пѫтьтъ минаваше по единъ правиленъ снѣженъ прорѣзъ съ отвесни колкото човѣшки ръстъ стени, широкъ колкото да мине една кола. Разминаването съ случайно срещнати люде и добитъци ставаше много трудно и мѫчително. При с. Прогледъ ги посрещна учительтъ В. Димитровъ, който имъ съобщи, че пѫтьтъ на Роженъ не е още разчистенъ, затова ги покани да се отбиятъ въ селото, дето е наредилъ да се приготви и обѣдъ. При размисляне, обаче, всички решиха да продължатъ нагоре, жадни, види се, да видятъ по-скоро съ очитѣ си това, поради което не можа да се удовлетвори тая до висша степень благородна амбиция на учителя. На Роженъ, обаче имъ стана ясно, че трѣбва много да се чака, затова се взеха мѣрки да се съобщи по телефонъ да дойде новъ аутобусъ въ Соколовци, а до тамъ да заминатъ пеша. Върхътъ и проходътъ въ това време представляваха интересна картина: срѣдъ снѣга заседнали 4—5 камионетки; движение на коне спрѣно; отъ всички страни идватъ пешаци; работници къртятъ и чистятъ леда; шофьори се провикватъ, и къмъ всичко това като се прибави и тая компания, отъ която наскачаха по заледения снѣгъ жени и деца съ своитѣ разноцвѣтни облѣкла, върхътъ наистина

заприлича на панаиръ! Панаиръ по срѣдъ зима!.. Следъ престой отъ два часа дойде съобщение, че е пристигналъ аутобусъ въ Соколовци. Изведнажъ настжпи оживление. Всички се нахвърлиха на багажа, взеха торби и денкове, насочиха се и насоса низъ стръмното ущелие „Кутела“. Въ Соколовци се качиха на аутобуса и отъ тамъ безъ никакви препятствия стигнаха въ Смоленъ. Бѣше надвечерь и празниченъ день. По улицитѣ имаше движение, та стана нѣщо и като посрещане.

Тъй завърши това първо гостуване на дружба „Родина“ въ гр. Пловдивъ и Асеновградъ. Дълго време следъ това то се коментираше и говорѣше изъ града. Участницитѣ приемаха гости, даваха подаръци и почерпки, като отъ далечно пжтуване.

ГОДИШНИЯТЪ ПРАЗДНИКЪ НА ДРУЖБА „РОДИНА“.

Още при учредяване на дружба „Родина“, презъ месецъ май 1937 година, изникна въпросътъ, да се избере единъ день за дружбенъ праздникъ, въ който день да се събиратъ всички членове на свиждане и подходяще тържество. За такъвъ день се избра главниятъ пролѣтенъ праздникъ, праздникътъ на общото плодородие и пробуждане— Гергьовдень, празднуванъ еднакво и отъ българи мохамедани и отъ българи християни, който праздникъ е свързанъ съ много народни обичаи и традиции. Въ едно отъ събранията си презъ м. априлъ настоятелството на дружба „Родина“ реши: праздникътъ да се състои въ сжщия тоя день на отсрещната страна на града при студения изворъ. Тоя день, обаче, се случи да вали дъждъ и бѣ вѣтровито, та празнуването се отложи за следващия. Въ това време, обаче, по стара традиция смоленското гражданство отъ християнско изповѣдване излазя на традиционенъ съборъ на мѣстностьта „Св. Георги“ северно отъ града на единъ високъ хълмъ, въ подножието на приказнитѣ скали „Турлукъ“ и „Невѣстата“, затова по предложение на повечето членове се реши: тоя пръвъ годишенъ праздникъ на дружба „Родина“ да се състои на сжщото това мѣсто и въ съседство съ българитѣ християни. Въ уреченото време всички членове участници въ сбора ведно съ своитѣ жени и деца потеглиха нагоре къмъ опредѣленото мѣсто. Наредъ въ първитѣ редици вървѣше и най-стариятъ членъ и почетенъ председатель г. Юсеинъ Бейски ведно съ своето домо-

Първиятъ съборъ на българитѣ мохамедани, устроенъ отъ дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ.

чадие. За мѣсто на събора се избра една хубава поляна край клонеста ела, и тъй наредъ и близу съ българитѣ християни щѣше да се положи основата на първия българо-мохамедански съборъ. Сложена бѣ обща трапеза съгласно мѣстнитѣ обичаи, като всѣки бѣ донелъ по нѣщо за ядене, а така сжщо бѣха приготвени и две печени агнета. Поднесоха се взаимни почерпки, казаха се благопожелания, размѣниха се сърдечни думи, и тъй трапезата се състоя при общи чувства и разговори. Забележително бѣ това, че тогава за пръвъ пжть седѣ-

ха размѣсено на открито мѣсто български мохамедански жени ведно съ мѫжетѣ си. Направиха посещение на събора и много християнски семейства, длъжностни лица и видни граждани, и деньтъ мина въ обща радость и възторгъ. Пѣха се пѣсни съ общо участие на българи мохамедани и българи християни, а на край се направи общо българско народно хоро, на което се хванаха и нѣкои отъ българитѣ мохамедани. Следъ всичко това, весели и доволни, съ пѣсни и провиквания се втурнаха въ града, съ пожелание — тоя народенъ българо-мохамедански съборъ, а сѫщевременно и праздникъ на дружба „Родина“ да пребѫде за много години отъ сега нататъкъ.

Съ това се завършва кръгътъ на тазгодишната културна обществена и народобудителна дейность на българо-мохамеданската културна дружба „Родина“.

ПОСВЕЩЕНИЕ.

На Бинка С.

На робството сетнята сѣнка
се губи катъ снѣжния слой,
и тежката приказна дрѣмка
отвлѣче разпѣненъ порой.

За своя езикъ и родина,
предъ лъскавъ надвесенъ кинжалъ,
ти жертвува свѣтъ и светиня —
лице задъ яшмака прибра.

Но . . . дето е нѣкога текло,
ще текне пакъ буйна вода —
и туй, що не се е дорекло,
на устни разцъвва сега.

— — —

На робството сетнята сѣнка
редѣе подъ рой свѣтлина,
и тежката приказна дрѣмка
е сънь следъ изчезнала тма! . .

Галина В.

II. ДѢЛЪ НА МЛАДИТѢ БЪЛГАРИ МОХАМЕДАНИ.

СТИХОТВОРЕНИЯ

отъ **Юсеинъ К. Якубовъ.**

1. НИЙ.

Ний бодри сме деца
На утрешния день,
Съ обгаряни сърдца
Отъ духъ възпламененъ.

Ний първи сме лѫчи
Всрѣдъ мраченъ небосводъ —
Възрастващи борци
На борчески народъ.

Ний съ вдигнато чело
И съ бистъръ погледъ бдимъ; —
Ний растемъ всрѣдъ тегло,
Но ний ще победимъ!

16. XI 1937 год.

2. ТАМЪ.

Тамо въ Централни Родопи
Издигатъ се горди върщини,
Еднички свидетели нѣми
На дни тѫжни, страшни и диви.

Тамо сѫ турци беснѣли
Съ остри кинжали въ рѫце,
Много сѫ кърви пролѣли
И тровили родно сърдце.

Злобна стихия залѣла
Схлупени малки стрѣхи,
Всичко е живо погнала
Въ горскитѣ тѣзъ долини.

Затуй днесъ още скалитѣ
Сутринь запѣватъ въ зори,
Шепнатъ легенди въ тъмитѣ
До слънчеви изгрѣвъ дори.

Вечерь пъкъ, щомъ заприпада
Сумракъ надъ родни земи,
Пѣятъ божествени химни
За минали мѫки, злини.

гр. Пловдивъ, 15. XI 1937 год.

3. СРѢДНОГОРЦИ.

Въвъ гънка уютна и топла
Селцѐ Срѣдногорци се гуши,
Отъ своитѣ бдители пазено —
Вѣрни гигантски скали.

Ливади — зелени килими,
Градини съ черна земя,
Българки румени бѣли
Работятъ въвъ пъстри була̀.

Край него Арда шумлива
Провира се лудо и пѣй,
А пѣсень ѝ тиха, приспивна
Въвъ дрѣмка селцето лелѣй.

с. Срѣдногорци, 27. IV 1938 год.

4. ЗАЩО?

Ний пазиме свето български нрави
И бисерно чудни български думи, —
Но сме презрѣни кат' мохамедани,
При все че по кръвь сме българи прави.

— — — — — — — — —

Защо ни презрително гледате, братя!?
Не сме ли и ние чеда на туй племе!?
Подъ българско небе живѣемъ,
За родни балкани милѣемъ!

О братко, подай ни ржка си сърдечно,
И ний ще я стиснемъ горещо...
Да тръгнемъ рамо до рамо
Съсъ български родни стремежи.

20. II 1938 год.

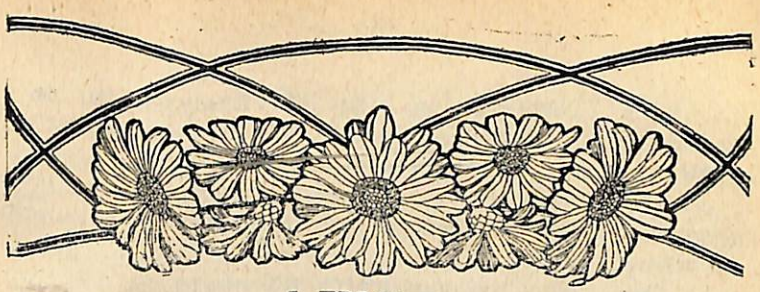

5. ПРОЛѢТЬ.

(Стихотворение въ проза).

Една сутринь дѣдо Хасанъ се събуди рано. Извърши набързо домашната си работа и се опжти съ тояга въ ржка къмъ колибата. Крачейки бавно, но леко, не усѣти, какъ изкачи Бербатския трапъ и се озова въ Падалскитѣ ливади. Спирайки се до една вѣковна череша, хвърли погледъ изъ околностьта. Предъ лицето му се занизаха хиляди спомени. Всичко му бѣше така мило и близко до сърдцето, всичко се бѣше срастнало съ душата му, особено въ този моментъ, когато щъркелитѣ започваха да долитатъ отъ югъ, връщайки се отъ топлитѣ мѣста. Отъ тукъ отъ тамъ долитаха приятни звуци на птички, хвърчещи изъ ведрия просторъ. Топлиятъ трепетъ на пробуждащата се пролѣть милваше и гладѣше побѣлѣлата му брада. Сѣкашъ нѣкакъвъ токъ го раздвижи, като съзрѣ срещу въ Димовъ-пожаръ млади мжже да оратъ Тахиръ-бейовитѣ ниви. Душата му почна да кипи. Скрити сили предаваха нѣжни тръпки по тѣлото му. Откри се цѣлъ новъ миръ въ въображението му. Безъ да ще, заудря съ тоягата си дънера на черешата. Като че ли й казваше:

— „Ей, ти се събуждашъ отъ дълбокъ сънь, листата ти ще се развиятъ и хвърлятъ дебела сѣнка, подъ която презъ лѣтото ще сѣдатъ моми и невѣсти да почиватъ следъ усилена работа... Охъ! изпъшка старецътъ, тъй хората се възраждатъ, всичко минава и заминава, и новото иде, и връщане назадъ нѣма. Защо не съмъ сега младъ, па

да взема брадвата, да ида на Арнаутското, да я размахамъ и насѣка трупе, да ги избичамъ на дъски и да ги откарамъ на Искече!"

Току замисленъ тъй блѣноветѣ му се прекъснаха отъ случайно дете, което до само ушитѣ му извика нѣщо.

Отъ тамъ тръгна къмъ колибата си. Не чувствуваше старостьта. Така мина нататъкъ и неусѣти, какъ стигна колибата. Обходи внимателно ливадитѣ и пустна вода изъ вадитѣ. Седна да почине. Топлиятъ лъхъ на пролѣтьта го омайваше. Той се чувствуваше гордъ и изпълненъ съ сили. Знаеше, че Аллахъ му е пращалъ все добро и слънчеви лъчи. Чувствуваше пробуждащия се новъ животъ както въ природата, така и у хората. Сега младитѣ живѣятъ вече съ нови мисли и нови идеали. Той се радваше, че се връщатъ при първоизточника си. Малкото му внуче всѣки день го питаше и настояваше за отговоръ по разни въпроси все отъ училището. Той се радваше на тая младочка—утрешенъ неговъ наследникъ, и се оставяше доволно да го глади и да се радва на бѣлата му брада. Той знаеше всичко... всичко... ходилъ бѣ седемь години войникъ, видѣлъ бѣ царства и народи, видѣлъ бѣ религии и вѣри... Той се бѣ пробудилъ и срастналъ съ новото още преди много, много години!

Съ радость и блаженство отиде при потока, взе абдестъ и отправи молитва къмъ Аллаха... Богъ е единъ и сѫщъ! Благодарностьта му бѣ голѣма. А това бѣ винаги въ най-голѣми радости и най-голѣми скърби. Ето сега бѣлобрадиятъ старецъ, окѫпанъ въ божествени лъчи, унесенъ въ таинствени молитви, приличаше на безплътенъ духъ... Всичко се слѣ въ чудна хармония: природа, Богъ, слънце и радости въ живота.

Следъ свършване на молитвата, той се опѫти къмъ кѫщи съ духъ възроденъ и облагороденъ отъ новото и онова, което иде.

6. САМОТНИ ЦВѢТЯ.

Слънцето се издигаше на хоризонта като подплашена сърна. Всичко се кѫпѣше въ слънчеви топли лъчи. Росата блещѣше по младата трева, и капкитѣ ѝ бърже се изпаряваха и отлитаха нейде къмъ небето. Силенъ избликъ на пролѣтна радость се носѣше навредъ. Бледотеменужнитѣ цвѣтове на люляка се бѣха надвесили надъ пѫтя и пръскаха благоухание. Отъ тукъ отъ тамъ се чуваха сякашъ радостни въздишки на пролѣтни цвѣтя. Цъвналитѣ устни на лалетата шепнѣха вълшебни приказки. Отъ надъ пѫтя се откѫсна единъ бѣлъ люлякъ и падна въ тревата. Трепнахъ, като че пробуденъ отъ сънь. Природата кипѣше въ своя разгаръ, и чудна миризма се носѣше навредъ. Мисъльта ме занесе напредъ, кой знае кѫде. Съ усилни крачки тръгнахъ надолу по друма, докато излѣзохъ на твърдъ пѫть. Наново излѣзохъ въ новъ свѣтъ. Зеленъ килимъ се бѣ разстлалъ, ошаренъ съ всевъзможни цвѣтя. Топълъ лъхъ долиташе отъ нейде примѣсенъ съ приятенъ дъхъ на каранфилъ. Славей пѣеше и подскачаше отъ клонъ на клонъ. Бѣлосребрена рѣкичка лъкатушеше между люлѣещитѣ се като вълни треви и цвѣтя. Далечъ плачущи върби надвесваха клони и се сглеждаха въ бента къмъ малката воденица. Неусѣтно дойдохъ до нея, откѫснахъ клонъ отъ плачущата върба и го хвърлихъ въ бента. Той бавно се понесе надолу.

Чухъ божественъ гласъ, долиташе отъ съседната градина. Какво бѣ това?... Кукувица и славей пригласяха, а тихо буботѣше и воденицата. Извърнахъ погледъ. Тамъ, подъ кѫдравъ люлякъ, стоеше девойка. Нераздѣлна часть отъ тая чудна природа и цвѣтя. Сама пъстро цвѣте, съ пъстъръ фесъ и голѣми умни очи. Обаяние и скрита сила излъчваха тѣ. Парливи огнени пламъчета заиграха по лицето ѝ. Майка ѝ навѣрно ѝ внушава страхъ, че може нѣкой чуждъ човѣкъ да я види. Обърна

се и като пъргава сърна побѣгна въ кѫщи. Бързо като видение се изгуби въ зеленината. Рози. . . Люлякъ. . .

Отиде си. . .

Дали ме видѣ тя? . . .

Обзе ме тѫжна мисъль, и нѣкакъвъ вѫтрешенъ гласъ ми шепнѣше:

„Нима е възможно тая мила девойка да стои сама саминка и чужда за живота, не вкусила отъ чашата на наука, изкуство и знание? Какъ животътъ ѝ се погубва и младинитѣ ѝ чезнатъ въ мракъ и невежество, насилствено поддържани надъ нея и надъ китна земя?! Какъ се тѫпчатъ природнитѣ закони за волность и свобода! Какъ се не зачитатъ завещанитѣ чувства отъ прадѣди и дѣди! Защо по този начинъ се спира тържеството на чиститѣ славянски обичаи и духъ!? Тя може да бѫде културна, както всички жени на свѣта. Но уви, тя стои тукъ отъ ранно детство срѣдъ малкитѣ си другарки — самотни цвѣтя. Баща и майка ще я дадатъ насилствено на човѣкъ непознатъ и нежеланъ! Човѣкъ, когото нивга не е виждала! За изгода, имотъ и наследство. . . Това не е ли търговия съ човѣшки сѫщества!? И съ какво ще посрещне тя тоя избраникъ на нейнитѣ родители? Не ще ли проклина всѣки день своя животъ, това дете на петнадесеть години, което принудено ще търпи натрапника! . . . Това е ужасно, господа! . . .“

Отправихъ погледъ къмъ гѫститѣ пенджери. На единъ отъ тѣхъ се мѣрна тя. . .

Азъ минахъ рѣкичката и скоро потънахъ въ нови пролѣтни цвѣтя. . .

Но кѫде отиде най-свидното и най-красивото пролѣтно цвѣте? . . .

Мелодичното тракане на воденицата сега приличаше повече на грозния гласъ на бухала.

Всичко потъна въ мракъ.

Но само тя ли бѣ така? . . .

— Не само тя!! . . .

— Проклятието на тъмното иго тежи надъ хиляди мои сестри, надъ майки, надъ много, много нещастни сѫщества. . .

О, мои родни сестри! Идва день!

Открийте живота си за неговата грѣйка! Живѣйте, както милиони хора живѣятъ по свѣта: горделиво, волно и непринудено, неоткѫснати отъ свѣта, приобщени съ цѣлото човѣчество, съ природата и . . . Бога! . . .

Юсеинъ К. Якубовъ.

Арифъ Бейски.

1. КЪМЪ БРАТЯТА БЪЛГАРИ МОХАМЕДАНИ.

Искамъ да обърна вниманието на моитѣ сънародници, българитѣ отъ мохамеданско вѣроизповѣдание, върху почина, подбужденията и целитѣ на нашата културно-просвѣтна група. На всички вече е известна крачката напредъ, която направихме, като устроихме презъ миналата зима (1937 г.) битова вечеринка. За нея печатътъ и обществото се изказаха възторжено, за което имъ безкрайно благодаримъ. Това особено ни окрилява да вървимъ напредъ и все напредъ.

Досегашното ни дѣло целѣше да скѫсаме връзкитѣ съ миналия духовенъ мракъ и невежество и да поведемъ народа къмъ нови стремежи и нови идеали. И ние ще останемъ вѣрни на нашето дѣло. Достатъчно сме тънали въ забвение. Дошло е време и ние да покажемъ на свѣта, че сме чеда на тая държава и членове на славянския родъ.

Подбужденията ни сѫ били, пъкъ и сега сѫ, да разсѣемъ едно вѣковно заблуждение. Мнозина сѫ ни смѣтали, пъкъ и сега ни смѣтатъ за турци само за това, че по вѣра сме мохамедани. Отъ друга страна пъкъ самитѣ турци сѫ гледали въ миналото, гледатъ ни и сега, като чуждъ елементъ, несроденъ тѣмъ по кръвь. И наистина, расата се не

измѣня;—ние може да сме мохамедани, но по кръвь сме чисти българи, и това трѣбва всѣки да разбере и да знае. Религията си е религия, но тя нѣма нищо общо съ нашата народность. Ние трѣбва да бѫдемъ правовѣрни мюслюмани, но, преди всичко, трѣбва да знаемъ, че сме истински българи. Българи сме, защото говоримъ български езикъ, пѣемъ български пѣсни, нравитѣ ни сѫ български, отечеството ни е България, и въ жилитѣ ни тече българска кръвь. Не бива да се самозаблуждаваме и самоизлъгваме въ своето народностно чувство. Дошло е време да се освободимъ отъ досегашния мракъ, да не се срамуваме да се наричаме българи, такива каквито сме, и да се присъединимъ къмъ своя първоизточникъ България и славянството. И колкото по-скоро стане това, толкова е по-добре за насъ.

За тая цель именно ние се сгрупирахме и учредихме културно-просвѣтна дружба, която нарекохме „Родина“, и въ която ще работимъ чрезъ култура и просвѣта за народностно възраждане и за една цвѣтуща и благоденствуваща Родопа и България!

Прочее, напредъ!

Изъ в. „Красногорь“, бр. 14/1937 г.

2. КЪМЪ ВЪЗРАЖДАНЕ!

На 26 септемврий 1937 г. цѣлиятъ български народъ отпразднува деня на първия народенъ будитель Паисий Хилендарски. Значението на тая личность е известно на всички. Съ отправенитѣ къмъ българския народъ знаменателни думи: „Ой ти, българино, поради що се срамишъ да се наричашъ българинъ?“, той се яви като свѣткавица въ мрака. Неговата история създаде епоха и роди възраждането на българския народъ. Това възраждане се възрастна въ течение на времето и доведе до освобождението на България. Но дѣлото на

възраждането продължи и следъ освобождението, то продължава и сега. За голѣмо съжаление, обаче, има и днесъ още много да се желае, защото има части отъ българския народъ, отклонки отъ славянското племе, които още не сѫ почувствували искрата на народностно възраждане. Голѣма часть отъ срѣднородопскитѣ българи отъ мохамеданско вѣроизповѣдание, единствено поради вѣрата, още стоятъ на страна отъ своитѣ братя, възпиратъ душевнитѣ си пориви, които ги подканятъ да се почувствуватъ еднакви по духъ и съвѣсть съ своитѣ братя християни. Страхуватъ се да не измѣнятъ на вѣрата си! Какво заблуждение! Защото не съзнаватъ, че вѣра и народность сѫ две одѣлни нѣща. Ние можемъ да бѫдемъ по вѣра мохамедани, но сѫщевременно сме и чисти българи. Да се мисли обратното, значи да се поддържа съзнателно невежество и, вмѣсто да се върви къмъ напредъкъ, сами да се държимъ въ упадъкъ.

Не е ли тогава напълно умѣстно да извикаме, както нѣкога е извикалъ Хилендарскиятъ будитель: „О вие, срѣднородопски мохамедани, които сте по раса чисти славяни, поради що се срамувате да се наричате българи? Нима не виждате, слѣпи ли сѫ очитѣ ви, глухи ли сѫ ушитѣ ви, че вашитѣ устни говорятъ звучния български езикъ? Нима не разбирате, че пѣснитѣ, които пѣете по седѣнки и по чукари, изразяватъ вашитѣ чувства и описватъ красотитѣ на нашата хубава родина? Не говорятъ ли тѣ за нашето минало и народность? Нима не виждате много други примѣри, които показватъ, че сте отклонка славянска и българска народность, а не сте потомци на турцитѣ, чужда раса и само гости на нашата красива родина? Тѣ сѫ ви дали само вѣрата, което, обаче, съвсемъ не ви е измѣнило народностьта — българи“.

Всрѣдъ насъ се всѣва заблуда отъ нѣкои, които искатъ да ни цепятъ отъ българщината, за

да ни използуватъ. Но стига вече заслѣпение! Трѣбва да се опомнимъ! България не ще нищо отъ насъ. Тя даже ни облекчава положението съ редъ мѣроприятия, стига да ги заслужимъ. Има, освенъ това хора, които смѣтатъ, че нашето възраждане трѣбва да стане по икономически пѫть, като ни се дава хлѣбъ, поминъкъ. Тѣ, обаче, горчиво се лъжатъ. Обичьта къмъ отечеството не се купува съ пари. Тя е дадена отъ Бога, и грѣхъ е, и лъже себе си тоя, който не признава народностьта си и онова, що Богъ му е далъ. Да се възродимъ, да бѫдемъ будни и просвѣтени е първото нѣщо. Всичко друго ще дойде отъ само себе си.

Изъ сп. „Родопа“, бр. 9, 1937 год.

3. СВОБОДА НА ЖЕНАТА!

Едно отъ най-характернитѣ явления въ мохамеданския свѣтъ въ миналото, па и до днесъ, е изкуственото и умишлено, доведено до фанатизъмъ криене на женитѣ, понизяването имъ въ интелектуално отношение и поставянето имъ не на една нога съ мѫжетѣ. Основание на това сѫ намирали въ Корана, глава (сура) 24, стихъ (аетъ) 31, кѫдето се казва:

„Кажи на правовѣрнитѣ жени да не извикватъ съ погледъ желание у чуждъ мѫжъ и да не се отдаватъ, освенъ на тия, които иматъ право да ги обладаватъ, да се обличатъ благоприлично и честно.“

А въ Хадиса, второстепенна мохамеданска религиозна книга, относно облѣклото на мохамеданската жена се казва следното:

„Единъ день Асма, дъщеря на Абубекиръ и сестра на Айша, съпруга на Мохамеда Алей-хис-селямъ, влѣзла при последния облѣчена въ туника отъ прозрачна материя, която едва закриваля нейната голота. Пророкътъ я укорилъ за това и облѣкло: „О Асма, и каза той, когато жената стигне възрасть за женене, тя не трѣба да оставя да се вижда отъ нея освенъ това и това, — и той и посочилъ дланитѣ на ржцетѣ и лицето си.“

Ясно е прочее, че Коранътъ не съдържа нѣкакви повеления за криене мохамеданската жена. Хадиса пъкъ третира въпроса само за облѣклото, и то отчасти, но въ никой случай не и криенето на женитѣ. А по отношение цвѣта на облѣклото не се намиратъ нийде основания, че то трѣбва да е черно. Това се е установило само по заведенъ обичай.

Кѫде тогава е причината за това почти робско положение на мохамеданската жена? Робско, казвамъ, защото участьта и не е много по-добра отъ тая на женитѣ въ древнитѣ робски народи. На тоя въпросъ ще се постарая да отговоря, и то по единъ най-обективенъ начинъ.

Ако се вгледаме по-дълбоко въ живота на мохамеданката, ще видимъ, че тя до скоро бѣше затворена въ тъй наречените харем. Тѣзи харем сѫ били собствени на разни паши, бейове и др. турски голѣмци. Като ходили по обиколка изъ своитѣ вилаети и области, тѣзи турски голѣмци имали обичай, щомъ съзратъ нѣкое хубаво момиче или жена, тутакси да го прибиратъ, доброволно или насила, за своитѣ харем, и тамъ то оставало за тѣхна жена, докато беятъ или пашата намѣри друга по-хубава отъ нея. Това насилствено отнемане на женитѣ и момичетата накарало населението въ онова време да търси начинъ за спасение. Затова неволята ги е научила да въведатъ употрѣбата на фереджето, тая груба дреха отъ черенъ цвѣтъ, въ знакъ на робство. Това фередже се правило широко и дълго, да не може да прилегне добре на тѣлото,

и тъй да се замаскира женската външность. То се установило за носене безъ разлика отъ стари и млади и съ него се е целѣло, щото докато хищникътъ — бей разбере, дали минаващата край него жена е млада или стара, тя да използува това негово колебание и се скрие въ дома си или избѣга нѣкѫде. Следъ време нахалството на тия бейове станало по-голѣмо, почнали да се вгледватъ по-добре, и тъй се установило криенето, т. е. женитѣ никакъ да не излизатъ отъ кѫщи, което постепенно ги довело до едно наистина робско състояние. Отпечатъкътъ тъкмо на това робство ние, родопскитѣ българи мохамедани, виждаме и днесъ, понеже нашитѣ жени и сега като забележатъ мѫжъ, познатъ или непознатъ, обръщатъ гръбъ или пъкъ се забулватъ и покриватъ. Съ това тѣ сочатъ, каква трагедия сѫ изживѣли въ миналото, защото тъй сѫ се запазвали отъ изнудване нашитѣ сестри, майки, баби и прабаби.

Родопскитѣ жители добре знаятъ, какво бѣше положението въ турско време, когато женитѣ — и мохамедански и християнски — не можеха да излѣзатъ въ градинитѣ си лукъ да сѣятъ или царевица да бератъ, понеже се опасяваха отъ манафитѣ и др. турски служащи дошли отъ Анадола на служба въ тоя край. Известни сѫ много случаи, какъ преди 1912 година въ Родопския край турски манафи, щомъ зърнѣли нейде сама жена, се хвърляли върху нея като звѣрове и задоволявали своитѣ животински инстинкти, безъ да се страхуватъ отъ нѣкого или пъкъ да бѫдатъ наказвани отъ законитѣ.

Затова нашитѣ бащи, дѣди и прадѣди, за да запазятъ отъ поругание своитѣ жени и дъшери, сѫ се принуждавали дълго време да ги държатъ скрити, което криене у насъ, мохамеданитѣ, е останало и до днесъ. Това, обаче, е сега единъ съ нищо неоправданъ обичай.

Но трѣбва ли и днесъ, когато всѣки се чувствува свободенъ и необезпокояванъ отъ никого, да живѣе съ сѫщитѣ предразсѫдаци и невежество? Не виждаме ли, че всички културни, мюслюмански и не мюслюмански страни и народи въ свѣта сѫ се освободили отъ тая низка степень на развитие? Албания, Босна, та даже и Турция сѫ ни предъ очитѣ. Бива ли ние, родопскитѣ българи мохамедани, които сме само една двадесеть и петь хилядна часть отъ мохамеданитѣ въ свѣта, да поддържаме този унизителенъ и отреченъ отъ времето и здравия разумъ предразсѫдъкъ и съ това да вършимъ престѫпление спрямо Корана, Бога и хората? Дошло е време, когато и нашата жена трѣбва да живѣе свободно, да се облича съвременно и се приравни съ мѫжа, както това правятъ женитѣ въ всички културни страни въ свѣта, безъ разлика на вѣра и народность.

Прочее, повече свѣтлина и за жената! . . .

Арифъ Садѫковъ
с. Чепеларе.

НАШИЯТЪ ПѫТЬ.

Голѣмитѣ придобивки днесъ на българския народъ въ областьта на материалната и духовната култура учудватъ свѣта. Чужденцитѣ, които посещаватъ нашата страна, се възхищаватъ отъ българския духъ, който въ продължение само на половинъ вѣкъ свободенъ животъ изгради величественъ паметникъ на българската култура, който е още мечта за много балкански страни, непознаващи тежкитѣ белезници на робството.

Родопскитѣ българи мохамедани, като неразривна часть отъ цѣлокупния български народъ, еднакво съ всички се ползуватъ и ще се ползуватъ и за въ бѫдеще отъ благодатнитѣ плодове на тая култура. Това обстоятелство, обаче, поставя предъ всѣки българинъ, билъ той християнинъ или мохамеданинъ, два важни въпроса, на които всѣки отъ насъ трѣбва да си отговори. Първо, какво

сме дали за Родината и, второ, какво работимъ да дадемъ за напредъка и обединението на цѣлия български народъ. За себе си, ние, българитѣ мохамедани, на първия въпросъ можемъ да си отговоримъ така: — въ далечното и близкото минало българската история е записала имената и на българи мохамедани, който съ своитѣ дѣла сѫ допринесли нѣщо за общото благо на народа ни. Такива имена сѫ: Мехмедъ Кьорходжа, Салихъ Ага, Мехмедъ Синапъ, Кара Ибрахимъ и др. Тѣ сѫ ни завещали и най-хубавитѣ български традиции, които тачимъ днесъ, и най-хубавия български езикъ, който говоримъ. Ето това е нашето минало. Вторият въпросъ: какво работимъ и какво ще дадемъ ние, младитѣ, за благоденствието на нашия народъ — е неотложното питане, на което младото родопско поколѣние часъ по-скоро трѣбва да си отговори. Защото благоденствието на български народъ значи, благоденствие въ Родопа, наше лично и семейно благополучие.

Драги родопски младежи! За да можемъ да си отговоримъ на това питане, за да разрешимъ тази наша голѣма задача, ние най-напредъ ще трѣбва да я разберемъ добре. Наистина, животътъ днесъ е толкова усложненъ, че за да можемъ да разрешаваме сами за себе си задачитѣ, които той ни поставя, ние ще трѣбва да бѫдемъ о б р а з о в а н и. Науката и религията си оставатъ първитѣ помагачи на човѣка въ борбата му за по-добро сѫществуване. Ние, родопскитѣ българи мохамедани, ще трѣбва да бѫдемъ щастливи, че Коранътъ и Науката изобщо вървятъ презъ вѣковетѣ рѫка за рѫка. Следователно, нѣма никакви прѣчки да разрешимъ нашата втора задача чрезъ образование и просвѣта.

И тъй, за постигането на високитѣ народностни идеали и за личното добруване на нашето поколѣние има само единъ пѫть, който ще ни изведе

на спасителния брѣгъ — това е чистиятъ и широкъ друмъ къмъ народностна просвѣта, която единствена ще ни подготви за плодоносна работа на нивата въ служба на ближнитѣ и рода, и която е и вѣренъ стражъ на българската независимость.

Гаранция за успѣшното постигане на цельта е славяно-българската кръвь въ жилитѣ ни, патриархалнитѣ традиции на дѣдитѣ ни и още необозримиятъ български духъ, който възпламенява душитѣ ни.

сп. „Родопа“, 4. XII 937 г.

ЗА ЕДИНЪ РОДОПСКИ ПРѢКОРЪ.

Дума е за прозвището „помакъ“ — едно име, което се даваше до скоро на родопскитѣ българи мохамедани и понѣкога на християнитѣ, тѣхнитѣ земляци. Историческитѣ сведения около произхода на това название сѫ твърде оскѫдни. Едно може да се каже съ положителность: че този прѣкоръ е измисленъ отъ инородци мохамедани, които сѫ си послужили съ него, за да се установи разликата между тѣхъ и мохамеданитѣ българи и изобщо балканскитѣ славяни отъ мохамеданско вѣрозповѣдание. Този фактъ се констатира не само днесъ, но и въ сведенията, които наши историци и родополози ни даватъ около произхода на това название.

Понеже тая дума е добила вече доста широко употрѣбение въ нашия езикъ, върху нейното съдържание и значение заслужава да се поприказва. Очевидно „помакъ“ е качествено име, което опредѣля лични качества: недодѣланость, грубость, невъзприемчивость на новото и др. Инородцитѣ едновѣрци изказватъ съ този прѣкоръ още неприязънь, недовѣрие, презрение или, най-малко, пренебрежение къмъ българина мохамеданинъ. Въ съзнанието на по-старитѣ българи християни, обаче, названието „помакъ“ се схваща и употрѣбява въ по-другъ смисъль: то е синонимъ на страдание и горесть,

честность, трудолюбие, юначество и религиозность. Причината за такова едно тълкувание се крие, може би, въ близкото родство — защото кръвьта вода не става — и представата у българитѣ за „помѫчването“ на „помагачитѣ“ (отъ родопскитѣ войнишки села) не е изчезнала. Самитѣ българи мохамедани съ неудоволствие и необяснимъ свѣнъ слушатъ да бѫдатъ назовавани съ това прозвище. Понѣкога тѣ реагиратъ живо: „ако съмъ помакъ, не съмъ ахмакъ...“ казватъ тѣ.

Освенъ „помаци“ българитѣ мохамедани отъ различнитѣ краища на полуострова носятъ и мѣстни прѣкори, като: „торбеши“, „аповци“, „дилсизи“, т. е. незнаещи турски, и пр. Думата „ахренинъ“ е твърде популярна въ Родопа; нейниятъ произходъ е твърде интересенъ, защото е много старъ.

Като се има предъ видъ предполагаемиятъ авторъ на прѣкора „помакъ“ и цельта му, не можемъ да не приемемъ този прѣкоръ като обидна дума. И заради това не бива да си служимъ съ нея.

Освенъ това считаме за неправилна и думата българо-мохаменданинъ. Както имаме напримѣръ: руснаци—православни, протестанти, мохамедани и пр., а не руснако-протестанти или руснако-мохамедани, така сѫщо и у насъ, въ Родопа, има само българи отъ мохамеданско вѣроизповѣдание или българи мохамедани.

Тѣзи неправилности въ названието на родопскитѣ горяни трѣбва старателно да се избѣгватъ. Защото въ Родопа има вече една будна българска интелигенция, на която пѫтя къмъ народностната култура трѣбва да бѫде ясенъ и чистъ. Грѣшки отъ тоя родъ, както и систематическото нарушение на икономическитѣ закони тамъ доведоха Родопа отъ миналото до непознатата мизерия, отъ която трѣбва да се отърси.

Изъ в. „Слово“, бр. 4755, 12. V 938 г.

Юсеинъ К. Якубовъ.

МИНАЛО И ПОНЯТИЯ ЗА НАРОДНОСТЬ И РЕЛИГИЯ.

Единъ отъ въпроситѣ, които днесъ вълнуватъ българското обществено мнение, е и тоя за българитѣ мохамедани. Той е въпросъ лесноразрешимъ, защото почива на една истина, лесна за разбиране, но която, за зла честь, е така нѣкакси изкуствено притулена, че на нѣкои се вижда трудна и мѫчноразбираема. Причинитѣ за това сѫ различни и разновременни. Днесъ, обаче, тоя въпросъ и тая истина сѫ тъй назрѣли и навременни, че съ малко задълбочаване само могатъ скоро да се разбулятъ и разбератъ. А тя е, че ние, родопскитѣ мохамедани, сме отъ чистъ български произходъ. Това е тъй ясно и се схваща и отъ всички, че тукъ си нѣматъ мѣстото никакви теории и мѫдрувания. Това се схваща и отъ всички наши общественици, които малко — много сѫ се занимавали съ тоя въпросъ, а и държавата въ последно време полага нуждитѣ грижи за тая часть отъ българското племе. Всячески се старае да облекчи българитѣ мохамедани както въ тѣхнитѣ духовни, така и въ тѣхнитѣ материални нужди. Въпросътъ, обаче, е още откритъ за насъ, българитѣ мохамедани, на които не остава нищо друго, освенъ да разберемъ и изповѣдваме открито истината, която е тъй ясна и очевидна, че не търпи никакво съмнение. Достатъчно е да се вгледаме малко — малко въ себе си, въ нашия животъ, нрави, обичаи и езикъ, па да разгърнемъ и страницитѣ на историята, нашитѣ семейни предания и проследимъ хода на събитията въ миналото отъ преди нѣколко вѣка, и ще видимъ голѣмия фактъ, който не търпи никакво опровержение, а именно, че ние родопскитѣ жители сме българи по народность отъ две вѣроизповѣдания: — българи мохамедани и българи християни.

Отъ историята се знае, че въ великото преселение на народитѣ, когато се е промѣнило почти

изцѣло лицето на Европа, славянитѣ се пръснали по разни части и се заселили въ днешна Полша, Чехия, Русия и Балканския полуостровъ. Часть отъ тѣхъ, тъй нареченитѣ смолени и рупци завзели Срѣднородопието до Бѣломорскитѣ низини. Следъ славянитѣ дошли и българитѣ. Тѣ се смѣсили съ славянитѣ и образували единъ народъ и една силна държава, съ единъ говоримъ и писменъ езикъ — славянския, подъ общо име България. Началото на българската история почва отъ 679 година — преминаването на Дунава отъ Аспаруха. Тъй образуваната държава България сѫществувала и записала славни страници въ своята история, но сѫщевременно е преживѣла и голѣми беди. Две робства сѫ я изтощавали: гръцко и турско. Особено турското е било дълго и тежко. То е свързано и съ много тежки последици, най-вече за насъ, родопскитѣ българи. Турцитѣ още съ идването си схванали, че за да владѣятъ сигурно земитѣ си, трѣбвало населението да се държи въ мракъ и невежество. Въ полетата всичко било лесно. Войскитѣ на султанитѣ свободно се ширѣли, грабѣли и държали въ респектъ населението, което безропотно имъ се покорявало и обработвало земята. За планинскитѣ области, обаче, не било тъй. Непроходимитѣ гори и лоши пѫтища пречели за свободното минаване на войски, отъ една страна, и, отъ друга, скрититѣ изъ тѣснитѣ клисури и гори планински жители умѣло и решително дебнѣли неприятелитѣ и правѣли опасно пѫтуването имъ. Освенъ това и духътъ на планинцитѣ е по-другъ. Той е свободенъ и не търпи никакво натрапничество. Знае се, че въ Сърбия, Гърция, България и другаде гордитѣ планински жители изнесли на плещитѣ си свободитѣ на своитѣ отечества. Затова турцитѣ, за да държатъ въ покорство обитателитѣ на планинитѣ въ Босна, Македония и Родопитѣ, прибѣгнали до масово промѣняне на религията имъ, съ цель по тоя начинъ да

ги привържатъ къмъ държавата си. Сгоденъ моментъ за това настѫпилъ въ края на 16 вѣкъ, когато турцитѣ почнали да търпятъ поражения и за да предотвратятъ всѣка тилова опасность, идеща отъ планинитѣ, пристѫпили къмъ действие. Най-напредъ Селимъ I (1512 — 1520 год.) се заловилъ сериозно да помохамедани всичкитѣ си поданици християни. Отпърво почналъ съ разрушаване на всички каменни черкви и богомолни помѣщения. Обаче, великиятъ везиръ Пири паша и стамбулскиятъ мюфтия Джамали се случили умни хора и успѣли да убедятъ султана да отмѣни тая си заповѣдь. Но при все това, тогава се помохамеданчили доста българи християни. Сѫщата участь сполетѣла и родопското население, само че малко по-късно, въ времето на султанъ Мехмедъ IV (Авджи-Султанъ-Мехмедъ) и великиятъ му везиръ Мехмедъ Кюпрюлю. Отъ тогава има запазена лѣтописна бележка за помохамеданчването на чепинскитѣ българи, която е единъ много интересенъ исторически документъ. Предания, че тогава е станало и помохамеданчването на срѣднородопскитѣ българи има почти въ всѣко село. Това потвърждаватъ и родовитѣ предания, фамилнитѣ и прѣкорни имена, а така сѫщо и названията на мѣстноститѣ въ цѣлия тоя край. Както казахъ, цельта на турцитѣ била да привържатъ по тоя начинъ къмъ турската държава новитѣ мохамедани и съ това да бѫдатъ подсигурени съ свой едновѣрски елементъ въ тоя тъй важенъ въ военно стратегично отношение край. И наистина, промѣната на религията е станала, но претопяването народностно — не. Запазили се старитѣ нрави и обичаи, а освенъ това и голѣма часть отъ населението си останало християнско. Усилното време пъкъ, тежкитѣ години по промѣната на вѣрата и усвояването на единъ новъ вѣрски култъ въздействували на новитѣ мохамедани да затворятъ семействата си за всѣко външно влияние. Семейството, майката

останали главниятъ възпитателенъ факторъ на подрастващитѣ поколѣния. Майката е пазѣла най-ревниво всичко българско и родно въ своя домъ, учила е децата да говорятъ звучния български езикъ, приказвала имъ хубави български приказки, пѣла имъ е чудни български пѣсни, и като тъй останала е като главенъ факторъ за запазване българския народностенъ обликъ на родопскитѣ българи — мохамедани. Ако майката знаеше турски езикъ, то българскитѣ отлики, нрави и обичаи би рискували да се изгубятъ. Тъй обкржжени отъ свои вѣрни стражи—високитѣ планини и непроходими лесове—родопскитѣ българи мохамедани останали вѣрни чеда на своитѣ храбри дѣди. Новата религия е възприета, но българската кръвъ си останала. Макаръ да сж минали отъ тогава стотици години и много поколѣния да сж се смѣнили, но тоя български духъ, общъ за цѣлото славянство, не се е измѣнилъ. Нѣщо повече, тукъ, въ Родопитѣ, сж се запазили най-чисто славянскитѣ черти, езикъ и обичаи. Всичко това се пази несъзнателно, но много старателно, макаръ че българитѣ мохамедани, оставайки съ течение на времето прости и неуки, пъкъ и по едни или други внушения и въздействия взели да смѣсватъ и приравняватъ понятията народность и религия. Това е едно заблуждение, което произхожда отъ липсата на знания и невежество, поради което много отъ тѣхъ сж склонни да мислятъ, че всички християни на свѣта сж българи, и всички мохамедани — турци. Отъ това криво схващане тѣ трѣбва да се освободятъ часъ по-скоро. Нека знаятъ, че въ свѣта днесъ има най-различни религии: въ Ориента — Япония и Китай, 300 милиона се кланятъ на Буда, около 400 милиона има християни отъ разни народности, въ Съединенитѣ Щати само има 89 народности съ 99 религии. Италианцитѣ сж отъ вѣкове католици, но съ влизането си въ Абисиния започнаха да строятъ джамии на държавни срѣдства. Въпрѣки еднаквостьта на религия, тя не прѣчи на едновѣрци отъ различни народности да водятъ кръвопролитни войни. А по отношение на мохамеданитѣ въ свѣта, тѣ сж около 200 милиона, но се дѣлятъ на авганистанци мохамедани, перси мохамедани, индуси мохамедани, египтяни мохамедани, араби мохамедани, турци мохамедани, та не може ли най-после да има и български мохамедани. А за забелязване е и това, че въ Азия има и турци християни, макаръ и малко, но има. И интересно е да се отбележи и това още, че нѣкои отъ споменатитѣ мохамедански народности даже не знаятъ, че има турци на земята, защото броятъ на турцитѣ е само около 14 милиона. За всички тия народности ще попитаме, турци ли сж? Естествено не. Сжщо сърбитѣ мохамедани турци ли сж? Пакъ не. Сърбитѣ мохамедани съ своята висока култура сж надминали всички свои едновѣрци и еднородци. Въ Сърбия има мохамедани офицери, учители, държавници и министри. Тѣ държатъ за своята вѣра, но сж и прави сърби. Ако се сжди по религията за народностьта, ние би трѣбвало да се наречемъ араби, защото вѣрата ни е арабска, а не турска, но това е невѣрно, защото ние сме отъ бѣлата раса и отъ арийски произходъ.

Нека прочее не забравяме българския си родъ и езикъ. Тоя родъ, който е далъ Кирила и Методия, творцитѣ на славянската писменость и предтечи на Реформацията. На тѣхния славянски езикъ говоримъ и ние, и той тукъ е най-добре запазенъ, особено срѣдъ българитѣ мохамедани. Думитѣ кôща, рôка, силомъ, жидко, катро и др. сж чисто тогавашни, запазени само тукъ. Имали сме славни царе и събития: Симеонъ, Асенъ, Калоянъ вѣчно ще служатъ за идеалъ на българското племе. Въ по-ново време имаме Левски, Ботевъ, които съ право могатъ да се наредятъ съ свѣтовнитѣ герои. Бенковски, Каравеловъ, Славейковъ и др. поставятъ България между силнитѣ народи. Имаме още Ва-

зовъ, Величковъ, Яворовъ, Дебеляновъ, Страшимировъ, Златаревъ и много други съ свѣтовна известность поети и писатели. Тѣ се явиха на нашия небосклонъ, и ореолътъ имъ нѣма да изчезне никога. Освенъ това нашата страна е богата съ много надземни и подземни богатства, че съ право бихме я нарекли земя — рай. Известно е българското розово масло, българското грозде, ягоди и други плодове, българскиятъ тютюнъ и какво ли не още, които всѣка година разнасятъ славата на България по разнитѣ краища на свѣта. За съжаление, само Родопскиятъ край стои по-назадъ въ икономическо и поминъчно отношения, но вематъ се мѣрки и нека се надѣваме, че и тукъ ще се подобрятъ условията. Но да се разбере, че това, безъ да се просвѣтимъ, никога не ще стане.

Прочее, не само да обичаме България, но трѣбва да се гордѣемъ, че сме българи. Да прегърнемъ просвѣтата, защото само посрѣдствомъ нея ще излѣземъ отъ това унизително невежество, а така сжщо и отъ икономическата нѣмотия. По отношение просвѣтата нека ни служатъ за примѣръ арабитѣ, понеже нѣкои наши едновѣрци може да кажатъ, че учението и просвѣтата сж въ противоречие съ мохамеданската религия. Това обаче не е вѣрно, защото арабитѣ мохамедани първи създадоха геометрията, математиката; цифритѣ, съ които си служимъ сж арабски, химията, медицината и др., а арабскитѣ мраморни дворци сж образецъ по стилъ и художество. Затова нека и ние понесемъ факела на науката и съвмѣстно съ нашитѣ кръвни братя—българитѣ християни, да се боримъ съ простотията и невежеството и тъй съ еднакви чувства и еднакви мисли да градимъ бждещето и величието на нашето отечество България. Аллахъ и неговиятъ пророкъ Мохамедъ да ни помагатъ въ това свето дѣло!

Риза А. Солаковъ
Девинъ.

РЕЛИГИЯ И НАРОДНОСТЬ

въ връзка съ бита, нравитѣ и обичаитѣ на родопскитѣ българи мохамедани.

Макаръ че тѣзи две понятия, религия и народность, сж тъй различни помежду си и нищо общо нѣма помежду имъ, но тѣ днесъ отъ мнозина се отъждествяватъ, като въ религията включватъ и народностьта.

Това именно отъждествяване е причина до нейде и за ненавистьта на различнитѣ държави помежду си. Този въпросъ — да се отъждествяватъ тѣзи две понятия, донѣкжде намира добра почва и въ България. Известно ни е, че отъ робството сж останали много турци изъ България. Тѣхната религия ненавижда християнитѣ, а понеже българитѣ сж християни, то и тѣхъ ненавиждатъ и мразятъ. Но нека прибавимъ тукъ, че турцитѣ сж отъ друга националность и нищо не ги свързва съ България. Тѣхнитѣ нрави и обичаи сж съвсемъ други, и религията, като нѣщо вродено тѣмъ, като че ли опредѣля до голѣма степень и националностьта имъ. За голѣмо съжаление, има нѣкои родопски българи мохамедани съ по-низко културно ниво, които въ религията си търсятъ своя народъ и се мислятъ турци. Да сжществува у човѣка днесъ такава слѣпота е наистина чудно и непростено. То се дължи на липсата на култура и просвѣта. Днесъ, когато техниката е подчинила много природни стихии, скжсила далечни разстояния, културата, просвѣтата и учението за религията сж така изостанали назадъ срѣдъ срѣднородопскитѣ българи мохамедани, че днесъ, ако не се премахне това схващане и този мракъ, ние сме осждени на изчезване и гибель. Тоя мракъ и невежество е обвилъ съ своя черенъ плащъ всичкитѣ недра и прелести на нашата Родопа. Насаждането на мохамеданството всрѣдъ тѣзи

планинци е сковало всѣкакъвъ стремежъ къмъ открития и къмъ напредъкъ, макаръ тази религия да е засегнала много повръхностно живота имъ. За тѣзи мохамедани всички турци сѫ мохамедани и всички мохамедани—турци, безъ да подозиратъ, че тази религия преди всичко не е турска, и че има много мохамедани вънъ отъ предѣлитѣ на Турция. Въ тѣсна връзка съ това стои и тѣхното съзнание, че щомъ сѫ мохамедани, то тѣ сѫ турци, безъ да обръщатъ внимание на езика, който най-ясно опредѣля народностьта на единъ народъ, защото чрезъ езика се изказватъ болкитѣ, стремежитѣ и желанията. Поне днесъ виждаме, че националностьта се опредѣля отъ езика, и всѣка държава като отдѣлна единица си има свой езикъ. За България този езикъ е клонка отъ славянския. Сърбия сѫщо има славянски езикъ, но той се различава до голѣма степень отъ българския, макаръ въ основата да сѫ едно цѣло. Днесъ, когато литературниятъ езикъ е претърпѣлъ голѣми промѣни било по учленение, било въ измѣнение на нѣкои думи, замѣстени съ чужди, ние може да се гордѣемъ съ езика на българитѣ мохамедани, защото отъ тѣхната уста тече Кирило-Методиева речь, а тя е тъй ясна, тъй сладка и звучна, че прилича на звуцитѣ на меденъ кавалъ. Колкото и да сѫ стояли планинци подъ турско робство, тѣ не сѫ приели турския езикъ, който е сравнително лесенъ за заучване. И до днесъ тия българи мохамедани сѫ запазили своя езикъ, безъ да се поддаватъ на каквито и да било влияния. Турскиятъ езикъ не е повлиялъ ни най-малко, освенъ въ нѣкои имена, свързани съ продукти, купувани отъ бакалина. Така на кибрита и до днесъ казватъ „азъръ атешъ“ (готовъ огънь), на захарьта „шекеръ“, „кесме шекеръ“ (рѣзана) и редъ други. Обаче, въ пѣснитѣ се намиратъ такива художествени сравнения, че и до сега мнозина наши филолози се удивляватъ отъ тѣхната изразителность. Така глаголъ „рьойкаха“ е

особенно изразителенъ и често се употрѣбява въ нашата народна словесность, — „плитчици му са рьойкаха, кайно вавъ Арда рибкине“. Тъй че езикътъ, като опредѣлитель на самобитнитѣ черти на единъ народъ, е напълно запазенъ у българитѣ мохамедани. Колкото за религията, то тя се изпълнява механически съ едно благоговение и страхопочитание. Туй, което тѣ мълвятъ при моленето си за тѣхъ е неразбираемо, тайно и загадъчно. Всички тѣхни молитви се заучватъ на арабски по единъ механиченъ начинъ, което сочи у тѣхъ феноменална паметь, което пъкъ показва, че тѣ сѫ природно надарени да помнятъ. Мохамеданската религия проповѣдва чистота, като преди молитва трѣбва да си измиватъ рѫцетѣ, краката, лицето, главата и пр. и то 5 пѫти въ 24 часа. Съ изпълнението, обаче, на тази вѣра, безъ да подозиратъ, тѣ изпълняватъ и християнската религия. Вмѣсто да се водятъ отъ различнитѣ турски календари, тѣ се придържатъ о главнитѣ български праздници. На Димитровдень, нареченъ отъ тѣхъ „Касъмъ“, всички овчари и аргати се смѣняватъ съ други. Този день всички стада слизатъ отъ височинитѣ, като се затварятъ въ нѣкой дворъ, за да дойдатъ стопанитѣ да ги прибератъ, като си платятъ хака (заплатата) на овчаритѣ. На този день всички овчари сѫ гиздаво облѣчени и съ нѣкакво доволство се разхождатъ изъ калнитѣ улици. Презъ този день улицитѣ на селищата сѫ изпълнени съ купчини овце, а овчаритѣ, застанали всрѣдъ нѣкоя купчина любопитни младежи, разправятъ интересни приключения за вълци, мечки и други диви звѣрове. Особено тѣ тѫжатъ за своята галена овца, която е ходила неотлѫчно съ тѣхъ, като най-вѣрна и близка приятелка. Обикновено тѣ ходятъ и съ голѣмитѣ си рунтави кучета — тѣхната гордость. Тѣ особено обичатъ да ги хвалятъ за тѣхния куражъ, сила и вѣрность.

Съ особена радость отъ младитѣ се очаква идването на Петровдень. Този праздникъ е свързанъ най-тѣсно съ сърдцата на младитѣ. Тукъ се пѣятъ любовни пѣсни, харесватъ се луди и млади, и се гадае. За тази цель още презъ сутриньта ще видите младитѣ и червендалести българки мохамеданки да търсятъ цвѣтя и да виятъ китки на цѣлото семейство, но най-хубава правятъ на своя избраникъ. Презъ нощьта тѣзи китки ги слагатъ въ едно бакърче съ вода подъ нѣкой трендафилъ. На сутриньта ги изваждатъ и ги занасятъ на опредѣлено мѣсто, дето има събрани моми въ видъ на кржгъ. Тѣ пѣятъ, а въ срѣдата една стара жена вади китки отъ бакъра. Съдържанието на пѣсеньта показва бждещето на влюбенитѣ. Тѣзи пѣсни сж на чисто български езикъ и тѣ най-често сж тжжни, смѣшни или пълни съ любовенъ чаръ. Особено иматъ за предметъ родителитѣ, като прѣчка на любовьта на младитѣ, или пъкъ съпругъ отишелъ войникъ, на който: „възглавка му е тежка раница, постелка черната земя, покривка синьото небе, първо либе тънка пушка и дребни дечица ситни патрони — кждето ги праща работа вършатъ, работа вършатъ и се не връщатъ". Въ този день всичко е въ празднично настроение, като по пжтищата на всѣка крачка се бѣлѣятъ дюлбенитѣ на младитѣ момичета. Очитѣ имъ горятъ, сърдцата имъ тупятъ по мило, по драго, по първа севда. Въ тѣхъ нѣма днешнитѣ модерни излияния и фалшивия шепотъ на любовьта. Погледнитѣ имъ говорятъ, усмивкитѣ обещаватъ, руменинитѣ по лицата доказватъ. Тѣсно свързанъ съ този праздникъ е и Гергьовдень. Този день е день на събуждането на пролѣтьта. Тогава сж нацъвтѣли върбитѣ, тревата е доста израсла, а агнцата весело подскачатъ. Въ този день е забранено да се пипа ножъ, ножици и игла, подъ страхъ, че цѣлото лѣто провиненията ще бжде гоненъ отъ змии.

Още сутринь рано, преди зори, всички се събуждатъ, отиватъ на рѣката, измиватъ се, прехвърлятъ се съ камъни, кичатъ се съ клони отъ върби и се връщатъ въ кжщи. Въ този день който не се събуди рано, цѣло лѣто ще бжде сънливецъ. Следъ обѣдъ се почватъ пакъ историитѣ на младитѣ. Особено живи картини сж запазени въ съзнанието ми отъ тѣзи дни. Дни на радость. И до сега предъ менъ изпъкватъ рояцитѣ отъ дечурлига, моми, булки и баби, запълнили къмъ опредѣлени зелени поляни. И до сега още виждамъ люлката на моето детинство. И до сега чувамъ омайнитѣ пѣсни на веселъ и безгриженъ животъ. Ахъ, тѣзи пѣсни и тази люлка! Какъ бихъ желалъ вѣчно да бжда люлянъ подъ звуцитѣ на чистата наша народна пѣсень, подъ усмивкитѣ на младитѣ, подъ горящитѣ имъ черни очи и веселитѣ имъ кръшни смѣхове! Но всичко замина, отлетѣ, като нѣкакъвъ блаженъ сънь, изпълненъ съ чаръ и красота. Този сънь ми е тъй близъкъ, тъй милъ и цененъ, че той ме крепи и като пжтеводна звезда ме влѣче къмъ несгодитѣ и лишенията на моя тъй милъ роденъ край. И когато слънцето се наклони къмъ западъ, когато обѣдътъ е привършенъ, сърдцата наситени, гласътъ прегракналъ, започватъ да се връщатъ сжщитѣ върволици, само че съ по-свѣтла вѣра въ сърдце.

Важно е да се отбележи и праздникътъ Богоявление. Тукъ липсва премѣната и радоститѣ. Всичко е тихо. Само ранобудни баби, разчукали леда, чакатъ да чуятъ гърмежитѣ, за да си налѣятъ вода за „илачъ". Тази вода се занася въ кжщи, пази се за по-дълго време, като се измиватъ съ нея болнитѣ, неджгавитѣ и хромитѣ. Въ този день ние ще видимъ мнозина съ бѣли менци да носятъ отъ тази вода. Интересно е да се отбележи, че на кръста казватъ дъска, което при сжществуващия религиозенъ антагонизъмъ е лесно обяснимо. Забраняватъ да се рѣже и хлѣбъ на кръстъ, да се

зашива нѣщо кръстосано и пр. Интересна е една находка въ с. Доспатъ, Девинско, на едно старо кандило. При запитване, за какво имъ служи то, тѣ обяснили, че го запалвали, за да запазятъ посѣвитѣ и живота си. Често пѫти тия ненавистници на кръста и черквата, отъ която се боятъ даже да преминатъ покрай нея, търсятъ нейната помощь. Това е въ голѣми душевни кризи, когато се касае за живота на нѣкой. И тия хора, които сѫ се бояли да минатъ покрай черквата, се решаватъ, по препоръка на самитѣ тѣхни ходжи, да спятъ въ нея, съ цель да оздравѣятъ. Тѣ прибѣгватъ често пѫти и до помощьта на свещеницитѣ, като имъ искатъ разни записъци противъ зли духове и въ видъ на „муска“ ги носятъ или въ дрехитѣ или на шията. Особено бѣше разпространена вѣрата имъ въ зли духове. И до днесъ сѫществуватъ най-различни истории, пълни съ фантазии и измислици. Така, тѣ особено се страхуватъ отъ така наречените „дракузи“ и „ступани“. Това сѫ зли духове, които влизатъ презъ заключени врати, чупятъ врата, прозорци, дигатъ шумъ, но на сутриньта всичко си е на мѣсто. Тѣ преминаватъ отъ котка въ човѣкъ, отъ момъкъ въ старецъ, отъ старецъ въ магаре, отъ магаре въ камила, чийто ръстъ расте до безкрайность. Интересно е тѣхното изпѫждане въ миналото. Ще Ви разправя една случка останала отъ баба ми. „Нѣкога, разправяше тя, въ нашата кѫща имаше ступанинъ, който много ни пръчеше, и затова решихме да го изгонимъ Омѣсихме му хлѣбъ, направихме му царвули и подкарахме коня, а проклетия ступанъ бѣше тъй тежъкъ, че коньтъ се облѣ въ поть (на коня нищо се не виждало), та го закарахме въ една гора и хлѣба му окачихме на едно дърво, а коньтъ, щомъ се върна, умрѣ. Отъ тогава ступанинътъ вече не ни безпокоеше“. Този начинъ на пропѫждане духоветѣ е запазенъ и до сега въ нѣкои затънтени селища.

Дракузитѣ си ги представятъ като едни черни сѫщества. Пакъ ще си послужа съ единъ разказъ отъ баба ми. Веднажъ сѫ чули да врѣска единъ „дракузъ“ и случайно единъ ималъ пушка, стрелялъ му, и нѣщо се струполило на земята. На сутриньта намѣрили една разлѣта пихтиеста маса, прилична на катранъ, обвитъ въ мѣхъ отъ животинска кожа. За голѣма радость, вѣрата въ тия зли измислени духове почва да изчезва, като си го обясняватъ съ това, че хората сѫ станали по-голѣми дяволи даже и отъ самитѣ духове. Тукъ може би сѫ прави и сѫ почувствували вече удара на новото време, та сѫ започнали вече да се страхуватъ не отъ духове, а отъ човѣка. Наистина, днесъ човѣкътъ е страшенъ. Страшенъ е затуй, защото лети въ въздуха, измислилъ е радиото, грамофона и телефона.

Българитѣ мохамедани, разбира се, вѣрватъ и въ добри духове. Разпространето е вѣрването въ така наречения „хъзъръ неби“, който се явява най-често като просякъ, въ окѫсани дрехи и подлага на изпитание хората. Тежко и горко на оня, който откаже на такъвъ просякъ, защото за него нѣма покой ни на земята, ни въ земята. А блаженъ е оня, който се случи да даде на „хъзъръ неби“ последния свой залъгъ: неговото състояние се засилва и неговото мѣсто е опредѣлено въ рая. Ето отъ кѫде се явява голѣмото гостоприемство на тия хора. Тѣ отдѣлятъ отъ последния си залъгъ, за да дадатъ на просяка, защото той може да е „хъзъръ неби“.

Запазени сѫ и много езически вѣрвания изъ живота на тия планинци. Особено вѣрата имъ въ слънцето, месеца и звездитѣ. По измѣнението на слънцето тѣ четатъ за събитията на земята. По падането на звездитѣ четатъ лоши предчувствия. При потъмняване на луната чакатъ свършека на свѣта. Гърмотевицата си я обясняватъ за гласъ на Ал-

лаха, а свѣткавицата—за сабята на нѣкоя светия султанъ. Земетресението си го обясняватъ така: земята се крепи на единъ биволъ, на който ако трепне единъ косъмъ, тресе се цѣлата земя, но ще дойде време, когато ще се отърси цѣлиятъ, и тогава ще настжпи свършекътъ на свѣта, като ще почнатъ да се биятъ планинитѣ една съ друга, всичко ще се изравни, и тогава умрѣлитѣ въ видъ на гжби ще порастнатъ, ще се събудятъ и ще тръгнатъ на „машаръ“, т. е. на сждъ.

Всичко това се вѣрва съ едно дълбото убеждение, съ единъ голѣмъ фанатизъмъ. Въ основата, обаче, на тѣзи вѣрвания, нрави и обичаи се криятъ черти изъ тѣхното далечно минало. Мохамеданската вѣра не е лоша, стига тя да бжде разбираема и запазена. Особено вѣрата въ „хъзъръ неби“. Тукъ се крие най-моралното учение, за философията и върховното добро. Помагане на нещастнитѣ, на немощнитѣ. Социалното чувство у тѣхъ е развито въ голѣма степень. Когато се касае за нѣщо обществено, като за мостъ, за воденични камъни, всички захвърлятъ своята работа и се притичатъ на обща помощь. И всичко това го правятъ въ името на всемилостивия Аллахъ. Всѣка една, каквато и да било работа, даже и при ядене тѣ започватъ съ арабската дума „бисмилехир-рахманир-рахимъ“, което преведено значи „въ името на всемилостивия Богъ“.

Яшаръ М. Делиеминовъ
с. Смилянъ.

ПИСМО ОТЪ РОДОПА.

По случай брой 11, притурка на сп. „Родопа“ отъ 1937 год., въ редакцията на сжщото е постжпило следното характерно писмо, което написано макаръ и на особенъ стилъ предаваме дословно:

Почитаеми Господинъ Редакторе,

Подаренъ бѣше ми вестникътъ ви брой 10 отъ 4 декемврий 1937 год., и азъ съ най-голѣмо внимание го прочетохъ. Между другото четохъ въ него за образуване дружба подъ името „Родина“ въ гр. Смоленъ отъ нашитѣ братя българи мохамедани, която да работи за взаимно опознаване, сближение и подпомагане между българитѣ мохамедани и българитѣ християни. Създаването на тази дружба и дадената отъ нея вечеринка горещо ме зарадва, обаче само това не е достатъчно. Нуждно е и още въ други много селища такова осъзнаване да настжпи и да има образувани дружби и стжпимъ вече и ние крачка напредъ. Азъ бихъ помолилъ чрезъ почитаемия вестникъ всички братя българи мохамедани, добре да се разбере, че народность е едно, а религия друго, и че нѣма нищо общо едното съ другото и да туримъ вече край на мрачния погледъ и заживѣемъ занапредъ съ новитѣ идеали, стига вече сме тънѣли въ мракъ и простотия. Само че и друго нѣщо ще си позволя да пиша. На всички фактори е известно, че още отъ по-раншно време нашиятъ българинъ мохамеданинъ е останалъ невежъ и безъ наука и образование, и безъ занаятъ, и той днеска е принуденъ да ходи да гони една скромна надница по 25 лв. и нѣкога я намѣри, нѣкога не. И то да я намѣри, само лѣтния сезонъ я намира, а зиме не, а пъкъ нѣма и достатъчно имотъ да може да си изкарва прехраната. Та, значи, съ тази скромна надничка му остава да храни своитѣ дечица, да се облича и данъци да плаща. Принуденъ е за недостатъка да прави дългове да си посрѣща нуждата. Та ето защо, като пиша една истина, моля почитаемитѣ фактори да погледнатъ по възможность малко по съ друго око Родопската область.

Бехчетъ М. Сердаровъ
с. Костандово, Чепинско.

ЗА НАШАТА ПРОСВѢТА.

Известно е низкото просвѣтно ниво на родопскитѣ българи мохамедани. Около сто хиляди такива българи днесъ, въ вѣка на духовния напредъкъ, тънатъ въ духовенъ мракъ и невежество, и тѣхната тежка сѫдба хвърля сѣнка върху постигнатитѣ отъ българския народъ културни успѣхи. Въпрѣки множеството училища и учители въ Родопа и днесъ почти половината отъ българитѣ мохамедани въ тоя край сѫ неграмотни и неуки.

Една отъ причинитѣ за това състояние е, че въ миналото въ Родопския край числото на истинскитѣ учители бѣ твърде малко въ сравнение съ това на тѣзи само на име учители, които идваха въ Родопа, за да прекаратъ по-леко своето сѫществуване, да изкаратъ своята прехрана. Друга причина бѣ тази, че между насъ, българитѣ мохамедани, нѣмаше лица, годни за просвѣтна работа, които да се заловятъ упорито и пламенно за нашето духовно просвѣтление.

Най-после, недовѣрието и фанатизмътъ, отъ които бѣха обхванати крѣхкитѣ души на намиращитѣ се само подъ опеката на родителитѣ си деца— българи мохамеданчета, бѣ последната и главна прѣчка за нашето просвѣтно издигане.

За щастие, постепенно въ съзнанието на българина мохамеданинъ назрѣва мисъльта за ползата отъ просвѣтата. Отъ друга страна изъ между насъ се подготвятъ люде, които да подематъ просвѣтното дѣло между нашитѣ изостанали съвѣрци. Израстнали всрѣдъ нуждитѣ на последнитѣ и познаващи тѣхнитѣ души, тѣзи нови просвѣтители ще могатъ да тласнатъ напредъ дѣлото на просвѣтата, стига само да вложатъ повече старание и повече огънь при своята бѫдеща дейность.

сп. „Родопа“, бр. 11/1937 г.

Мустафа Шарковъ
с. Лъджене, Чепинско.

1. КЪРКЛАРЪ-ЧЕТИРИДЕСЕТТѢ

(Мохамеданска легенда).

Въ една религиозна мохамедонска легенда се разказва, че въ свѣта има Кърклар-човѣци, които сѫ избрани като най-честни и вѣрни предъ Аллаха, и тѣзи човѣци се избиратъ да помагатъ на такива, които сѫ на правата страна, безъ разлика на народность и религия. Въ Кърклар може да бѫде избранъ всѣки, стига да е справедливъ. Отъ тѣзи Кърклар се избиратъ седемь, най-достойнитѣ, които съставляватъ Иеделеръ. Отъ тѣхъ се избиратъ трима най-силнитѣ, и тѣ сѫ Ючлеръ. Ако въ случай почине нѣкой отъ Иеделеръ и Ючлеръ, замѣстникътъ му се взема отъ Кърклар, а когато мѣстото на нѣкого въ Кърклар се опразни, за неговъ замѣстникъ се избира нѣкой изъ народа, който се е проявилъ като честенъ и правъ предъ Аллаха.

Въ легендата се разправя, че нѣкога единъ отъ тѣзи Кърклар се поминалъ и трѣбвало да се избере неговъ замѣстникъ. Братътъ на едного въ Кърклара, като знаелъ, че можелъ да достигне силата на Кърклар, пожелалъ и той да има тази сила, и заявилъ на брата си, че желае да бѫде въ числото на избранитѣ. На това братъ му отговорилъ, че сега има едно праздно мѣсто, което може да вземе, но трѣбвало да отиде вечерьта на мѣстото, гдето ще се събератъ да правятъ съветъ. Вечерьта той отишелъ и застаналъ предъ вратата на Кърклар, но не посмѣялъ да влѣзе вѫтре. Събранитѣ почнали да се разговарятъ за човѣка, когото ще вематъ, и тогава единъ отъ тѣхъ казалъ:

— Вънъ има единъ, който чака.

А той, като чулъ, че безъ да сѫ го видѣли,

говорятъ за него, уплашилъ се отъ тѣхната сила и избѣгалъ.

На другия день братъ му го запиталъ:

— Че ти защо не влѣзе при насъ, когато се бѣхме събрали?

— Не влѣзохъ, уплашихъ се отъ силата ви.

— Ами ти трѣбва да знаешъ, че нашата сила ни помага да знаемъ нѣщата, безъ да сме ги видѣли, и да знаемъ, кѫде какво става. Но утре вечерь, ние ще минемъ презъ улицата до джамията, а ти, ако още настоявашъ да си въ Кърклъръ, иди се качи на минарето и тамъ чакай, ние всички ще минемъ съ коне, най-последниятъ конь ще е безъ човѣкъ. Ако се хвърлишъ отъ минарето и сполучишъ да възседнешъ последния конь, ти ще бѫдешъ въ Кърклъръ.

На другата вечерь кандидатътъ за Кърклъръ се качилъ на минарето, но когато миналъ Кърклъръ съ конетѣ, той се уплашилъ и не се хвърлилъ на коня.

На другия день братъ му пакъ го попиталъ:

— Защо не се хвърли на коня?

— Уплашихъ се, понеже бѣше много високо и едва ли бихъ сполучилъ.

— Ами ти какъ искашъ да си въ числото на Кърклъръ, като се боишъ? Трѣбва да знаешъ, че съ силата, която ние имаме, нищо не може да ни прѣчи, да правимъ каквото пожелаемъ. Утре вечерь пакъ ще минемъ презъ сѫщото мѣсто и, ако желаешъ, чакай ни и се хвърли на коня.

На другата вечерь той като първия пѫть чакалъ на минарето и, когато Кърклъръ минавали, той се решилъ, хвърлилъ се и спокойно се намѣрилъ на коня, и продължилъ заедно съ другитѣ, като единъ отъ избранитѣ.

Презъ пѫтуването дошли до единъ кладенецъ, гдето нѣкои се спрѣли да пиятъ вода. Последенъ пилъ вода и новоизбраниятъ, като скришно взелъ бакърчето, съ което се черпѣла вода и продължилъ

пѫтя. Пѫтувайки, стигнали до морето, презъ което почнали да вървятъ, като че ли конетѣ имъ ходятъ по сухо. Само на новотръгналия коньтъ почналъ да потъва. Единъ отъ Кърклъръ се обърналъ и му казалъ:

— Атъ харамѫ! (хвърли краденото!).

Той веднага извадилъ отъ дисагитѣ бакърчето и го хвърлилъ. Тогава коньтъ му почналъ да ходи като другитѣ. Най-после пристигнали на брѣга, гдето се разположили на една поляна. Следъ почивката 39-тѣ казали на 40-тия — новотръгналия:

— Ти стой тука и пази конетѣ, а ние ще отидемъ на помощь, гдето има нужда отъ нашата сила.

Така той останалъ и не следъ дълго време заспалъ. Когато се събудилъ, намѣрилъ се самъ, безъ да се явятъ при него нѣкои отъ Кърклъръ, нито пъкъ конетѣ били тамъ. Тогава той самъ разбралъ, че не билъ достоенъ да има силата на Кърклъръ. Когато следъ дълго време се срещналъ съ брата си и му се помолилъ наново да бѫде приетъ въ тѣхъ, братъ му отговорилъ:

— Тебе ти се отдадоха случаи да развивашъ силата заедно съ насъ, но ти се оказа недостоенъ, като взема чуждото и затуй по никой начинъ ти не можешъ да бѫдешъ такъвъ, за да имашъ тази сила.

* * *

Тази хубава легенда ни внушава, че всѣки човѣкъ, който е дошелъ на тази земя, е опредѣленъ отъ Аллаха да бѫде избранъ и си служи съ духовни и физически сили за добро.

Отъ всѣкиго зависи, какъ ще използува тѣзи случаи, за да развива силитѣ въ живота.

Чрезъ наука и добри книги очитѣ на човѣка се отварятъ, и той вижда и знае повече за свѣта и живота.

Желанието за знание трѣбва да се засилва още повече следъ излизане отъ училището; съ помощьта на книгитѣ, умътъ се отваря и знанието

се увеличава. За да има човѣкъ сполука въ житейския си пѫть, необходимо е да развива духовнитѣ си сили и да се пази отъ всичко, което имъ прѣчи да се проявятъ въ доброто. Човѣкъ никога да не ламти за харама-чуждото, защото и най-малкото нѣщо, което е чуждо, то е винаги чуждо и пакостно за силата на душата.

Съ вѣра въ Аллаха, съ желание за знание и съ куражъ въ живота всѣки ще има силата да бѫде истински Кърклярь-човѣкъ.

Изъ „Мохамеданска просвѣтна библиотека“, № 1.
с. Лъджене, Чепинско.

2. ПОВЕЧЕ СВѢТЛИНА.

Вечерь. Слънцето отдавна залѣзе, а задъ небосклона месецътъ срамежливо си подаде рога и изплува отъ небесното пространство посрѣдъ хиляди кандилца—звездитѣ. Тайнствена тъмнина обгърна всичко. Дневниятъ животъ утихна и нѣма следи отъ него. Вмѣсто свѣтлина и животъ, цари тъмнина и тишина. Колко могѫща е тая тъмнина, че съ единъ замахъ отне гласа на пойнитѣ птички и приюти въ незнайни кѫтища и най-малкитѣ насѣкоми!

Тукъ-тамъ само изъ улицитѣ се мѣркатъ нѣкои човѣшки фигури, които едвамъ се забелязватъ. Листата на дърветата тихо шумолятъ, като че ли си шушнатъ за виденото и чутото презъ деня. Тъмнината и тишината все повече и повече се увеличаватъ, и човѣкъ се чувствува натиснатъ, изолиранъ и изоставенъ отъ сѫдбата си.

Колко страшно щѣше да бѫде, ако тази тъмнина продължаваше за винаги и ако никога не би ни озарила свѣтлината на благотворното слънце. Но съ увѣрението, че тъмнината цари само една нощь — лесно и леко се понася това тъмно състояние; още повече когато се унесемъ въ сънь и съвсемъ неусѣтно минатъ часоветѣ на мрака и мълчанието. Но когато по причина на болесть и тревога сме заставени да стоимъ будни, дълги ни се виждатъ

часоветѣ, и ние поглеждаме къмъ изтокъ, отъ където царьтъ на деня ще донесе свѣтлина и живота. Ожидаме — чакаме за свѣтлина и то повече свѣтлина.

Сѫщо ние искаме повече свѣтлина, когато се намираме въ нощьта на мизерията, невежеството и беднотията. Искаме най-вече свѣтлина за очитѣ на душата, за вѫтрешния човѣкъ. Животътъ е покритъ съ тъмнина и отъ тамъ идатъ нашитѣ душевни и физически страдания

Както свѣтлината за физическитѣ очи иде отъ слънцето, тъй свѣтлината за душата идва отъ Бога (Аллаха), който е създалъ физическата свѣтлина и самъ е свѣтлина.

Свѣтлината ще дойде и отъ просвѣтата, която ни дава училището и многото хубави книги. Отъ насъ се изисква само да се приспособимъ за свѣтлината и използуваме хубавитѣ случаи, които ни се представятъ.

Ето отъ крайнинитѣ на голѣмитѣ градове, изъ селата, изъ колибитѣ се чуватъ гласове на събудени умове, които викатъ:

Дайте повече свѣтлина!

Не искаме да стоимъ повече въ мрака на невежеството и мизерията!

Искаме повече свѣтлина, за да станемъ добри граждани!

Искаме повече свѣтлина, за да бѫдемъ достойни синове на нашата хубава бащиния!

Искаме повече свѣтлина, за да бѫдемъ синове на Бога, братя на човѣка и истински човѣци!

Съ повече свѣтлина ние не ще допустнемъ да се връща тъмнината на миналото и ще бѫдмъ запалени факли, които ще пръскатъ свѣтлина изъ житейския ширъ.

Нашиятъ апелъ къмъ всички просвѣтени е:

— Повече свѣтлина!

Изъ „Мохамеданска просвѣтна библиотека“, № 3.

3. ВЪ СВѢТА ИМА САЛЪ ЧЕТИРМА.
(Арабска мждрость).

Първий — онзи, що не знае,
И не знае, че не знае;
Той е глупий: ти страни го!

Вторий — онзи, що не знае,
Ала знае, че не знае;
Той е простий: просвѣти го!

Третий — онзи, който знае,
А не знае самъ, че знае;
Той е спящий: събуди го!

И четвъртий — кой знае,
При туй знае той, че знае;
Той е мждрий: последи го!

III. НАРОДОУЧЕНЪ ОТДѢЛЪ.

1. АРХИТЕКТУРА.

Типъ кжща на родопски българи мохамедани. Предната, низка постройка е гостоприемна (селямлъкъ). Тамъ има и винаги отворена стая (ачикъ одая) за пренощуване на случайни пжтници и бедни.

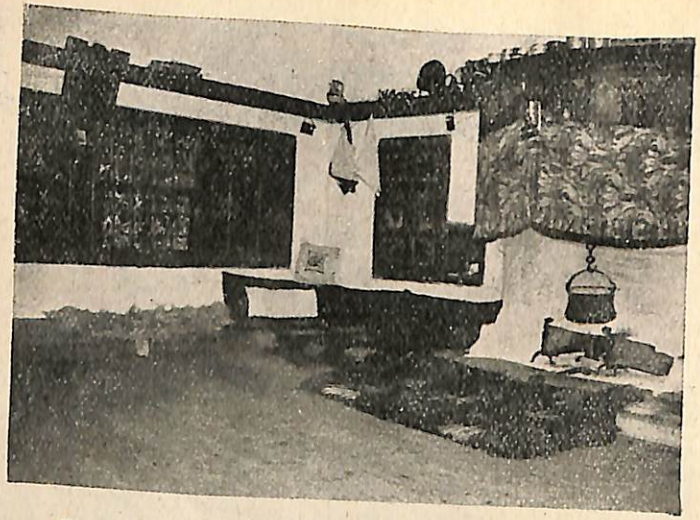

Вѫтрешность на българо-мохамеданска кѫща.

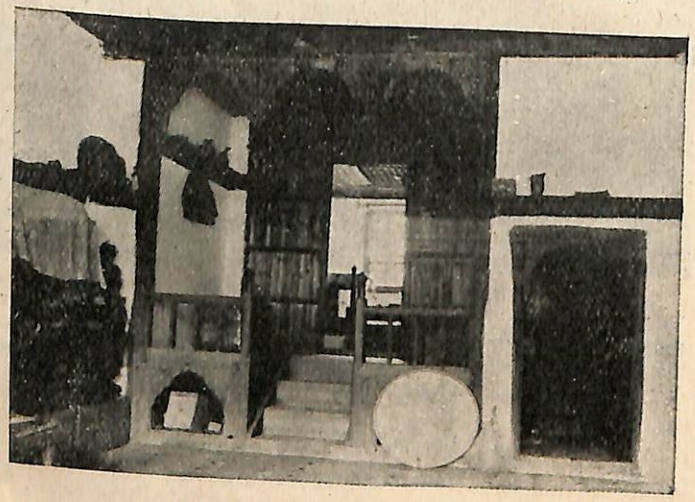

Преддверие къмъ „коньшкъ“.

2. НОСИЯ.

Типична носия на българи мохамедани отъ горното течение на Арда.

3. БЪЛГАРО-МОХАМЕДАНСКИ НАРОДНИ ПѢСНИ.

Смилянско вакло момиче.

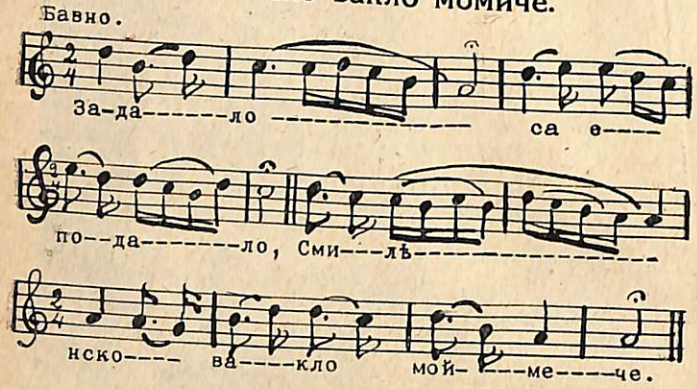

Задало са е, подало
Смилѣнско вакло моймече
Низъ малка рѣка надолу,
Низъ зеленуну люваде,
Зелену сѣну да збира,
Вишни, чарешки да бере.
Бѣленъ ми вѣтеръ дуеше,
Тестемельчекъ му фо̑ркаше.
Тестемельчекъ му фо̑ркаше,
Кайну презъ Карлакъ магло̑на.
Фустаньчекъ му са кошмеше,
Кайну въ мурену пено̑на.
Снажкана му са ко̑ршеше,
Кайну фавъ Карлакъ ѐлине.
По́лици му са бѣлкаха,
Кайну въ мурену дальгине.
Дюльбеньчекъ му са рѣеше,
Кайну въ гуро̑на лѝстену.
Плитчици му са рьо́йкаха,
Кайну фавъ Арда рибкине.

Ачинкине му свѣткаха,
Кайну въ небену звѣздине.

Слушана отъ Зюйди Челебиевъ
отъ гр. Смоленъ.

Захринка.

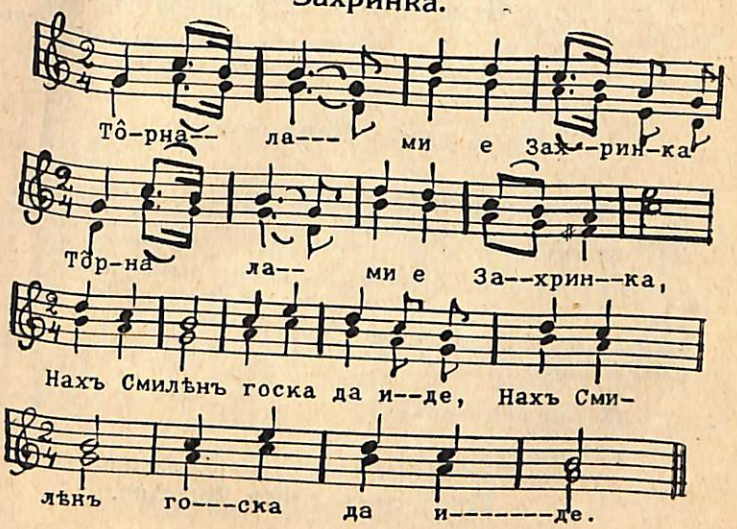

Тồрнала ми е Захринка,
Нахъ Смилѣнъ госка да иде.
Ега на Баблồнъ стигнала,
Тьồвна е мо̑гла паднàла,
Ситна е роса роснала,
Захра е пồтенъ сбồркала,
Та си са жѣлну молеше:
— Вдигни са, пồрсни, маглице,
Чи ма ще Мехметь престѝгна!
Еще си дума думеше,
И Мехметь си я престигна.
Захра си жѣлну викаше:
— Гльồдайте, ели, барики,
Ега ма Мехметь пребие!

Мехметь си Захри думеше:
— Захринку, кузумъ пиленце,
Не ищамъ да та пребивамъ,
Амъ ищамъ да та попитамъ:
Каде си сама тôрнала,
Безъ коне и безъ дражина?...

Слушана отъ Мехмедъ Карахусевъ
отъ гр. Смоленъ.

Бѣла самъ, бѣла, юначе.

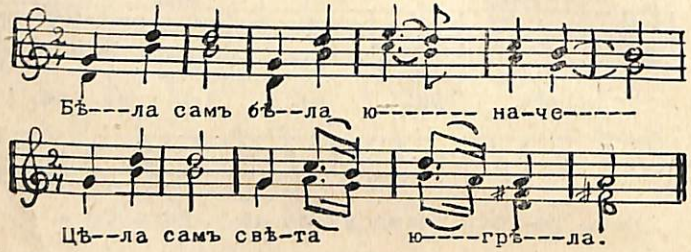

— Бѣла самъ, бѣла, юначе,
Цѣла самъ свѣта йогрѣла.

Единъ бѣ Карлакъ йостаналъ,
И той не щѣше йостана,
Емъ му бѣ тьôжка зимôна,
Та беше въ мôгла отôналъ.
Въ маглôна нищу нимеше,
Амъ си имеше, имеше,
Ду аднô Руса девойка.
Йофчеръ си Руси думаше:

— Русу лю, мала девойку,
Дьô да са, Русу, зьôмиме!
Чи ми сме пуста прѝлика:
И двана тьôнки високи,
И двана бѣли черноки!

Загорке, любе Загорке.

Стара българска народна пѣсень.

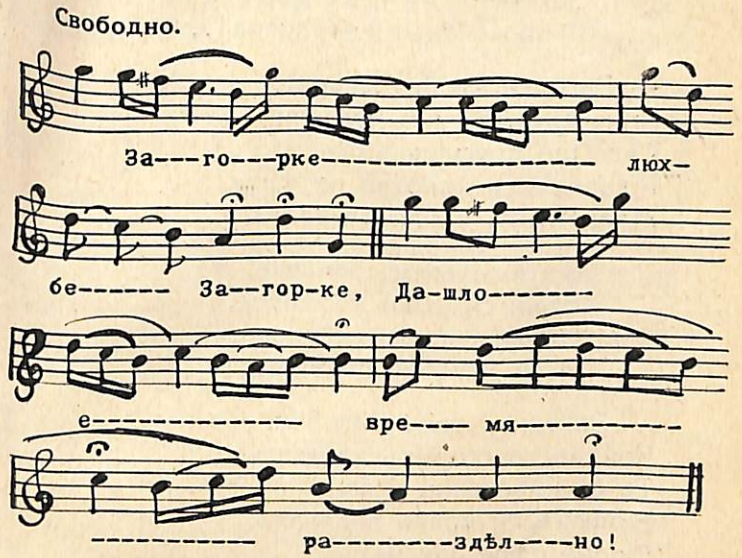

— Загорке, любе Загорке,
Дашло е време раздѣлну,
Раздѣлну еще рàзтажну,
Двамана да са раздѣлимъ,
Двамана да са забуримъ!

— Загоре, любе Загоре,
Какъ щиме да са раздѣлимъ?
Какъ щиме да са забуримъ!
Повнишъ ли, любе, знаишъ ли?
Ега са другушъ галехме,
Какви сме думи думели,
Какви сме кльôтви правили:
Койту са напрешъ зажени,
Койту са напрешъ извѣри,

Та си кльôтвана забури
И си кауленъ развали —
Зехиренъ му е въ фильженанъ,
Фильженанъ кенарлияна!...

— Загорке, любе Загорке,
Кина сме другушъ думели,
Сига ще другу да правимъ:
Младемъ са кльôтва не фата,
Младемъ са кауль разваля!

Загорка писна заплака,
Бѣли си рôки кôршеше,
Чôрни си коси мôкнеше
И си Загорчу викаше:

— Загорчу, любе Загорчу,
Какôвъ ти сторихъ кабахать,
Та си кльôтвана разваляшъ?
Бюлюкъ ти крави даведахъ,
Сюрии офце дакарахъ!...
Мойсу са вейке виделу!
Лоша самъ сôна сôнила,
Лоша самъ сôна гльôдала,
Чи ще да идамъ, да идамъ
Въ чôрната земя притажна!

Загорка пищи и плаче,
Съ думана рюка, нарѣда.
Че си е мирѣ Загорчу:
— Мôльчи, Загорке, ни плачи,
Насъ ще на любе раздѣли,
Чôрнана земя длибока,
Длибока еще рàзправна!

Слушана отъ Арифъ Буйковъ
отъ гр. Смоленъ.

Пила ми самъ вода студена.

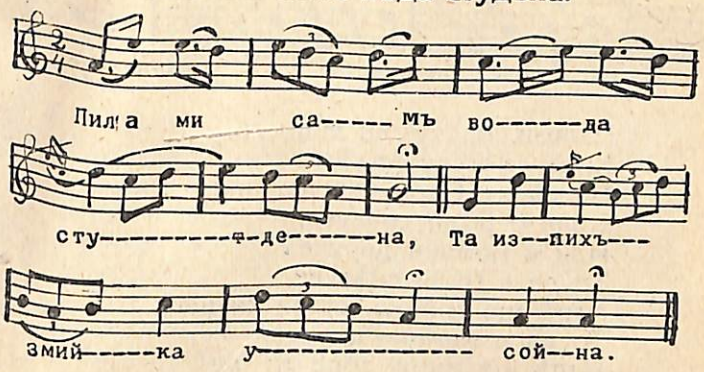

— Пила ми самъ вода студена,
Та изпихъ змийка усойна,
Та ми е лошу падналу,
На каремасъ ма изйѣде!
Пòди ми, майчу, рукните
Деридерскиенъ хекиминъ,
Да ми разпори каремасъ,
Да ми извади змийкаса!...
Хекиминъ бôрже дападна,
Та си хи разпра кареманъ.
Хекиминъ тихо румоне:
— То ни е змийка усойна,
Ами е мôско дѣтенце
Атъ висока планина,
Атъ аговине йовчере!

Слушана отъ Адемъ Субашиевъ
отъ гр. Смоленъ.

Юначна девойка.

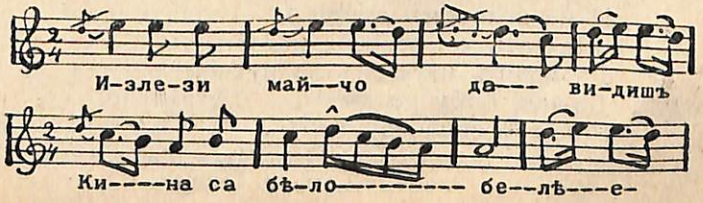

Ѝзлези, майчу, да видишъ,
Кина са бѣлу бѣлѣе
На вôрхъ Перинска планина.
Дôли е бѣли снѣгуве,
Или е момцки даруве?
То да е бѣли снѣгуве,
Агрѣ ще слôнце, стапи хи ще;
То да е момцки даруве,
Излѣ ще мума, збра хи ще.
Салихъ ага е кундисалъ,
Червенъ чедôръ е апьôналъ,
Зеленъ тефтеръ е ачтисалъ,
Ле койну дойде на вòда,
И въ тефтеренъ гу писува,
Не гльôда стару, ни младу,
Врить щатъ нахъ аскеръ да идатъ.
Станаха, та ми тôрнаха,
Агонуму са набалнѝ,
Набални, жѣлну нажали,
Чи нема сина изкýтенъ,
На яскеръ да гу пруводи,
Амъ има майшка девойка.
Уши хи руба чаушка,
Даде хи чуфтьô кубуре,
Купи хи сàбе огнена,
Даде хи конче хранену.
Станаха, та ми тôрнаха,
Чаушенъ нахпрешъ варвѣше,
И на яскеренъ думаше:
„Нахзать те, яскеръ, нахзать те,
Ле двашъ чаушенъ да пусне,
Да чуе бобу да знае,
Каква е сина изкутилъ“.

Слушана отъ Мехм. Карахусевъ
отъ гр. Смоленъ.

Ни ходи, момне ле, за вода.

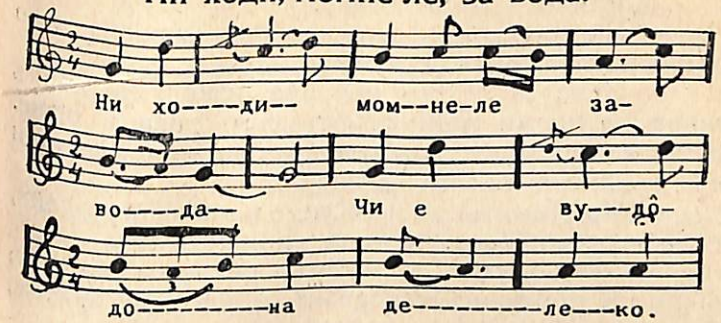

Ни ходи, момне ле, за вода,
Чи е вудôна делеку,
Делеку извôнъ сѐлуну;
Тамъ има вѝрье длибоку,
Тамъ има шѝрье широку,
Тамъ има дарвѐ високу,
Та пуска сѣнка дибела,
И има вода студена;
Легна щишъ, момне ле, заспа щишъ,
Та нема кой да та разбуди!
— Юначе луду и младу,
Йѣ имамъ братя двамина;
И двана съ кавалъ свиреха:
Адинанъ свири вечеру:
— Лѣгайте, стари, мôркна са!
Другиенъ свири ýтирну:
— Станвайте, млади, сôвна са.

Слушана отъ Р. А. Чолакова отъ гр. Смоленъ.

4. НАРОДНИ ПРИКАЗКИ.

Свидливиятъ циганинъ.

Анно чергажиище ле кану си варвѣлу нашло аннô концка петала. Зôлу та я мушналу въ поесанъ, та че са пафалилу на чергажийкана:

— Да видишъ жѣнумката жену, кена касметь ма вархлитѣ!

— Вай, че кена? рекла женана.

— Найдахъ аннô петала.

— Чи защимъ ти е, рекла пакъ женана, кена вôрши работа аннô петала?

— Кена ли? Атъ нея ще йзковамъ кърк угнива, та ще хи трампямъ съ къръ даваръ офце. Та ще даиме и ще драбиме: млѣка — човôрсто и жидко, сирене, масла! Сичку болъ!...

— Ха! Тамань ще пагастиме и майка агуртчекъ, рекла чергажийкана, чи и та си нема.

— Ухъ, урсусъ женабеть, рекло мажищену, тъй ли ще пôрскашъ максуланъ, и вдигналу чукôнъ, пôрсналу хи главôна и я пребилу...

Упорита жена.

Въ анно селу имѣлу аннô жена, та са мложишъ женила, ала била йѣце ѐвра и китю, та фсе я са изпôдали мажувене хи. Каквоту и да хи прусôдили, та фсе правила инать и нихтѣла да слуше. Въ другу селу пъкъ имѣлу адинъ чилѣкъ, та фталъ да са жени и тôрналъ да си трôси нивѣста. Та туфъ ли, та тамъ ли, фпрѣла рабутана до айнава жена. Збрали са са тага камшиене и му казали; — да зима ле катрату ще, лѣкимъ да са чува да не налети на айнава. Пупиталъ той какôфъ хи е кусуранъ, и тѣ му казали, чи демекь е млогу инать и ду сига не сô е дандисалъ никатри мôжъ да я дуводи.

— Ехъ, йѣ съ ное кусуръ си я зимамъ, рекôлъ мажôнъ. То нувà не е лошу. Нему е льôсанъ лекôнъ!...

Сторили свадба и той я атвелъ за нивѣста. Презъ пôрвана недѣля нивѣстана сичку слушала и еще ни е паказвала китюлюканъ. Въ сôбутана рекли да идатъ нахъ майка хи на пòвратьки. Йѣхнали два коня и тôрнали. Мажôнъ билъ и авжие, та си нарамилъ и пушкана. Че ни щешъ ли, заследилу хи атъ дама хми и анно куче. Мажôнъ зôлъ да га пôди да се вôрне, ала то нехтѣлу.

— Вôрней се куче, чи ѣ аннôшъ думамъ, — ала са то не вращалу. Пафторилъ еще аннôшъ, че свалилъ пушкана, пусналъ му и га пребилъ.

Варвѣли по-нататъкъ, че дашли да аннô капруе. Мôжувенъ конь минôлъ капруена льôсно, ала ага да мине женана, конянъ хи са е запьôнааалъ! Амъ тага! Слѣлъ тага мажôнъ, завелъ конянъ, ала той пакъ за запиналъ.

— Вôрви коню, йѣ аннôшъ думамъ! Конянъ са не паклаталъ. Тага свалилъ пушкана, апьôналъ, та и нега пребилъ. Женана се зачудила какôвъ е ное мôжъ, та ле аннôшъ дума и ле пребива, ала си мальчѣла. Свалилъ той тага самаренъ атъ пребитенъ конь, турилъ га на гарбôнъ на женана и тôрнали по-нататакъ. Женана се запьôнала, ала и не хи са е езпулилъ:

— Вôрви жену, чи йѣ аннôшъ думамъ.

Тôрнали тѣ тага, и женана съ самарь на гарбôнъ. Ага атшли въ селуну, врить са са зачудили оти да носи самарь нава жена. Наближили и я запитали, пъкъ та òтстраха силумъ думала:

— Мôльчете, да ва не чуе моесъ мôжъ, че той ле аннôшъ дума! и хми разправила кена е станалу въ пôть.

Тага врить рекли, чи си е нашла мастура нава жена да я излекова атъ нехиниенъ инатъ, оти знаяли, каква ѐвра и твардóглава е билá по-напрешъ.

Слѣпъ зеть.

Аннѣму челѣку дашло врѣме да са жени, ала билъ слѣпь, та никатра мума нихтѣла да га зôме атъ негувуну селу, та тôрналъ да си трôси невѣста атъ другаде. Завелъ и двамина мумаре, мôскусъ да га фалятъ. Въ пôть са са сдумали, ле какнану мумарене кажатъ, и той да притвардѣва еще айнôлкува. Флѣли въ аннô кôща, дено имѣло мума за женене и зафатили да фалятъ:

— Копелесу е йѣце хубаву и влюдну, рекли тѣ. Има си аннô крава и адинъ волъ...

— Имамъ две, претекалъ хи зьôтенъ.

— Има си кôща и градина.

— Имамъ две кôщи и две градини, притвърдилъ челѣканъ.

— Има си двадесете брава офце, кàзвали людене.

— Имамъ четридесте, кàзвалъ той.

И тъй нататъкъ, ле каквону рèкли мамарене и той кàзвалъ еще ейнолкува.

— Сичку си има, реклѝ най-сетне людене, ала си има и мàлачекъ кусурчекъ.

— А че какôфъ? — папитали.

— Съ аннону òку не види.

— Не видемъ и сасъ двесе, казалъ зьôтенъ, текъ да притвардѝ за по-ѣку.

— Ехъ, че то ага ви е билъ слѣпъ юнакасъ, защимъ га сте давели, релки людене, намъ слѣпъ зьôтъ ни трѣбува.

Атъ тамъ мумарени са асраматили и излѣли, че сторили тембихъ на зьôтенъ да са ни фали и префôрле хаваѣ, оти инакъ нема да си найде никуга невѣста.

Добъръ урокъ.

Тôрнали аннôшка сестима агупте да жегôтъ вôгле. Ага атшли въ баиренъ видели че никатрикъ не носи брадва. Тага зôли да са каратъ и надпиратъ катрикъ да са вôрне и катри да астанатъ. Пъкъ то хи е белò страхъ, та врить гльôдали да са измòкнатъ атъ баиренъ, и да си идатъ гьôй да данесôтъ брадва. Затова вритъ си тòрнали. Астаналъ ле адинъ, дену е билъ най-хитаръ. Ага паиздалечили агуптене ейноя дену е астаналъ хми зарукалъ:

— Вôрнете са бря, немойте ходи! Йѣ ще вà нàуча да наберете чепѐ и безъ брадва.

Тага се пакачилъ на вôрхъ аннô ела, фатилъ са за единъ чôпъ и рекалъ на единъ да му са фати за нагине, другъ за нагине на ейназикъ, и ейнъ са

са насосали чикъ да земьôна. Ага са хубаву прависѣли, най-горненъ рюкналъ:

— Дôржите са бря, пъкъ йѣ да си плюйна на ракисе.

Пусналъ са гьойкюмъ да си наплюе ракине и лей нугава са са сгармудили анно вархъ другу вритъ на земьôна. Ала той е билъ най-ваху, та му не имѣлу нищу. Другине анно съ страшена рôка, другу съ страшена нога си атишли. Ала другушъ ага тôрнели да жегôтъ вôгле ни забарели да зиматъ брадви.

5. ПОСЛОВИЦИ.

1. Фсѣка афчица за нажица — всѣки отговаря за себе си.

2. Вазъ сухуну гари и саровуну — покрай лошия, страда и добриятъ.

3. Хубавана круша падъ крушана си пада — похвала за мома.

4. Слѣпъ да та не види и кьорафъ да та не фири — неблагодарникъ.

5. Аннô вôшка ага са наеде, излиза на челуну — сжщо.

6. Ламьô! не свôршува сасъ малку! — лакомъ човѣкъ.

7. То е фальу льôсанъ, ама е видьу баланъ — самохвалко.

8. Мирасъ — марасъ! — който има наследства, има неприятности.

9. Йѣ атъ ка си умра, ака ще и каяметь да станва! — нетърпеливъ човѣкъ.

10. Йѣ може и вечера да немамъ, пъкъ тебе си шеньликь води! — бедность.

11. Каяметь е, кому кагато си дойде — всѣки има горчевини.

12. Харенъ чилѣкъ — харна кôща! — добъръ домовникъ.

6. ГАТАНКИ.

1. Имамъ два вола. Дуде са слѣпи, хубави са, — ала прагльо̀днатъ ли, не галямъ хи. Кена е то? — цървули.

2. Колкото е по-гнило, толкова е по-благо. Кена е то? — тлъсто месо.

3. Атпрешъ аде, атзать хапе! Кена е то? — пчела.

7. НАЗВАНИЯ НА МЕСЕЦИТѢ
въ простонародния говоръ

	у българитѣ мохамедани	у българитѣ християни
1.	Галѣ́мьетъ мѣсецъ .	гулѣмѝна . . януарий
2.	Мѐлкетъ мѣсецъ .	малкѝна . . февруарий
3.	Марта	марта. . . . мартъ
4.	Ло̀шко	ло̀шку . . . априлъ
5.	Ге́ргювдень	йо̀чку . . . . май
6.	Пре́дай	тодуроске . . юний
7.	Пе́трувдень	петруске . . юлий
8.	Йѣгусъ	йѣгусь . . . августъ
9.	Галѣмата чо̀рква . .	руйенъ . . . септемврий
10.	Малката чо̀рква . .	димитруске . октомврий
11.	Касумъ	гергьоске . ноемврий
12.	Колада или Божекъ	никулцке . . декемврий

8. НАЗВАНИЯ НА ДЪРЖАВИ И НАРОДИ
у българитѣ мохамедани.

Ингилизанъ . .	Англия
Французене . .	Франция
Авустория . . .	Австрия
Аламания . . .	Германия
Талѣнци . . .	Италия
Мускофанъ . .	Русия
Жапонанъ . . .	Япония
Арнаутлуканъ .	Албания
Урумъ	Гърция
Булгарие . . .	България

Ормание . . .	Румъния
Мъсъръ	Египетъ
Турцко	Турция
Шпаньоле . . .	Испания
Ехудие	Евреи

9. РОДНИНСКИ НАЗВАНИЯ И ИЗВИКВАНИЯ.

Бобу или бабу	баща (изв.)	Бобу бря, или бабооу!.
Майка . . .	майка „	Майоу, или, маю мари!.
Дѣдо . . .	дѣдо „	Дѣда бря! дѣдооу!..
Дѣдко . . .	прадѣдо	
Наня . . .	баба „	Наньооу и пр.
Нанька . .	прабаба	
А́го	по-голѣмъ братъ...	А́гооу..
Абла . . .	по-голѣма сестра	
Лелька . .	бащина и майчина сестра	
Мижо . . .	бащинъ братъ	
Мижовца .	стринка	
Калека . . .	мѫжътъ на бащина или майчина сестра	
Уйко . . .	майчинъ братъ	
Учина . . .	негова жена	
Анайка . .	свекърва и тъща	
Гели́нъ . .	невѣста (тъй ѝ казва свекървата)	
Каинче . . .	шурей	

10. НАРОДНИ ПОВѢРИЯ.

1. На усипъ мѣсечина не бива да се сѣе, йеде га чо̀рфъ.

2. На усипъ мѣсечина ака перешъ, дерѝтъ са дрипите.

3. Небену ага е червену, за вѣтеръ е.

4. На Ирминдень (6 априлъ) ака метешъ, мрафки ще ти излѣзо̀тъ.

5. На Гергювдень ака халашъ во̀же, змии ще срьо̀шкашъ.

6. На Спасовдень ака не изнесешъ дрипине, адо̀тъ хи пасульки (молци).

7. Куче ага завие, челѣкъ амира.
8. Пѣтли ага пеьôтъ рану, за хавô е.
9. Звѣзди ага са млогу изтурватъ, за дôжъ е.
10. Кукошка ага припѣе, не йô за хубаву. Гадина не срьôшка и челѣкъ умира. Затва съ пôрвуну еще прапѣване, да са пребие.
11. На Ирминске фторникъ има сахать, та какнату пасѣшъ, не станва. Затва са парабатева и паседева, оти са не знае катрикъ сахатъ е. Презъ другине сахате млогу са рада каквоту и да пасѣшъ.
12. Лѣшники ага са млогу израдьôтъ, за зима е.

11. НАРОДНИ БЛАГОДАРНОСТИ.

1. Да си ти е за садакô!
2. Да си ти е за булехчиците!
3. Бѣрѣкѣть версинъ атъ Аллаха.
4. Хелѣда пôти да си га найдишъ!
5. Аллахъ да ти га наспурѣва!
6. Госпоть да та паслага!
7. Дано ти злату путече!
8. Сребру и злату да та слѣди.
9. Па меть и маслу да ти варви.
10. Дано лошу не видишъ.
11. Да си ти е за прѣмежде.
12. Дано балну не видишъ.

12. КЛЕТВИ.

1. Да ти са забурѝ ю́мету!
2. Атъ Аллаха да га найдишъ!
3. Дано идишъ, та да са не вôрнишъ.
4. Кьоравъ дано паходишъ.
5. Дано авлѣтъ не видишъ!
6. Дано та хлѣба укьори!
7. Хаиръ да не видишъ.
8. Харамъ да ти е!
9. Дано вдавица паходишъ!

13. СЪЖАЛЕНИЯ.

1. Лииилехъ факирище!...
2. Лииилехъ карôпинатъ!...
3. Ваай, та не прапѣ, атъ ка са ажени!! — при несполучливъ бракъ.
4. Вай грешôкъ!..
5. Вай анайка!...

Слушани отъ Адиле Карахусова
отъ гр. Смоленъ.

14. ПОХВАЛНИ И ОБИДНИ ЕПИТЕТИ

въ говора на срѣднородопскитѣ българи мохамедани.

а. Похвални:

Бюльбюль
Барзеливу
Башержие
Варгулату
Грѣлка
Гиздаву
Ербапь
Жумреть
Изпедепцану
Ихтибарлж
Каматну
Кльôту
Кибаринъ
Кащовникъ
Каяфетлие
Мазну
Митеберно
Мирефетчие
Мелекьô
Писану
Пôргаву
Прегладену
Сафалж
Севгилну
Тебеѣтъ сайбия
Укумушъ
Уперену
феркату
Хитру
Шуфреть
Юмовиту

б. Обидни:

Агуптинъ
Байкушъ
Бейхутинъ
Булашикъ
Бутнихрасъ
Бурнѣву
Чепиву
Писиву
Бручилу
Брохлю
Будалô
Бутю
Вашивникъ
Гайбия
Голъ кабадаие
Гевезьô
Дишерлôкъ
Дулапъ
Евру
Женабетинъ
Зинкьоринъ
Заблева
Ибреть
Купукъ
Купартмô
Кукаржô
Каваражие
Клепачъ
Кирпижие
Ламьô
Лукмаженинъ
Маскарô
Мискюнинъ
Микрюфинъ
Миживунинъ
Михлюзинъ
Мизевиринъ
Нефелитьô
Налетинъ
Увантия
Пуфтю
Папучникъ

Сатламо̂
Салмо̂
Сурувица
Инжѣфикирлия
Сампукъ
Сньо̂ть
Сумунтия
Семьо̂
Суйсузинъ
Синепьо̂

Сарсо̂къ
Тунукъ
Тутеникъ
Труслю
Темерутинъ
Тюмбелинъ
Увардо̂
Упано̂
Убуѣлу
Уралу

Ферсатинъ
Хайлѣзинъ
Хинеетинъ
Хасетчие
Хайманô
Хальô
Халашô
Чуфтелия
Шематну

15. НАЗВАНИЯ НА МАХАЛИ И ПОДДѢЛЕНИЯТА ИМЪ ВЪ ГР. СМОЛЕНЪ.

Долна махало̂ — Фисенска, Бѣлюска, Качурска, Мандолска, Каракехейоска, Пампорска, Доркуска, Пелтекуска.

Доганджийска махало̂ — Бейска, Хажежикуска, Юрукуска, Шехуска.

Станюска махало̂ — Чаушуска и Кропуска.

Ханска махало̂ — Билѣнска, Куцуска, Рѣчникуска, Попуска, Чо̂куска, Стѣно̂та (Такуска махало̂).

Пазарска махало̂ — Джамийска, Качерска, Страхинска, Пазарска.

Селимоска — Кирѣнуска, Томоска, Хардалийска, Дервишуска, Узунуска. Башагоска, Бико̀ска, Циганска.

Жанаварска — Буйку́ска, Сиракуска, Траханарска.

Мисирлицка — Кардашуска, Идризюска, Бербатюска, Бандюска.

Чилингирска — Топуска, Мулаасанска, Шишманагоска, Мулаисенска.

Салихаговие кунакъ — сегашнитѣ казарми.

Димовъ пожеръ — самостоятелна бълг. мохамеданска махала.

Средокъ — Бо̂нкалска и Сюлманкехеьоска.

Кашлитѣ — Хажишехуска, Мезинска, Гоздюска, До̂нюска, Семейска.

16. НАЗВАНИЯ НА МѢСТНОСТИ ОКОЛО ГР. СМОЛЕНЪ.

Арнау́тскуту
Бориката
Бейската кирия
Бо̂рду
Беклийица
Брусно̀кувъ долъ
Букуви ло̂ки
Бухлювица
Биѣчеву
Велювъ врись
Во̂лчи прѣслупъ
Во̂рла усойка
Вѣтруву бо̂рце
Го̂рлуту
Гингѐрюва вода
Гробатъ
Галѣмата стѣна
Галѣме карто̂лъ
Гьо̀нда вода
Герзо̀вица
Дѣдува лювада
Дервѝщица
Димуви лювади
Димувъ пужеръ
Дльо̂гу блату
Дльо̂ги нивища
Гра̀шища
Ѐлите
Ѐленска рѣка
Езеруту
За̀ператъ
Ешѐкулакъ
Избизлѝкь
Карахусовъ каменъ
Кайнади́на
Кацарску
Курба̀нища
Калъчъ бурунъ
Куку́цкуту
Карлакъ
Кадо̂нчина тикла
Кузу́ятакъ
Крива рѣка
Караманжо̂
Куртювъ ломъ
Куко̀ше стѣна
Кальо̂та
Кралювъ долъ
Кузарникатъ
Кабако̀въ гьолъ
Каражовъ врись
Лѣвие виръ
Бѣлие камень
Лаго̂тъ
Мукро̀шъ
Малката стѣна
Маркуву бо̂рце
Манастиретъ
Моги́лата
Мизаръ гидикъ
Муса̀ята
Нивѣстата
Опа̀леника
Остри́ца
О́рлувъ каменъ
Папрато̂тъ
По̀дгреде
Па̀дѝнките
Прѝпѣкатъ
Песако̂тъ
Прѣбита ела
Полѣ́ната
Пелетни́ка
Пѐтроскуту
Гѐргьоскуту
Паржена̀катъ
Панѐцуву
Прѣслупа
Попцку
Равнища̀
Ру́жина ела
Средо̀къ
Сладу́нцку
Синие виръ
Студената вода
Салихаговата урва
Со̂скуче
Св. Гѐорги
Св. Духъ
Соколца
Студенъ врисъ
Со̂рбинову
Сарпи́че
Спила̀къ
Тѐкленъ долъ
Тикла̀рника
Фо̀йната
Хажицкуту
Хамзо̀у
Шепчиица
Йѣнкува чука
Нажѣ́къ
Турлу́къ
Яро̂тъ
Чепелжи́къ
Равнуго̀ръ

17. ФАМИЛНИ И ПРѢКОРНИ ИМЕНА ВЪ ГР. СМОЛЕНЪ.

Атýфувци
Бѣлювци
Бимбашийци
Бейци
Бошнакувци
Бюьлбюлци
Билѣнци
Бôнкаловци
Бешенжийци
Башаговци
Буйкувци
Бандювци
Вощювци
Велѣтювци
Гоздювци
Грудювци
Голомѣхувци
Доралийци
Дервишувци
Докатювци
Дармонци
Дрѣнювци
Добринци
Зеленувци
Ишарлийци
Имамувци
Кацарци
Кôтювци
Куртювци
Кубатювци
Чакôрувци
Кѣнувци
Колибаровци
Кременарци
Крôпувци
Кабасанци
Кардашувци
Карахусувци
Лущювци
Милушувци
Мезинци
Палавурци
Пандалийци
Пушилувци
Палагачувци
Пампорци
Пелтекувци
Порѣзовци
Пенчежийци
Рѣчниковци
Раженикувци
Семетювци
Субашийци
Станювци
Сеферкувци
Страхинци
Станчувци
Сираќувци
Сарлачувци
Разювци
Старцувци
Челебийци
Симитчийци
Попувци
Топачувци
Табакувци
Ташѣкувци
Томовци
Такувци
Топувци
Фисинци
Хардалийци
Хожежикувци
Юрукувци
Журналци
Гарелувци
Чуваловци
Чьôчювци
Шопувци
Жаферувци
Шехувци
Фронювци
Янювци
Енузовци
Шишамнаговци
Узунувци
Желалувци
Щôрбувци
Шумкувци
Чôкувци
Чангалци
Хуско
Якупувци

Слушани отъ Зюйди Челебиевъ
отъ гр. Смоленъ.

18. БЪЛГАРО-МОХАМЕДАНСКА НАРОДНА ПѢСЕНЬ
отъ Ловчанско.

Юнакъ Панчоолу.

Тая пѣсень е изъ Ловчанско. Юнакъ Панчоолу е българинъ мохамеданинъ, който съ ясно съзнание като такъвъ и за защита на накърнено народностно самолюбие влиза въ остра разправия съ турцитѣ. До колко високо е било неговото народостно съзнание се вижда отъ това, че въ решителния моментъ той прибѣгва до помощьта не на нѣкой свой съвѣрникъ турчинъ мохамеданинъ, а до своя сънародникъ и побратимъ българина християнинъ Нано Байрактаря. Подвигътъ на тия двама побратими и победата надъ турцитѣ сѫ послужили за сюжетъ на тая пѣсень, която сѫщевременно е и възпѣвъ на силата на българския духъ въ борбитѣ му за самосъхранение и запазване своето народностно самочувствие. Записана е отъ Любенъ Каравеловъ и напечатана въ 1869 година въ в-къ „Свобода“ г. I бр. 3 отъ 19. ноемврѝий с. г. въ гр. Букурещъ. Помѣстваме я по копието, снето отъ писателя Вичо Ивановъ въ Пловдивъ.

Книга пише Юнакъ Панчоолу,
Та я праща брату побратиму,
Байряктару Нану българину:

„Много здраве, Нано Българине,
Я събери български юнаци,
Ако можешъ до десеть хиляда,
Па да додешъ вовъ Ловеча града,
Да помогнешъ брату Панчоолу;
Че си иде на мене садразамъ,
Води турци, води яничере,
Па низаме и таборъ читаци,
Иска мене садразамъ да хване,
Да ме веже като вакло ягне,
Да ме води во Ловеча града,
По Ловешки улици широки,
Да ме беси на сухата върба“.

Прочелъ книга Нано войводата,
Прочелъ книга, юнаци събира;
Посъбралъ е български юнаци.
Посъбралъ ги до десеть хиляда,
Па прибърза да помогне брату.

Срещнали се турци съ помацитѣ,
Съ помацитѣ, още съ българитѣ:
Турци рѣжатъ, а помаци колятъ,
Зачервиле ниви и ливаде,
Кърви текатъ — вода отъ планина,
А трупове, какъ снопе на нива.
Провикна се юнакъ Панчоолу:

„Чуй ма мене, царски садразаме,
Азъ съмъ помакъ, помашко колѣно,
Не съмъ роденъ отъ бѣла туркиня,
Не самъ повитъ въ кадифе, коприна,
Ни хранихъ са ни мазно, ни сладко;
Менъ ма роди червена българка,
Повила ма вовъ букова шумка,
Отрасла ма подъ бука зелена,
Хранила ма съ кукурузно брашно,
Учила ма съ турчинъ да не пия,
Научила ма турчина да коля".

Махна съ сабля и отсѣче глава,
Глава турска, глава садразамска.

Бележка къмъ народоучния отдѣлъ: Всички народни пѣсни, приказки и др., а така сѫщо и нотитѣ сѫ записани отъ Петъръ Ан. Мариновъ.

IV. БЪЛГАРО-МОХАМЕДАНСКИ ПРОСВѢТИТЕЛИ И ПРИЯТЕЛИ.

1. СТЕФАНЪ ЗАХАРИЕВЪ.

Поставяме го първи по редъ въ числото на българо-мохамеданскитѣ просвѣтители и приятели, понеже той пръвъ въ нашата нова история почналъ да пише за народностната принадлежность, минало и българския обликъ на родопскитѣ българи мохамедани.

Стефанъ Захариевъ е роденъ около 1810 година въ гр. Татаръ-Пазарджикъ. Отначало се занимавалъ съ търговия, а следъ време станалъ и държаване служитель. Той билъ много честенъ, трудолюбивъ и при това съ буденъ умъ, затова изпълнявалъ и длъжностьта представитель на Т.-Пазарджишката духовна община. Презъ време на тази си служба той ималъ възможность да обиколи цѣлата Пазарджишка околия, главно нейнитѣ родопски части и бидейки по природа любознателенъ, буденъ и впечатлителенъ, той срѣдъ простото население и забутани въ крайнитѣ планински гънки села намѣрилъ много важни сведения, предания и писмени данни за нашата история и минало. Тия данни той събралъ, систематизиралъ и впоследствие издалъ подъ заглавие: „Географико-историко-статистическо описание на Татаръ-Пазарджишка кааза, съ една карта и таблица за различни стари паметници, съчинено отъ Ст. Захариевъ, пазарджичанинъ, Виена, печатница на А. Соммеръ и С-ие, 1870 г.

Въ това си съчинение той публикувалъ за пръвъ пѫть намѣрения отъ него още презъ 1830

година важенъ и отъ първостепенно значение „Лѣтописъ на П. Методия Драгиновъ“ отъ с. Корова (сега мохамеданско) за помохамеданчването на чепинскитѣ българи. Въ него се разправя, какъ въ 1657 год. великиятъ везиръ Мехмедъ Кюпрюлю на пѫть за Критъ (Гирить) се отбилъ въ Пловдивъ. Гръцкиятъ владика наклеветилъ чепинци, че не плащатъ владищината и проявяватъ непокорство. Тогава въ Чепинско върлувалъ и страшенъ гладъ. Великиятъ везиръ отишелъ тамъ и съ заплашване, отъ една страна, и пълни човали жито, отъ друга, ги принудилъ да си промѣнятъ вѣрата, като приематъ мохамеданството. Пръвъ се помохамеданчилъ банъ Велю и други първенци, а следъ тѣхъ и населението. Следъ това били разрушени църквитѣ, а нѣкои преобърнати въ джамии. Това е станало при царуването на султанъ Мехмедъ IV (Авджи-султанъ-Мехмедъ), който билъ страстенъ ловецъ иималъ своя лѣтна резиденция въ Родопитѣ при Сърница (Шабанлий), Доспатското поле, дето и сега се сочатъ останкитѣ отъ неговитѣ сараи.

Събирайки тия данни и прозирайки миналото, у Ст. Захариевъ пламнало родолюбивото чувство. По това време се почвали решителни борби на българитѣ за отърсване отъ гърцизъмъ, и борбата за народностно освѣстяване отъ Пловдивъ се пренесла и въ Пазарджикъ. Ст. Захариевъ се отдалъ всецѣло на това дѣло. Съ своитѣ описания и обществена дейность и подкрепенъ отъ историята, той отговорилъ напълно на дълбоката нужда отъ възраждане на българския народъ, въ това число и на българскитѣ мохамедани. Неговото съчинение и исторически бележки сѫ отъ много важно научно историческо значение и често се цитиратъ отъ всички наши по-послешни историци, археолози, географи и др.

За българитѣ мохамедани е важенъ споменатиятъ лѣтописенъ паметникъ относно времето и

начина на помохамеданчването, който самъ за себе си е тъй ясненъ и обективенъ, че не се нуждае отъ никакви обяснения. Всѣки, който прочете него и безпристрастно гледа на събитията, ще види, че нѣма никакви прѣчки да съзнае своя родъ и своя езикъ.

2. МИХАИЛЪ ИВ. МАДЖАРОВЪ.

Той е пръвиятъ, който въ младата още токущо освободена България е подигналъ въпроса за просвѣтата на родопскитѣ българи мохамедани и чрезъ просвѣтата довеждането имъ до съзнаване своя родъ и езикъ. Тогава той е билъ учитель въ гр. Т.-Пазарджикъ и е написалъ статия за българитѣ мохамедани, която е напечатана въ пловдивския вестникъ „Народний гласъ“, год. I, бр. 8 отъ 16 августъ 1879 година. Тая статия, макаръ написана преди 60 години, съдържа най-здравото, правилно и разумно схващане на въпроса, та и до днесъ нищо не е изгубила отъ своето значение. Ще приведемъ по-главнитѣ ѝ пасажи, за да се види, какъ тоя нашъ виденъ общественикъ и държавникъ се е отнасялъ къмъ въпроса.

„Не сѫ се наистина изчистили още онѣзи преръждиви идеи, които ни препятствуватъ да приемемъ, че единъ българинъ, билъ той католикъ, протестантинъ или най-сетне мохамеданинъ, ако се възпита, ако му се каже разликата между вѣрата и народностьта. ако му се обясни, че народностниятъ интересъ е и неговъ интересъ, може да бѫде единъ день много добъръ патриотъ, готовъ даже да жертвува живота си за защита на общото човѣчество . . .

Който е наблюдавалъ съ внимание отъ две години насамъ увеличаващитѣ се симпатии между българо-католицитѣ и българо-православнитѣ, тѣхнитѣ отношения, готовностьта на пръвитѣ да взематъ участие въ всѣко народно дѣло и ревностьта на вторитѣ да се приближатъ къмъ тѣхъ, ще се

съгласи, че вѣрата не имъ прѣчи вече, за да се гледатъ като еднокръвни братя . . .

Има обаче и други българи, които по численостьта си идатъ следъ православнитѣ, но които, за жалость, сж останали най-надире въ всѣко отношение. Думата ми е за българитѣ мохамедани. Къмъ тѣхъ трѣбва да обърнемъ вече вниманието си. Догдето турцитѣ владѣеха, ние можехме да се извиняваме за тая си небрежность, защото и действително не бѣ възможно да се работи, но какво може да ни спре сега да имъ покажемъ, че сме еднокръвни братя и че сме готови да действуваме за тѣхното въздигане и преуспѣване? Мислите ли, че тѣ ще бждатъ до тамъ лишени отъ человѣческо естество, щото, когато ние искрено докажемъ, че имъ симпатизираме, когато сериозно се загрижимъ за тѣхното добро, да ни презиратъ? Може би да останатъ дълго време хладнокръвни къмъ нашитѣ трудове, но който работи за идея, той нѣма работа съ дни и месеци, нито даже съ години . . . Отъ насъ се иска само добра воля и малки пожертвувания. Защото, който е поживѣлъ поне единъ день въ нѣкое тѣхно село, който е чулъ пѣснитѣ, които тѣ пѣятъ, който е вникналъ въ обичаитѣ, които тѣ държатъ, и най-сетне, който е чулъ езика имъ, който тѣ говорятъ, нѣма да се поколебае за тѣхната българщина и нѣма да откаже да работи за тѣхъ, както и за другитѣ българи . . . Нека забравимъ миналото, на което естествената причина е невежеството, да гледаме да го отстранимъ и тогава вмѣсто непиятели, ще имаме въ тѣхъ еднокръвни братя . . .

Доволно е само за сега да се съставятъ общества въ онѣзи центрове, дето числото имъ е доста значително, да се поддържатъ по нѣколко ученика отъ тѣхнитѣ, които ще имъ служатъ за бждещи тѣхни учители и които нѣма да измѣнятъ нищо сжществено отъ своята религия. Защото тѣзи общества ще се грижатъ, щото ученицитѣ да изпълняватъ напълно своитѣ религиозни обреди. Тогазъ тѣ ще се убедятъ, че вѣрата имъ не се рискува съ нищо, както сж се убедили вече по-голѣмата часть отъ православнитѣ, че ако единъ момъкъ се учи въ нѣкое протестантско или католическо училище, то никакъ не следва, че той ще стане протестантинъ или католикъ. Тѣ ще си останатъ мохамедани, но ще бждатъ българи, разпространители на българския езикъ и защитници на България."

Така говори нашиятъ държавникъ г. Михаилъ Маджаровъ, днесъ въ напреднала възрасть, но здравъ и бодъръ и съ ясна мисъль писатель.

Тия схващания и разбирания той естествено запазилъ и прокарвалъ и после, често пжти като министъръ по разни ведомства. Като резултатъ отъ тая просвѣтна програма и дейность, въ Чепинско се образувало дружество „Просвѣта", подготвили се мнозина просвѣтени българи мохамедани, нѣкои отъ които отпосле заели даже важни държавни длъжности въ българската администрация. Въ това направление въ Срѣднородопието тогава работили Ст. Н. Шишковъ, В. Дечевъ, Г. Чичовски и др.

3. КОНСТАНТИНЪ ВЕЛИЧКОВЪ.

И той е родомъ отъ гр. Т.-Пазарджикъ, сжщия градъ, отъ гдето е и Ст. Захариевъ и гдето е учителствувалъ и Михаилъ Ив. Маджаровъ. Единъ духъ може би е вдъхновявалъ тѣзи трима голѣми обществени дейци, писатели и политици, та едни идеи сж ги занимавали, все отъ полза и значение за цѣлия български народъ, въ това число и за българитѣ мохамедани. Голѣмата, важна и народополезна дейность на Константинъ Величковъ не е само като поетъ, книжовникъ и политически мжжъ въ вжтрешностьта на царството, но той е и първиятъ културенъ носитель и за Родопския край, и почастно за българитѣ мохамедани. Още като Румелийски директоръ на Просвѣщението той усвоилъ

идеята за една просвѣтна дейность срѣдъ българското мохамеданско население, която дейность да обхваща широки народностни, държавни и икономически цели. Той е първиятъ, който като министъръ на Народното просвѣщение въ София е схваналъ най-добре и най-правилно какви трѣбва да бѫдатъ задачитѣ на българската държава по отношение българитѣ мохамедани, за да могатъ тѣ съ течение на времето да дойдатъ до своето народностно съзнание и, като тъй, да станатъ една нераздѣлна часть отъ българския народъ. Той е държалъ за една безшумна, умна и тактична просвѣтна дейность и отъ висотата на своя постъ е помагалъ системно за осѫществяване на тая идея. По тия съображения той наредилъ презъ 1896 г. да се премѣсти тогавашното трикласно училище отъ с. Орѣхово въ с. Чепеларе, по-близко до границата, за да могатъ по-лесно да следватъ въ него и младежи отъ Ардината долина и съ това да се поддържа буденъ духъ и съзнание у тамошното българско население, което тогава се намирало подъ гнета на гърко-фанариотски агенти и пропагандатори. Той наредилъ да се открие и първото българомохамеданско училище въ с. Чепеларе, съ учитель българинъ мохамеданинъ. Такива училища той откривалъ и въ всички по-голѣми българо-мохамедански села и правилъ всичко каквото могълъ, за да се внесе свѣтлина и знание и тамъ, и тъй да се поставя основата на българско съзнание въ тия отдалечени по култъ български населения. Пакъ по тия съображения той наредилъ, щото всички българчета отъ Ардината долина и Ксантийско да учатъ и турски езикъ, като за учитель назначилъ българинъ мохамеданинъ отъ Чепеларе. Следъ време, когато тия българчета отивали въ своитѣ родни мѣста въ турска територия, тѣ възбуждали чувство на възторгъ и учудване у турскитѣ власти, когато последнитѣ виждали въ свидетелствата имъ и турски

подписъ. Затова не ги преследвали много и тѣ свободно можели да носятъ тамъ български книги, вестници и списания. По сѫщото това време въ българо-мохамеданското училище въ Чепеларе се назначилъ и учитель българинъ християнинъ и се поставило началото на учене български езикъ*).

Да се върши тогава една такава дейность и то въ ония смѫтни времена, когато парливитѣ въпроси за граници и територии между дветѣ съсѣдни държави не били окончателно уредени, значи, че тоя министъръ е обладавалъ широкъ политически мирогледъ и истинска политическа мѫдрость.

Дано България се сподобва по-често съ министри и общественици съ такива трезви, ясни и мѫдри схващания, какъвто е билъ покойниятъ Константинъ Величковъ**)!

---

*) Първитѣ учители били Никола Ив. Кеджабашевъ и Адилъ С. Джуровъ, а по-после и Георги Ив. Чичовски и Марица Г. Чичовска.

**) Въ следващата книжка ще продължимъ тоя отдѣлъ съ бележки за Ст. Н. Шишковъ, В. Дечевъ, Г. Чичовски и др.

IV. КНИГОПИСЪ ЗА БЪЛГАРИТѢ МОХАМЕДАНИ. 1870—1900.

Литература за българитѣ мохамедани има вече доста широка, разнообразна и разновременна. Пръстната е, обаче, изъ разни периодични издания, списания, вестници и книги, та единъ любопитенъ читатель трудно би направилъ каква да е справка. Затова налага се да има една що-годе библиография, която да ориентира любопитнитѣ читатели и даде насока, где да се търси даденъ трудъ или материя. Настоящиятъ книгописъ не е съ претенции за изчерпателность, научность и точность. Въ него е обхванато времето отъ книгата на покойния Ст. Захариевъ, който, съ право може да се каже, пръвъ е повдигналъ въпроса за българитѣ мохамедани и тѣхнитѣ народностни особености, и сѫ проследени трудоветѣ по този въпросъ до 1900 година. Ще следва последователно книгописътъ и следъ това време, като се стараемъ да запазваме по възможность хронологическия редъ.

Би трѣбвало да се почне отъ Лѣтописьта на П. Методий Драгиновъ отъ с. Корова, Чепинско, но тъй като тоя документъ е намѣренъ и пръвъ пѫть обнародванъ отъ Ст. Захариевъ, то затуй почваме отъ този последния. Изпущаме трудоветѣ, монографиитѣ и описанията на чуждитѣ автори, като Ами Буе, Викензелъ, Верковичъ, Венелинъ и др., тъй като нѣмаме възможность да ги проследимъ, пъкъ и тѣхнитѣ проучвания сѫ на чужди езици и не могатъ да бѫдатъ достѫпни на читателитѣ, за които е предназначенъ сборникъ „Родина“.

1. Стефанъ Захариевъ. „Географико-историко-статистическо описание на Татаръ-Пазарджикската кааза“, съ една карта и таблица за различни стари паметници, съчинено отъ Ст. Захариевъ, пазарджичанинъ. Виена, печатница на А. Соммеръ и С-ие. 1870 год.

Въ нея е споменатата лѣтопись отъ П. Методия Драгиновъ, но има и други сведения, предания и легенди за българитѣ мохамедани.

2. Мидхадъ Паша. „Турция въ своето минало, настояще и бѫдеще“ (на френски), статия въ френското списание „Ревю сиантификъ де ла Франсъ е де л'етранже“, год. VII, м. януарий—юлий 1879 г. Парижъ. Стр. 1149—1154.

3. Михаилъ Ив. Маджаровъ. „Българо мохамеданитѣ“, статия въ в-къ „Народний гласъ“, год. 1, бр. 8 отъ 16. VIII 1878 год. Пловдивъ.

4. Хр. п. Константиновъ. „Спомени за страшната пролѣть въ Ахѫ-Челеби на 1876 год.“. София, 1883 год. Отдѣлно издание.

5. Хр. п. Константиновъ. „Непокорнитѣ села въ Родопитѣ“. Кн. I, II и III.

6. Маринъ С. Дриновъ. „Историческо освѣтление върху статистиката на народноститѣ въ източната часть на Балканския полуостровъ“, въ „Периодическо списание“, кн. VII, 1984 г. На стр. 9 е помѣстена намѣрена лѣтописна бележка къмъ единъ преписъ отъ Паисевата история, сходна съ тая на П. Методия Драгиновъ.

7. Д-ръ К. Иречекъ. „Помашки пѣсни отъ Чепино“, въ „Периодическо списание“, кн. VII, 1884 год.

8. Д-ръ К. Иречекъ. „Пѫтни бележки изъ Срѣдна Гора и Родопитѣ“, въ „Периодическо списание“, кн. X и ср. 1884 год.

9. Д-ръ К. Иречекъ. „История на българитѣ“. Преводъ отъ Райновъ и Бояджиевъ. 1886 г. Има и ново издание отъ Страшимиръ Славчевъ.

10. П. Р. Славейковъ. „За изтурчването на българитѣ“. „Периодическо списание“, кн. XV, 1885 г.

11. Хр. п. Константиновъ. „Изъ Родопитѣ и Рупчосъ“. „Периодическо списание“, кн. XIII и XIV.

12. Ст. Н. Шишковъ. „Устово“, описание. Пловдивъ 1885 г.

13. Ст. Н. Шишковъ. „Животътъ на българитѣ въ Срѣдня Родопа“. Пловдивъ 1886 г. Отдѣлно издание.

14. Ст. Н. Шишковъ. „Портретъ на гръцкото духовенство и коварнитѣ му дѣла противъ българитѣ въ Родопитѣ“. Извлѣчение изъ дневника на единъ родопски българинъ С. М. Родопски, (псевдонимъ на свещ. Н. Т. Мавродиевъ), Пловдивъ, печатница на Ед. Дионне. 1887 г.

15. Добруски. „Нѣколко сведения за изтурчването на родопскитѣ българи“. „Периодическо списание“, кн. XXI и XXII, стр. 335, 1888 г.

16. П. Каравеловъ — „Статистика на народонаселението въ Ениджескечанската и Гюмурджинската каази“. Период. сп., кн. XXXI, 1889 г., стр. 122.

17. Ст. Н. Шишковъ. Нѣщо по изтурчването въ Ксантийско“, въ сп. „Родопски старини“, кн. III, стр. 12. Пловдивъ, 1890 г.

18. Ст. Н. Шишковъ. „Нѣколко историко-археологически бележки за Дарж-дере и каазата и предания по изтурчването“, сп. „Родопски старини“, кн. IV, стр. 10, 1892 г.

19. Ст. Н. Шишковъ. „Една помашка срѣща“, „Едно помашко преселение“ и др. общи сведения за родопскитѣ жители, сп. „Славиеви Гори“, г. I, кн. 1—7, 1894 г.

20. Хр. п. Константиновъ. „Чепино, едно българско краище въ северозападнитѣ разклонения въ родопскитѣ планини“. „Сборникъ за Народни умотворения и народописъ“, кн. III, 1890 г., София.

21. Хр. п. Константиновъ. „Краището Бабякъ въ Родопскитѣ планини“. „Сборникъ за народни умотворения“, кн. IX, 1893 г.

22. Ст. Н. Шишковъ. „Хорография и писма отъ Ахж-Челебийско“, въ в-къ „Новини“, Цариградъ, бр. 54, 74, 84, 6, 8 и 9, 1893 г. и сп. „Българска сбирка“—1895 и 1896 г.

23. Г. Димитровъ. „Княжество България“, I часть, стр. 101. Пловдивъ, 1895 г. Тамъ е публикуванъ намѣренъ лѣтописенъ бележникъ въ Баткунския манастиръ при Т. Пазарджикъ.

24. Н. Начовъ. „Листъ отъ хроника, намѣренъ въ с. Г. Бѣлово“, сп. „Български прегледъ“, год. V, кн. II, 1898 г.

25. Проф. Л. Милетичъ. „Ловчанскитѣ помаци“, сп. „Български прегледъ“, год. V, кн. V, 1899 г.

26. Ст. Н. Шишковъ. „Изъ южнитѣ склонове на Родопитѣ“, сп. „Български прегледъ“, г. V, кн. 7, 1899 г.

27. Ст. Н. Шишковъ. „Изъ севернитѣ склонове на Родопитѣ“, сп. „Български прегледъ“, г. II, кн. 9—10.

28. Ст. Н. Шишковъ. „Изъ нашата граница въ Родопитѣ“, сп. „Български прегледъ“, год. V, кн. 11—12.

29. Д-ръ К. Иречекъ. „Княжество България“, преводъ Ек. Каравелова, Пловдивъ, 1899 г., стр. 119—127 и др.

30. Д-ръ К. Иречекъ. „Пѫтувания по България“, преводъ Ст. Аргировъ, стр. 387—483. Пловдивъ, 1899 г.

31. В. Кънчевъ. „Македония. Етнография и статистика“, 1900 г.

V. БЪЛГАРО МОХАМЕДАНСКИ УТРА И ВЕЧЕРИНКИ.

МИЛА РОДИНО!

Възпѣвъ на българо-мохамеданската културна дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ.

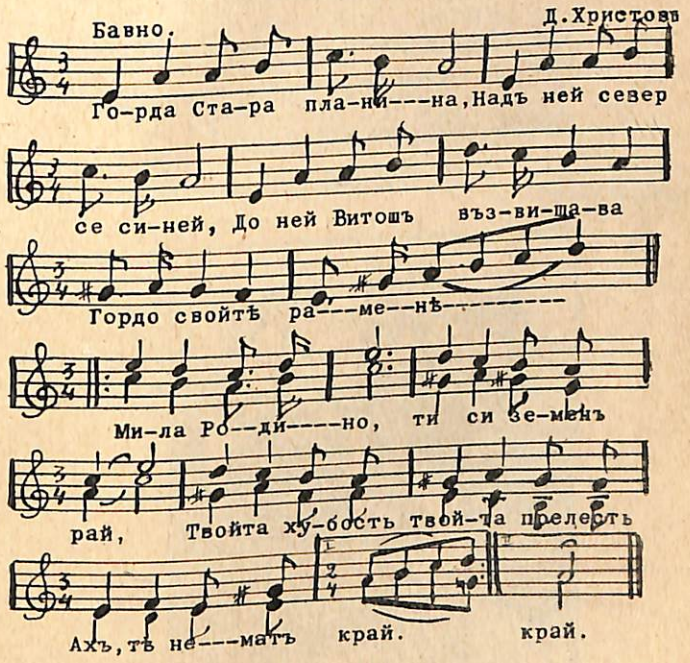

1. Горда Стара-планина,
   Надъ ней северъ се синѣй,
   До ней Витошъ възвишава,
   Гордо свойтѣ рамене.

Мила Родино,
Ти си земенъ рай!
Твойта хубость, твойта прелесть,
Ахъ, тѣ нѣматъ край!

2. Гордо Дунавътъ се лѣй!
Свойта пѣсень тихо пѣй!
Вѣченъ споменъ той за Ботевъ
Отъ гърди си ще лелѣй!

Мила Родино и пр.

3. Чуй Марица, какъ шуми,
И съсъ радость си мълви,
Че тамъ, дето кърви бѣха —
Днесъ тамъ розата цъвти!

Мила Родино и пр.

ДЕКЛАМАЦИИ.

НИЙ.

Ний бодри сме деца
На утрешния день,
Съ обгаряни сърдца
Отъ духъ възпламененъ.

Ний първи сме лжчи,
Всрѣдъ мраченъ небосводъ —
Възрастващи борци,
Отъ борчески народъ.

Ний съ вдигнато чело
И съ бистъръ погледъ бдимъ; —
Ний растнемъ всрѣдъ тегло,
Но ний ще победимъ!

Юс. Якубовъ.

БЪЛГАРЧЕ.

И азъ юначе съмъ славянско,
И азъ се българинъ зова,
Отъ родъ и племе съмъ славянско,
И гордѣя се съ това.

Отечеството си страдално
Обичамъ азъ като кумиръ,
Катъ нѣщо свето, идеално,
Най-безценно въ този миръ.

Не сж чужди зарадъ мене
Ни вѣковния хомотъ,
Ни пъкъ грознитѣ мжчения
Въ нашия злочестъ народъ.

Макаръ малъкъ, но и ази,
Наравно съ народа си дѣлѣхъ
И скърбь, и радость, и омрази,
И много, много сълзи лѣхъ.

И все понесохъ! Но неволно!
Що може въръзаният лъвъ?
И гледахъ азъ съ сърдце си болно,
Какъ се лѣйше наш'та кръвь.

Съ молба потайна, мълчешката,
Азъ се молихъ Богу всѣки день,
Да разкѫса желѣзата,
Да ни спаси Той отъ пленъ.

Днесъ народа ни е свободенъ
И прекарва дни на миръ,
И нѣма, нѣма да загине
Храбрий българский народъ!

НИЙ ИДЕМЪ.

Ний идемъ съ миналото славно
На българския родъ коравъ,
Ний носимъ знаме стародавно
На духъ победно величавъ.

Земята родна въ мигъ върховенъ
Днесъ вика свойтѣ младенци
И спомня подвига чутовенъ
На богатири праотци!

И могатъ ли стоя спокойни,
О, майко, твойтѣ синове!
Тѣ слушатъ въ думитѣ ти знойни
Заветъ вѣковенъ да зове!

Тукъ всичко тъне въ мракъ и плесень,
Тукъ обичь братска не цари,
Но бурно въ младата ни пѣсень
Животътъ новъ ще възгори!

Ти не напраздно си родила,
О, майко, свѣтлитѣ чеда,
Днесъ пѣе въ младитѣ имъ жили
Кръвьта на твойта свобода!

Ний идемъ съ вѣра съкровена
България да претворимъ!
И въ саможертвата свещена
Умиращи да победимъ!

Т. Траяновъ.

НОВО ПОКОЛѢНИЕ.

Ний сме ново поколѣние,
Нови хора, новъ народъ,
Ние идемъ подиръ вази
Съ нови мисли, съ новъ животъ.

Ний ще бѫдемъ по-честити,
Всички ще се учимъ въ класъ,
Ще сме будни и развити,
Нѣма да сме като васъ.

Ваш'тѣ мисли, ваш'тѣ цели,
Ще сѫ чужди зарадъ насъ,
Ний ще бѫдемъ хора трезви
И ще пѣемъ всѣки часъ.

Въ наш'то царство благодатно,
Отъ единъ до други край,
Ще царува свѣтла правда,
То ще бѫде като рай.

Съ трудъ, надежда и просвѣта
Насъ очакватъ свѣтли дни.
Тъй ще стигнемъ що мечтайме,
Здраве, честь и добрини.

НАШАТА ПѢСЕНЬ.

Ний малки сме — но съ духъ сме силни,
Тукъ наш'то бѫдеще ковемъ,
И плодоветѣ му сѫ обилни,
Ще дойде день да ги беремъ.

Напредъ къмъ свѣтлитѣ простори,
Съ науката по свѣтлий друмъ!
Предъ насъ живота ще разтвори
Незнайното за наший умъ.

И нашата родина мила,
Най-скѫпото въ свѣта за насъ,
Ще пазимъ ний съсъ всичка сила,
Ще пазимъ ний до сетенъ часъ.

Ще пазимъ свѣтлитѣ завети,
На наш'тѣ доблестни дѣди;
Съ любовь къмъ родното съгрѣти,
Не плашатъ ни тегла, бѣди.

Ще растнемъ и порастнемъ ние,
Надеждата на наший родъ;
Въвъ насъ се жива сила вие,
Чеда на доблестенъ народъ.

Ний малки сме — прегради нѣма
За насъ, — на орлови крила
Духътъ ни скоро се възйема
Къмъ свѣтла, горда красота.

Я. Снѣжинъ.

ЛИНѢЕ НАШ'ТО ПОКОЛѢНИЕ.

Линѣе наш'то поколѣние,
Навредъ застой, убийственъ мразъ;
Ни топълъ лѫчъ, ни вдъхновение
Не пада върху насъ! . . .

Кѫде вървимъ не мислимъ твърде,
Посока нѣма наший пѫть,
Спокойно биятъ тѣсни гърди,
Кога отъ злоба не кипятъ . . .

Стресни се, племе закъснѣло!
Живѣйшъ ли, мрешъ ли, ти не знаешъ!
Следъ тебъ потомство иде цѣло —
Какво ще да му завещаешъ? . . .

Илъ твоятъ пѫть се вечъ изравни?
Илъ нѣмашъ други ти сѫдби?
Илъ нѣмашъ ти задачи славни,
И цѣло бѫдеще съ възходъ?

Недей оставя, Провиденйе,
Безъ лампа твоятъ святъ олтаръ,
Безъ химни твоето подножйе,
Безъ вѣра живата си тварь!

Недей оставя безъ звездица,
Моряка, въ нощний мракъ осталъ,
Безъ утро мъничката птица,
Народитѣ безъ идеалъ!

Ив. Вазовъ.

НАШЕТО ВРЕМЕ.

Мудно ходи наш'то време,
Мина вече наший редъ.
Зрѣй отъ сега младо племе
Съсъ надежди за напредъ.

Насъ неволи надделѣха —
Вази тѣ да не смутятъ . . .
Уморенитѣ заспаха,
Нека живитѣ да бдятъ . . .

Срамъ на този, кой тѫгува,
Че въ свѣта й минутенъ гостъ,
Слава и хвала томува,
Който бди на своя постъ.

Туй, що старитѣ зачнаха,
Млади ще го вкаратъ въ пѫть . . .
Уморенитѣ заспаха,
Нека младитѣ да бдятъ.

Почвата е вечъ готова,
Сѣйте, пролѣть дори грѣй —
Семето на право слово,
Съ време да класи и зрѣй . . .

Ето нови дни настаха,
Тѣ на смѣна ни зоватъ,
Уморенитѣ заспаха,
Нека живитѣ да бдятъ.

П. Р. Славейковъ

АЗЪ СЪМЪ БЪЛГАРЧЕ.

Азъ съмъ българче, и силна
Майка мене е родила,
Съ хубости, блага обилна
Е родината ми мила.

Азъ съмъ българче. Обичамъ
Наш'тѣ планини зелени,
Българинъ да се наричамъ
Първа радость е за мене.

Азъ съмъ българче, свободно,
Въ край свободенъ азъ живѣя,
Всичко българско и родно
Любя, тача и милѣя.

Азъ съмъ българче и растна
Въ дни велики, въ славно време,
Синъ съмъ на земя прекрасна,
Синъ съмъ на юнашко племе.

Ив. Вазовъ.

НА БАЛКАНА.

Иска ми се да отида
Горе на Балкана,
Тамъ самичъкъ на върха му
Ази да застана.

Да погледамъ отъ високо
Наш'та земя мила,
Тази земя, която е
Всички ни родила.

Тѣзи хубави балкани
И гори зелени,
Тѣзи ниви преорани
Съсъ потъ напоени.

Да обгърна съ погледа си
Полета широки,
Всички извори, рѣкички,
Долове дълбоки.

Иска ми се съ очитѣ си
Всичко да обгърна,
Ако може, България
Цѣла да прегърна.

С. М. Поповъ.

РОДНА РЕЧЬ.

Родна речь омайна, сладка,
Що звучи навредъ край менъ;
Речь на мама и на татка,
Речь, що мълвя всѣки день.

Тя звънти, когато пѣя,
Въ радостни игри ехти;
Вечерь приказки на нея
Баба тихо ми реди.

И надъ книгата унесенъ,
Родна речь ми пакъ шепти . .
Милва тя катъ нѣжна пѣсень,
Като утренъ звънъ трепти! .

Ранъ-Босилекъ

РОДИНА

Отъ земята до небето
До где виждатъ ми очитѣ:
Планинитѣ, върховетѣ,
Долинитѣ и горитѣ —
Все е моята родина,
Цъвнала като градина.

Ехъ, да мога да политна
Като птиченце крилато,
Отъ високо да надникна
Надъ колиби и палати,
Ще пошепна на децата,
И на стари, и на млади:

„Нѣма друго на земята
Толкозъ мило, толкозъ драго,
Като нашата родина —
Цѣла цъвнала градина. **Хр. Стоянова.**

ОБИЧАМЪ ТЕ, РОДИНО МИЛА.

Обичамъ те, обичамъ те, Родино мила,
За всичко въ тебъ, отъ що съмъ се пленилъ,
За всички радости, кои си ми дарила,
За всички горести, кои съмъ съ тебъ дѣлилъ.

Обичамъ те, обичамъ те, Родино мила,
За хубоститѣ дивни, кои щедри Богъ
Обсипалъ е възъ тебъ, за страшнитѣ теглила,
Кои петь вѣка бѣха твой удѣлъ жестокъ.

Обичамъ те, обичамъ те, Родино свята,
За тѣзъ, кои съня си вѣчни въ тебе спятъ,
Съсъ силата неудържима, съ чистотата

На сълзитѣ, що отъ очитѣ ми текатъ,
Съ горещий поривъ, кой носи ми душата
Къмъ гробоветѣ скѫпи, кои въ тебъ стърчатъ!

РАТАЙ.

Ей година стана,
Както съмъ ратай,
А тамъ, задъ балкана,
Тамъ е бащинъ край.

Пустъ ми е кавала,
Пустъ и опустѣлъ,
Щомъ не виждамъ мама,
Татко остарѣлъ.

Тукъ-таме се скитамъ,
Безъ сестрица, братъ!
И въ сълзи обливамъ
Всѣки залъгъ хлѣбъ!

Пуста беднотия,
Тя е страшно зло!
Знаете ли, що е
Ратайско тегло? . .

В Стояновъ.

Забележка: Декламаторътъ трѣбва да е въ скѫсани дрехи, съ торба на рамо и кавалъ въ пояса.

ЧУЖДЕНЧЕ.

Азъ нося шарена торба
И кѫшей хлѣбъ въвъ нея,
Край менъ трепти и грѣй свѣта,
И азъ вървя и пѣя.

Но вечерь легна ли да спя,
Скръбьта ме въ мигъ прегръща,
Азъ виждамъ, какъ трепти нощьта
На бащината кѫща.

Какъ старото огнище
Въвъ стаята блещука,
Какъ мойта майка въ късенъ часъ
Люлѣй пъстра люлка.

И взема братчето ми тя
На бѣлата си пазва,
И пѣй му нѣжно въвъ нощьта,
За мене му разказва.

БЕЗДОМНИКЪ.

Тежко му, който нѣма родна стрѣха
И никѫде ни близъкъ, ни познатъ.
Сѫдбата врѣдъ сърдито го посрѣща,
И тъменъ е за него Божий свѣтъ.

Усмихнатъ погледъ, бащина милувка,
Цѣлувка майчина не помни той.
Въ безкраенъ пѫть самотенъ, тѫженъ скитникъ,
Кой нѣвга ще го назове тукъ свой?

Срѣдъ дъждъ и бури стъкнато огнище
За него никѫде въ свѣта не грѣй.
Предъ кѫщний прагъ съ дете на скутъ невѣста
За него не поглежда, не копнѣй.

Ще духнатъ хали, зима ще настане,
Зълъ вихъръ тръне ще подгони съ вой...
Въ пустинята на зимни дни тогава
Кѫде ще свърне да похлопа той?

Хр. Ц. Борина.

ТАМЪ.

Тамо въ Централни Родопи
Издигатъ се горди върщини,
Еднички свидѣтели вѣрни
На дни минали, страшни и диви.

Тамо сѫ турци беснѣли
Съ остри кинжали въ рѫце,
Много сѫ кърви пролѣли
И тровили родно сърдце.

Злобна стихия залѣла
Схлупени малки стрѣхи,
Всичко е живо плѣнила
Въ горскитѣ тѣзи долини.

Затуй днесъ още скалитѣ
Сутринь запѣватъ въ зори,
Шепнатъ легенди въ тъмитѣ
До слънчеви изгрѣвъ дори.

Вечерь пъкъ, щомъ заприпада
Сумракъ надъ родни земи,
Божествени химни запѣватъ
За минали мѫки, злини.

Юс. Якубовъ.

„НЕВѢСТАТА“

Родопска легенда.

Срѣдъ дивна гръдь на Родопа чудна
Седи самотна невѣста мълчалива;
Съ тѫга сѫ пълни очитѣ ѝ будни,
Съ проклятие душата ѝ прелива.

Далечъ не бѣ, въ робството ни черно,
Керванъ единъ отъ зли другородци
Обиралъ и срамилъ племето ни бѣдно
И безъ жаль убивалъ наш'тѣ твърдовѣрци.

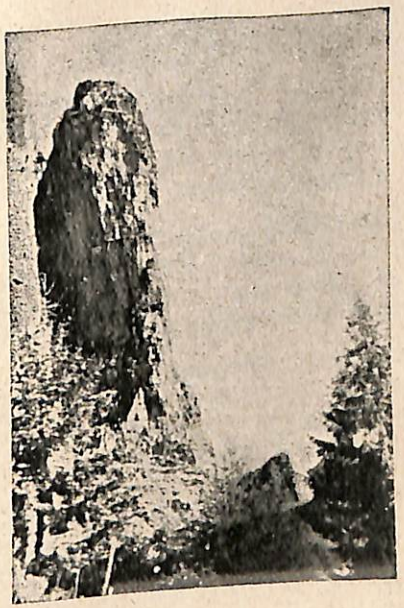

„Невѣстата“ край гр. Смоленъ.

Въ една нощь тъмна и потайна
Поганецъ единъ се въ селото отбилъ,
Кога дрѣмка сладка всѣкиго налегна,
И съ ятагана силно порти едни забилъ.

Невѣста млада, катъ слънчевъ лжчъ красива,
Съ деца невръстни въ кжщи нощувала.
Скочила тя права съ вѣра жива
Предъ страшний сънь, що бѣ сънувала:

Въ мрачна нощь, потайна,
Куче страшно — съ огнени очи —
Срещна я въ пжтека тѣсна и незнайна,
И съ ярость то връхъ нея скочи . . .

О, Господи, що значи тоя сънь!
Беда е явна, туй го вече знамъ!
И въ тоя мигъ дочу се тропота отъ вънъ
На госта неканенъ, мръсния низамъ.

„Да влѣза, отвори! Тазъ нощь ще бждешъ моя!
Не щешъ ли, всичко ще въ огънь изгори!
А ти съ деца, що спятъ въ прегръдки твои,
Не ще да видятъ сутренни зари.“

Две рожбици мили лежаха до нея.
Кой пжть да вземе? Тукъ ли тя да се опозори?
Или съ честь високо катъ дивна фея
Да литне и пѣе въ родни кржгозори? . .

Навънъ е мракъ, всичко спи въ потаенъ нощенъ часъ,
А на вратата ударъ следъ ударъ се чува.
Да бѣгамъ! промълви и въ гърди мощенъ гласъ.
И съ сълзи горещи дѣца си нѣжно разцѣлува.

Тя скочи и, катъ сърна сжща наранена,
Въ мигъ видѣ се вънка презъ комина тѣсенъ.
Отъ скръбь на майка бѣше тя сломена,
Но позоръ не щѣше... Смъртьта и бѣ любима пѣсень.

Надъ селски мракъ се тамъ една скала издига,
Тя чиста е, мрачна и безмълвна.
Да пази своята честь, невѣста тукъ пристига,
Тя кръстъ сложи—и въ мигъ я бездната погълна.

Останаха самотни две пилци невръстни,
Тѣхъ нѣжно ги майка въ зори не прегърна,
Но тамъ, надъ скалата, тя вече възкръсна
И нощний мракъ въ свѣтлина обърна.

———————————————————

Седи самотна невѣста мълчалива
Срѣдъ дивна гръдь на Родопа чудна.
Съ вѣра за утре душата и прелива,
Катъ искри свѣтятъ очитѣ и будни. . . .

инж. К. Дечевъ

Изъ в. „Красногоръ“.

КЛЕТВА.

Клетва азъ полагамъ
Предъ честьта си чиста,
Че съ врагътъ ще влизамъ
Въвъ борба открита.

Въ името на тия, що геройски мрѣха,
Огнени идеи, що въ души посѣха,
Що глави сложиха за велико дѣло,
И азъ се заклевамъ днесъ съ открито чело.

Въ името на Ботевъ, българския гений,
Хъшъ, поетъ, хайдутинъ, съ съ устни засмѣни,
Съ мечъ на „Вола“ падналъ за права човѣшки,
Нека дългъ ме води въ изпитнитѣ тежки.

Въ името на Левски, Стефанъ Караджата
И Хаджи Димитъръ, що за свободата
Мрѣха по балкани, мрѣха по бесила,
Азъ се днесъ заклевамъ, о, Родино мила.

Въ подвига на всички, знайни и незнайни,
Жертви на борбитѣ люти и безкрайни,
Смѣло що водиха искрено, достойно,
Се кълна безъ трепетъ, тихо и спокойно.

ПРЕГРАДИТѢ НА БЪЛГАРИЯ.

Балканъ, Родопи, Шаръ, Пиринъ, Рила,
Напраздно гордата сѫдба
Помежду насъ ви е турила
Като граница за дѣлба.

Ние пакъ едно сме, пакъ сме сбрани,
Прегради нѣма зарадъ насъ,
Пространство, пропасти, балкани
Не значатъ нищо въ тоя часъ.

Насъ свързва минало страдално,
Еднаква кръвь, езикъ, сѫдба,
И духъ, и нѣщо нераздѣлно,
И цѣло бѫдеще съ борба.

Ив. Вазовъ.

СЛАВЯНОБЪЛГАРСКА ИДЕЯ.

Писачи, дейци — въ цѣлъ свѣтъ затржбиха:
— Въ памятописитѣ славянинъ вписа
Велики дати, свѣтли имена!

Да, слава и славянинъ, една и сѫща речь е!
И не за първи пѫть свѣтътъ се кланя
Предъ гордитѣ славянски знамена!...

Но азъ не само за това се радвамъ,
Че ние сме несъкрушимъ народъ,
Че въ наший духъ грѣй пламъ неугасимъ.

Менъ преди всичко радва тазъ безценна
Славянска добродетель — вѣра въ правда
Върховна, въ промисъль непогрѣшимъ.

Славянобългарска идея, тя ме радва
Най-много! Въ нея само азъ намирамъ
Залогъ за безконечни тържества!

Родъ, който търси въ себе си подкрепление,
Е отреденъ да бѫде предводитель
И главатарь на всички общества.

Ст. Михайловски.

ХУМОРЕСКИ.

ТОПЛА ПИТА СЪ БЛАГА МЕДА.

(диалогъ)

— Бряяя, жѣнамъ камшу́! Лѣкимъ са гади топла пита съ блага меда!...

— А че йѣлъ ли га си, бря?

Йѣ га самъ не йѣлъ, ами бабайку е слушалъ, че га са въ Искече ду́мели, пъкъ га са въ Гимижюне йѣли!...

ЦИГАНСКИ СЪНЬ.

Единъ циганинъ сънувалъ, чеималъ конь и че го продавалъ. Купувачътъ му давалъ петь жълтици, той искалъ десеть, и не можели да се спазарятъ. Въ сѫщото време той се събудилъ и като видѣлъ, че това е сънь, бързо затворилъ очи, протегналъ ржка и казалъ:

— Е, хайде, нека бѫде за петь жълтици. Дай паритѣ, та да се свърши работата!...

ВОЙНА.

— Айше печеше калаци и йѣ́ са бехъ падпрѣлъ въ бужѣканъ. Че ле чухъ въ горнена махало́ камбанищана заатпаряха. Йѣ рекахъ до́ли са не запали лакъ атъ по-истиналине. Че ле чухъ апрешъ ко́щана до́нна тифекь!... Амъ сига?... Какна ли стана!?... Паназрѣхъ са на прагѐнъ, че кана̀ да видишъ, жѣнамъ камшу́, развѣли са байрѣчище, аскерь извѐрве, анно надолу, другу нагоре, айсако́ва е станало, карма-карашикъ!... Адни са набѝли пу сукаканъ, други са еще насосватъ вазъ трапѐнъ...

Че гльо́дамъ Салихъ Димуски носи байрѣчищену и ага дойде апрешъ насъ, аткачи тифекенъ и ле до́нна еще аднѐшъ... Че ми ле зарюка:

— Кина ма гльо̀дашъ, бря,... кату адриту коте за́-глава? То̀рнувай сасъ насъ! Не видишъ ли, чи има мурабьо̀?!...

И йѣ ле два калака въ ракò̀са и два калака въ тарбò̀са, и атъ тамъ, та нахъ вò̀нъ... Збраха са тага атъ врють махалине, аднò жандармò на запаьò̀, та ле вазъ пазарень.... и на аткара праве въ Хильбьо̀. Тамъ на намѣсиха съ другъ аскерь и на вритъ дадаха па аднò бѣла фудулка. Йѣ я свихъ лей тамъ, та не астана за въ пò̀ть!!... Че на пакачиха на адно чо̀рну дльо̀гу магаретище къркъ киши, и йѣ адинъ, та къркъ биръ киши... Та че са ле изсвири на аднò̀шъ, на двашъ, папò̀шка и падрипна, че са ле засурна презъ кареманъ. То паревáва, и ние паварвѣваме;—то паревава, и ние паварвѣваме!.. Че га набу́зиха, та затарчѣ, зафучѣ, запуфтѣ, йѣ пагльо̀дахъ, пагльо̀дахъ, че рекахъ на людене:

— По-пальо̀ка, комшуларъ, и то има душе!...

Атъ тамъ, праве въ Едрине... Ага атидахме, какна да видишъ! То аскерь, жапаньò̀, уресъ, бобутъ, да са забьо̀ркашъ!... (по-тихо) Бахтѣха са мускофете!...

И ние атъ тамъ ле атрѣзахме... та праве нахъ тузъ!...

Сво̀рши са мурабьо̀та!...

Изъ в. „Хоро“.

НЕВИЖДАНО НѢЩО.

Това било презъ време на войната. Дотогава въ Родопитѣ шосета нѣмало, и людетѣ не били виждали кола. Презъ войнитѣ наредъ съ другитѣ новости въ Родопитѣ дошли за пръвъ пѫть и коли. Една такава кола, изостанала отъ нѣкой обозъ, се обърнала и счупила край едно българо-мохамеданско селище. Селянитѣ, като видѣли колата, събрали се около нея, разглеждали я отъ тукъ, отъ тамъ, ала никой не можелъ да разбере, какво е това нѣщо. Тогава нѣкой се обадилъ и казалъ:

— Нимо́йте са чуди, бря, ами рю̀кните хожена атъ го́рнена махало̀, той е ходилъ ду долнине фуденици, та умутлакъ ще зна́, какна е сова!

Дошелъ ходжата, разгледалъ колата отъ всички страни, па изведнажъ, като да се досѣтилъ нѣщо, казалъ:

— Знаите ли айсазикъ какна́ е?

— Какна?

— Айсазикъ е нѣкекна! Лѣкимъ е излѣла атъ хо̀льмаса друга нѣкекна, та е изѣла ейсава, и ейтюва хи са астанали ле кокалете! Сѣтихте ли са?

— Сѣтихме, рекли селянитѣ.

— Ага са сте сѣтили, гльо̀дайте си рабутата!

После, когато презъ сѫщия пѫть миналъ и автомобилъ, ходжата пакъ събралъ селянитѣ и имъ казалъ:

— Ами айназикъ знаите ли какна́ бешѐ? То е шейтанъ-арабо̀, по̀лна сасъ жинуве. Минова да види, кой ще я гльо̀да, та да га фати. Затва, ага чуите да забубути́, бѣгайте... чи тижко́ му ко̀гату зафтаса, цалъ ще га паго̀лне!

Селянитѣ лю мо̀лькнали и си отишли́.

МОРЕТО.

— Жѣнамъ камшу́, айназикъ дени́зенъ е бело̀ деринь галѣма работа! То нѣма не край, не до̀ну!

— Вазгечъ бе!

— Йѣ ака река има бинъ ако̀ вода, пъкъ ти речи бешъ бинь, та не щешъ сбо̀рка!

— Не думей!

— Билѣ онъ бинь може да има... хемъ вритъ салена!...

— Вазгечъ бе, деринь млога га казувашъ!

— Млога, амъ та какъ!

— Хаа!.. (мисли). Лѣкимъ знаишъ ли какна?

— Какна?

— Въ наше селу сме бельки пьо̀тстатини души, та да му са скарстосаме, ле по лаица да

кôснимъ, та са пьôтстатини лаици. Пъкъ ака зафторимъ... ейнолкува му е на денизенъ!... Нема да астане пиле да са напиé!

Изъ в. „Хоро“.

НЕСПОЛУЧЛИВЪ БРАКЪ.

Една млада българка мохамеданка отъ горното течение на Арда, недоволна отъ избрания отъ родителитѣ ѝ мѫжъ, се оплакала на майка си:

Да знаишъ, майчу, да знаишъ,
Кана самъ другушъ галилу,
Пъкъ кана ми са е панналу:
Лей ката каца дебело,
Лей ката сахарь весоко,
Бу ще на Арда капруя!...

ДЕТСКА ИГРАЛКА.

Три деца се броятъ, дветѣ избѣгватъ, а последното остава да се чуди, па и то избѣгва.

Сюлю, Сюлю, Сюлюманъ,
Вôртни коте на радань,
Пôпитай га кой е кралъ,
Гôрне масла измуталъ,
Женана си закапалъ,
Дѣцана си разпрадалъ!

ПИЕСИ.

1. СѪДЪТЪ НА АГИТѢ.

Битова пиеса изъ живота на срѣднородопскитѣ българи мохамедани

въ две картини.

Стъкмена по разкази отъ В. Дечевъ „Изъ съвременния помашки общественъ животъ“ въ сп. „Родопски напредъкъ“, г. I, кн. 9—10 до г. III, кн. 6., 1903 до 1904 г.

отъ Петъръ Ан. Мариновъ.

ДЕЙСТВУВАЩИ ЛИЦА:

Тахираа	— общински кметъ
Османаа	— общински съветникъ
Смаилъ	— прислужникъ
Гиритлията	селски пѫдарь
х. Хасанъ	селски аги
Саджкъ	
Руфать	
Дели Кадиръ	селяни
Кель-Мустафа	
Четрокъ Исеинъ	
Мурать	
Кавазъ Брахôмъ	
Керимъ Онбащи	
Медальчето	злосторници
Метю	
Журовчето	

Чевермеджия — продавачъ
Чевермеджия — злосторникъ

Народни българо-мохамедански костюми и говоръ.

Картина първа.

Бедна общинска канцелария. Въ дъното прозорецъ безъ стъкла, въ лъво врата, а изоколо стаята миндери и нъколко „скемли“ (столове).

По миндеритъ сж насъдали Тахираа, Османаа, Хаджи Хасанъ, Руфатъ и още 5—10 аговѝти българи мохамедани, които прехвърлятъ броеници, пушатъ, прозъватъ се и шушукатъ нъщо.

При вдигане завесата задъ сцената се запъва тжжно, жално и провлъчено:

Бавно

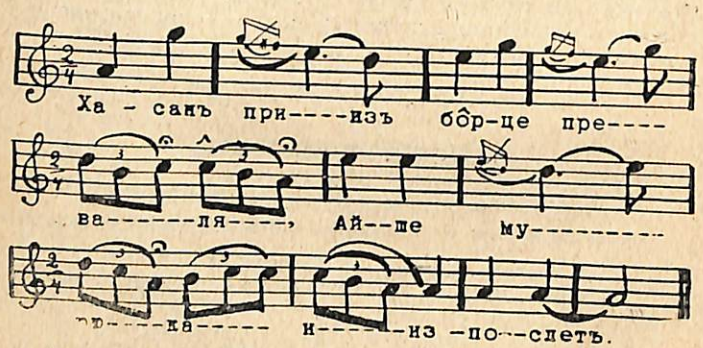

Хасанъ призъ бо̀рце преваля,
Айше му рюка изпослетъ:
— „По̀чекай, любе Хасане,
И йѣ ще съ тебе да дойдамъ,
Ега̀ са, любе, умурѝшъ,
Пушкана да ти по̀носямъ;
Ега̀ се любе зазнуѝшъ,
Знуйчо̀канъ да ти избришемъ
Съ моену по̀стру дюлбене“ ... и пр.

Пѣенето продължава непрекжснато на две смѣни. Агитѣ слушатъ съ видимо удоволствие и отъ време на време изохкватъ: „Кафпе младость..!“.. „Ааахъ! гиди гьозини севдимини... !“ и т. н.

Задъ прозореца се вижда гологлавъ и по риза българинъ мохамеданинъ, който сѣче и прехвърля парчета „чевермьо̀“. Около него мнозина се въртятъ, ядатъ и мляскатъ. Сжщо и нѣкои отъ стоящитѣ вжтре аги ядатъ и облизватъ кокали.

Чевермеджията (вика). — Хо̀-те чевермьо̀, хо̀о̀о̀!.. Не астана!. (прехвърля единъ чейрекъ)... Ехъ бумбарееекъ. Бузъ парча-сжжжж!!! Сакава чевермьо̀ самъ не упѝцалъ.. Като мажюнъ е станала..!... Османаа (къмъ чевермеджията).—Брей, Режепъ! О́тсечи ми аднò укò атъ бо̀шетъ, че ми я по̀дай на адно листу или четуна да ко̀сна, чи зо̀ да ми прималива на каремасъ.

Дели Кадиръ. — Прѝмери пъкъ мене шиеникатъ, Режепъ!..

Чевермеджията. — Ейсига!. Адно пу аднò.. (вика и сѣче). Юшмеимъ калмаджжж! Ни астанаааа!...

Кель-Мустафа. — По̀тегли пъкъ мене ейтая парчица, Режепъ, дето я даржишъ въ ракòта. Та нагудну ни-щѐ излѣ по-млогу атъ ючусъ дремъ.. Чевермеджията (смѣе се). — Нема да ти стигне Мустафа. Еще ще пуѝщишъ!..

Кель-Мустафа. — Ехъ, ага ни стигне путьо̀гли ми щишъ ешку. Йѣ ни со̀мъ йѣце гладанъ, ала пустѣлу го̀рлу, апина нахъ вòтре и млогу и малку!..

Чевермеджията постоянно сѣче и подава презъ прозореца. Всички ядатъ и облизватъ пръсти. Пѣсеньта продължава

Тахираа. — Режепъ. о́тсечи ми атъ гердàне ерумъ укò, та че е тури въ галѣмьетъ сахо̀нь. Сѝпни ми и жервѝсчекъ.. (къмъ другитѣ). Суха чевермьо̀ нимога да йѣмъ....

Четрокъ Исеинъ (приближава презъ вратата. Облизва се, па поглежда Тахираа право въ очитѣ). — Агаларъ, ще гльо̀дате ли деньо̀съ дави?..

Тахираа. — Ще гльо̀даме, какъ нема да гльо̀даме. Та нели за тва са сме сбрали въ сое хюкюмать. Ала по̀чекай да изедемъ чеверьо̀са, та че и дависе ще видимъ.

Османаа. — Казвай, какôвъ ти е зоратъ, та бельки гу щимъ развôрза . . .

Четрокъ Исеинъ. — Какôвъ ли ми е зоратъ? Слушайте да ви рàзправемъ! . . .

Тахираа (ядещимъ). — Нема стига кина да слушаме. Кàжи по-напрешъ кòга ще да вôрзувашъ, та че сетне разправяй, за кѝна ще гу вôрзувашъ . . .

Четрокъ Исеинъ. — Йѣ ще да вôрзувамъ Муте Шабански.

Тахираа. — Хô, тей ли? (къмъ Смаила) Брей Смаиле, тýва ли е Мутю Шабански? . . .

Смаилъ. — Айсега бѣше тува, ала анжекъ си атиде нахъ тѣхъ . . .

Тахираа. — Ѝди гу найди и гу дòкарай, свѝнету! . . .

Смаилъ. — Ами ака не рачи да дойде, какна да го правямъ? . . .

Османаа. — Какъ-щѐ да ни рачи?! Вôрви! Кàжи му, чи има даважѝе, та гу рука жумаѣтесъ. Кьораву — сакату ще гу дакарашъ. (Смаилъ излиза).

Мурать (приближава презъ вратата). — Тахираа, ти знаишъ чи имаме хасапь съ Медальчену. Устà-нýва да ми дава алкмушъ левъ. Къркъ кереть му хи самъ искалъ, ала хи ни дава. Аку има садьô въ наше селу, ѝщамъ да ми стòрите ижирô сѣе пари.

Тахираа. — Ще хи стòримъ, какъ нема да хи стòримъ! . . . Ала по-напрешъ ще дадешъ онъ левъ харзувалъ парасѫ, та че тагава.

Мурать. — Ирми ща дà! Стига да ма гиздирдисва солкува време. Йѣ аманъ рекахъ атъ нега! . . . (вади кесия, развързва я дълго време и дава една монета). Нà, зôми Тахираа, лѣкимъ ако аставите моеса давô мендеръ-алтънда́, има мейдань и ду Хилбьô да ида . . . и ду Софѝе! . . .

Османаа (ядосано). — Какъ-щѐ да идишъ нахъ Софѝе. Та бельки Медальчену е царь, та да ни можимъ да сюктисаме атъ нега алкмушъ левъ! (обръща се назадъ). Рукайте го, свинету! То бѣше туфъ.

Дели Кадиръ (който е до вратата, дърпа нѣкого отъ вънъ). — Асане, хайде нахъ вôтре, чи та рука жумаѣтенъ . . .

Медальчето (отвънъ, чува се само гласътъ му). — Немамъ рàбута нахъ агине. Какво ма рукатъ?

Османаа (гледа къмъ вратата). Саню, тебе думамъ! Ела нахъ тува, бре ешѐкъ, зере аку зôма туемамъ! Ела нахъ тува, бре ешѐкъ, зере аку зôма туегаса, та ти смѝламъ кокалете! . . . (хваща тоягата си).

Медальчето (влиза). — За какво да дойда. Удисали сте на юмôнъ на Муратя!! . . . Аку има съ мене алажѣкъ-вережѣкъ, дà си труши главôна демене алажѣкъ-вережѣкъ, дà си труши главôна дамене найде по-галѣмъ камень (отсича). Нема да му давамъ! . . .

Хаджи Хасанъ. — Саню, нимой лà кату куче, ами нàближи нахъ тувъ. Ние ни адѐме люде! (и той хваща тоягата си).

Медальчето (приближава). — Казвай, кой ми е даважиета! . . .

Тахираа. — Оти си ни дадешъ на Муратя алкмуштуту левъ, бре хинееть! . . .

Медальчето. — Кàзахъ ви, нема да му давамъ!

Хаджи Хасанъ. — Зимашъ ли аминь, демекъ кльôтва, чи нема да му давашъ! . . .

Медальчето. — Йѣ самъ не агуптинъ да са кôлна. Да са прикалнѐ той. Ако зôме аминь, не алкмушъ, ами юзалкмушъ му ща дà.

Тахираа. — Нему са ни пада да са калне. Пъкъ ти мадимъ ни зимашъ аминь, ще му бруишъ парите.

Медальчето. — Кàзахъ ви, нема да му давамъ! Йоктуръ вережемъ! . . .

Османаа. — Тъй ли? (къмъ Смаила) Смаиле, ѝди зàтвури сое хинеетинъ въ пòдниканъ. Та че дуде ни бруи алкмушъ левъ на Муратя, да гу си нѐ пусналъ! . . .

Медальчето. — Йѣ ни сôмъ хайдутинъ, ѣ катилинъ, та да ма затварете, комшуларъ! А-а-а-а, ни приимамъ сува нещу.

Османаа.—Атъ хайдутинъ си бетеръ! Чилѣкъ, дету са мо̑чи да изеде чузди пари и си ни плата борченъ, е по-галѣмъ едепсизинъ и атъ хайдутинъ!

Медальчето (по-меко).—Аферюмъ, агаларъ... Хубаву правите. Затварете факиресе за нищу и никакву. Лѣкимъ Аллахъ си знае рабутата. То ви са ни щѐ размино̑. Йѣ нема да ви сторя нищу, ала са ще на́ чилѣкъ и васъ да стори тербеьо̑!!!

Тахираа (правъ, ядосанъ). — Багъ бу едипсизи! Заканюва се еще. Скоро, Смаиле, о́ткарай сое ханзъринъ въ пардалниканъ!...

Смаилъ (дърпа Медальчето навънъ). — Излизай, бре ханзъръ, излизай, бре дамусъ!... (той, обаче, се запина и става борене).

Хаджи Хасанъ (приближава осѫдения, кротко).— Слушей, Саню, по̀варни са малко! Влези во̑тре! Срамута е за тебе да та затварятъ за алкмушъ левъ! Нимой прави инатъ! Дай хи! Аку Мурать има праву, щѐ ги давашъ и деньо̑съ и утре, пъкъ ку не, атъ Аллаха да гу найде!

Медальчето. — Нема да хи дамъ! Десеть гудини да лежамъ, пакь хи ни давамъ! Да̀ ма затварятъ. Йѣ ни со̑мъ жена да ма е срамъ! Шукеръ, ни со̑мъ ни украл, ни прибилъ буднѐкъ!

Тахираа (наближава Муратя). — Мурать брей, о̀тстапи биркачъ левъ! Да̀ ти дадѐ Хасань педесе лева, та са сго̀дите. Срамота е да са во̑рзувате и затварете за сакива дребни работи!...

Медальчето (дочулъ тия думи). — Давамъ му утусъ левъ, и то за садако̑!...

Хаджи Хасанъ. — Дай му къркъ левъ, та да са сво̑рши. Нимой станува за резиль еще за онъ левъ.

Медальчето. — Хайде, давамъ му къркъ.

Мурать. — Ехъ, ага нема по-млогу, стигатъ и ейсее.

Чуватъ се гласове: „Стига, стига!“ „Халащи свайте са!“..

Смаилъ (влиза). — Нема Муратя, Тахираа. Утишо̑лъ е нахъ Кузуятакъ да мѣсти кушѣра!

Тахираа (на себе си). — Въ маглота да иде!...

Кавазъ Брахо̑мъ (приближава, вади кесията и подава пари). — Йѣ агаларъ има да зимамъ атъ Садъка Гуминski деведесе лева таманъ атъ петнадесте гудини. До сига гу самъ не закачелъ за сое алажѣкъ-вережѣкъ, оти бе факиринъ чилѣкъ. Ала сига синувесе му ста̀наха галѣми и гу падпрѣха. Адинанъ му ма молемъ, вижте да си ми даде парицисе!

Садъкъ (доброволно наближава). — Йѣ нема да му давамъ, агаларъ. Наистина йѣ му бехъ бурчлие напрешъ онбешъ сеньо̑, ала ага негувуну мо̀мченица астави сестринана ми до̑щере, та хи фатихме на никѣхетъ. Никѣхетъ беше двеста лева, йѣ дадахъ на сестринана ми до̑щере адно̑ тарло̑ срьо̑щу въ Кривана кабо̑, и Садъкъ брои юзонъ левъ, та са слегна хасапетъ.

Кавазъ Брахо̑мъ. — Ха̀йръ! Анлъшъ си Садъкъ! Ти даде наистина тарло̑, ала то бе за мирась. Ни повнишъ ли ти, чи та тугава про̑сеше мирась атъ бубайка ти. Никѣхе си йѣ сгудѝхъ. Прудаваха ми волатъ, та гу платихъ.

Садъкъ. — Прудадаха ти гу за жеремьо̑. Ти повнишъ, какво стори твоету мо̀мчетище. Астави си жената, та че утсурна по-малкана хи сестра. Сбраха са тагава раднини и кумшие, зо̑ха брадви и ножуве, страшиха ти вратана и отньо̑ха мумичету. Воланъ ти атиде за жеремьо̑.

Кавазъ Брахо̑мъ. — Йѣ ни дадахъ жеремьо̑. Воланъ атиде за никѣхенъ!...

Хаджи Хасанъ. — Нимойте са припира, комшуларъ, за сакива стари авелзамански рабути. (къмъ Садъка) Садъкъ, имашъ ли да давашъ на Кавазасъ дуксанъ левъ.

Садъкъ. — Немамъ, хажи буба. Имѣхъ да му давамъ, ала хи слегнахме на никѣхенъ.

Хаджи Хасанъ. — Зимашъ ли аминь, — демекъ кльôтва, че нема да му давашъ.

Садъкъ. — Зимамъ. Валла и билля. Кьôравъ да ходя, по пôтьену да са таркалямъ, аку има да му давамъ скôршена парô!...

Тахираа. — То се свôрши Кавазъ. Садъкъ са прикалнà!...

Кавазъ Брахôмъ. — Ага са прикална, на здраве да му е. Изѣде ми парицúте, ала атъ Аллаха да гу найде!...

Садъкъ. — (На себе си). Шукеръ, омихме адинъ старъ борчъ! (глади си брадата и излиза).

Керимъ Онбаши (наближава). — Йѣ ще да вôрзувамъ Кель-Мустафа. Пумѣстилу ми е, свинету, синуранъ на Вѣтрово бôрце таманъ дьорть метру нахъ моена тарлô!

Нѣкои аги. — Бре вазгечъ!...

Керимъ Онбаши. — Че òстави това, ами ми е атсеклу и петь барики, хемъ атъ най-хубавúте. Кутехъ хи кату деца, пакъ то ми хи е присеклу, свинещи кель!

Османаа.—Гльôдай гу мое синъ! Пъкъ йѣ са чудемъ атъ де найде Кель-Мустафа дôски да си пукрие кôщана!... Питамъ гу: „Мустафа брей, атъ де карашъ сѣе дôски, пакъ то вели, „трампилу хи самъ съ офце фавъ Баблôнъ“. Лôже, свинету, като старъ циганинъ!

Тахираа. — Багъ шу ханзърж! (къмъ Смаила) Брей Смаиле, рукни Кель-Мустафа.

Кель-Мустафа (влиза). — Ей ма тувъ, комшуларъ. Нема какво да трашúте чилѣкъ да ма рука!

Хаджи Хасанъ. — Бре Мустафа, бре!... Кина правишъ ти бреее! Нили та е срамъ атъ людесе! Ти пу вру белете ходишъ!...

Кель-Мустафа (спокойно). — Оти да ходемъ? Кой ми е даважиета? Кой ще ма вôрзува?

Хаджи Хасанъ. — Тюю-бряя!.. Немашъ ли ти жена и деца, та атъ тѣхъ да та е грѣхъ!...

Кель-Мустафа. — Оти?

Османаа (изпитателно). — Мустафа брей, кàжи ми, мижуфъ, ала право да ми кáжишъ. Атъ де караше ейнѣе дôски, дену си пукри плѣвнена?..

Кель-Мустафа. — А бе атъ де хи самъ каралъ то си е мое рабута! Не е дадену вамъ да знаите!...

Османаа (става. Строго). — Какъ да е твое рабута?! Оти си мѣстилъ синурене на Керимъ Онбаши? Оти му си прѣсекалъ бурикине? А? Бре ханзърът керета!...

Кель-Мустафа. — Йѣ хи самъ не мѣстилъ, агаларъ. То гичѣнъ сеньô хи бѣ пумѣстилу, та сига си хи намѣстихъ.

Керимъ Онбаши. — Нема да хи самъ баралъ нúкина. Нѣе синуре ейнъй самъ заповнилъ още евелъ вакътта. Бабанданъ дединденъ...

Тахираа. — Кой зна какво да рече чилѣкъ, комшуларъ?! Каксу думатъ, та и дваминаса са прави (мисли). Лѣкимъ да ви кажа ли йѣ вамъ,— трѣбва да са иде на мѣстуну, тамъ да са види, какъ-è рабута. Пóзна е адинъ синуръ катрикъ е новъ и каттана. Пóзна е адинъ синуръ катрикъ е новъ и каррикъ е старъ, темеллие. (къмъ единъ близко стоящъ) Руфать!...

Руфать. — Ейй...

Тахираа. — Вие сте синурдаше съ Келесъ, та малне си, стòри кайреть, та идете вазъ денесе на Вѣтрово бôрце. Зôми и Сюлманъ-кехее атъ кулибата, та иди прúгледайте мѣстуну, синурене, ураа туну и бурикине, та че другъ день да отпанáксаме сае давô. Та е малко згльôпена. Аа!... Вие какво ще речете, агаларъ?!

Нѣколко гласа. — Хô хô!... Да са види мѣстуну, че тагава...

Тахираа (къмъ Садъка). — Садъкъ, то си и ти айлекъ, та малне си да идишъ и ти, та ни ще би зле.

Садъкъ. — Ба, ати ща, оти да ни идамъ. Лѣкимъ да ви кажа ли йѣ вамъ, агаларъ. И да са иде на мѣстуну, и да не, та менъ си ма е шубьô въ Келесъ.

Кель-Мустафа. — Оти да самъ Кель? Ти си кель, бре миживунъ!... Аиплъкъ е за тебе да викашъ тъй на единъ факиринъ!...

Османаа. — Бре, та белки са докундисвашъ Кель? Гель вазгечъ!...

Садъкъ. — Кель си, та белки не. Ти аку беше стока, та ни щѣха ти рекъ Кель-Мустафа!..

Кель-Мустафа (заканва се). — Кой? Йѣ ли? Йѣще ва нàуча йѣ васъ, кой е Кель и кой не? Сѣни гиди хаааа!...

Тахираа. — Мустафа, сбирай си устата, зере да ти ни стане тѣсанъ хюкюматесъ. Ти тува опрешъ кòга си душôлъ? Айсига та пупôдаме въ пардалниканъ!...

Кель-Мустафа (омълчава се). — Хѫѫѫ!...

Османаа. — Е та какво рече, Садъкъ...

Садъкъ. — Та ви бѣхъ заказвалъ, комшуларъ, мене си ма е шубьô въ Келесъ. Той е калпаво дете. Еннà на кòга са е метналу то?... Бабайкуму рехметлиета бѣ хууууубавъ чилѣкъ. Колко сме аркадашовали съ нега. Аднôшъ варвѣхме нахъ Ениже. Лаха са вазъ пролету, пу дьоль. Та атъ тузъ надолу презъ Чифтуну хане йѣдахме качемакъ, пихме лангюръ, и спахме въ Мустафчускуна рѣка. На друге день тамань пу сôвналу атидахме на Искече и ни са льôсна денизищену. Йѣще бе кунушканъ чилѣкъ, ни остави ма бизъ лафъ цалъ пôть. Другушъ пакъ са лаха та замôркнахъ на Куже-Орманъ. Той имѣ кехеелôчекъ тамъ и дарже кашлô. Атидахъ му на кулибана, та ага ма виде, катга Аллаха виде. Скартоса ма, нагуди ми йѣдюву, катуга да бѣхъ бей, та че утирнôта ага си тôрнахъ ми тури въ тòрбата биркачъ тупачъ качемакъ и единъ чейрекъ чевермьô за въ пôть. Еееехъ! Какôвъ бѣ той чилѣкъ!

Ала де да го мѣса негувусу кòпелетище!... Лѣкимъ дубре си умрѣ, та да ни глôда, какôвъ ибретъ е искутилъ. Затова рекôтъ старите люде: „Хайрлѫ бубамъ, хайръзъ евлеть“... (пауза) Та дà,... ага речете ще ида и йѣ на мѣстуну.

Тахираа. — Тъй, тъй, йди Садъкъ! (къмъ Керима) Пъкъ ти Керимъ, пòтрай еще биркачъ гюнь, та ще видимъ кина ще излезè и атъ сава работа!

Османаа (станалъ, гледа презъ прозореца, учудено. Следъ него се изправятъ и вгледватъ и други). — Брееееййй, катри ли кара Гиритлиена? (туря ржка надъ очитѣ си) Двамина варвьôтъ напрешъ и нѣкву кату да са чернѣе на вратувене хми!... (всички гледатъ на вънъ).

Тахираа. — Какôвъ ли едипсизликъ пакъ е стàналъ! Умутлакъ Гиритлиена е фатилъ харсôзе, ѣ крадени пчели?!

Османаа. — Какви харсôзе? Ни видите ли дену са чернѣе на шиине хми? Нува са кожи. Кутрó ли са ще припѣ пакъ за изѣдени бравкове?!

Тахираа — Хемъ наистина, бреей! Нува са чевермежие. Изѣли са буднѣму бравете.

Османаа. — Ала лошъ Гиритлие! Вижъ какво хми е навилъ кóжине... пу вратовене!...

Тахираа. — Сьôдните, то наближи́. Какво ли има пакъ да видиме?... (Всички сѣдатъ, изваждатъ кутии и правятъ цигари, пушатъ, къмъ двора) Адеме, фôведи хи нахъ вôтре!

Гиритлията (влиза и бута предъ агитѣ двамината вързани). — Ашамлаерусунъ, агаларъ!...

Нѣколко гласа. — Аларазола, Адеме. Хайрусунъ, хайрусунъ!...

Гиритлията. — Хайрдъръ!

Хаджи Хасанъ (къмъ вързанитѣ). — Àферимъ Салихъ, àферимъ Режепъ! Хубава рабута сте сторили. Занайѣть сте фатили!...

Османаа. — Ни ли ва е срамъ бре, кèраталъръ!...

Тахираа. — Имѣлу е у тѣхъ срамъ!... П-ю-ю, маскари!... Резиле!...

Хаджи Хасанъ (къмъ Гиритлията). — Адеме брей, де фати сее едепсизе?

Гиритлията. — Фатихъ хи въ Галѣменъ дребакъ. Таманъ свѝнетата беха атмахнали чевермьо̀та атъ оганенъ и чѣкаха да стине, и йѣ са истрò-сихъ. Давранма!.. хми изрукахъ, зере ще ва нàдупчемъ кату решету, и изкачихъ мартинаса. Адносу свине рипна да бѣга, ала са припьо̀на въ аднò клада и йѣ гу свихъ биркачъ дипчикъ, та са разкрачи кату жѣба. Другусу е било йѣце страшливу. Лю руknахъ, и са пуледѝ на мѣстуну!...

Тахираа. — Чи какъ-хѝ усѣти, Адеме?

Гиритлията. — Да ви кажа ли йѣ вамъ. Йѣ бòрже усѣтамъ сакива рабути!... Атидахъ на Смаилкехеьовенъ ятакъ. Уфчерене ми са уплакаха, чи хми са липсали два брава. Нищу ни рекахъ. Пусидѣхъ биркачь сахать на етаканъ — уфчерене притòknаха качемакъ, фкараха уфцѐне, диаха, драбиха, сипаха огурть, йѣдахме, пихме... вие знаите кина има около òфце и мандри. Пъкъ млѣкусу ага е чвòрсту, та йѣце приспава. Уфчерене хи приколи та са врють навалеха та спьòтъ, лѣкимъ самъ йѣ йѣкъ, та ми нимѣ нищу. Сидѣхъ тамъ ики сахать. Кадихъ са пу оганенъ, щѣкахъ кучетана, свиркахъ, та че пу средѐ нощь нарамихъ мартинкаса. Атъ тамъ нататъкъ завихъ призъ Кривана кабò, та че атъ Галѣменъ папратокъ са шумнахъ низъ Мече падина. Нищу ни вархлитѣхъ. Другушъ бехъ фаталъ тамъ чевермежие, лѣкимъ сига нищу нимѣ. Минòхъ старана бичкие, ча са вазбрахъ вазъ Усоено. Та че ни щешъ ли, вазъ трапòнъ ми са вазбòрка нува млѣку пý каремасъ, загурѣ ма, та щехъ да пукна за вòда. Силумъ излѣзахъ на Студенана вода! Атидахъ и ле съ варвѣнену са наведахъ да пиемъ. Еще бехъ не накусилъ, че чухъ нѣкво плююсна вархъ вудòна. Ага пугльоднахъ, какна да виде!?...

Мечишету!... Ейсъй са изправи (вдига си ржцетѣ). Йѣ гу гльòдамъ и то ма гльòда, йѣ гу гльòдамъ и то ма гльòда! Пуледи са на мѣстуну. Лѣкимъ менъ ма е не страхъ атъ мечки! Кооолко хи самъ срѣщалъ! (върти ржка). Че гльòдамъ нѣкву шевна пу гингеренъ!... Пъкъ то и щенце водилу! Побарахъ марпатинкаса и то белки виде чи имамъ жѐлезу, ле паплю нахъ мене, пю-пю, че адри аднò плесница на аднону щене, адри и другуну и адрѣза низъ баирищену. Йѣ му удгрѣхъ съ мартинкаса, то са бельки инидень уплаши: та зарева, та плющѣ, та труши, крòти и врати низъ хòльмине надолу. Гласòть му са носеше ей срьòщу низъ Длибокана падина. Че гльòдамъ прильòска призъ кедиканъ и удòхна въ Караманжоскенъ балканъ. Нейсе, напихъ са вòда на рахать, стòрихъ цигару и запалихъ, та че утъ тамъ апьòнахъ нататъкъ. Ага атидахъ на Марина чука, пугльòднахъ нахъ Дребаканъ. Нийде ни свѣти. Тьòвну, кату рогъ. Взирахъ са, гльòдахъ, та че ми са стори на адно мѣсту да свѣтна искрица, колкуту аднò сарчмò. „Тамъ пѣкòтъ бравине“ си рекахъ и са нададахъ низъ баиренъ. Три сахате убигравахъ нагоре надолу, та щехъ да си ѝзвадемъ учисе пу чепену. Хеле хи вархлитѣхъ. Йѣ хи фатихъ и хи дукарахъ, пъкъ вие хи правите, каквото са сѣтате!...

Тахираа. — Аферимъ, Адеме, дано барекъ хи си стòрилъ тербьò пу пòть...

Гиритлията. — Сторите хи вие тербьò. Ни е дадено мень да хи правемъ тербьò!

Тахираа. — Адеме, рàзварзи хми кòжите и тòрбите, та че хи зáтвури въ подниканъ, дену другине едепсизе!

Гиритлията. — Дà хи нареди Смаилъ, чи йѣ ще да идамъ нахъ друга рабута!

Нѣколко гласа. — Оти? Каква рабута?...

Гиритлията. — Каква ли? Та белки ни знаите?

Тахираа. — Не!

Гиритлията. — Журускуну копелдàчетище са е пумôчилу нащесъ да утсурне мумичену на Имамцкекъ Шабана. Сбралу, свинету, биркачъ киши аркадаше, зôли брадви и ножуве, та страшили вратана на Шабанована кôща, флели вôтре, нагребли момичену и хайде у тѣхъ. Шабана гу нимѣлу. Билъ съ уфцене на Иски-мандра. Ага са научилъ Шабанъ, сбралъ врю негувине раднини, нарамили и тѣ брадви и ножуве, атишли у Журувцехъ, страшили вратана хми и си утньôли мумичену. Ала кòпелетищену адрилу съ адинъ колъ Шабанувана жена, и та билà атишлà съ мôскине, пôрсналу хи главôна и сига бере душа!...

Тахираа. — Брееей, чи белки и наква бельô е станала. (гледа Османа) Какво да правимъ, Османаа?...

Османаа. — Какво ли да правимъ?! Прòвуди куружиесе да сберôтъ бешонъ киши атъ Свѣта-Маринцкине калиби, да сардисатъ Журускана кôща, да фатятъ нега и аркадашене му и да хи дупраскатъ давечера нахъ тузъ.

Хаджи Хасанъ. — Тъй, тъй...

Османаа. — Пакъ да ви кажа ли, агаларъ. Йѣ бехъ забарилъ. Нащеска е станала и друга бельô...Метю Перчемчетуу...

Нѣколко гласа. — Вай!... Каква? Какво е сторилу?

Османаа. — Укралу е микрюфинатъ пакъ пчела.

Тахираа. — Бря, чие бря?

Османаа. — На Фатма Исеинбашоска. Изѣлу е, свинету, медôнъ, пакъ кошенъ фарлилу ейсъй удолу въ аднô хôлъма. Та че остави нува, ами атъ тамъ атишло, та са ваздрапалу на Муратя Курубашоски пу пенжурене, и страшилу биркачъ кафезликь. Мурать билъ нахъ Марино на фуденица, та женищана са били сами пу вôтре. Муратици са е сторилу дишерлôкъ, балдисалу хи е, та силумъ е

са свестили. Уцутра дойде бабичищену хми и ми вика: „аманъ, азô ефенди, стòрете гу тербеьô“!... Нѣколко гласа. — Брехъ, анжина сащимини... Брехъ, керета...

Тахираа. — Ни сѣтамъ са, какъ-сô прави тербеьô накôвъ жанабетинъ чилѣкъ! Каде са украде офца, то; каде са запали плѣвне — то; каде са украде пчела, пакъ то. Кьоравъ да ходе, ала аку има юмъ въ главôна нува дете. Сига какво да гу правимъ?... Да му сторимъ ааааахтъ, да гу глубимъ, че да рукнимъ жандаринъ да гу аткара нахъ учѣстукаааанъ. А? Какво ще речете, агаларъ?

Османаа (решително). — Нема да му правиме ахтъ! Нема да рукаме жандаринъ и нема да гу глубимъ! Ами да ви кажа ли йѣ вамъ, какôвъ му е нему лекô...

Тахираа. — Какôвъ?

Османаа. — Таѣгаса (сочи си сопата). Таѣгаса и пакъ таѣгаса! Ще гу дакараме, свинету, ейтузъ, ще му рôпнимъ юсъ жопъ, че аку ни збере юмъ, юмесу да ми е не Османаа. Сетихте ли са?...

Тахираа. — Ага тей, дà дакара и нега Гиритлиеса. (къмъ сжция) Адеме, иди дуде е рану. Дòпраскай и нега, жанабѣтинатъ!..

Гиритлията. — Йѣ атидахъ. Вие си гльôдайте рахатетъ. Давечера ще ви дòведамъ и аднине и другине... (излиза, всички се изправятъ и си тръгватъ).

Тахираа. — Иди, иди, Адеме! Ти башердисувашъ. (къмъ другитѣ) Пакъ ние, комшуларъ, хôте да си идимъ, да пуразправимъ нѣква рабута пу кôщи, че дувечера ще доправимъ каквоту астане... (къмъ Османаа) Ти, Османаа, гльôдай ага мине икиючъ сахать атъ мôркналу, та ѣла нахъ тува... чи ни са е отворила рабута.

Османаа. — Бива, дò ща!... (всички излизатъ).

Завеса.

Картина втора.

Сѫщата сцена. Нощь. Тъмно. Свѣти опушена лампа намалено. Османаа и Тахираа се изтѣгатъ по миндеритѣ, пушатъ, кашлятъ и се прозѣватъ.

Тахираа (вика). — Адеме брей, влези нахъ вôтре! (влиза Гиритлията).

Османаа. — Адеме, пòвдигни ламбата, че нàгуди хайгôтетъ!. Рукай и Смаила! (Гиритлията повдига лампата, излиза и донася три-четири дебели сопи, които оставя предъ агитѣ).

Тахираа. — Адеме, дòведи сига Метя Перчемчето. (на себе си, смѣе се) Да му удрѝимъ перчемъ!

Гиритлията. — Ей сига! (излиза. Следъ малко се чуе неговиятъ гласъ). Станувай, Метю, станувай бре, дамусъ, чи та рукатъ агине!... (Чува се шумотевица и ходене. Влиза Метю и двамата пѫдари. Обвиняемиятъ се изправя предъ агитѣ).

Османаа. — Метю, ти ли украде пчелана на Фатма Исеинбашоска. (скача) Праву казувай, зере аку излôжишъ, заритъ ти е оганетъ! (взема една тояга).

Метю. — Ни сôмъ йѣ, Османаа, На криву ма бедьôтъ будни!...

Тахираа. — Ти си бре, ханзъръ! Казувай, какво стори медôтъ!

Метю. — Ни сôмъ йѣ, Тахираа. На хàкерине ще да тьôглемъ!

Османаа. — Лôжишъ, керета! (къмъ Гиритлията). Ѝктисай гу, Адеме!...

Тахираа (става ядосано). — Тôркули гу, свѝнету!... (пѫдаритѣ го търкалятъ и единиятъ му сѣда на краката, другиятъ на главата, за да не шава. Агитѣ съ по-една тояга въ рѫце наближаватъ).

Тахираа. — Хô сига, Османаа..! (вдигатъ тоягитѣ и ги слагатъ по задницата на виновника).

Османаа. — Казувай, бре дамусъ, де е кошетъ съ медôтъ, зере ти смѝламе кокалете!...

Метю (гърлесто). — Ни знамъ!. йѣ нисôмъ укралъ пчелана.

Тахираа. — Ѝдри, Османаа!.. Лôже, свинесу!... (агитѣ запъхтѣни бѣсно стоварятъ сопитѣ по гърба и задника на момчето. То се държи и още не се издава).

Османаа. — Кураву е, свинесу! Удри, Тахираа!. Казувай, бре динсисъ!. Ще та прибиимъ, бре керета, аку още правишъ инкерь!.. (удрятъ силно).

Метю (проплаква). — Олеле, майчице! Прибихте ма!... (биятъ го) Олеле, Аллахко.. Чекайте! Ще да кажемъ! Ще кажемъ! (агитѣ спиратъ, изпотени, издаваждатъ кърпи и бършатъ потьта си, па сѣдатъ на миндеритѣ).

Османаа. — Е, Метьку, инкердà ли си еще? Оти по-напрешъ си ни казувашъ, праву, та и ние да са ни каздардисваме и ти да ни йедешъ таега?

Гиритлията. — Нимой кри, мижуфъ, та и агисе да ядосвашъ. Чилѣкъ са измамя, та будньôшъ и кабахатъ прави. Лѣкимъ аку има грѣшка, има и прошка. Знаишъ ли аку та аткарахме въ учѣстуканъ, какôвъ щѣше да ти е халатъ. Таманъ онъ сеньô щѣше да лижишъ въ хапузанъ. Кажи, устаналъ ли е еще атъ медô, или врють го изѣде?

Метю. — То си сиди, агаларъ. Дà дойде Фатма да си хи гу дамъ. Скритъ е въ Папратюви ниви, въ еднô фойна.

Тахираа. — Хайръ!... Ти ще платишъ пчелана. На Фатма ще хи дадешъ... (къмъ Османа) Колку ли хи даде, Османаа? Какво ще речешъ?

Османаа. — Дà хи даде за пчелана двеста лева, и за глоба педесе лева, та че да си варви. Сае рабута инакъ ниможе да са сгуди. За дену са е драпалъ и трашилъ кафезлици, пъкъ му стига бахтенесу. Дà збира юмъ!...

Метю. — На Фатма ще дамъ двеста лева, ала да ма пучека, чи сига немамъ вазъ мене пари, пъкъ за глоба са млогу педесе лева. Нàмалите ми хи!

Тахираа. — Ниможе по-долу. Лѣкимъ найди сичку двеста и тридесте лева, та да са сгуди сичкусу.

Метю. — Пусните си ма сига да трôсе пари! То са е виделу, чи ще са даватъ!

Тахираа. — Нема да та пуснимъ, дуде ни бруишъ двеста и тридесте лева. Пусна та щимъ, ала аку будинъ ти стане гарантинъ за два деня!

Метю. — Чи кой да ми стане гарантинъ! (къмъ Османаа) Османаа, стани ми кефлинъ за биркачъ гюнъ! Аку та е страхъ, ще ти òставямъ аманеть тюфекенъ и адинъ карадаски пищолъ...

Османаа (великодушно). — Бива, стàна ти ща, ала да ма ни усрамутишъ. Ага са сôвне, идите съ Адема у васъ, зôмите аманетенъ и гу дòнесите у мене въ кôщи. (къмъ Гиритлията) Чу ли, Адеме? Утре саба-карши ще свôршите сая рабута, пакъ дуде са сôвне дà пусиди Метю тува. (къмъ Метю). Хô сига, Метю, йди отвôде, та пòлижи, лѣкимъ еще аднôшъ ако сторишъ некавъ жанабетликь, нема да те бахтемъ, ами ще та убѣсимъ съ главôта надолу! Чу ли?...

Тахираа. — Чу ли, Метю, какво ти казва Османаа? Хубаве да заповнишъ думисе, зере аку будинъ са оплаче еще аднôшъ атъ тебе, нема куртулушъ. Да гльóдашъ атъ сига мравка да ни настôпишъ!...

Метю. — Чухъ! Аллахъ да ма чува атъ сига нататакъ да сторя нѣкву. Лѣкимъ ще ви са моля, нимойте казва на учѣстуканъ за пчелана!

Османаа. — Хайде, нема да казваме. Просту да ти е! Лѣкимъ да повнишъ какôвъ насахатъ ти дадахме!... (Метю и пждаритѣ излизатъ, агитѣ пушатъ и фучатъ Пауза).

Тахираа. — Адеме, дòведи сига черевмежиете!... (следъ кжса пауза) Лѣкимъ òстави малкуту, то е йеце страшливо, та му ще балдиса. (къмъ Османа). То е и не кабахатлие. Галѣмуну гу е атвело да сбира дарва и му носи вòда, та стига да сторимъ тербьô нега. (слуша се шепотевица и тропане, следъ

малко Гиритлията довежда високия чевермеджия, съ вързани ржце, който се изправя предъ агитѣ).

Османаа (заповѣднически). — Тôркули гу, свинесу! Свалите гу, жанабетинасъ! да видимъ то чии офце ще краде. Йѣ имамъ къркелли даваръ пу плинôна и смѣтамъ да ми хранятъ дѣцана и ми даватъ вôлна за дрипи, та сакива ли харсôзе ще хи крадôтъ. Бре гиди ауръда гарсъна сищиминиии!...

(Гиритлията и Смаилъ хващатъ виновникътъ и следъ кжсо боричкане го простиратъ на земята. Виновникътъ, обаче, успѣва да се откачи и хуква къмъ вратата. Агитѣ разярени отъ тоя „опитъ за бѣгство“, скачатъ и ведно съ пждаритѣ го простиратъ).

Османаа. — Багъ шу ханзържж. Още мôчи и да бѣга (попарва го една сопа) Адеме, свали му шелварете! (Адемъ му изопва потуритѣ).

Тахираа (наближава съ тоягата). — Хô сига, Османаа!... (сопитѣ се стоварватъ по гърба и задника).

Османаа (запъхтѣнъ). — Удри, Тахираа!... То въ нашесу селу е имѣлу едепсизе и харсôзе, ала каквосу нега сме не видювали. А-а-а!... Бре гиди, ауръда гарсана кодума! Пезевенкъ женебетлерияя!...

Тахираа. — Нà ти тебе крадене òфце! На ти печене и чевермè! Че пакъ иди приучевай и потималкисе... (следъ известно време битиятъ прави движения да се изправи).

Османаа. — Гльôдай гу, свинесу, мôчи да станува!... Казвай, бре дамусъ, ще крадешъ ли другушъ òфце?!...

Чевермеджията (плаче). — Ооолеле, майчице, олеле, олеле. (отпуща се) Пусните си ма! Нимойте ми зима здравесу! Тòба правя харсъзлжкасъ!... (агитѣ му сипватъ по още нѣкоя тояга, па го оставятъ и седатъ).

Гиритлията (вдига виновния). — Кой ти е кривъ, Метьку, ага врютъ бѣлете ти правишъ!

Османаа.—Хô сига, комшуларъ, да запалимъ, чи са умурихме. Оохъ. Пуффф... (запушватъ).

Тахираа (къмъ бития). — Салихъ, слушей, мижуфъ, какна ще ти кажемъ! Айсва беше за дету вчера си кралъ офце атъ Смаилкехеьовенъ ятакъ. Ду сига и други беле си правилу, ала ти са правѣше, че ние ни знаимъ и ти са разминоваше. Лѣкимъ сига ни падна въ ракисе. Аку речехме да ти сторимъ ахтъ, да та глубимъ и да та пруводимъ нахъ учѣстуканъ, тамъ щеха да та бахтôтъ по-млогу. Отъ тамъ щеха да та откаратъ нахъ затворанъ въ Пловдивъ, и щеше да лижишъ таманъ онъ сеньô. За нува време хемъ щеше да са убôркашъ атъ работа, хемъ щеха да ти са смѣьôтъ людете. Пъкъ ние ейтувъ свôршихме сичкуту, и учѣстукъ и хапусъ, та никуй да ни знае. Ние сига ще си та пуснимъ, че аку ищишъ пакъ иди кради офце. Пъкъ за глоба ще ни дадешъ сто лева и башка ще си платишъ Исмаилкехеьому алтжюзъ левъ за два брава. Какво ще речете, агаларъ?...

Тахираа. — Тъй, тъй. Ала дуде ни бруи парине, нема да излиза атъ подниканъ.

Османаа (заканва се). — Че аку та фатимъ еще аднôшъ, ще повторимъ бахтанесу по-млогу. Та си утваряй учите...

Тахираа (къмъ Гиритлията). — Извидай гу, свинесу, то му са вôрза изике! Ниможе да дума.!! (извадатъ го). Хô че доведи ное мой синъ Журувчену!... (агитѣ се изтѣгатъ и пушатъ).

Османаа. — Лѣкимъ останахме бизъ сôнъ сая нôщь, комшуларъ. То е дьорть бучукъ.

Тахираа. — Айсига Османаа, еще адинъ синъ да сторимъ тербьô, че ще си варвиме. И йѣ бôрзамъ, чи утре ще ида нахъ Кривана кабô да орамъ.

Гиритлията. — Ей ви тувъ и Журувчету. (сжщото върви бодро, като смѣта, че не е виновно).

Тахираа. — Ела, мижувъ, ела да видимъ, каково си сторилу? Ни ли та е срамъ, бре кюпекъ, та правишъ накви резиллици?

Журовчето. — Йѣ нисôмъ кабахатлия, агаларъ. То момечену ми са падаваше и ма е пагальвалу, та за тва самъ атишôлъ...

Османаа (заканително). — Ами бубайка му питалъ ли си?...

Журовчето. — Бубайка му не сôмъ питалъ, лѣкимъ тѣ атъ вôтре ми са падаваха! Йѣ си вôрве въ пôтенъ, пакъ тѣ са са збрали съ други мумичетища и слушамъ, чи ми са смьôтъ.

Гиритлията. — И йѣ чухъ, агаларъ, напрешнесъ пьôтакъ въ махалôна, чи гу са задѣвали и му са са смѣли, чи ходи съ закôрпени шелваре, викали му „плюнчу“ и еще сакви-такви будалалъци. Та Журувчесу е трôсилу момечену. оти и то го е галило и му са падавало презъ кафезено.

Османаа. — Брехъ анассана и жадията!...

Гиритлията. — Ала бубайкуну е не давалъ и дума да стане за Журувчесу. Той е смѣталъ да я даде на другу мѣсту, фавъ Баблôнъ.

Тахираа. — Ехъ ага е не давалъ, то е льôсно. (къмъ момчето) Отсуни са, мижувъ! Зорла гюзелликъ олмасъ...

Журовчето. — А бе, йѣ ни викахъ, чи ейсъй ще стане...

Гиритлията. — Да ви кажа ли, агаларъ. Журувчесу е не кабахатлие. И Шабаница е нахъ негува страна. Нехи е драгу да хи стане зьôть то. Сноща, ага атидахъ да гу фатамъ, та ма рукна и съ привôрзана глава ми викаше, „гльôдайте, Адеме, да ни упати нѣкву момчену“. Шабанъ ага чу, та рипна нахъ нея и щеше да я прибие, аку са бехъ не лахалъ тамъ. Молеше гу да ни прави давô, ала той я сбруси призъ устана, та хи текна ейсъй кôрвь. Главôна пъкъ хи са пôрснали грѣхумъ. И та била съ мôскине ага да утниматъ мумичену, ала не да гу утнима, ами да гу брани атъ бубайка му.

Османаа. — Брехъ анассана и жадията!...

Тахираа. — Е! Тугава кой е кабахатлие?...

Османаа. — Слушайте, комшуларъ! Ни бива да аставеме никугекъ безъ тербьô. Кабахатлие са и женине, ала е кабахатлие и копелдàчетищесу. Оти да труши врата?! (къмъ Гиритлията) Тôркулите гу, свинету, да му удримъ бешъ-онъ жопъ, та да си упица юмôнъ за другушъ. Жеремьô нимойте му зима, чи е йѣце голу, жанабетинасъ. Шабанъ пъкъ, да си трôси лѣкъ за главôна, ага има накива жадии пу вôтре... (заповѣднически) Икънъ шуну! Тôркули гу!

Журовчето. — Чѣкайте, агаларъ, нимойте ми зима здрàвесу... (Гиритлията и Смаилъ го свалятъ и приготвятъ за биене).

Османаа. — Хô сига, Тахираа!... (двамата почватъ да го биятъ. Следъ два-три удара, обаче тоягата му се счупва, великодушно). — Òставите гу, свйнету! Просту да му е! Атъ насъ да минè! То му стана курбань таегаса, та са страши. Не му е било бельки писану атъ Аллаха да тьôгли млогу! (хвърля парчетата на пода, па сѣда).

Тахираа (удря 4—5 тояги, па и той сѣда). — Хайде, води гу, Адеме! Че гу пусни да си вървй. То нѣе жадии са кабахатлие, пъкъ то йѣде таега!...

Османаа (обтѣга се на миндера). — Брехъ, какви резиллици станаха въ нашесъ мюдюрлюкъ... Нѣе сумунтии, майка и дащерè, са вдигнали нусувене, та са чудетъ де да са пучешатъ. Кой ти гльôда, кой ти пита мôжъ и бубайку! Шабанъ ходи съ пуврѣти царвуле и са чуди утъ де да стечè нѣква парô за мисиръ и житу, пакъ негувисе кучки маскаралжкъ разправятъ. Журувчесу е не толкова кабахатлие, лѣкимъ то трѣбваше да пита бубайкуну, какво ще каже, бива или ни бива. Аку рече ни бива, да са утсуне!...

Тахираа. — Развали са светôсъ, Османаа!... Сѣе години младисе ни питáтъ ни бабайку, ни майка! Колкуту и да мôчимъ да хи фкараме въ пôть, ни

ще да можиме. Да ни е таегаса, та женисе ще тôрнатъ бизъ фережи, пъкъ младисе ще тôрнатъ касу въ касабисе! Геченде ходихъ нахъ Пашмаклж. Глôдамъ разтôрнали са са пу сукáчену, женени, лефтери, женцки, мôски, врютъ на адно. Работата е станала карма карашикъ! Ни è позна кой е османлие, и кой христенинъ. Йѣце са са изпущили въ Пашмаклж, ала дèзна де ще му излѣзè краятъ. Пашмаклж бу сарадà мѣса на Бикрешъ!...

Османаа. — И пашмаклийци гу каратъ пу касабалцки. Тѣхъ òстави, дà праветъ каквото си щôтъ, лѣкимъ ние да си даржимъ старусу, каквосу гу сме нашлй бабанданъ дединденъ, зере аку гу изпущимъ, кой зна каде ще му излезè края!...

Тахираа. — Тъй, тъй, Османаа. Да си даржиме старосу, дуде сме живи, пъкъ ага умремъ, ако ще и каяметъ да станва... Ала заприте му лафô. Колко е сахатя, Османаа?...

Османаа (вади часовникъ). — Бешъ бучукъ!... Има еще биръ сахатъ ду сôвналу.

Тахираа. — Устанахме бизъ сонъ сае нощь. Хайда да си варвимъ...

Османаа. — Чѣкайте да лапнимъ чевермица, че тугава да си варвимъ. (къмъ Гиритлията) Адеме, рàзварзи тòрбата на тѣе едепсизе, та дòнеси аднôта чевермьô да си утсечемъ пу аднô парчô. То за йѣдене нема време, ами да я отнесенъ ду кôщи, та сабахлай я щимъ йѣ. (Гиритлията донася една торба, вади чеверме, всички го обикалятъ и вематъ по едно парче. Остава доста голѣма часть отъ сжщото).

Тахираа (сочи остатъка, къмъ Адема). — Другаса йѣжте вие съ Смаила! Дай и на затворенине да кôснатъ, аку са гладни! Едепсизликесъ си е едепсизликъ, ала и затворниканъ е чилѣкъ, ни бива да са аставя гладанъ. (Гиритлията прибира).

Османаа. — Тахиръ, ние свôршихми млогу рабута сае нôщь. Сига ще си варвимъ, пъкъ ти гльôдай да зберешъ глобисе, зере сѣе дене ще

трѣбуватъ пари и за хожеса и за куружиеса (тръгва къмъ вратата и излиза).

Тахираа. — Бива, бива! Збрà хи ща. Нàгудну ни ще изкôлчи ни аминъ мой синъ. (Къмъ Гиритлията) Адеме, ние си тôрнахме. Ага са утмàхнимъ следъ ерумъ сахать пусни затворенине, та че йди са нáспи и ти. Смаилъ дà сиди тува, чи утре на ще путрôси будно̀ рану. Ни бива да са пôрснуваме врють пу̀ кôщисе.

Гиритлията.—Нимòй тьôгли кахôръ за насъ, Тахираа!... Ние знаимъ, какво да правимъ. (излизатъ Тахираа и Османаа съ по чейрекъ чеверме подъ мишница, къмъ Смаила) Смаиле йѣла сига и ние да кôснимъ!... Старисе дà си плачетъ за старусу, лѣкимъ ние ще варвиме сасъ младисе... та да станва, каквото ще!...

Смаилъ. — Тъй, тъй, съ младисе, ами какъ!... Та лю ние ли ще сме еще будали. (Решително) Хемъ пòвни ми думаса, — утъ сига нататъкъ и йѣ ще си òшиемъ пантòле... ще фôрле и фесъ и шелваре!... (хвърля си килѣфя*).

Завеса.

Край.

*) Килѣфь — дебела ватена шапка, родопско производство, наподобяваща фесъ (б. авт.).

2. ВЪЗРОЖДЕНЦИ.

Пиеса изъ живота на срѣднородопскитѣ българи мохамедани

въ четири действия

отъ **Петъръ Ан. Мариновъ.**

ДЕЙСТВУВАЩИ ЛИЦА:

Кель-Мустафа	— 60-годишенъ опъкъ старецъ
Нурие	— негова жена
Рашидъ	— неговъ синъ 20-годишенъ
Вайде	— негова дъщеря
Исенъ Бѣлчовъ	— кавалеристъ войникъ
Фатме	— майка му вдовица
Мехмедъ	— } другари на Рашидъ — младежи съ нови разбирания
Салихъ	— }
Асанъ	— }
Сюлманъ	— старецъ съ бѣла брада
х. Хасанъ	
Смаилъ Продановъ	— } селяни връстници на Кель-Мустафа
Кавазъ Брахôмъ	— }
Рофатъ	— }
Селимъ Момчовъ	— пощенски раздавачъ
Велко	— одрипанъ селянинъ
Хасанъ Бòзиневъ	— 9-годишенъ братъ на Рашидъ
Бекирко	

Полицейски старши
Нѣколцина стражари
Нѣколцина селяни

Народни българо-мохамедански костюми и обстановка

Пиесата е играна пръвъ пѫть на 5. XII 1937 година въ гр. Смоленъ отъ любители — българи мохамедани.

Първо действие.

Кьошкъ у Кель-Мустафа. Въ дъното миндерликъ и прозорецъ, окованъ съ „кафѐзе“. Рашидъ, облѣченъ въ потури, седи край прозореца и държи отворена книга. Мехмедъ въ „пантòле“ се изтъга на миндера. Говорятъ разпалено.

Рашидъ. — Слушай, Мехметь, повни ми думаса, каквото и да станва, ала йѣ войникъ ще идамъ, не трудовакъ... Ага гльòдамъ войницисе какъ хи стѣгатъ... та чизмете му,... та калъчките!... та мàлимъ ми пада на сарцесу!

Мехмедъ. — Ами аку та ни пусне бубайко ти, Рашить?!

Рашидъ. — Бубайка нема да гльòдамъ. Йѣ му самъ кàзалъ, чи или войникъ ще идамъ, или ще си зòма главòса тува нататакъ призъ Караманджò. Той са е заинатѝлъ и нищѐ да ма пуска, ала нема да е на нѐгувуну... Аку река да гльòдамъ все нега, то трѣбва да идамъ да паса гавьòда на Картòланъ! Ти знаишъ ли? (върти ржка).

Мехмедъ. — Брехъ, просъ чилѣкъ бряяя!...

Рашидъ. — Йѣ ниможѝхъ да ходя млогу на училище, оти ми бубайко ни даде, силумъ изкарахъ трето отделение, ала самъ прочелъ цàласа история (сочи книгата), та сичко знамъ... Ейтува сичко писува. Ние сме били адно време бòлгаре-християне, ала са сме помохамеданчили, та сме стàнали бòлгаре-мохамедане, съ други думи—по народность бòлгаре, пъкъ по вѣра мохамедане.

Мехмедъ. — Йѣ това го знамъ и безъ да самъ челъ историята. Мене баба ми е кàзвала. То гу е видѐ, та ле който е хептенъ дивъ, — ни може да са сѣти.

Рашидъ. — Затува нема да слушамъ вейке бубайка, ами ще бòрве съ новусу време!... Както всички млади бòлгаре-мохамедане!...

Мехмедъ. — И йѣ викамъ да ни слушамъ вейке дѣда, лѣкимъ ма е страхъ да ма ни изпòди!...

Рашидъ. — Чи ага та изпòди? Та какво? (по-тихо) Лѣкимъ нема да ти стори нищо. Ти слушай мене! Дѣдо ти е зòлъ да станва будалò. (върти ржка) Пъкъ насъ ага пригльòда утре — друге день комисия, ще ищимъ да служимъ въ редовнана армия въ Пловдивъ. Та че сетне ще идимъ въ полковата команда, та каквото сме нѐ научили въ училищену, барекъ въ казармана да го изучимъ... Че сетне ща станимъ подофицере!,.. Чу ли?... Лѣкимъ самъ йѣ мераклия да ида за шафьоръ или авияторъ (сочи нагоре), еее... дено фòрка па набусу!

Мехмедъ. — Чухъ, чухъ. Дано да е тъй.

Рашидъ (не го слуша). — Пъкъ старисе дà си следятъ старусу. Нема какво да хми бòркаме и нема какво да ги гльòдаме. Ако тѣ са били слѣпи, та и ние ли да астанимъ слѣпи. Аааа! Минò това време, Мехметь, минò!! Сига новъ животъ, новъ пòть се утваря упрешъ насъ, Мехметь. Новъ пòть!... Твой дѣдо и мой бубайко дà правятъ, каквото си щòтъ, лѣкимъ ние сме вейке нови люде и затова ще заживѣимъ адинъ наистина по-новъ животъ! Както всички сигашни люде!... (разпалено) Балгария е почнала своето възраждане преди сто и педесе години, та прави смѣтка колко сме астанали ние назадь. Пъкъ и ние сме атъ тоя народъ и ни бива да са дѣлиме. Ала да ти кажа и друго: Русия ага е душла туфъ, та аскерянъ хи е билъ врють мюслюмански, атъ Кавказъ. Ала ако са мохамедане, та значи ли чи са турце? Не!... Челъ ли си „Историята на Чепеларе“ атъ Дечевъ. Тамъ писва, чи рускитѣ войски въ Чепеларе и Устово са зимали аптесъ и са са клàняли, пъкъ нашисе са мислили, чи хи подиграватъ... Будали!!

Мехмедъ (смѣе се). — Ха-ха-ха! Знамъ, знамъ.

Женски гласъ (задъ сцената вика). — Бекиру бреееей!... Дано амѐрнишъ анайка!... Скоро дòнеси бòкалатъ бре, кучлетище ни адно!...

Рашидъ (следъ пауза). — Вѝделъ ли си, какви писма прувада Исенъ Бѣлчовъ на майка му? Майка му е вдовица жена и си нема нѝкугѐкъ, ала си най-хубаво нареди синôнъ. Сега той дослужва въ Софийскана кавалерия и ще астане на второсрочна служба. Мехметь мижувъ бе ходилъ нахъ София, та гу бе виделъ и викаше: „Нимòжите позна̀ Исена Бѣлчовъ! Ага ѣхне конянъ, та мѣса афицеринъ“!... Сига е билъ наистина произведенъ кандидатъ подофицеръ!

Мехмедъ. — Кадеее да угрѣѐ насъ нува̀ слôнце, Рашить?! Ние да идимъ ду Пловдивъ, та ни стига.

Рашидъ. — Пъкъ нашесу стару ле подиграва Исена Бѣлчовъ! Пакъ за какво? Майка му била̀ окапала, чи адно време Исенъ е пасалъ гавьôда, и какво не?!

Мехмедъ (тихо).—Ала ти знаишъ ли, защокъ бубайку ти нина̀види Исена Бѣлчовъ?

Рашидъ. — Знамъ, знамъ.

Мехмедъ. — Той са е научѝлъ да са га̀лятъ съ ваша Вайде... Пъкъ ага са уволнѝ Исенъ, наистина ще я пуѝще, ала вашесу стару нема да му я даде! Знаишъ ли?...

Рашидъ. — Знамъ, знамъ. Сичко знамъ. Лѣкимъ нема да питаме нега. Вахиде ще зôме кòгуну си ѝще. Бубайку да̀ са напина, ако си нема работа. Той смѣта да я дава нахъ Баблôнъ, оти тамъ ималъ нѣкакавъ досъ Хасанъ Бòзиневъ, та му удисвалъ на юмôнъ и ище зорла да я даде на нега. Лѣкимъ нема да стане ная работа... (върти ржка) Минôôô нува време, Мехметь, агату са даваха и зимаха нивѣсти като хайване!...

Мехмедъ (решително). — Ние трѣбва да му пупрѣчимъ, Рашить!...

Рашидъ (чука си гърдитѣ). — Йй самъ пôрве, дето ще пòмугнамъ на Вахиде да иде съ Исена Бѣлчовъ. Бубайку гу нина̀види, оти служи въ Со-

фийскана армия, спечелилъ е уважение и ихтибарь, ала му е крива смѣткана!

Мехмедъ. — Чудно ми е жѣѣнумъ, Рашить, защокъ е солкува противъ насъ твой бубайку. Правѝ му са, чи ще на вôрне назать... А бе цалесъ свѣтъ варви нахъ прешъ, та ле ние ли ще сидимъ на адно мѣсто, бе жѣнумъ!

Рашидъ. — А бе йѣ виде, каде е нему балнуну, ала какво да правя!... (тихо) Нега другу блазни, Мехметь... знаишъ ли... ѝще да са вдига нахъ Турция... Мисли, чи ще му постелятъ айтамъ!... Ала чулъ ли си, чи са е вôрналъ Хажи Хасань атъ Анадолъ? И той бе карàва глàва касу нега... Та ти казвамъ, крива му е смѣткана. Пъкъ ага ище, да̀ са вдига... да̀ варви... да̀ са маглосва... Ала йѣ ще си óстанамъ тува. Тува са самъ родилъ, тува ще умирамъ!...

Мехмедъ. — Гльôдай да та ни стори реть, брееей! Чи сетне каде ще са свартишъ?!

Рашидъ. — Чи ага ма стори, та какво? Той са вика ма е сторилъ! Каквото рекамъ да сторя, мосу е се криву. Омôрзнали ма са сѣе патуре (дърпа си потуритѣ). Ищамъ да си òшиемъ и ѣ пантоле касу тебе, ала ми ни дава. „Пантолесе са, вика, не дрипи за тебе. Тѣхъ носятъ купуци и купарантии пу сукачесу“. Колкуту мôчемъ да флизамъ въ людесе, ала то ми прѣчи и ни дава! Да льôсно, ти казвамъ, гуведарь да ма стори въ селусу. И за тебе ми викаше вчера: „да та самъ не виделъ еще аднôшъ съ ная купарантия, чи ти ща счука главôта!“.

Мехмедъ (сепнато). — Вазгечъ бе? Истина ли?

Рашидъ. — Истина, ами чи какъ! Ала òстави гу! Ти гу знаишъ. Слушай, другу да ти кажемъ... То утре ще иде нахъ Марина чука да зима млѣко, пъкъ ние призъ нидѣляса ще са сбереме на межô у насъ. Лей въ айсая стая. Нега нема да има... Че знаишъ какво (значително). То аку астане на мене, ние ще са сбереме на адно и момисе, и юна-

цисе, ами майка нема да са сагласѝ!... То и нея е ступилу!...

Мехмедъ. — Еехъ, пульо̀ка-льо̀ка и то ще стане!...

Рашидъ. — Ще стане, какъ нема да стане! (вънъ се слуша кашляне и стъпки, ставатъ и двамата изненадано и поглеждатъ презъ прозореца, Рашидъ оставя книгата на миндера) А!... То иде старуту.!! Че и Хажи-Хасаня води .. (обръщатъ се) Лѣкимъ дано Хажи Хасань му напо̀лни главо̀на... (бързо) Ала хайда да са махкаме атъ тувъ, Мехметь, чи аку на зафтаса старуну, бѣлъ день нема да видя атъ папунисанье.!! (излизатъ, като забравятъ книгата).

Кель-Мустафа (задъ сцената). — Буюрунусъ... влезите!... (влиза, а следъ него Хажи Хасанъ и други 5—6 селяни) Влезите нахъ во̀тре!... (съглежда забравената книга) Лѣкимъ дѣтеща рабута. Гльо̀дай, какво са по̀рснали кинигисе (грабва и я хвърля ядно презъ прозореца). Буюръ, сьо̀дните, та кажите нѣкву... (гоститѣ насѣдватъ по миндера и изваждатъ броеници. Кель-Мустафа ги черпи цигари. Всички запушватъ. Момчето се показва на вратата съ „бо̀калъ“ на рамо) Бекирку, внеси вудо̀та нахъ во̀тре синъ, чи може да ще пи будно̀... (сѣда и той на миндера) Е, да кажите нѣкву нову!...

Смаилъ Продановъ. — Бѣ, нема нищу... Като нисо̀мъ чулъ нѣкву.

Кавазъ Брахо̀мъ. — Ееехъ... Новуту е у хажиеса... (сочи х. Хасана). Да каже той, какво има пу Анадолъ.

Хаджи Хасанъ (глади си брадата). — Да кажа бе, оти да ни кажа. Млозимъ самъ ка̀звалъ, та и вамъ ща ка̀за...

Селимъ Момчовъ (къмъ момчето). — Бекирку, по̀дай бо̀калатъ, мижуфъ, да пийна вудица, чи ма е загарѣло! (пие и подава по-нататъкъ). Поуууу!.... бумбарекъ!... лѣкимъ студена вода хааа!...

Кавазъ Брахо̀мъ (сѫщо пие и подава на хаджията). — Аааа... ага пийнишъ, та катуга ти умива сарцето!...

Хаджи Хасанъ (пие).—Еееехъ, ходилъ самъ млогу, ала сакава вода самъ не видювалъ!... и никаде я нема...

Рофатъ. — По̀дайте бо̀калатъ и насамъ, комшуларъ, чи уцутра йѣдахъ на Иски мандра млѣку, та че бе чво̀рсту, та ще ма изгури за вода!... (пие продължително).

Хаджи Хасанъ. — Еееехъ, на мандра, то са знае кина има!...

Кавазъ Брахо̀мъ (къмъ Рофатъ). — Пульо̀ка, Рофать, ти катуга киречница загасяшъ!...

Смаилъ Продановъ. — Да та ни атбави, Рофать!...

Рофатъ (самодоволно). — Бѣѣ, сенда, нема да ми е нищу...

Кель-Мустафа (къмъ х. Хасана). — Е, та какво ще кажишъ, хажи буба?...

Хаджи Хасанъ. — Ооооохъ, нимойте ма пита!... Аллахъ бинъ шукиръ, чи си дойдахъ живъ и здравъ, та всичку другу е льо̀сну... Млоогу люде имѣ другушъ съ сурови глави пу нашисе мѣста, та са навдигнаха гичендѐ да варвьо̀тъ нахъ Анадолъ... Пуводихъ са и йѣ по тѣхния акълъ, прудадохъ си садева домъ, мюлкь и хайванать, та атидахъ!... Чи то какво, братяя!... Ле койту е не ходилъ, ле той не знае, какво е тамъ!...

Кель-Мустафа.—Чи оти, хажи буба? Ами ага врютъ викатъ, чи тамъ е по хубаву утъ тузъ?...

Хаджи Хасанъ. — Какво ти хубаву, кардаааашъ!... Врютъ лòжатъ!... Кадеее ни убиграхъ да си сто̀ря и йѣ ко̂ща кату людете, ала нийде не найдахъ каквосу тувашнисе балкане и каквосу нашисе люде!... Ага ми дойдеше на̀юмъ за тувашнисе елови сѣнки и гингерюви води, та въ учѝсе ми са стевневаше!... Йѣ си знамъ, какво самъ прикаралъ!...

Кель-Мустафа. — Чи нилѝ и тамъ има балканъ, хажи буба, . . . защокъ си не атишôлъ въ анадолцкенъ балканъ? . . .

Хаджи Хасанъ. — И тамъ има балканъ бѣѣѣ! . . . ала ти казвамъ, ни-ьѐ касу тýва! . . . Убиграхъ и анадолцкенъ балканъ. Ала тамъ е галѣма жега, вода лоша, хавô тьôжка! Ни-ьѐ за люде родени на балканъ касу туфъ. Измрѣха врю, и дубитъкъ, и хайване. . . Земьôна е изтрита, та ни дава нищу безъ гибрьô. Та че и людене ни сô касу нашенцкисе. Кадету са убôрнишъ думатъ турцки, и та хичъ ни зачитатъ за османлие. Напротивъ, завѣха на гяуре! . . . Жените и децата нимужиха да са научатъ турцки и си измрѣха анно пу анно. . . Ооооохъ, и мень измрѣха са вика врю! . . . Саму въ аднô селу аставихъ три гроба. Тамъ пугребахъ синô и двете внучета. . . Въ кага селу има нашенцки гробйе. . . Бабата . . . и та нимужи да изтрае и си умрѣ! . . . (Набожно). Аллахъ рехметь елейсънъ! . . . (Навежда се, хваща си главата и плаче). Атидаха! . . . Измрѣха . . . и децата и внуците! . . . Кешки да бехъ не ходилъ! . . . (По-спокойно). Дѣду и бубайку, дано хми са на бужурай душите, ала ми викаха другушъ: „Турцесе са студени люде, Хасань, вѣраса ни е аднô, ала тѣ са студенъ инсанъ! . . . Ни сô за насъ!“ . . .

Кель-Мустафа. — Ами ага са врютъ фалятъ, чи са хубаве. . . Чи са са наредили като беюве? . . .

Хаджи Хасанъ. — Тува е лажô, комшуларъ. . . Вие питайте мене. . . То е фальо льôсанъ, ами е видю баланъ. . . Оти хи е срамъ да са вôрнатъ. Повните ми думаса, мижуфъ, нема по-хубава царщина атъ нашеса и нема по-слубодну мѣсту атъ Булгарие. Тува врють думатъ адно, та и ти хми са сѣташъ, и тѣ ти са сѣтатъ. . . Нийде нема касу тувашнисе хубави люде. Тамъ какво?! Тамъ да умрешъ, та та нищôтъ пагльôдна за нѣкво.

Казвамъ ви, на врють нашенцкисе викаха гяуре, та вôри да та е не йѣдъ! Еееехъ! . . . Карахъ и йѣ ду адно време, та че ага си пугребахъ думô, пôр снахъ имота и астанахъ самичекъ, какна да правя, срамъ не срамъ, привихъ вратъ и сторихъ наеть да си дойда. И дойдохъ си, Аллахъ бинъ шукиръ, туфъ да си умра . . . Имѣло е атъ Аллаха еще дене да са вôрна пакъ и да видя сое балканъ, дету самъ руденъ и израсалъ. . . Ага дойдохъ на Бачково, та катга нанову са рудихъ! . . .

Кель-Мустафа. — Ами оти не атиде нахъ Кърклисия, хажи буба, и тамъ има балканъ!

Хаджи Хасанъ. — И тамъ ходихъ. Изѣдахъ си иманету въ ходене и гльôдане. И въ Кръклисие има нашенци. Викаха ми, чи най-хубаве е Мурать Курубашоски. Ага атидахъ, какво да видя! . . . Биттеръ е атъ Анадолъ! . . . Нема ни баиръ, ни трѣва, ни ловада. Ами та ле бруууси караденискенъ вѣтеръ и ти зализа мразъ ду кокалете. . . Найдахъ Муратя Курубашонски да лижи. Утъ лоша вода и затага за тувашнисе села. Ага ма виде, та заплака. Лѣкимъ ду сига, и то трѣва да е умрѣлу . . . да са е куртулисалу! . . . Видехъ и други нашенци. Врють ми са уплакваха въ адинъ гласъ и ми викаха да си хи доведа. Ала йѣ деееe да имамъ тая сила! . . . Да има какъ, атъ тамъ насамъ ще бѣгатъ. Измрѣли пульвината, другине са болни, пъкъ турцене си гльôдатъ сеиръ! . . . И тамъ нимогатъ да си разбиратъ думанену. . . Турцене хи са фирили и пôдили атъ пàшине. Та че òстави това, ами хми са предѣляли и офце! . . . Не хми давали тѣхни мòми за жѐни и не рачили да зиматъ атъ тѣхъ. . . Съ аднô дума, карали адинъ хептенъ студенъ и затворенъ животь. . . Ага са научйха да ще си дойда, учите хми са напôлниха. . . Други пъкъ ми са фатаха за дриписе да си хи дòведа. . . Ала йѣ деее да мога. . . (върти ржка).

Кель-Мустафа. — Каквоту и да е, ала тамъ е по-хубаву. . . Йѣ да бѣхъ! . . .

Хаджи Хасанъ (прекжсва го). — Какво да бе ти! И ти си съ сурова глава, Мустафаааа!... Лѣкимъ ще идишъ, та ще ма спуминашъ! Пòвни ми думаса!

Кель-Мустафа. — Каквоту и да станва, ала йѣ ще да вôрвемъ!...

Велко (вънъ). — Пощаааа!...

Кавазъ Брахôмъ. — Зàприте му лафô, комшуларъ, чи иде ябанжие чилѣкъ!...

Влиза Рашидъ, носи кафе и подава на агитѣ, а следъ него влиза и Велко.

Смаилъ Продановъ. — Кенà има въ пощата, Велку? Дай да видимъ!

Велко (чете единъ пликъ високо). — Фатма Тахиръ Бѣлчева, познавате ли я?

Кавазъ Брахôмъ. — Пазнаваме я, какъ да я ни пазнаваме... Кумшие люде сме.

Селимъ Момчовъ. — Велку, пòдай кинигаса на ейсое чилѣкъ, (сочи Смаила) той хи е кумшие, че та ма е страхъ да хи е не и раднина...

Смаилъ Продановъ. — Бѣ, раднина падаме малку..

Велко (подава писмото и се обръща). — Сбогомъ, господа! (излиза).

Смаилъ Продановъ (гледа плика). — Бреей, вижъ каква кинига пакъ хи е пруводилу (пипа я). Та че мѣса да има и кадру... (отваря бавно плика). Чѣкайте да хи гу изпѣемъ, чи и та ниможе, та и безъ тува ще ма траши да трôсемъ будно̀ да хи гу паѐ.

Селимъ. — Брееей, че меса да е печѣтена!?

Рофатъ. — Утраканъ синъ излѣзе айсва Бѣлчуву кóпеле. Какъ мужи айсôй да печѣти!

Селимъ. — Печѣтенесу станва на мàкина, Рофать. Ти си не видювалъ. Ала питай мене. Йѣ геченде ходихъ нахъ Пашмаклж въ инжилерскуну, та глôдахъ. Има адно ле кату даракъ за вôлна. Туришъ кинигана атъ адинанъ край, че путракашъ атъ другиенъ съ прôстете: цънгаръ-мънгаръ, цънгаръ-мънгаръ и излезе на другиенъ край напечѣтена кинигаааааа!...

Рашидъ чете писмото отъ Исенъ Бѣлчовъ предъ агитѣ.

Кавазъ-Брахôмъ. — Чокъ шей!

Рофатъ. — Дѣвуле люде, какво ни измислюватъ!

Смаилъ (отваря писмото). — Ваааай, че наистина имѣлу и кадру! . . . Гльо̀дайте! . . . (надвесватъ се да гледатъ. Рашидъ сѫщо гледа и стои при вратата).

Рофатъ. — То меса забитинъ, бря! . . .

Кель-Мустафа (съ отрицание). — Кой знае, чии дрипи се зо̀лу, та са е изкаралу!?

Смаилъ. — Лѣкимъ кой ли ще гу сюктиса? Да видимъ какво пѣѐ, та и Бѣлчувици да кажимъ. И та е слѣпа за писмосу.

Кель-Мустафа (къмъ Рашида). — Рашить, зо̀ми книгаса та я ѝзпѣй!

Рашидъ (взема писмото съ портрета и чете). — „Мила ми майко, ида съ настоящето да те поздравя и попитамъ, какъ си съ здравето. Азъ съмъ много добре, дано и ти си добре. Азъ много те мисля, че си въ бедно поло̀жение, съ мѫка си ме изгледала и затова съмъ ти безкрайно благодаренъ. Но идва край на всички мѫки и неволи. Като изслужа, ще се грижа пакъ азъ за тебе. Азъ отъ день на день печеля похвали и довѣрие. Мога да ти се похваля вече, че съмъ произведенъ подофицеръ.

Нѣколко гласа (учудване). — Ваааай . . . Бря! . . .

Рашидъ (продължава). — . . . и друго. Полковиятъ командиръ ме извика вчера предъ цѣлия полкъ и ме посочи за примеренъ и храбъръ войникъ. Миналата недѣля имахме кавалерийски маневри въ Стара-планина, тамъ гдето Христо Ботевъ се е сражавалъ, та нашето отдѣление и азъ най-напредъ превзехме съ единъ набѣгъ най-мѫчната височина. Затова господинъ полковникътъ предъ всички войници ме награди съ медалъ за отлична служба и ми дадоха златенъ часовникъ.

Нѣколко гласа. — Вай, ваай . . . ваааай . . . бряяя! . . .

Рашидъ (чете). — Освенъ всичко това, разрешаватъ ми и единъ месецъ отпуска. Тъй че една недѣля нѣма да мине, и азъ ще съмъ при тебе въ село. Всички ми завиждатъ. Мене ми е много драго и вѣрвамъ, че и ти ще се радвашъ. Поздрави моитѣ братовчеди, а така сѫщо и Рашидъ Мустафовъ — а отъ страни — поздрави и . . . Вай . . . (прекѫсва). Азъ сигурно ще остана на второсрочна служба и, ако ме следи, ще я водя въ Плов . . .

Рофатъ (прекъсва го). — Стига, Рашить! Запри . . . Брееееей! . . . Лѣкимъ укумушъ копеле излезе айсва дете! . . .

Селимъ. — Аферюмъ! . . . Вижъ како̀въ ихтибарь е казандисалу, свинету! Ваааай! . . .

Кавазъ Брахо̀мъ. — Отъ де да са мислеше другушъ, че атъ нува копеле ще излезе чилѣкъ. То астана малку сираче, та повните ли, какво ходеше харливу пу сукацисе.

Рофатъ. — То са е метналу нахъ бубайка му. И бубайку му бѣ ербапъ чилѣкъ. Повните ли? Ала дееее да е сига да види, како̀въ синъ е изкутилъ! Повне бубайка му другушъ еееe! . . . Въ Авропейската вайно̀. На Гевгели и Дойрянъ, агату са бахтѣхме съ англо-френци и ерапе, та кату арсланинъ са фо̀рлеше нахпрешъ. И той имѣ медале, хемъ два!... накова е и щенену.

Селимъ. — Тъй, тъй . . . Каквону е кучену,

Кавазъ Брахо̀мъ. — Утвори си учите синъ въ казармана. Дуде бѣ туфъ, та бѣ о̀лмажекъ копеле, лѣкимъ атиде вайникъ, та стана чилѣкъ.

Селимъ. — По́зна си е ага адинъ чилѣкъ са паучѝ . . . Другушъ рехметли дѣду му гу караше и пцоваше, пакъ то бѣгаше да са учи, ала е имѣлу защокъ.

Смаилъ. — Учѐнъ чилѣкъ ле кадето и да е, фсе флиза въ рабута. Вижъ да е не хажиеса сасъ насъ, та ще кату пу тьовну да ходиме! Ученесу му е наистина пу османлийцки, ала нищу, и то свòршува будно̀шъ рабута . . . Хубаву е да пуходи

сѣе гадини дете на училище. Абôрква са атъ рабута, ала байѣ научева.

Кель-Мустафа (рѣзко). — Учôтъ са на шейтанлôци!.. Ние другушъ ни ходихме йѣце на училище и на четла нарѣзвахме хасапе, ала по-праву излизаше. Пъкъ сте сьôднали да са урущисвате съ Бѣлчувуну кòпеле!... Кимъ билиръ чии дрипи е зôлу и чий медалъ е акралу, че казва да му гу са дали. Вѣтеръ рабута!... (съ презрение) Ни мô грѣе мене накôвъ медаль. Вижъ да е...

Смаилъ. — Пульôка, Мустафа! Ти пакъ зô да скôрцашъ.

Кель-Мустафа. — Оти да ни скôрцамъ?! Йѣ самъ галиба усманлйе!

Хаджи Хасанъ. — Мôльчи, Мустафа! Видиме та ние тебе. Ле ти ще са делишъ като коза низъ офце! Лѣкимъ гльôдай да ни влезешъ будньшъ въ калена чувала!... Ни ти е гарѣла чергата!

Кель-Мустафа (самонадеяно). — Ни мô е страхъ мене атъ нищу.

Кавазъ-Брахôмъ.— Ти са хаваѣ напинашъ, Мустафа! Схасабевай какна думешъ, чи самъ йѣ чулъ, зьôтъ да ще ти стане нува копеле.

Кель-Мустафа (ужиленъ). — Кой? То ли? Еееe!... Йѣ ща главôта атсѣкъ на това дете, дету ще ѝ съ Бѣлчувуну копеле!

Хаджи Хасанъ. — Пульôка, Мустафа!... Галѣма залуга лапни, ала галѣма дума ни казвай.

Кель-Мустафа. — Кой? Йѣ ли? Мóса дума две ни станва. Мене ма зувôтъ Кель-Мустафа!!. (смѣятъ се) и дуде самъ живъ, нувá нема да стане. Накива голи кабадаие! Купуци! (плюе) Пю! Не гу е срамъ! Мене ми е зьôтенъ готувъ.

Смаилъ. — А бе не е дошла работа ду тамъ, пъкъ и да дойде, та най-сетне и мумана ще попиташъ.

Кель-Мустафа. — Нема какво да я питамъ! Аку нищѐ сама, зорла ще я дамъ нахъ Баблôнъ.

Хаджи Хасанъ. — Мустафа, нимой са йеце запина. И други са викали касу тебе, та че са са пишманили.

Кель-Мустафа. — Да прущавашъ, хаджи буба, ала йѣ каквуту рекамъ, тува станва.

Хаджи Хасанъ. — А бе станва, ала будньшъ и пишманлъкъ станва. Ей го и йѣ какво стòрихъ. Вие врють знаите, какôвъ бехъ йѣ чилѣкъ другушъ и съ какви дрипи ходехъ! Ала дойдохъ на таковъ халъ, та людесе да ма ни пазнаватъ. Викаха ми другушъ камшиесе: „Хасань нимой са вдига, чи пишманъ ще станишъ“, ала йѣ ни паслушехъ и атидахъ. Лѣкимъ дойдохъ на такава дережьô, та и на другъ акълъ ща да. Ааааахъ! (глади си брадата) Айсава брада не е пабелѣла атъ льôсну!!

Кель-Мустафа (въздиша). — Ааааааахъ! Йѣ ще вôрве... И нема да се вôрна!!!

Хаджи Хасанъ.— Въ маглôта ще варвишъ! Съ сурова глава си, Мустафааа!.. съ сурова глава!.. (върти си главата).

Кавазъ Брахôмъ (поглежда часовника си, сепнато). — А, сахате е ондà!... Дойде време за намазъ!

Нѣколко гласа (сепватъ се). — Бря, загечихме бря!... Хàте на жумô!... (всички стават и излизатъ бързо).

Рашидъ (влиза отъ лѣво). — Ѣла Мехметь, ѣла! (влиза и Мехмедъ) Пакъ има писму атъ Исена Бѣлчувъ!

Мехмедъ. — Айде бе? Де е то?

Рашидъ. — Ей го тувъ. (сочи го) Та че има и кадру... Писва чи ще си дойде призъ нѣделеса. (значително) И тагава ще забереме межô у насъ (дърпа го). Ала хайда да атнесемъ писмосу на майка му и да хи зômимъ миждьôта!... (излизатъ).

Завеса.

Второ действие.

Сжщата сцена. „Попрелка“ у Кель-Мустафа. По миндеритѣ сж насѣдали 10 — 15 момчета, а по срѣдата имъ Рашидъ, облѣченъ въ панталони. Настроението е весело и тържествено. Четирма седнали на пода играятъ „кьосъ“, а останалитѣ, раздѣленп на две групи, пѣятъ, като всѣка група поема отъ по-първата пѣсеньта преди свършване на стиха и тъй се застигатъ безъ прекжсване. Слушатъ се провиквания: „Дьо-брѣ-брѣ-брѣѣѣ . . .!“, а нѣкои за по-голѣмо съзвучие държатъ отворена ржка при устата или ушитѣ си.

Пѣсеньта имъ е ту провлѣчена и жална, ту весела и игрива. Въ момента на вдигане завесата първата група почва:

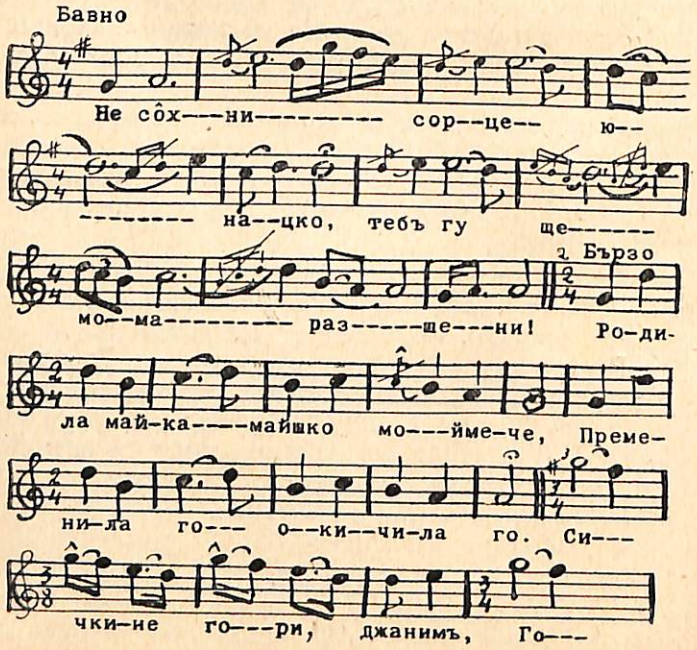

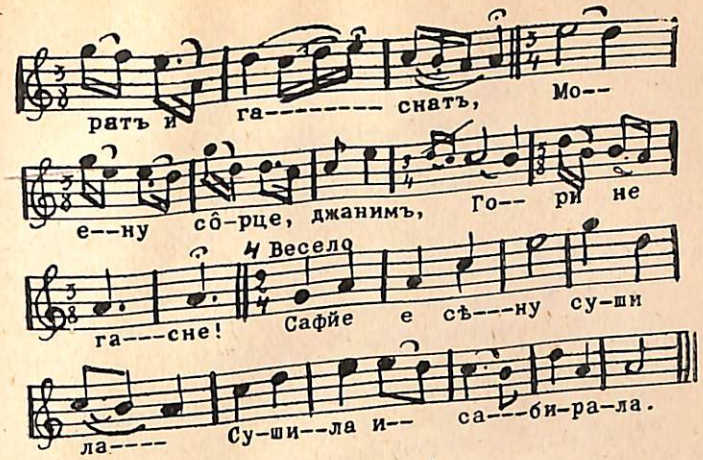

1. Не сôхни, сôрце юнацко!
Тебъ гу ще мома разшени
На петнадесте гадини,
Ега ти дойде въ кунаканъ,
Кунаканъ пармаклиена,
Ега ти сьôдне на скутанъ,
На сини куюнъ патуре . . .

2. Радила майка майшко моймече,
Пременила го, акичила го.
Надѣнала му сърмен'-терлици,
С'варху терлици лустри кандуре,
С'варху кандуре плет'ни журапе,
С'варху журапе пôстри шелварйе,
С'варху ризкана чичекликь кафтань,
Апасала е четри кушѣка,
Атвиснала е осмуну крае . . .

3. Сичкине гори, джанимъ, горятъ и гаснатъ!
Моену сôрце, джанимъ, гори, не гасне.
Йѣ си ми дайте, джанимъ, дену си галямъ,
Дену си галямъ, джанимъ, галямъ, драговамъ!
Йѣ си ма мене, джанимъ, живъ погубите,
Живъ погубите, джанимъ, живъ погребите!...

4. Сафйе е сѣну сушила,
Сушила и сабирала
Сасъ нейну машку аргатче.
Аргатче Сафйе викаше:
Сайфинку, чурбажийку лю,
Дену ще сѣну да карамъ,
Дôли си сьôднамъ въ бужѣканъ!!...

Отъ всички пѣсни се изпѣватъ по два-три стиха, а само последната до край.

Асанъ (възбудено, както се съобщава новина). — Ей, момчета, знаите ли, чи си е дошôлъ Исенъ Бѣлчувъ?

Общо гласове. — Вазгечъ бе? Истина ли?

Асанъ. — Истина... На отпуска...

Нѣколко гласа (учудено). — Бряяя!... Какôвъ ли е стàналъ!...

Асанъ. — Вие ще гу видите. Той ще дойде и нахъ тувъ... (убедително) Ама да знаите, съ какви дрипи е?!... Мж!... Кавалеристъ чилѣкъ!...

Мехмедъ (къмъ Асанъ). — Ами носи ли калъчката и медаля, Асань?...

Асанъ. — И тѣхъ носи... Ама да видите, какъ разправя!... Да са чудишъ и маишъ!.. Ималу състезание сасъ коне, надбѣгвали са са вазъ Стара-планина, та той е спечелилъ пôрва награда!

Общо всички (много учудено). — Бряяя!... Бря-бря!... Бряхъ!... Вазгечъ бе!

Рашидъ (спокойно, съ усмивка). — Вие сами ще видите. Той ще дойде и нахъ тувъ, та врю̀ть ще чуите!...

Задъ сената запѣватъ женски гласове:

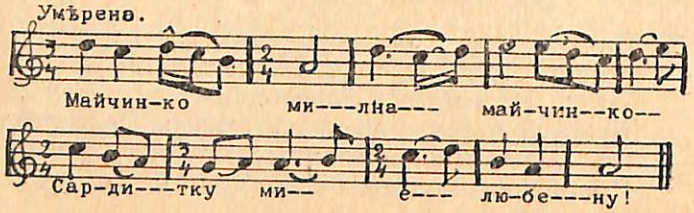

Майчинко милна, майчинко,
Сардитку ми е любену!
Край му не фатамъ, защимъ е,
Защимъ е и за кена е!
Дал'йе за пѣсни паене,
Ил'йе за моми збиранйе.
Ле ку'йе за пѣсни, пѣ му ща,
Ку йе за моми, збра му ща,
Долне и горне махалô...

Момчетата се услушватъ, па продължаватъ. Пѣсеньта е тиха и сдържана, безъ да прѣчи за разговора на сцената.

Нѣколко момчета. — Ваааай, и тѣ зоха да патьôтъ!...

Сюлманъ. — А бе, знаите ли катри са атвôде?...

Салихъ. — Кой знае, комшуларъ! Йѣ пôрань таманъ цаль сахатъ сидѣхъ, ле падъ тѣхъ въ капушкана, падзирахъ са и гльôдахъ, ала не можихъ да хи пó̀зна.

Сюлманъ. — Ама ни́катри ли не пазна̀?

Салихъ. — Ни́катри, амъ какъ! Ле са мѣркаха па кафезену тестемеле и синце, ала де да хи знаишъ катри са?!

Мехмедъ. — Еееxь, като да са знали, да та пальôтъ съ вазврѣла вода, жѣнамъ Салихъ, та щеше виде ти, кина́ е имѣлу да ста́не!

Нѣколко гласа (смѣятъ се). — Хааа!... Да станеше кату Хасанъ Бò̀зиневъ въ Баблôнъ, съ оголена глава!... (смѣятъ се всички).

Салихъ. — Ами ага ще хи видямъ..!!

Рашидъ. — Лѣкимъ да та бѣха папарили, жѣнумъ камшу́, да станишъ кату амôкната кукошка.

Салихъ. — Бе, йѣ станахъ каиль да хи видямъ, та и да ма пупа́реха, си ми биваше! (пакъ общъ смѣхъ).

Асанъ. — А бе, хôте да хми са пакачимъ на кафезену атвôншна стра́на... (къмъ Рашидъ) Рашить, найди ни аднô скала!...

Рашидъ. — Ще найда, ще найда. Йѣ я самъ билѣ нагудилъ, ала по-нахъ сетне.

Нурие (влиза, заметната съ тестемель, шеговито, като си чупи ржцетѣ). — Лееееелехъ, момчета!... Кена са са збрали самички! (живо) Пъкъ да знаите атвôде какви гôлапчета паьôтъ! Мж!... (сочи назадъ). Нѣколко момчета. — Катри са, катри са, мижу Мустафовце?

Други гласове. — Ами каматни ли са?

Нурие. — И хубави са, и каматни са (чука си свити ржцетѣ) Ала ѣдъ ли ва е, чи не можите да хи видите?!... (бърже излиза).

Асанъ. — Чи пусни на нахъ тамъ, та да хи видимъ...

Мехмедъ. — Ние хи щимъ виде самѝ, ега му дойде времету. Тѣ сами ще дойдатъ.

Рашидъ. — Слушайте, момчета, нема да е за млогу! Скоро ще са пуснатъ и нашенцкисе мòми и жѐни. Повните хубаву, че дагадина, ака сме живи и здрави, пакъ ще стòримъ пупрелка ейтюфъ и тагава ще сме намѣсени и моми и юнаци!

Сюлманъ. — Ааа, да ти не стане млогу.

Асанъ. — То да знае бубайку ти, какна думешъ, та ти ще зари тôпаня...

Рашидъ. — Йѣ бубайка не гльôдамъ. Аткооole самъ скôцалъ сасъ нега. Немамъ ни зимане, ни даване съ нега. Ейсѣе пантоле видите ли? (сочи си панталонитѣ). Скришомъ хи самъ шилъ... То ми ни дава и йѣ хи шиемъ, то ми ни дава и йѣ хи шиемъ, ала си хи стòрихъ. Билѝ са са плашили афцѐне атъ пантеле, та ма нагада зорла да носямъ патуре...

Салихъ. — Ала упрешъ нега пакъ си носишъ патурене хаа!...

Рашидъ. — А бе, йѣ нося, ала ага идамъ войникъ, та има млогу здраве той. Ще фôрле и патуре и килѣфъ!... Тугава ще зафатя и йѣ пу модаса... (слуша се кучешки лай и тропане, идва човѣкъ).

Исенъ Бѣлчовъ (влиза въ униформа). — Добъръ вечеръ, момчета!...

Всички въ единъ гласъ (много живо). — Ооооо! Добаръ вечеръ, добаръ вечеръ, дубре душôлъ и пр. (всички се ржкуватъ).

Мехмедъ (тупа го по гърба). — Бряяя, лѣкимъ са си дакаралу!...

Исенъ Бѣлчовъ. — Ще се докарамъ ,какъ не! Насъ царь ни храни и облича.

Асанъ. — Чѣкай да ти прѝмѣря шѣпкаса, аратликъ (мѣри си фуражката).

Салихъ. — Дай да ти видя калъчкаса... Лѣкимъ е леската... Вай!...

Исенъ Бѣлчовъ (не дава). — Тя се не дава, момчета. Вие не знаете. Войнишка пушка и сабя не се пипа отъ другъ...

Рашидъ (къмъ всички). — Сьôдните сига, да ни разправя Исенъ какво има пу София... (всички насѣдватъ, а въ срѣдата имъ Исенъ Бѣлчовъ. Задъ сцената пъкъ запѣватъ моми):

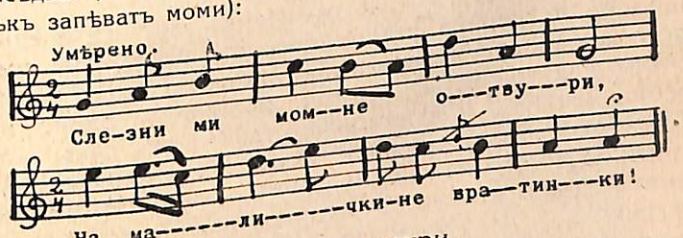

Слезни ми, момне, отвури
На маличкине вратинки,
Чи си ма следятъ двамина,
Двамина луди и млади,
Главôна да ми атсекôтъ.
Йѣ ти ща, кузумъ, утвори,
Ле ку са вѣрно закалнешъ,
Чи нема да ма дубарнишъ...

Исенъ Бѣлчовъ (ослушва се). — А!... ама тукъ и моми пѣятъ нейде, а?...

Мехмедъ. — Нели знаишъ, камшу́. Тувашнисе гу каратъ еще загубено . . . Збрали са са отвôде, сами си думетъ, сами си паьôтъ. Криетъ са, та кой хи чуе и кой хи види! . . .

Исенъ Бѣлчовъ. — Ехъ, проста работа хаа! . . . Това никѫде го нѣма! . . .

Мехмедъ. — Ами въ София криятъ ли са момине атъ юнацине, Исенъ? . . .

Исенъ Бѣлчевъ. — Какво ти криене бе!? Ти си лудъ!... Какъ ще се криятъ, и отъ кого!?... (съ чувство). Тамъ се животъ живѣе, момчета! Праздникъ — дѣлникъ въ София не се познава. Дене и ноще улицитѣ сѫ пълни съ народъ. Едни насамъ, други нататъкъ, да речешъ всички да следишъ, ще полудѣешъ . . . Всички се смѣятъ, веселятъ се, заедно ходятъ мѫже, жени, моми, ергени! . . . А пъкъ Борисовата градина! . . .

Рашидъ. — Каква е нае Борисова градина, Исенъ? . . .

Исенъ Бѣлчовъ. — Каква ли? Тя е една широоока градина, пълна само съ цвѣтя. На средата има езера, плуватъ риби и лодки. Нощно време свѣти електричество, свири музика и радио на всѣка крачка . . . И нощьта става като день! . . . Тамъ се събиратъ всички младежи, ученици, студенти, офицери . . . Мене следъ маневритѣ дадоха цѣла недѣля отпуска. Обиколихъ всички краища на София . . . Ама градъ да видите! . . . То нашето село на нищо не прилича! . . . Краятъ му се не вижда! . . . То фабрики, улици, трамваи, автомобили! . . . Винаги движение!

Сюлманъ. — Ами арабй има ли въ София, Исене? Йѣхалъ ли си на арабô?

Исенъ Бѣлчовъ (на насмѣшка). — Какви ти арабй, бе! Това сѫ дребни работи, та никой имъ не обръща внимание (значително). Пампоръ, пампоръ!... Желѣзници има, и то не една. . . Цѣлиятъ градъ е опасанъ съ желѣзници! . . . Улицитѣ сѫ

постлани съ гладки камъни, та е по-чисто отъ нашенскитѣ кѫщи! . . . Едно трѣбва да разберете,

Исенъ Бѣлчовъ разправя впечатленията си отъ София.

момчета: въ София нѣма разлика по вѣра и народность! . . . Всѣки е свободенъ да изповѣдва

каквато си ще религия, и никой никого не преследва. И по форма, и по отношение тамъ хората сѫ еднакви!...

Рашидъ (съ чувство). — Ааааахъ, дали ще ми са падне да ида будно̂шъ въ нахъ София!... Майка му стара!!...

Салихъ (съ насмѣшка). — Ти щишъ и̂, ала като да са научи бубайку ти, та има да ми трѣбувашъ!

Исенъ Бѣлчовъ. — Пакъ ли си е такъвъ келешинъ баща ти, Рашидъ?

Рашидъ. — Тако̂въ си е, амъ чи какъ! Ти гу знаишъ. Нема какво да ти казвамъ. Скришумъ са сме сбрали сая вечерь ейтувъ, оти гу нема. Атиде на мандра. Ама той е бо̂мъ-башка чилѣкъ!... Да льо̂сно ти казвамъ да на во̂рне сто гадини назадъ!...

Исенъ Бѣлчовъ. — А бе може ли тъй бе, господа! Животътъ и условията се измѣнятъ, всичко върви напредъ, та само ние ли ще тъпчемъ на едно и сѫщо мѣсто? Само ние ли ще тънемъ въ тоя мракъ и невежество!...

Мехмедъ. — Лошъ чилѣкъ е Келесъ, Исенъ! Заинатилъ са е и го е йѣце йѣдъ на насъ, младисе, за дето ищимъ и ние като людете да се модернизираме и да заживѣемъ адинъ наистина съзнателенъ животъ като бо̂лгаре-мохамедане, наредъ съ нашисе камшие и еднокръвни братя, християнесе!...

Исенъ Бѣлчовъ. — Слушайте, момчета, нищо не ни дѣли отъ тѣхъ! Вѣрата си е вѣра, но ние сме братя, по-близки отъ всички други. Дѣдо едно време казваше, че разликата ни съ християнитѣ е колкото една лукова ципа. Макаръ че вѣрата ни е мохамеданска, но ние сме по кръвь чисти българи. Срамота е да не признаватъ нѣкои това. Тѣ петнятъ всички насъ. А за да се чувствуваме българи, това съвсемъ не ни прѣчи че сме мохамедани... Само проститѣ хора не правятъ разлика между

народность и религия. Вие питайте мене! Въ София ме караха нарочно да говоря на тукашния говоръ и да пѣя тукашни пѣсни. Всички се удивляваха на тоя езикъ, като казваха, че той е най-близъкъ до оня, на който сѫ писали българитѣ въ времето на царь Симеона и Кирила и Методия. Ние сме живѣли до едно време всички заедно, но турцитѣ сѫ дошли и въ времето на Кьопрюлията сѫ ни помохамеданчили. Отъ тогава е останало и криенето на нашитѣ жени... Турска дивотия, поради която ние сме останали толкова години назадъ!... Съ това, обаче, не сѫ ни промѣнили народностьта и не сѫ се изличили следитѣ. Вие всички знаете, че ние още си имаме връзки по предания, имоти и овощни дървета съ християнитѣ. Помнятъ се и стари родове. Мене защо ме казватъ Бѣлчовъ: защото прадѣдото ми еималъ име Бѣлю. Инакъ, какъ ще си обяснимъ и това, че въ нашата срѣда има родовe: Стоювци, Генчовци, Петровци, Продановци, Жековци и т. н. Нѣма какво да ви казвамъ повече... Минало е онова време. Вѣра се промѣня, но кръвьта не! Много сѫ ни заблуждавали, но дойде време да се тури край на това. У насъ кръвьта вече друго заговорва... Майка ми пъкъ казва, че въ турско време тѣ треперяли за езика си... за българския езикъ! Турцитѣ ги наричали гяури, само защото говорѣли български! Затова сега трѣбва да разберемъ, веднажъ за винаги, че не сме никакви турци, ами българи отъ мохамеданско изповѣдване, българи, съ запазени чисти нрави, обичаи и расови черти, по-чисти отъ всѣкѫде другаде. Тъй е писано и въ историята...

Рашидъ. — Тъй, тъй! И йѣ самъ челъ въ оная кинига, дето ми я беше пруводилъ.

Исенъ Бѣлчовъ. — Тамъ всичко пише. И не само тамъ, ами и въ турскитѣ истории е сѫщото. Затова нѣма време за чудене, нѣма мѣсто на тоя свѣтъ за загубени люде! Часъ по-скоро трѣбва да

се освободимъ отъ тия едновремешни заблуждения и да заживѣемъ единъ наистина съзнателенъ и новъ животъ. Тогава ще почне именно нашето освобождение. Защото ние по духъ сме още подъ робство!... Робство на простотията и невежеството!.. Робство на стари предразсѫдъци и заблуждения!... Старитѣ нека си следятъ старото, ние не имъ прѣчимъ, но ние трѣбва да разберемъ, че сме вече нови хора и ще заживѣемъ единъ наистина новъ животъ! Ще начертаемъ нова ера, нова епоха, за всички българи мохамедани. Всички ще дойдатъ съ насъ, близки и далечни, знайни и незнайни, съ едни чувства и едни мисли за обща култура, за общо благо и добруване!...

Рашидъ. — Тъй, тъй, нема вейке... Пъкъ каквоту и щѐ да станва!...

Мехмедъ. — Исене, ами ти знишъ ли, чи точно за тва нема да са пугудите съ Келесъ!? Ти смѣташъ да ти стане той дѣду, ала той нема да ти даде Вайде!

Исенъ Бѣлчовъ. — Него нѣма да питаме... (замисля се). Още по-лошо е положението на нашитѣ жени и момичета. И тѣ ще трѣбва да се освободятъ! Трѣбва да се тури край на тая простотия и невѣжество!... (съ чувство) Аааахъ, ако е животъ и здраве, вие ще видите, каква сватба ще направя! Всичко модерно и открито! Азъ пръвъ ще развия байрака. Въ Чепеларе вене тъй се женятъ... Открито! Келъ-Мустафа да прави каквото ще!...

Асанъ. — Ама той я заглавилъ нахъ Баблôнъ. Викалъ е на бубайка, че ще я заколи и пакъ нема да я даде на Исена Бѣлчувъ!... Йѣдъ го е на тебе, оти да оставяшъ стару и авелску и да пудвеждашъ „българлъкъ“! Крôтилъ и вратилъ!...

Исенъ Бѣлчовъ. — Ади бе?!...

Рашидъ. — Не му обращай внимание, Исене! Ние сме съ тебе. То старуну нели ти казвамъ, зôло е да миживунéсва!

Исенъ Бѣлчовъ. — Но както и да е, азъ трѣбва да провѣря работата. Дали не ме е забравила вече Вайде! И тя ли пѣе отатъкъ!?...

Рашидъ. — И тя е. Не та е забравила. Глей си спокойствието!

Исенъ Бѣлчовъ. — Ами ако я оженятъ насила за оня въ Баблôнъ?!

Рашидъ (решително). — Какъ!... Йѣ му ща ачитѣ извади на тоя, дену ще зôме Вайде, безъ да гу е видьвала по-напрешъ! Пъкъ старусу аку ище млогу да знае, ще гу вôрзамъ!... Хайванинъ ли ще прадава!...

Мехмедъ. — Лѣкимъ калпавъ чилѣкъ е бу-байку ти, Рашитъ! Какво му ни издума хаджи Хасанъ! И той бе карава глава касу негу, лѣкимъ хо-ди ду Анадолъ, та си учука главôна, и сига залита за залуга хлѣбъ.. Та и вашесу стару, дуде си ни учука келенъ, нема ди мирйѣса!..

Рашидъ. — Ехъ, старска работа! Да са вдигà бе! Въ джемдена да варви. Ала йѣ са атъ тува не паклатамъ... Аахъ дугудина ага ида вайникъ, та има да ма спумина той.. И йѣ ще стана подофицеръ!..

Асанъ. — Пальôка, Рашидъ, да са ни пакапишъ!..

Рашидъ. — Нема да ми е нищу.

Салихъ (става). — Слушайте, момчета, хô-те да паиграмъ нѣкаква игранка!

Нѣколко гласа. — Ха бе! да...

Салихъ. — Да издѣламе единъ варадь, а?..

Настава общо раздвижване и всички стават.

Нѣколко гласа. — Ха-ха.. Да издѣламе!.

(нареждатъ играта).

Исенъ Бѣлчовъ (застава на страна). — Хайде момчета, да ви погледамъ, отдавна не съмъ виждалъ тукашни игри..

Вънъ се слуша кучешки лай и глъчка.

Нурие (влиза уплашена и прекѫсва смѣха). — Хо̂-те бо̂рже, пущини ни адни, криите са, че старчищету дойде!.. (излиза бърже).

Става суматоха. Пѣсеньта на момитѣ прекѫсва.

Нѣколко гласа. — Пу бре, старска рабута!... (втурватъ се и излизатъ отъ разни посоки).

Исенъ Бѣлчовъ (самъ). — Ехъ че проста работа хааа!... (озърта се) Кѫде е тоя старецъ!.- (решително) Я да го видимъ!... (излиза отъ лѣвата страна).

Кель-Мустафа (влиза отъ дѣсно, съ цепеница въ рѫце). — Аааа!.. Каде атидаха?... Изметаха са врють нахъ вонъ! (огледва се) Йѣ ща ва научe йѣ васъ.. (излиза да ги гони) Бре, гиди магарцки синуве!... (гласътъ му се губи) Катга ми сте арàли, или капàли!...

Завеса.

Действие трето.

Плъвня. По срѣдата камари сѣно и слама, а между тѣхъ пространство. Въ лъво предъ сѣното се тули Хасанъ Бозиневъ. Вайде иде отъ дъното и дърпа сѣно, за да хвърля на говедата. Хасанъ предпазливо наблюдава, пули се, па изведнажъ скача и се хвърля, за да я хване.

Вайде (стресва се, грабва една вила и я насочва срещу Хасана, решително). Ваааай, кучетище ни адно!.. Дракасъ! Назадъ! Ще рукамъ анайка!.. (защитава се).

Хасанъ. — Вахидьо̂, нимой рука.. Сасъ мене ще варвишъ! (впуща се).

Вайде (отчаяно). — Нищо̂ тааа! Куче краставу. Мискюнинище! Бѣгай, чи ще ти йзвадямъ ачищата! (насочва вилата право въ лицето му. Той отстѫпва).

Въ това време се раздвижва сѣното въ лѣво. Исенъ Бѣлчовъ, предварително скритъ тамъ, изведнажъ скача и щрака съ шпоритѣ и сабята си.

Исенъ (строго). — Какво е това бе? Що става тукъ? (застава между двамата).

Вайде (вцепенена отъ смущение).—Ваааай, Исенъ! (изпуска вилата и застава настрана).

Исенъ (хвърля се къмъ Хасана). — Какво търсишъ тукъ бе, простакъ?

Хасанъ (смутено трепери). — Нищу, гаспадинъ вайникъ. .

Исенъ (строго). — Кааааакъ?.. Нищо ли?... (поваля го на земята, заканително). Ще те науча азъ гатебе!.. (бори го).

Хасанъ (трепери отъ страхъ). — Аааманъ! гаспадинъ старше!. Пусни ма! Ще си идамъ. Йѣ самъ не дашо̂лъ самичекъ, ами бубайку хи ма даведе и викаше да я сýрнамъ!.. (мѫчи да се измъкне и да бѣга на вънъ).

Исенъ (хваща го за парцалитѣ). — Да се махкашъ отъ тукъ, че те взематъ дяволитѣ, хаа. . главата като кочанъ ще ти отсѣка! (изтласква го вънъ презъ дъното). Да те не видя още веднажъ въ селото, че на парчета те насичамъ!.. (връща си и отива срещу Вайде, която срамежливо спуща ржце, съ мекъ тонъ) Вайде!... какво щѣше да стане съ тебе?!...

Вайде. — Ваай, Исенъ! То Аллахъ катга та даведе да ма ачу́вашъ атъ нува су́ро мискюнинище. Бубайку зорла ма дава на нега!

Исенъ. — Вайде, баща ти е лудъ, та прави това! Бива ли да разваля нашия животъ и трови младостьта ни? (наближава я).

Вайде (отдръпва се). — Немой ма йѣце наближа, Исенъ (озърта се уплашено), чи ще да види будно̀!.. Ала той наистина е паладѣлъ . . За тебе кро̂ти и врати, и не дава дума да са издума.. Завчерашникъ щѣше да пребие анайка, ага са научи да си билъ и ти на пупрелка у насъ!

Исенъ. — Вайдунке! Че азъ за тебе кжде не отивамъ?! Азъ за единъ часъ Карлъкъ ща прехвърли! Само да те видя!. . . Баща ти да прави каквото ще, но ти съ мене ще вървишъ, ако разбира се, не си ме забравила . . .

Вайде. — Какъ ще та забуре, Исенъ, день са ни минова да не мисля и питамъ за тебе.. Правадамъ максусъ учинайка да пита майка ти, има ли писмо . . (дяволито). И знаишъ ли какво? . .

Исенъ. — Какво?

Вайде. — Донесе ми адно кадру атъ тебе. Дену си изкаранъ съ конянъ. Украла гу е атъ васъ, та гу самъ скрила ейтюфъ (сочи си пазвата).

Исенъ (живо). — Ааа, вѣрно ли е това? . . Я да видимъ! . .

Вайде. — Вѣрно, какъ не! (бръква и го изважда). Вижъ! (пакъ го скрива).

Исенъ (разчувствувано). — Ооохъ, моето вѣрно момиче! Та не ме е забравило!

Вайде. — Исене, йѣ съ тебе ще во̂рвемъ, съ тебе ще жи́вамъ.

Сцената отъ третото действие.

Исенъ. — Даа, и азъ точно тъй мисля. Ще остана на второсрочна служба, ще се премѣстя въ пловдивската казарма, ще взема и тебе тамъ, и то-

гава нѣма да има на земята по-щастливи хора отъ насъ съ тебъ!

Вайде (свива се). — Низнамъ, Исене! Мень пъкъ е страхъ!... Прави́ ми са, чи нѣкво лошо ще да стане!

Исенъ (изненадано). — Отъ какво те е страхъ?

Вайде. — Нели видишъ бубайка? Все мисля, че ще стори нѣкву да ни пупречи!

Исенъ. — Вайде, ти трѣбва да знаешъ, че азъ съмъ български войникъ и отъ нищо се не страхувамъ . . .

Вайде. — Ами бубайку! . .

Исенъ. — Бубайку ти да не знае много, че... (пипа си сабята).

Вайде. — Ами аку ма венчѣе зорла нѣкъде? Ей го, сига беше нагудилъ тоя да ма сурне и аку беше не душо́лъ ти, свòршену беше съ мене!

Исенъ. — Азъ пъкъ съвсемъ случайно дойдохъ . . на среща . . (пауза). Ама наистина ли баща ти иска да те жени?

Вайде. — Истина, ами чи какъ! . Чулъ е, чи си душо́лъ и казвалъ майци, чи сѣе дене ще ма прувада нахъ Баблòнъ! та да самъ гòтува! (съ чувство). Пъкъ йѣ не йщамъ да видемъ нува́ бозинѣву коте, не да гу зимамъ! Той знае, че си душо́лъ, та затва бо́рза!

Исенъ. — Хай, дяволъ го взелъ!

Вайде. — И йѣ си седя у дамà; ала цала треперямъ, ага пòмисля!

Исенъ (на себе си). — Ами тогава какво да правимъ?

Вайде. — Не сетамъ са какво да правямъ!.

Исенъ (решително). — Слушай, азъ съмъ войникъ, ала въпрѣки всичко, ще ме следишъ ли да те заведа у насъ, та и ти да се спасишъ отъ това зло, и азъ да съмъ спокоенъ, че нѣма да ме забравишъ?

Вайде. — Ами бубайку!? . . .

Исенъ. — Бубайка ти нѣма да гледашъ. Та точно отъ него те пазя я! . . .

Вайде. — Ама той ще ма прибие!

Исенъ. — Какъ ще те прибие. Излѣзешъ ли веднажъ отъ неговата кжща, той нѣма да те види вече . . . А после ще свикне и омекне . . .

Вайде. — Аахакъ, ще умьо́кне! . . . Той ще пулудѣе да знае, че съмъ сасъ тебе. И двaминаса ще ни прибие!

Исенъ. — Слушай . . . нищо нѣма да направи! Кажи ми само съгласна ли си да ме следишъ или не? Другото е лесно.

Вайде. — Съгласна съмъ, ала да сме не въ сува село. То ма ще трòси падъ дòрво и каменъ!

Исенъ. — Не се плаши, Вайде! Какво ще ти направи? Не повнишъ ли лани какво направи Сердаря отъ Смилѣнъ. И той бѣ келешинъ като баща ти. Отведоха му момичето, та побѣснѣ. Рука, псува, красти, ходи по участъци и сждилища, ала щомъ дъщеря му излѣзе и каза „не излазямъ отъ тая кжща“, той омекна та даже и рубата ѝ откара . . . нѣма.

Вайде. — Повня, повня, ала бубайку е полошъ! . . .

Исенъ. — Не е по-лошъ отъ него, я! . . . И той ще шава, кълчи, че най-сетне ще се помири. Вижъ и Курубашовци се помириха. И тѣ се караха, влачиха по сждилища, ала сега отъ тѣхъ по-хубави

Вайде. — Кой знай, Исене, страхъ ма е . . . (отъ дъното поглежда Хасанъ Бòзиневъ).

Исенъ. — То менъ не е страхъ, та тебе ли? . . . Слушай, азъ съмъ сега на отпуска цѣлъ месецъ, офицеритѣ ме обичатъ, та ще ми разрешатъ още. Има време и сватба да направиимъ, пъкъ и баща ти да се помири (решително). Готова ли си да те водя утре вечерь? . . .

Вайде. — Не сòмъ готува, ала ще се сгòдя . . . Ще сбера дрипи въ аднò тòрба и само майка ще зн . . . (сепва се). Ами майка!? То ще я прибие старуну!

Исенъ (помислува). — Тогава да направимъ

тъй, че и майка ти да не знае. Никой да не знае. Чуешъ ли . . . Самъ азъ и ти . . .

Вайде. — Щомъ е тъй, слушай! Утре вечерь, когато всички заспьôтъ, йѣ ще йзнеса скала на дворанъ. Щомъ пѣтлите запьôтъ и видишъ чи нийде не свѣти, йѣла падъ кьôшкенъ. Йѣ ще оставя кафезену атверени. И майка тамъ ще спи, ала нема да я разбудаме. Сичку трѣбва да стане пальôка и тиху . . . Йѣ нема да спьôмъ и ще чѣкамъ цала нôщь! . . .

Исенъ. — Да да, разбрано! . . . Ти ще бждешъ въ кьошке, и азъ тамъ ще дойда. (пакъ се показва Хасанъ Бозиневъ).

Вайде. — Да, тамъ... Точно подъ кьошкенъ има градина и круша и тамъ ще вôзправямъ скала . . .

Исенъ. — Хубаво, Вайде! . . . Решено. Ще дойда съ нѣколцина другари. Тѣ ще чакатъ долу . . .

Вайде. — Тъй, Исенъ . . . Другъ кулай нема . . . Бубайку инакъ зорла ще ма даде нахъ нѣкаде! . . .

Исенъ. — Да, да . . . Утре вечерь посрѣдъ нощь ще дойда. Готви се! Хайде сега довиждане, доде не сж те затърсили . . . (тръгва си).

Вайде. — Довиждане . . . Ще чѣкамъ! . . . (излиза въ дѣсно).

Исенъ. — Ще дойда . . . (слиза въ лѣво).

Следъ пауза слуша се кашляне, шумъ и караница, наближаватъ нервни стжпки, придружени съ блъскане. Влизатъ Хасанъ Бозиневъ и Кель-Мустафа съ брадва въ ржце, вбѣсенъ отъ гнѣвъ.

Хасанъ (сочи мѣстото на срещата). — Ей тюва беха, ей тюва! На сува мѣсту! . . .

Кель-Мустафа. — Аааа? Каде са? . . . (щура се наоколо). Каде атидаха! . . . (отива задъ сѣното). Гиги аудъда . . . кодумана! . . . (тръгва въ лѣво). И сумунтията . . . ни аднô . . . (Задъ сцената) Йѣ ще ва нàуче йѣ васъ . . . (гласътъ му се губи въ далечината, отива да ги гони. Следъ него излазя и Хасанъ Бòзиневъ).

Завеса.

Действие четвърто.

Сцената на първо и второ действия. На миндера лежатъ завити въ „халища“ Рашидъ и Кель-Мустафа, единиятъ въ дъсния, другиятъ въ лъвия стжгълъ. Нощь. Тъмно. Рашидъ спи дълбоко, а старията е буденъ.

Нурие (влазя сърдито, укорително къмъ стария). — И упустѣлата чума кѐлева! Не тô е срамъ! . . . Пю! (заплюва го) Цалъ животъ е спала Вайде въ айсава стая, та сига ти е дашло нàюмъ да спишъ на нехинусу мѣсту! . . . Ухъ, маскарô! . . . Пъкъ Вайде дà плаче атвôде!

Кель-Мустафа (ядно). — Бѣгай ми са атъ главôса жену! Ще та пуфна, та ще станишъ кату пита! . . . (шава).

Нурие. — Пюю! . . . Магаретище! Резилъ! . . . Та гу е не срамъ! . . . (избѣгва).

Кель-Мустафа (на себе си). — Какво чи е спала Вийде айтуфъ? Кôщаса е мое! . . . Кадету ищамъ, тамъ ще лежамъ! (завива се презъ глава и замълчава).

Настжпва дълга пауза. Всичко е потънало въ мракъ. Далечъ задъ решетченитѣ прозорци свѣтка електрическа батерия. Исенъ Бѣлчовъ наближава отъ вънъ бавно, полека и предпазливо. Нѣщо се прехвърля. Батерията свѣтка на пресѣкулки и освѣтява задъ прозорцитѣ дървета, огради и др.

Исенъ Бѣлчовъ (далече, тихо). — Вахидее! . . . (наближава бавно) Вахидее! . . . (показва се) Вахидее! . . . (наблюдава) Вахидее! . . . (идва при прозореца) Вахидее! . . . (прескача тихо и внимателно въ стаята, свѣтка и търси) Вахидее! . . . (огледва стаята, отива къмъ Рашидъ и, гърбомъ къмъ Кель-Мустафа, дърпа чергата, смѣтайки, че е Вайде, за да я разбуди) Вахидее! . . .

Кель-Мустафа (открива си главата, тихо дебне, насочва револверъ и гръмва право въ гърба на Исенъ Бѣлчовъ) Чѣкай, майчини сине! . . .

Става шумъ. Исенъ Бѣлчовъ пада раненъ.

Исенъ Бѣлчовъ. — О-о-о-охъ!...

Рашидъ (скача сънен и уплашенъ). — Какво има бе?... Какво стана?...

Кель-Мустафа. — Хайдутъ женабеть!...

Исенъ Бѣлчовъ пъшка и стене.

Рашидъ (отива при Исена). — А-а-а-а!... (къмъ баща си) Ти гу си адрилъ бре, едепсизъ!...

Кель-Мустафа. — И тебе ще прѝбиямъ, ага станвашъ каквону нега!...

Рашидъ (помага на Исена да седне). — Исене, Исене! Кѫде та е адрилу! (Исенъ се отпуща на миндера) А-а-а-хакъ!... То припада!... (къмъ стария) Ама, ти знаишъ ли самичекъ си туряшъ главѝта на вѝжену, бре старъ миживунинъ!... Тъй ли са пуска нахъ бѝлгарски вуйникъ?

Кель-Мустафа.—Истерса башъ капитанинъ да е, пакъ ще гу прѝбиемъ! Какво ми троси пу срѣде нѝшъ въ кѝщаса?!

Рашидъ (отчаяно). — Какво да правимъ сига? (вика) Майо, майо!... Ела да видишъ какво стана! Езъкъ на хубавие Исенъ!...

Нурие (влиза уплашена). — Какво стори, бре микрюфъ?!

Рашидъ (вика отъ прозореца на вънъ). — Духодайте, люде-е-е!... Да видите какво е сторилъ нашъ бубайку!...

Кель-Мустафа. — Мѝлчи, бре куче ни адно!... Чи ти сбирамъ денете! (скача и хваща Рашида за шията).

Вънъ се слуша шумъ. Наближаватъ хора.

Рашидъ. — Кой? Йѣ ли да мѝлче? (хвърля се върху него и става сборичкване) Е-е-е-хъ, наимамъ са вейке да та сваля!...

Кель-Мустафа. — Кога? Мене ли? Пю, маскарѝ!...

Борятъ се продължително.

Рашидъ (измъква пищова отъ ржцетѣ му и го хвърля на пода, следъ това го хваща здраво, извива му

ржцетѣ назадъ и го принуждава да се застои, съ стиснати зжби). — Тъй ще сидишъ и нема да мѝрднишъ, чи та зиматъ дѣвулете ха-а-а!...

Сцената на IV действие.

Мехмедъ, Асанъ и Салихъ (влизатъ едновременно). — Какво има бе? Какво стана? (виждатъ ранения) Бря-я-я!... Чи какъ стана това?...

Рашидъ. — Чи де да знамъ какъ?... Йѣ си спѣхъ айтуфъ и чухъ въ санôнъ пукуть, та са шешердисахъ какво да правя. Де да знамъ, чи е билò Исенъ!...

Полицейски старши (влиза бърже. Строго). — Стой!... Никой да не мърда!... (всички се скова-ватъ). Какво има?

Рашидъ. — Господинъ старши, за срамъ и позоръ, въ нашата кжща стана нараняване при опитъ за убийство. Раненъ е Исеинъ Бѣлчовъ. български войникъ!... (пуща баща си).

Полицейски старши. — А! тъй ли е?! Никой да не излиза! (Отива при ранения, разглежда раната, пипа пулса, разтваря дрехитѣ на гърдитѣ и го настанява да се облегне удобно. На ранения лѣвата ржка е отпустната, а съ дѣсната се подпира).

Мехмедъ — Пъкъ ние чѣкаме Исенъ да изведе нивѣста!...

Селихъ. — Вахиде каде я?...

Рашидъ (изненадано). — Ама за нея ли е варвѣлъ?...

Асанъ. — За нея, ам'какъ?!... Той влѣзе да я изведе, пъкъ ние астанахме да чакаме атвôнъ, на сукаканъ!

Рашидъ. — Тю бреей! Чи оти ми е не казалъ!... Пъкъ йѣ се чудимъ оти Вайде сноща бѣ умислена и плàка... (досѣща се). Хааа!... затува старусу са инатѣше и йщеше да спи въ нехинаса стая!... Оти е знаелу!...

Мехмедъ. — Умутлакъ Хасанъ Бòзиневъ ще му е кàзалъ. То са варти айсадева безъ рабута...

Полицейски старши. — Раната не е опасна. Ударенъ е въ лѣвото рамо. (къмъ Салиха). Момче, тичай за лѣкарь!... (Салихъ излиза. Къмъ другитѣ). Кой е виновният: Кой го рани?...

Мехмедъ. — Ей го тукъ... (сочи Кель-Мустафа).

Полицейски старши (строго). — Горе ржцетѣ! (Обискира го продължително време, и Кель-Мустафа стои съ вдигнати нагоре ржце). Защо го рани? Какво е виновенъ!...

Рашидъ. — Господинъ старши, Исенъ Бѣлчовъ е раненъ, ала е невиненъ. Той, (сочи баща си) моятъ баща му стреля, защото се люби съ неговата дъщеря, и двамата искатъ да се вематъ. Това обаче все пакъ не е истинската причина!...

Полицейски старши. — Ами коя е?

Рашидъ. — Причината е друга! Друга е причината!!... и азъ тукъ предъ всички ще я кажа!.. Ще я кажа, за да разбуля една истина и да ми олекне на сърцето!... Моятъ баща е краенъ противникъ на насъ, младитѣ. Силно ни мрази, и дене и ноще бълнува за старото време. Смѣта, че отъ него по правовѣренъ мюсюлманинъ нема. Затова на всѣка крачка ни прѣчи и пакости. Да е лесно би ни върналъ сто години назадъ. Той иска да отчужди и мене отъ другари и връстници... Но горчиво се лъже!... Нашиятъ другарь Исенъ Бѣлчевъ е раненъ и е първата жертва на тия старешки разбирания. Жертва на фанатизъмъ и простотия, жертва на невежество и заблуждение. Ние, обаче, скжсваме съ тѣхъ и започваме единъ новъ животъ, съ нови разбирания. Всѣко начало иска своитѣ жертви. Тъй идеитѣ се закаляватъ и затвърдяватъ. Нашитѣ стари като да сж били слѣпи за истината, истината и правдата, та сж ни държали въ така-ва заблуда и невежество. Ние, обаче, сега добре знаемъ, че всичко това е било лицемѣрие и заблуда, и че нашитѣ дѣди сж българи по наро-дность, и че ние сме българи мохамедани. Ние сега добре знаемъ, че въ нашитѣ жили тече българска кръвь, защото отъ такава майка сме родени и то-ва никой не може да отрече! Нищо не ни прѣчи, че сме мохамедани. Дошло е време да се тури край на тая заблуда! Да се пробудимъ и ние като народъ! Да се събудимъ отъ тоя вѣковенъ сънь. Край на невежеството и простотия! Нищо вече не ни топли и привлича, освенъ идеитѣ на майка

България. Ахъ, какъ сладко се живѣе тукъ, какъ мило е да говоришъ своя майчинъ езикъ! Това разбиране е трудно за проститѣ, но ясно за насъ, младитѣ! Но ние ще ковемъ бѫдещето! Бѫдещето е наше! Поколѣнията ще ни ценятъ и почитатъ! Азъ отъ днесъ ставамъ господарь на положението. Азъ повеждамъ борбата! . . . Борба свещена и славна! . . . Нѣма кой да ми прѣчи! . . . (Обръща се къмъ ранения). Приятелю Исене! Ти пръвъ ни научи да разбираме истината и да обикнемъ знанието! Бѫди гордъ! Бѫди бодъръ! Следъ тебе вървимъ десетици, стотици, цѣла плеада младежи българи мохамедани, съзнателни български граждани. Заклеваме се въ кръвьта на твоята рана, че ще служимъ честно и почтено за постигане нашитѣ общи идеали!!! . .

Става раздвижване. Влазя Фатме, майката на Исенъ Бѣлчовъ.

Фатме. — Ваааай! . . . (чупи си ржцетѣ). Кена ма прѣреза ейтюфъ (сочи си гърдитѣ) ага чухъ пукуте . . . (уплашено). Каде е Исенъ!? . . .

Мехмедъ. — Ей го тувъ (сочи го).

Фатме. — Исееенъ! Исееееенъ!. . Хубавъ Исенъ!. . Майчину чôôду!. . (хвърля се надъ ранения, плаче и вайка) Тебе ли найде да адрие нува куче краставу! (къмъ Кель-Мустафа, комуто полицейскиятъ старши връзва ржцетѣ отзадъ) Дано ти пусту астане! Громъ да та адрие! Свине да пасвинѣишъ. . Дрàкасъ да станешъ!. . . Дано та зѐмя не прьôме!. . .

Кель-Мустафа. — Хô хô! Збирай си устата!

Полицейски старши. — Шшшшшштъ!. .

Фатме (продължава). — Дано ти кучета главôта изедôтъ! Гарги да та изкалвôтъ, дету адри моету хубаву дѣте! Моетъ едничъкъ синъ. . . каматанъ Исенъ!. . (плаче)

Полицейски старши. — Бабо, не бой се! Раната е лека. Ей сега ще дойде лѣкарь и ще го

превърже. . Следъ два деня ще си ходи живо и здраво!. . Успокой се!. .

Фатме. — Шукеръ Аллахъ!. .

Раненията шава и прави усилия да стане. Полицаятъ подканя Кель-Мустафа да върви.

Полицейски старши.—Хайде предъ менъ! (повежда го)

Рашидъ. — Водете го!. . Той смѣташе да бѣга задъ границата, ала дето ще иде тамъ, по добре да стои изъ затворитѣ!. .

Исенъ Бѣлчовъ дава знакъ да спратъ.

Мехмедъ. — Чѣкайте!. . (всички спиратъ)

Исенъ Бѣлчовъ (болезнено). — П-р-о-щ-а-в-а-м-ъ м-у!. . Все пакъ, той е баща на Вайде!. .

Завеса.

Край.

3. ПОСЕСТРИМИ.

Пиеса изъ живота на срѣднородопскитѣ българи мохамедани

въ две картини

отъ **Петъръ Ан. Мариновъ.**

ДЕЙСТВУВАЩИ ЛИЦА:

Младеновъ	— 45-годишенъ, запасенъ полковникъ.
Мими	— негова жена.
Хасанъ	— българинъ мохамеданинъ 30-годишенъ.
Фатме	— негова жена.
Салихко	— тѣхно дете, 6-годишно.

Мохамеданитѣ сж облѣчени въ народно облѣкло. Дѣйствието става въ последно време въ гр. Смоленъ.

Картина първа.

Сцената представлява родопска стая. Въ десно и лъво врати, а въ дъното прозорецъ. Въ жгъла миндеръ, приспособенъ за креватъ. На срѣдата маса и столове.

Сутринь. Младеновъ и жена му пиятъ кафе, — той седналъ и пуши, а тя права, движи се и долива съ кафеничето.

Мими (гледа навънъ). — Днесъ времето е чудесно!... (сърба)

Младеновъ (самодоволно). — Да, да... Точно за българо-мохамеданския байрамъ. Хубаво ще се повеселятъ момчетата!...

Мими. — Млѣкарката казва, че старитѣ го празднуватъ по три-четири дни, а младитѣ по цѣла недѣля... (ослушва се, далечъ нейде запѣватъ мжже: „Хайда, девойко, да идимъ, нахъ висока планина.")... Ето пакъ запѣха... Днесъ имъ е третиятъ день...

Пѣсеньта продължава:

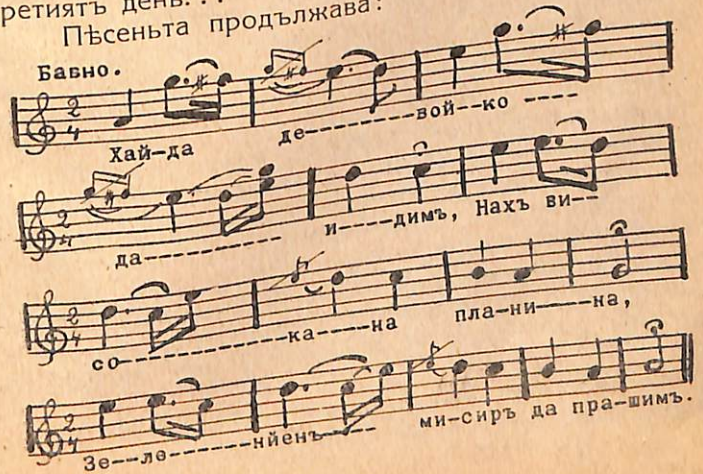

Хайда, девойко, да идимъ
Нахъ високана планина,
Зельеньенъ мисиръ да прашимъ
И раньенъ да взриваме.

Най щиме сѣнка дибела,
Най щиме вода студена,
Сьо́дна щимъ да паседимъ.

Станаха, та ми то́рнаха,
Варвѣха, колку варвѣха,
Девойка дума юнаку:

„Пальо́ка стипай, юначе,
Момцка е снага каматлѫ,
Не тьо́гли сила юнацка!“ . . .

Младеновъ (следъ като изслушатъ пѣсеньта). — Отъ всички дни, отъ какъ сме дошли на курортъ въ тоя градъ, най-хубави и най-интересни ми се виждатъ последнитѣ два. Обиколихъ всички махали. . . Любувахъ се на природата и скалитѣ. . . А тѣ сѫ чудесни! . . .

Мими. — Да да. . . Особенно „Невѣстата“ и „Стражътъ“. . . (съ чувство) Ахъ! пъкъ изгледътъ край езерата! . . .

Младеновъ. — А освенъ това, гледамъ мохамеданитѣ: — всички облѣчени и стегнати, пѣятъ по ливади и сѣнки, пѣятъ по кѫщи и дворове. . . Чужди отъ всѣка суета и праздность. . . А нѣкои се люлѣятъ на специални въртележки, както по насъ на панаиритѣ. . . Блазе имъ! . . . Ние какво!? . . . ние сме роби на официалности и етикеции. . . (пауза, пуши) Азъ познавамъ живота на българитѣ мохамеданитѣ още отъ войната. . . Тогава бѣхъ поручикъ, ротенъ командиръ и прекарахъ два месеца въ тоя край

Мими. — Да да. . . зная. Разправяха ми. . . (върти глава дяволито) Въ Райковооо!

Младеновъ. — Ехъ пъкъ ти! Райково! . . . Остави това! . . . То се е минало! . . .

Мими. — Е, та какво щѣше да кажешъ?

Младеновъ. — Думата ми е за родопскитѣ българи мохамедани. . . Само оня, който е живѣлъ между тѣхъ и познава малко — много тѣхния битъ, знае, каква чистота на славянски черти, какви запазени нрави и обичаи иматъ тѣ! . . . Това съмъ глезналъ преди двайсеть години, гледамъ го и сега. . . Помня като днесъ, какъ единъ день презъ 1917 год. дивизионниятъ ни началникъ, покойниятъ генералъ Богдановъ, ни събра офицеритѣ въ Ксанти и казваше: „Господа, погледнете тия планински жители, тѣхната бисерно чиста славянска речь, тѣхното самобитно облѣкло, животъ, нрави, обичаи, жилищна култура, всичко славянско, българско, което ни пренася въ второто царство, въ царството на Асена и Калояна, въ царството на Шишмана и Иванъ Александра. Кѫдето и да срещнете планинеца отъ тоя край, мохамеданинъ или християнинъ, вие не може да не се удивлявате на неговата самобитна осанка, неговата чиста и безобидна душа, милозрачна и здрава фигура, и по всичко това вие четете у него нѣщо общо, сродно съ насъ, неговитѣ съплеменници отъ Хемусъ, отъ тихия бѣлъ Дунавъ, отъ историческата Полтава, при буйнитѣ брѣгове на Волга и бѣлокаменната Москва!“ . . .

Мими. — Ааа, много патетично, Жоржъ!

Младеновъ. — Точно тъй казваше генералъ Богдановъ. . . Азъ отначало не разбирахъ тия негови думи, но следъ туй взехъ да се взирамъ въ тѣхния животъ и, наистина. . .

Мими. — Тъй, тъй. . Взиралъ си се. . Ала повече въ бѣлоликитѣ Райковки. . . Хахаха!

Младеновъ. — Еехъ, Мими! . . . Остави тия Райковки! . . .

Мими. — Е, хайде, хайде. . .

Младеновъ. — Слушай сега друго! . . Вижъ,

въ каква заблуда само тънатъ тукашнитѣ мохамедани. Макаръ че сѫ отъ славянски родъ, но само вѣрата имъ въ Мохамеда кара мнозина отъ тѣхъ да се заблуждаватъ и да се мислятъ турци. Но това е само привидно. Защото родопскиятъ българинъ мохамеданинъ знае много добре, че не е турчинъ, както и турчинътъ знае, че не е българинъ мохамеданинъ. Тѣ сѫ отдѣлни единъ отъ другъ. Раздѣлата имъ ясно изпъкваше, особено въ миналото, защото, ако се взрѣше човѣкъ, щѣше да види, че между тѣхъ се криеше една неприязънь, една ни повече ни по-малко ненависть племенна, която лесно избухваше. Помня въ Гюмюрджина... Пакъ презъ време на войната... Тамъ бѣше кметъ моятъ старъ приятель Георги Попанастасовъ...

Мими. — Тоя отъ Устово ли? Дето държа речь при посрещане министритѣ?

Младеновъ.—Да, да... и на... погребението... Та въ неговия кабинетъ помня веднажъ стана скандалъ между единъ родопски българинъ мохамеданинъ и единъ турчинъ. Едвамъ ги разтървахме. Турчинътъ искаше да вземе дъщерята на българина мохамеданинъ и бѣше я нѣщо оскърбилъ, а тоя не я даваше и се чувствуваше обиденъ, още повече, че тамъ турцитѣ имъ казваха „помакъ—ахмакъ“! и т. н.

Вънъ се тропа. Мими скача и поглежда презъ прозореца.

Мими. — Жоржъ, моля ти се, мини въ другата стая, че иде млѣкарката.

Младеновъ (става). — А, тя ли е?

Мими. — Да, да... Искамъ да поговоря съ нея насамѐ, а ще се срамува предъ тебе!... Хайде!...

Младеновъ (тръгва). — Да, да, ще отида...

Мими.— Ако щешъ, остани тамъ да слушашъ.

Младеновъ. — Не, не, не! Азъ ще отида при Чинаря, тамъ имамъ среща съ новия сѫдия... (взема си цигаритѣ и излиза).

Мими. — Хубаво.. (къмъ вратата. която се отваря) Влѣзъ, Фатме!..

Влазя Фатме съ бѣло бакърче и Салихко.

Фатме. — Нося ви млкѣуту, гаспаже.. Дôли гу не забавихъ?...

Мими. — Не, не.. Сега току сме станали и пихме кафе.. (прибира чашитѣ и съглежда детето) Това дете твое ли е?...

Фатме. — Мое е! гаспаже.. Даведахъ гу, да му кажа де сидите, та то да ви носи атъ сега нататакъ млѣкусу... То е мое копеле!...

Мими (учудено като опуля очи). — Твое копеле!...

Фатме. — Хô хô, мое.

Мими (още по-учудено). — Защо казвашъ тъй на детето си, Фатме?*)

Фатме. — Тъй викаме ние на мôските деца, гаспаже — кóпелета... (Мими се чуди) А чи оте се чудишъ?.. Да ни е нѣкву лошу?!..

Мими (намусено). — Нnне! (поглежда настрани).

Фатме. — То у насъ, има млогу рабути наопаце, гаспаже. Мене ага съмъ родена, та ми са турили юме Фатме. Ала ага дойде време да канотъ самъ ракисе и ми метнаха тестемель, зôха да ми викатъ Фатминко... Сега пъкъ Хасань, монъ чилѣкъ, ми вика Минко.

Мими (приятно изненадана). — А! тъй ли.. Вижъ какво хубаво име!.. И у насъ има Минки. Отъ Мария — казватъ Минка. Моето пъкъ кръщелно име е Маргарита, но мжжътъ ми казва Мими!..

Фатме. — Чи ако тей.. Ние сме били тагава адашки.. съ адни юмета (приближава се миловидно).. Ала ти си млогу хубава, гаспаже, та чилѣканъ ти трѣбва да ти вика ангелче!

Мими. — Ти знаешъ ли какво е ангелъ, Фатме?

*) Отъ тукъ нататъкъ действието е по разказа „Родопско село“ отъ Тома Садукей въ сп. „Родопа,“ год. XII, бр. 1—6, 1933 год.

Фатме. — Чи какъ да не знамъ, гаспаже. Ангелене са на нѐбуну. На христенскенъ Госпудь са кату тельчкове.

Мими. — Ти, както приказвашъ, си сѫщинска българка, Фатме.

Фатме. — Чи ни сме палавина бôлгаре, гаспаже!... (огледва се, тихо, предпазливо) Мôлчи, да ма не чуе будно... атъ нашисе!... (повѣрително) Другашъ искали съ вѣраса да на сторетъ турце, и напалавина гу са сторили, ала понататъкъ е не атишло. Ние сме атъ мохамеданска вѣра, ала си тачимъ врютъ болгарцкисе работи. Гергювдень ни е праздникъ за земьôса и за всичка планинô атъ нея. Затова тагава излизаме на зелену да ломимъ клинуве и са слàгаме. Пъкъ ага са разбалѣе будно, та ходи въ Райкуву на Бралуну да са умие за здравье... И йѣ самъ ходила... Тôрнахме аднôжъ атъ тузъ, огиздени, пременени. Мôските варвѣха по-атпрешъ и ние по-изозать... Пъкъ на Вудици ага ходите на рѣкана и ние сме тамъ ала по-адолце, и бôрзаме да са умиимъ за здраве. Тоя день и мôските са кôпятъ въ рѣкана. Сае гадина акôпаха Хуска... Хемъ цалъ го фарлиха...

Мими. — Фатме, ти си много приятна жена. Искамъ да ми бѫдешъ приятелка. Само да ми приказвашъ... Вижъ, какво сладко приказвашъ!...

Фатме. — Чи да, Мими... ангелче... Може и пасестрими да станимъ, ака ищишъ...

Мими. — Не посестрими, а да сме като истински сестри. Азъ не съмъ намирала такава приятелка като тебе...

Фатме. — Че ла и йѣ викамъ... Пасестрими са затва фататъ. Астанватъ и са тачатъ като сôщи сестри. Дай си ракôта! (подаватъ си свити малкитѣ пръсти и се ржкуватъ) Ха, ние сига се фатаме пасестрими и станваме раднина...

Мими. — Ха, тъй ли... Та ставаме като сестри. Нали? (милва я)

Фатме.—Да, тъй. Йѣ йѣце галямъ гражданкисе касо тебе. Тувъ има и други жени атъ атвôде, ала са млого тьôжки, иматъ са бельки на галѣмо, та нищôтъ йѣце да думетъ съ нашенцки. Ти си йѣце льôка жена.

Мими (учудено). — Кааакъ? Лека жена!? (отдръпва се).

Фатме (уплашено). — Че оте?!... Какна стана? Да ни казахъ пакъ нѣкву лошу!? (пауза, кротко). Ти са ни галѣмишъ, ангелчето ми. Льôки люде казватъ по насъ, дето станватъ бôрже приетеле и сасъ врють са равни. Демекъ са съ дубро сôрце... И ти си такава. Другушъ самъ не видювала сакава гражданка...

Мими (спокойно, весело). — Хаа! Тъй ли!... Ала йѣ са задумахъ йѣце млогу, гаспаже... Трѣбва да си вôрвемъ, чи аставихъ Хасаня самичекъ съ дѣтену. (става и прибира бакърчето).

Фатме. — Тъй, тъй... (раздвижва се и става)

Мими. — Още ли деца имашъ, Фатме? (става, взема бакърчето и изсипва въ нѣкой сѫдъ млѣкото).

Фатме. — Имамъ еще едно... Мòмече... Зве са Сабрие, ала му викаме Бинка...

Мими (изненадано). — Ааа, вижъ какво хубаво име! Бинка!.. И азъ имамъ една приятелка въ София, художничка, Бинка Златарева...

Фатме. — Хôô! Ако има и другаде накова юме!?...

Мими. — Има... тѣ сѫ почти еднакви... Вземи си бакърчето!.. Ала поседи още малко.

Фатме. — Ааа, млогу сидѣхъ... да си вôрвемъ!...

Мими. — Нищо де, почакай!... Искамъ да си поприказваме още и да те попитамъ нѣщо... Ала право да ми кажешъ!...

Фатме (клекнала, заинтересувано). — Чи да, гаспаже, ще кажа право. Питай!

Мими. — Преди да се оженишъ, колко години се люби съ мѫжа си?

Фатме (съ промѣнено настроение). — Гаспаже Мими?... Йѣла ми на госте будинъ день. Сичку ще ти кажамъ... Атъ край до край... Ала то нашесу е просту женене, (маха ржка) набо́рзу... нема ходене и видьване касу васъ . . . (тръгва си).

Мими (спира я). Не не, чакай... Кажи ми!...

Фатме. — Другушъ, гаспаже, другушъ . . . Ага ми дойдешъ на госте. Вижъ, солкува време какъ си тува, та си еще не дахадала да видишъ, каде сидиме. Мене ще е йѣце драгу да ми дойдешъ. Сига е и байремъ, та йѣлате съ твоенъ чилѣкъ (повѣрително). И той е хубавъ чилѣкъ, гаспаже. Хичъ ни гльо́да нашенцки жени. . .

Мими (поласкана). — Ха... тъй ли?... (Взима отъ кревата нѣкакъвъ платъ и го сгъва).

Фатме. Тъй, тъй... Йѣлате! Та и ние ни сме ли люде? Нашесу е по-просту, ала. . .

Мими (подава й плата). — Вземи, Фатме!... Това е, за дето се хванахме сестри, или, както казвашъ, посестрими. . .

Фатме (изненадано). — Вахсиии, чи то е млогу, гаспаже... Ти ма йѣце даревашъ. . . Йѣ са асрамотихъ... Ала и йѣ!... (върти глава).

Мими. — Не, не, малко е дори.

Фатме. — Да ти е за здраве. . . Хо́ сига че утре ще ва чѣкамъ. . . (Тръгва си).

Мими. — Добре, ще дойдемъ. Чакай ни!

Фатме (хваща детето). — Салихку, хо́ сига, майчинъ. Ти виде ко́щаса. Атъ сига нататакъ ката утрина ще данасяшъ на айсая гаспаже пресникъ... (къмъ Мими) Саздраве, гаспаже . . . (засмѣна излиза).

Мими. — Довиждане, Фатме . . . (изпраща я).

Завеса.

Картина втора.

Сжщата сцена. Младеновъ съ очила чете вестникъ. Мими шие нѣщо.

Младеновъ (живо), — Аа! изявления на министъръ Йововъ!... (чете). „По случай откриване линията Карлово — Сопотъ министътъ на желѣзницитѣ Йововъ е направилъ предъ представителитѣ на печата следнитѣ изявления: следъ свършване това дѣло, предстои ни бърза и усилена работа по постройката на презродопската желѣзница, която ще е продължение отъ Асеновградската. Тоя въпросъ усилено се проучва, и презъ идната пролѣть работата ще почне. Въ Родопитѣ още не сме навлѣзли, и тѣхнитѣ богатства сж още неначенати. А тѣ представляватъ такъвъ грамаденъ запасъ отъ блага, че ще дадатъ благосъстояние не само на края, но и на цѣлата страна . . .“

Мими. — Ха, значи следъ нѣкоя година ще можемъ да идваме тукъ съ желѣзница, а? . . .

Младеновъ — Да, да. Презъ 1942 година ще трѣбва да бжде готова. (Оставя вестника и си сваля очилата).

Мими. — Ахъ, Жоржъ, ще́ ми се всѣко лѣто да идваме тукъ на курортъ! Азъ като че се сродихъ съ тоя край.

Младеновъ. — Да, да, може и вила да си направимъ. . . Тамъ, край Хасанъ. . .

Мими. — Слушай, Жоржъ! . . За нищо не ми е тъй мило, както за Минка. Да си кажа право, взехъ да я чувствувамъ толкова близка, като че ми е сжщинска родна сестра!

Младеновъ (иронично). — Та нали сте посестрими!!.

Мими. — Посестрими ли, сестри ли, не знамъ, но много ми е мило.

Младеновъ. — Личеше, че останаха много доволни, за дето имъ отидохме на гости, а? . . .

Мими. — Ааа, като да хвърчеше отъ радость, горката Минка!

Младеновъ. — Нали виждашъ, какъвъ затворенъ животъ каратъ! Какво!

Мими. — Затова много се радватъ, когато нѣкои отъ нашитѣ имъ отидатъ.

Младеновъ. — Какво казваше, че сме имъ направили?

Мими. — Че сме ги послагали, т. е. отнесли сме се съ уважение, почели сме ги.

Младеновъ. — Дааа... Има значение, има значение . . . И за насъ, и за тѣхъ. Тъй се разбираме едни други . . . Тъй се сродяваме по духъ . . . Напоследъкъ и азъ наистина взехъ най-искрено да обиквамъ мохамеданитѣ.

Мими. — Азъ виждамъ, че тѣ сж много чувствителни люде. На среща познавагъ, кой човѣкъ имъ е приятель, и кой не. Забеляза ли, какво казваше тя за нѣкой си окржженъ управитель тукъ. Вървѣлъ намусенъ и все поглеждалъ изъ подъ вежди. Затова всички се боели отъ него.

Младеновъ. — Да, да . . . Познавамъ го . . . (става и отива до прозореца, гледа на вънъ и се мръщи). Ехъ това време, това време! . . . Кога ще се оправи, за да излѣземъ. Колко време какъ не сме видѣли чистъ въздухъ и слънце! . . . (сочи насреща вънъ). Гледай, какви мъгли сж се завъртѣли пакъ насреща!... (ходи). Омръзна ми все вжтре стояне! . . . (чука се на вратата). Я, кой ли идва!? . . .

Отиватъ и двамата на вратата, отварятъ и влиза Хасанъ.

Хасанъ. — Добаръ день, гаспадинъ Младеновъ.

Младеновъ. — Добъръ день, Хасане . . . Слушай! Я ела тукъ, Хасане, ще те питамъ нѣщо . . . (хваща го за рамото).

Хасанъ. — Кажи, гаспадинъ . . .

Младеновъ.—Кога ще се оправи това време, бе джанъмъ?! Цѣла недѣля все вали, вали!... Мъгли, дъждъ! Не можемъ да излѣземъ! Омръзна ми все вжтре стояне! Кога ще се оправи!?

Хасанъ (самоувѣрено). Следъ два сахатя ще се аправи, гаспадинъ Младеновъ.

Младеновъ. — Какъ следъ два часа? . . . Ти си подигравашъ съ насъ, Хасане! Следъ два часа не, а следъ две недѣли нѣма да се оправи. Виждашъ ли ония мъгли (сочи презъ прозореца), какъ се премѣтатъ по Кайнадина. Снѣгъ, снѣгъ ще вали, а не че ще се оправи! . . .

Хасанъ. — Аллахъ си знае рабутата, гаспадинъ Младеновъ. Млогу време литѣ, ала днесъ са свôрши. Следъ два сахатя ти казвамъ ще се апрасви . . . Ако са ни аправи, юмесу да ми е не Хасанъ. Йѣ самъ не Аллахъ, ала разбирамъ малку и атъ негувисе рабути . . .

Младеновъ. — Еееехъ, разбирашъ! . . . Ще видимъ! . . .

Хасанъ (къмъ Мими). Гаспаже, дай ми харкомичката за прѣсну, чи Минка нема въ какво да придаи кравана давечера. Дойдахъ да я зôма.

Мими. — А да... азъ пъкъ бѣхъ забравила да го пратя (отива въ жгъла и изсипва млѣкото отъ бакърчето, следъ което го подава на Хасанъ).

Хасанъ (къмъ Младеновъ). — Пъкъ ти, гаспадинъ Младеновъ, видишъ ли ееей — нува (сочи презъ прозореца) малку облаче на вôрханъ . . . Рошаву като бѣла вôлна, катга са е пôрснала. То е което ще аправи времету. Следъ зимата иде пролѣту, следъ младостьтô — старость, а следъ айнува облаче — слôнце . . . Тъй е атъ Аллаха наредену, тъй и ще бôде . . .

Младеновъ. — Вѣрно ли е това, Хасане?...

Хасанъ. — Вѣрно е. Всички тъй вѣрватъ по насъ . . . Ние сме прости люде, та ни знаимъ йѣце

на кинига, ала който е спалъ на аткрито, пазнава па звездинѣ. За насъ небесу е кату кинига. Кокошкана пие вода и нагоре гльо̀да. Пчелана пазнава деньо̀нъ атъ утирно̀на. Атъ лѣтуту еще пазнаваме тьожка ли ще е зѝмана или льока. За сичку това даскалъ ли на учи? Не . . . Учи на небесу . . . Ние сме прости и атъ тамъ знаимъ всичку. Ей гу, малку облаче, дребну, бѣлу, по̀рснату, ала паказва, чи ще се управи времето.

Младеновъ. — Блаженъ си ти, Хасане, че си тъй невиненъ и тъй вѣрвашъ!

Мими (подава бакърчето). — Ей ти бакърчето, Хасане. Нека извинява Минка, че не ѝ го пратихъ на време.

Хасанъ. — Нема нищу. То е било оти да са видимъ пакъ. Ала йѣ дойдахъ и за другу! (бърка си въ пояса) Праводила ти е Минка армаганъ! (подава ѝ сърмени терлици) Не ли са сте фатили пасестрими!...

Мими. — О-о-о, нѣма защо, бре Хасанъ! Защо се е грижила!... (взема ги).

Хасанъ. — А-а-а, тако̀въ си е хадететъ, и трѣбва да гу по̀стуиме!...

Мими. — Нека да ѝ сж за здраве. (отива настрана и ги гледа).

Хасанъ (къмъ Младеновъ). — Ала знаите ли, гаспадинъ Младеновъ, какво ми даби драгу, дету на паслагахте и ми дойдахте на госте... Катга ми конь харизахте...

Младеновъ. — Е-е-ехъ, не е голѣма работа!

Хасанъ. — Какъ да е не галѣма рабута... Да̀ видите и ние каде седи́мъ... Ко̀щана ни е стара и немаме вашаса нагуда, ала нолкова ни са е падналу ... берекет-версинъ.

Младеновъ. — При все това, вие живѣете по щастливо отъ насъ, Хасане.

Хасанъ. — Бѣ живѣимъ, шукиръ Аллахъ... Има и други граждане тувъ, ала ни со̀ касу васъ. Ни знамъ, галѣмьо̀тъ ли са? Кой хи знае? Лѣкимъ

нищо̀тъ да дахадатъ нахъ насъ. Затва и насъ е срамъ да ходиме нахъ тѣхъ... Викаме бельки хми е не приьо̀то. Затва млогу балну ни пада, ага гльо̀даме, какъ на задѣлятъ...

Младеновъ. — Не имъ обръщайте внимание, Хасане, нали знаешъ всѣкакви хора има по свѣта...

Хасанъ. — Еехъ, има... За това хми ни фатаме кусуръ... Може да хми са ни бендисва нашесъ край. Млози викатъ, чи зорла са дашли за чиновници нахъ тузъ. Затва лю гльо̀датъ да си сторатъ пари и дрипи, че са ле измо̀кнатъ и си идатъ това нататакъ... Ни знамъ, вье какъ мислите...

Младеновъ. — А-а-а!... Хасане... Трѣбва да кажа, че и азъ съмъ тукъ чужденецъ, но моето мнение е съвсемъ друго. Дохождалъ съмъ тукъ преди 25 години, сетне дойдохъ презъ 1930 година и сега ми е третиятъ пжть. А отъ сега ще идвамъ всѣка година да прекарвамъ лѣтото. Моето мнение за вашия край е чудесно. Да не говоримъ за бедността на хората и невежеството на вашитѣ, но трѣбва да признаемъ искрено, че този край е пълненъ съ мждрость и хубость. Вижъ, ти четешъ поука отъ небето, други ораторатъ срещо, а трети оглася̀ватъ долинитѣ съ чудно хубави народни пѣсни. Всички, макаръ да сж бедни, но сж съ добъръ нравъ, съ широки сърдца и хора съ добри чувства...

Хасанъ. — Да, да... Правъ си, гаспадинъ Младеновъ... Тувашнисе люде, и християне, и мохамедане сж млогу хубави, и затова са факире... Оти тарпьо̀тъ и пани́сатъ всичку... Знаятъ и млогу, и малку... Фукаралъкасъ бельки хи е сторилъ адночни...

Младеновъ. — Скоро ще се подобри положението и на тукашнитѣ хора, Хасане. Ще видите, какво ще бжде догодина. Ей сега четохъ въ вестника, че почва строежътъ на презродопска желѣзница. Това значи, че всички вие, и мохамедани и християни, ще намѣрите препитание най-малко за петь години.

А сетне ще се разработятъ мини, гори, пѫтища ще се прокарватъ (върти ржце). Вашиятъ край е злато... злато. Чуешъ ли, Хасане? Злато за България!...

Хасанъ.—Кой знае, гаспадинъ Младеновъ... Ала ние сме изостанали млогу назатъ... До сига на са тросили само за изборе, та затва сме белки на сое халъ...

Далечъ задъ сцената се чуе: „Аллахъ икбееееееръ... Ляилляхе иль Аллаааахъ... Мухамедюрь ресюль Аллаааахъ... Ешехедю ля Илляхеее!...

Хасанъ. — Пююю! Лѣкимъ съмъ заплесъ... Колку са забавихъ!!. (тръгва си).

Мими. — Не си се забавилъ, Хасане, стой още да приказваме...

Хасанъ. — Нема, нема време

Младеновъ (спира го). — Какво значи тая пѣсень, Хасане?...

Хасанъ (възпира се). — Ни знамъ, гаспадинъ Младеновъ... Учили гу сме адно време, ала на арабски, та никой другъ башка атъ мюфтиена не го разбира... И ходжине гу билѣ ни знаятъ... Ние сме бо̂лгаре, та ни знаимъ арабски...

Младеновъ. — Азъ ще ти кажа, какво значи тая молитва, Хасане... „Нѣма другъ Богъ освенъ Бога, и Мохамедъ е неговъ Пророкъ. Свидетелствувамъ, че нѣма другъ Богъ, освенъ единчкия Богъ“.

Хасанъ. — Кой знай... Може и да е тъй... Лѣкимъ да си вбрве, че остави другуту, ами ще ми са расбрди Минка (тръгва си).

Мими. — Хасане, кажи на Минка, че ще дойда после у васъ...

Хасанъ. — Йѣ знамъ, гаспаже... Знамъ сичку... и за какво ще дойдешъ. Ала та ще ти скрие млогу рабути отъ нашету галене другушъ... Млоооогу... (върти ржка и се смѣе).

Мими (изненадано). — А?!... Защо?...

Хасанъ (повръща се. Тайно). — Слушей да ти кажемъ:.. Ищеше е другъ атъ Баблбнъ... Адно простy и загубену селу... Ала йѣ я фатихъ... Фатана мума, знаите ли кутра са зве у насъ... Дапрѣна атъ мбски рбки... Засунахъ я адинъ день въ сакаканъ да тѣхнана врата, сграбчихъ хи ракине и хи рекахъ: „Моя си вейке... иди кажи на майка ти, чи си фатана атъ мене!“ и я пуснахъ... Та си атиде. И наистина, казала бѣ... Ала атъ мене ли се оплаши, атъ хорцки клепове ли са закахари, низнамъ... но я втресееее!... Никакви лѣкове ни памогнаха. И вода атъ райкускуну бралу пи, и средоцке хожа хи пѣ, и какво еще ни правиха. Тугава будно хи бѣ казалу, чи нищу другу ни памага, освенъ чилѣщо мьбса да хапне... Пъкъ йѣ каковту бѣхъ лудъ за нея, извадихъ ножа и хръъътъ... адрѣзахъ аднб парчб атъ тузъ (сочи си лакътя).

Мими (писка). — Аааа!... (прехапва пръстъ).

Хасанъ. — Какво да правя... Млогу я гàляхъ... И сетне тьбглихъ млогу време. Раната са разнежети и цаласа рбка ми очузде... Ала ни ли бе за нея... Ходихъ па болници и доктуре... Три месеца тьбглихъ... Лѣкимъ е имало еще да са живе...

Фатме (гласътъ и задъ сцената) — Хасаааанъ! Хасанъ бреее!... Какво са бавишъ еще, бре маскаро!...

Хасанъ (скача като попаренъ). — А! Минка ма рука... Астанвайте съсъ здраве (изхвръква на вънъ).

Младеновъ (съ чувство). — Блажени сж нищитѣ духомъ, защото тѣхно е царството небесно...

Мими. — Не само небесното, но тѣ и земното правятъ като небесното!...

Младеновъ.—Да, да... Вижъ ти, вижъ ти!...

Мими. — Па ние мислимъ, че мохамеданитѣ сж прости и че нѣматъ нѣжни чувствувания!...

Младеновъ.—Какво?! нѣматъ.. чувства?... Нее!... Тѣ сѫ рицари на своето мѣсто... Тѣхнитѣ чувства и тѣхнитѣ мисли сѫ по-чисти отъ нашитѣ... Тѣхниятъ животъ е отражение на тая хееее природа (сочи вънъ). Природата е пълна съ романтизъмъ, романтични сѫ и тѣхнитѣ души... Макаръ да сѫ покрити съ дрипи и парцали... Често пѫти тѣ може да ни служатъ за примѣръ. Но ние, ние какво сме направили за тѣхъ, ние?...

Мими.—Ехъ, да му мислятъ тия, които иматъ власть въ рѫцетѣ... Ние какво ще му мислимъ...

Младеновъ. — Не власть, неее... А това трѣбва да направятъ тия, които иматъ сърдца въ гърдитѣ си!... Сърдца, Мими... Разбирашъ ли... Тия хора иматъ нужда отъ топли чувства и добри обноски... (става и отива на прозореца). Нищо друго!..

Мими. — Азъ отъ сега ще отивамъ всѣки день у Минкини... (решително) и сега отивамъ (бързо се намѣта съ шалъ и тръгва).

Младеновъ. — Ха, наистина, че се оправя времето... Правъ е Хасанъ...

Мими. — Азъ отивамъ...

Младеновъ. — Хубаво... И азъ ще дойда после... (взима си шапката).

Бързо пада

завесата.

Край.

VII. БЕЛЕЖКИ И ОЦЕНКИ

на книги, статии и известия, имащи връзка или какво да е значение за българитѣ мохамедани.

„Наши далечни роднини“ въ времето, когато царь Симеонъ е царувалъ въ България, отъ И. С. П. въ в-къ „Зора“, брой 5561 отъ 10 януарий 1938 година.

Това е една много интересна статия, въ която се дават сведения за българитѣ, нѣкогашни наши братя, приели мохамеданската религия преди повече отъ хиляда години и останали да живѣятъ край брѣговетѣ на р. Волга. Въ нея се разправя, какъ презъ първата половина на X-тия вѣкъ Алмасъ Селки, ханътъ на волжскитѣ българи, които по вѣра били езичници, и държавата имъ била на върха на своя разцвѣтъ, изпратилъ посолство до Багдадския халифъ Муктадиръ Биллахъ и го молилъ да му прати подготвени лица за строители, понеже славата на арабската държава съ своя блѣсъкъ и великолепие се носѣла навсѣкѫде. Сѫщитѣ трѣбвало да го запознаятъ и съ основитѣ на тѣхната мохамеданска религия. По това време въ България царувалъ Симеонъ, и Дунавското българско царство сѫщо било въ своя разцвѣтъ. Халифътъ изпълнилъ молбата на Алмасъ Селки и изпратилъ мохамеданска делегация начело съ видния арабски лѣтописецъ Ибнъ Фудланъ, която пристигнала въ гр. Болгаръ, столицата на Алмасъ Селки презъ м. май 922 г. (12 Мухаремъ 310 г. по Егира). Посрещнати били съ голѣми почести и уважение. Случило се презъ сѫщото време да имало и северно сияние, което арабитѣ за пръвъ пѫть наблюдавали и Ибнъ Фудланъ е оставилъ интересни описания. Презъ време на престояването на тая мохамеданска мисия тамъ, българитѣ — езичници се запознали съ основитѣ на мохамеданската вѣра и решили да я възприематъ, като изоставятъ дотогавашното езичество. Помохамеданчването станало начело съ хана Алмасъ Селки, който промѣнилъ името си на Джафаръ Бенъ Абдулахъ. И тъй поставило се началото на едно българско мохамеданско царство, което просѫществувало много години, до въздигане на татаритѣ. Впоследствие тѣ се слѣли и образували

една държава и народъ, известенъ въ историята много вѣкове следъ това, дори до последно време. Като отдѣлна държава тѣ не съществували, а винаги влизали въ състава на руската империя. Преди години въ развалинитѣ на столицата имъ Болгаръ сѫ правени разкопки и открити основитѣ на голѣми джамии и минарета. Следъ руската болшевишка революция потомцитѣ на тия българи мохамедани и татари сполетѣла общата участь и тѣ се пръснали по разнитѣ крайща на свѣта. Изгнаничеството имъ, обаче, не имъ попрѣчило да милѣятъ за своя родъ и езикъ и отпразднували презъ 1922 година хилядолѣтието отъ своето помохамеданчване, като отзнаменували това събитие съ постройката на една величествена джамия въ гр. Харбинъ, посветена на Алмасъ Селки, първиятъ български мохамеданскиханъ. Освещаването на тая джамия е станало презъ 1936 година при стечение на почитатели отъ различни краища на свѣта.

Мохамеденитѣ отъ тоя български и татарски произходъ понастоящемъ сѫ обединени въ нѣколко емигрантски колонии. По-голѣми сѫ тия въ гр. Харбинъ и Парижъ. Въ последния градъ се издава и списание „Кавказъ“, органъ на тѣхното национално движение.

Тия известия сѫ особено интересни и важни и за българитѣ мохамедани. Тѣ идатъ да посочатъ по единъ много ясенъ и нагледенъ начинъ, че понятията народность и религия сѫ съвършенно различни. Единъ човѣкъ може да бѫде правовѣренъ мохамеданинъ, да се грижи и издига паметници и храмове за своята религия, безъ ни най-малко да се мисли за турчинъ. Случаятъ е извънредно поучителенъ.

„Чепинскитѣ помаци“, отъ Ив. Дивизиевъ, статия помѣстена въ сп. „Просвѣта“ г. II, кн. X, стр. 1264 — 1267. София, юний 1937 год.

Въ тая статия се възпроизвежда разговорътъ по известния лѣтописъ отъ П. Методия Драгиновъ отъ с. Корова и сѫ посочени причинитѣ и обстоятелствата по помохамеданчването на чепинскитѣ българи. Посочени сѫ тѣхни битови, езикови и обичайни особености, а така сѫщо и останалитѣ имъ връзки съ българитѣ християни. Срѣщали се и стари родове мохамедани и християни, които продължавали да се родѣятъ и си ходѣли на гости по праздници и тържества. Всичко родно и българско е било запазено у тѣхъ, безъ какво да е чуждо влияние, ако не сѐ смѣтатъ собственитѣ имена, които единствено сѫ вземени отъ турцитѣ. При все това, обаче, и тамошнитѣ мохамедани плащали данъ на заблуждението, че сѫ турци, въпрѣки че

знаели своя произходъ и минало. Затова нѣкои правили всичко възможно да се изселятъ. Авторътъ на статията разправя интересенъ случай, какъ преди години му се отдало да отиде въ една българо-мохамеданска колиба, стопанинътъ на която продалъ цѣлия си имотъ и се гласѣлъ да замине въ тоя день. Картината била трогателна. Още отъ далече се чували плачове на жени, нареждания и стенания на деца, които оплаквали и се прощавали съ своитѣ ниви, родни планини, родна кѫща и градини. Тѣ плачели съ гласъ, падали на земята и допирали рѫцетѣ до зидоветѣ на своята кѫща, цѣлували ги, и сълзитѣ имъ се сипѣли като градъ. Най-стариятъ, макаръ да се силѣлъ да запази спокойствие, но и той клюмналъ и проплакалъ. Трогателна раздѣла съ родна земя, дето сѫ родени и живѣли тѣ, тѣхнитѣ дѣди и прадѣди отъ незапомнени времена. Сѫщиятъ день тѣ заминали. Останало само едно едро рунтаво куче, известно въ цѣлата околность съ своя лай. Следъ заминаването на господаритѣ му то млъкнало, сякашъ онѣмѣло, и никой не го чулъ вече да се обади. Следъ време стариятъ българинъ мохамеданинъ проводилъ писмо до тоя, който купилъ имота му, и горчиво оплаквалъ оставенитѣ родни балкани и студени води. По писмото имало следи и отъ сълзи. „Горкиятъ! Когато е пишелъ, сигурно си е спомнялъ за гората, за нивитѣ, за колибата, а може би и за кучето и не можелъ да удържи сълзитѣ си.“ После се чуло, че отъ зàтѫга за роденъ край и отъ лошия климатъ умрѣлъ нейде въ Анадолъ.

Случаятъ е много поучителенъ, понеже такава е участьта и на всички изселници отишли тамъ.

„Кирилица вмѣсто латиница“.

Подъ това заглавие е помѣстено едно известие въ в-къ „Миръ“ отъ 9 май 1938 год., което предава движението срѣдъ кримскитѣ татари въ Съветска Русия, които замѣнятъ сегашната си арабска азбука съ кирилицата (днешна българска, руска и сръбска азбука). Съобщението е дословно следното:

„Въ Съветска Русия се повдига отъ самитѣ мюсулмани въпросътъ, дали не е по-добре, като се напуща арабската свещена азбука, то тя да се замѣсти съ кирилицата, а не съ латиницата, както стана въ нѣкои страни. Споредъ в-къ „Правда“, кримскитѣ татари чакатъ съ нетърпение да се напечата книга на родния имъ езикъ съ славянска азбука. Това ще улесни, казва вестникътъ, племената да се приобщятъ по-лесно и къмъ руската култура“.

„Родопитѣ като селищна область и планинска система“. Историко-географски очеркъ отъ П. Делирадевъ. София, печатница „Гладстонъ“, 1937 г., стр. 128. Придружена е съ 10 картини, родопски пейзажи или исторически мѣстности и една карта — планински скелетъ на Родопската область.

Въ една сбита, но много прегледна и изчерпателна форма, известниятъ изследователь на разнитѣ български планини е разгледалъ и нашата родна планина. Отъ стр. 23 до 27 той е разгледалъ и въпроса за мохамеданизиране на родопскитѣ българи. Първи мохамедански заселници въ тоя край сѫ известнитѣ пастири — юруцитѣ, които лѣте пасѣли тукъ стадата си, а зиме слизали въ Бѣломорскитѣ низини и топли пасбища. Следи отъ тѣхъ сѫ с. с. Карабулакъ (Борино), Грохотно, Гьовренъ и Чиликли (Стоманево). Тѣ нанели значителна промѣна въ тая планина главно, като замѣнили названията на всички високи върхове, планини и мѣста съ турски. По отношение на мохамеданитѣ българи, авторътъ, възъ основа на досегашнитѣ изследвания, посочва, че тѣ сѫ помохамеданчени презъ втората половина на XVII в, когато известниятъ страстенъ ловецъ—авджи султанъ Мехмедъ IV поискалъ да се осигури съ свой едновѣрски елементъ въ тоя край и да създаде безопасни условия за ловни набѣги изъ тия планински гребени, известни тогава подъ името Доспатски планини. Седалището му е било с. Доспатъ, дето и до сега имало запазени спомени. Помохамеданчването извършилъ великиятъ везиръ Мехмедъ Кюпрюлю и то е станало въ едно време, когато въ тоя край е билъ настаналъ голѣмъ гладъ. Правило впечатление, че простиятъ народъ по-мѫчно промѣнялъ вѣрата си и по-упорито пазилъ езика си и следъ възприемането на мохамеданството. Докато заможнитѣ слоеве сѫ се претопявали скоро, въ нѣколко поколѣния, селското население останало и цѣли столѣтия запазило майчиния си езикъ, своитѣ нрави, обичаи и своя български обликъ, макаръ и да се мисли и препорѫча по едно съ нищо не оправдано заблуждение турско.

„На Коледа у българитѣ мохамедани“, отъ Мара Михаилова.

Статия, помѣстена въ в. „Миръ“, притурка отъ 15. I 1938 г., въ която описва едно свое посещение въ с. А., дето пристигнала точно на Суха Коледа. Пренощувала въ селото и на другия день—Коледа, прекарала между българитѣ мохамедани и наблюдавала интересни народни обичаи.

„Българо-мохамедански пѣсни“, събралъ Вл. Примовски, стр. 48. София, 1938 г.

Пѣснитѣ сѫ изъ челядния животъ на българитѣ мохамедани. Колкото да е малка книжката, все е единъ приносъ къмъ книжнината за българитѣ мохамедани.

Родопскитѣ издания.

Въ Родопската область излазятъ около 10 издания: вестници, списания и др., нѣкои месечни, а други седмични. Най-старото и ний-разнообразно по съдържание е сп. „Родопа“ — София, уредникъ Хр. Караманджуковъ, което е въ XVII си годишнина; следъ него идатъ „Красногоръ“ — Смоленъ — VII г., „Родопска мисъль“ — Кърджали, „Родопска искра“ — Чепеларе, „Родопско ехо“ — Асеновградъ, „Арденска дума“ и „Бѣло море“ — въ Кърджали и др. Всички тия издания, кое по-много, кое по-малко, пишатъ усърдно и за българитѣ мохамедани. Прави впечатление, че всички почти схващатъ правилно и разумно се отнасятъ къмъ така наречения въпросъ за българитѣ мохамедани. Просвѣта, знание, добри поминъчни стопански условия, добри съседски и братски отношения отъ страна на българитѣ християни — ето начинътъ, по който тѣ ще се почувствуватъ братя и привържатъ къмъ своята родина България и роднитѣ си планини. Българитѣ мохамедани сѫщо трѣбва да обикнатъ просвѣтата, да отхвърлятъ заблудата на далечното минало, да се чувствуватъ въ родна земя и да скѫсатъ съ психозата, че тѣ сѫ временни жители на тая страна. Колкото по-рано стане това, толкова по-добре и за българи християни и за българи мохамедани. Въ тоя смисъль работятъ и се списватъ, както казахме, почти всички споменати родопски издания.

НЕКРОЛОЗИ.

Еминъ Тахировъ Агушевъ
1881 — 1937 год.

На 2 юний 1937 година се помина въ с. Могилица (Тозбурунъ) Еминъ Тахировъ Агушевъ сравнително не много възрастенъ, едва 56-годишенъ. Той се отличаваше съ своя практически умъ и бѣ широко познатъ въ Родопската область съ своето будно чувство и ясно схващане на нѣщата. Роденъ е презъ 1881 година и е потомъкъ отъ видния българо-мохамедански родъ Агушевци, който не прекжсналъ връзкитѣ, си съ своитѣ еднокръвни братя, българитѣ християни, презъ време на турското владичество и въ размирни години винаги вземалъ подъ своя закрила застрашенитѣ християни. Образованието си Еминъ Тахировъ Агушевъ добилъ въ Смоленското руждие. Заради преданостьта и точното изпълнение на своята вѣра, знание на изустъ Корана, той бѣ добилъ титлата х а ф у з ъ. Покрай другитѣ си работи, все свързани съ тѣхната обща челядна задруга въ миналото, напомняща много на старитѣ славяно-български челядни задруги, при общо стопанисванъ имотъ, добитъкъ и домакински редъ, той взелъ участие и въ строителството на нова България като народенъ представитель презъ двата мандата отъ 1923 до 1931 години.

Казахме, че Еминъ Т. Агушевъ се отличаваше съ едно ясно схващане на нѣщата, защото той наистина обладаваше една голѣма обществена мждрость, будно народностно съзнание и бѣ свободенъ отъ всѣкакви предразсждаци. Мохамеданството за него не бѣ пръчка да съзнава и изповѣда открито своя български народностенъ произходъ. Прадѣдитѣ му нѣкога сж били видна българска фамилия въ с. Д. Райково, приели мохамеданската вѣра преди 3-400 години, наредъ съ цѣлото родопско мохамеданско население.

По случай смъртьта му сп. „Родопа“ отбележи за него следното:

„Вѣренъ на своята народностна интуиция, подобно на други първенци българи мохамедани въ Смоленско, въ по-

следно време покойниятъ Еминъ Т. Агушевъ бѣ взелъ открито страната на възрожденцитѣ въ Родопа, защото живѣеше съ убеждението, че вѣрата не може и не бива да дѣли родни братя и защото считаше за пръвъ дългъ на мѣстнитѣ първенци тѣ да поведатъ дѣлото за просвѣта, култура и народностно осъзнаване срѣдъ тъй много останалитѣ въ това отношение назадъ българи мохамедани, да се действува за разбирателство и обща работа между всички родопчани за духовното и морално устрояване на Родопа и за издигането на България“.

Отъ такива люде и общественици, съ такива ясни, точни и трезви разбирания именно има нужда Родопскиятъ край. И такива има, макаръ и не рѣдко. Тѣ спотайватъ обаче въ сърдцата си истината, като плащатъ по тоя начинъ дань на простотията и невежеството. Ала истината, ще блесне и ще освѣти съ своитѣ благодатни лжчи всички българи мохамедани. За примѣръ може да имъ служи покойниятъ Еминъ Тахировъ Агушевъ.

Миръ на праха му!

Аллахъ рехметь елейсънъ! Богъ да го прости!

† Антонъ Страшимировъ
1872 — 1937 год.

Всѣки родопчанинъ, мохамеданинъ или християнинъ, който е свършилъ поне курса на прогимназията, е челъ въ христоматиитѣ или други прочитни книжки родопскитѣ разкази: „Хубча“, „Изъ Родопитѣ“, „Чилъ тепе“, „Рамаданъ бегови сараи“ и др., написани на много хубавъ, лекъ и увлѣкателенъ езикъ. Авторъ на тия разкази е покойниятъ А н т о н ъ С т р а ш и м и р о в ъ. Роденъ е на 15. VI 1872 г. въ гр. Варна. Израстналъ е въ една гагаузка срѣда, дето българскиятъ езикъ малко се говорѣлъ. Това особено му подействувало да обикне своя родъ и езикъ. Културната си и обществена работа почналъ като народенъ учитель. Следъ това следвалъ въ Швейцария, следъ което пакъ учителствувалъ, но скоро се отказалъ отъ това и се отдалъ всецѣло на книжовна обществена работа като писатель, редакторъ на списания, народенъ представитель, популяренъ сказчикъ,

журналисть, театраленъ деецъ и пр. Следъ войнитѣ той живѣ сравнително по-спокоенъ животъ. Презъ септемврий м. г. той отиде на лѣчение въ Виена, откждето като че ли предчувствуваше, че нѣма да се върне живъ. Тъй и стана. На 6 декемврий той се помина и бѣ погребанъ въ София. Мнозина именити българи сж се връщали отъ тамъ тъй. . . Следъ смъртьта си той оставя грамадно литературно богатство.

Неговото творчество е тѣсно свързано съ Родопския край и по-частно съ българитѣ мохамедани. Той е първиятъ голѣмъ български писатель, написалъ литературно художествени творби за българитѣ мохамедани. Неговата легенда „Рамаданъ бегови сараи“ е едно образцово художествено произведение. Въ качеството си на първи въ Бѣломорието кметъ на гр. Ксанти, между дветѣ войни, — Антонъ Страшимировъ прекара въ тоя край едни отъ най-хубавитѣ си дни. Като туристъ и изследователь, той обиколи на длъжъ и на ширъ цѣлия Родопски лабиринтъ. Плодъ на тия му обиколки сж споменатитѣ разкази и легенди. Освенъ тѣхъ, той е написалъ още редъ крупни творби, най-важната за родопчани отъ които е „Въ южнитѣ земи“. Следъ време той даде статии и дописки съ дълбоко проникване за Родопския край. Той изтъкна важностьта и значението на тоя край не само като подземна рудница, не и като голѣмо горско богатство, а главно като съкровищница въ народностно отношение. Тукъ се криятъ най-ценнитѣ отлики на славяно-българския народъ. Мѣстнитѣ обитатели съ своята самобитна култура, битъ, езикъ, нрави и обичаи, сж гордость на България, гордость и на цѣлото славянство.

Доколко той обичаше Родопитѣ съ тѣхнитѣ хубости и богатства, се вижда отъ желанието му преди години да си направи вила въ гр. Смоленъ и тукъ негли да прекара последнитѣ си дни. Въ едно свое писмо до общината той бѣ изявилъ желание да му се даде мѣсто нѣйде „край бейскитѣ конаци“, тия конаци, които вѣроятно му навѣяли сюжета за „Рамаданъ бегови сараи“.

Поклонъ предъ паметьта му!

† Ст. Н. Шишковъ
1865 — 1937 г.

На 26 декемврий 1937 година въ гр. Пловдивъ се пресели въ вѣчностьта най-видниятъ и най-заслужилиятъ и беззаветно предаденъ ратникъ за духовното възраждане на родопскитѣ българи — мохамедани и християни, живиятъ стожеръ за българищината и патриархътъ на родопската книжовность Ст. Н. Шишковъ. Той си отиде на преклонна 72-годишна възрасть, следъ като прекара единъ животъ пъленъ съ безукоризнена, всеотдайна, народополезна дейность като учитель, писатель, редакторъ, общественикъ и родопски деецъ отъ първа величина.

Роденъ е въ с. Устово на 27 юний 1865 година. Не е добилъ високо школско образование, но чрезъ самообразование се е издигналъ на завидна висота като ученъ и изследователь, на която съ право биха му завидѣли мнозина люде съ срѣдно и висше образование. Надаренъ съ рѣдки интелектуални качества и бистро схващане на нѣщата, той почналъ своята народообществена работа като учитель, когато билъ още на 15-годишна възрасть. Едва 20-годишенъ той издава първата си печатна книга „Устово“ —описание, а следъ това се заредили много други трудове дори до самата му смърть. Учителствувалъ е въ с. с. Устово, Райково, Левочево и Върбица въ основно училище, а сетне и въ прогимназията въ с. Орѣхово. По-после е директоръ на прогимназията въ Чепеларе, премѣстена тамъ по негово настояване отъ Орѣхово, за да следватъ по-лесно и ученици отъ Ахж-челебийско. На него се дължи отварянето и на първото българо мохамеданско училище въ с. Чепеларе, съ учители българи мохамедани и християни. Следъ това учителствувалъ въ Асеновградъ и Пловдивъ, вече като гимназиаленъ учитель, кждето следъ 40-годишна непрекжсната училищна и просвѣтна дейность се пенсионира.

Името на Ст. Н. Шишковъ е тѣсно свързано съ всички родопски въпроси, въ това число и съ тия за българитѣ мохамедани. Заслугитѣ му за родния край, принесени въ важни исторически моменти, по възраждането и осъзнаването на родопскитѣ българи, едни отъ гръцко, други

отъ турско влияние, сж неоценими и велики. Цѣлиятъ си животъ той прекара въ непрекжснатъ трудъ за разбулване непроницаемия мракъ и невѣжество въ схващанията, все въ връзка съ българското минало въ Родопитѣ. Съ вѣрность и преданость, и въоржженъ съ единъ обширенъ умственъ обхватъ, Ст. Н. Шишковъ, съ своитѣ многобройни трудове, книги и списания, изнесе и убеди както нашия, така и чуждия ученъ свѣтъ въ българската принадлежность на родопскитѣ българи, като изтъкна българския имъ обликъ, българско минало, нрави, обичаи, наречие и пр. Като никой родопчанинъ не, но като никой българинъ въобще, той се рови изъ миналото и чопли най-умѣло и въ най-скрититѣ гънки на народната душа, битъ, езикъ, нрави и обичаи, за да извлѣче и изнесе българското и родно у тѣхъ. Той откри българи (мохамедани) въ крайморието до Кавала и българи край Мраморно море. Той е написалъ редица обемисти научни трудове специално за българитѣ мохамедани и, може да се каже, той бѣше единственятъ най-вещъ познавачъ на сжщитѣ. Неговитѣ всестранни трудове и по общитѣ родопски проблеми сж достатъчни, за да увѣковѣчатъ името му и да послужатъ за паметникъ и вѣчна признателность на бждещитѣ поколѣния. Изследванията му пъкъ за българитѣ мохамедани ще останатъ дълго време като основни трудове и нагода, по които ще се правятъ всички бждещи проучвания по въпроса.

Като човѣкъ той бѣше тихъ, скроменъ, благъ по душа и страстно предаденъ къмъ своитѣ изучвания, работа и занятия въ областьта на народоуката, историята, икономическитѣ въпроси и пр. Съ тия си качества той се издигна до висотата на единъ истински народенъ будитель, и вѣрваме умрѣ съ спокойна съвѣсть за достойно изпълненъ дългъ къмъ поколѣние и родина.

Напоследъкъ той се живо интересуваше и отъ живота на българо-мохамеданската културно-просвѣтна дружба „Родина“, на която желаеше разцвѣтъ и широки проявления.

Миръ на праха му! Вѣчна му память! Поклонъ предъ неговото дѣло!

СПИСЪКЪ

на членоветѣ — действителни и спомагателни — на Българо-мохамеданската културно-просвѣтна и Благотворителна дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ къмъ 20 априлъ 1938 година.

Основатели:

Юсеинъ Бейски
Ахмедъ С. Хусковъ
Мехмедъ Ишарлиевъ
Арифъ Юс. Бейски
Зюйди Челебиевъ
Османъ Ходжаджиковъ
Асанъ Шеховъ
Исенъ Челебиевъ
Незифъ Рѣчниковъ
Асанъ Фисенски
Салихъ Узуновъ
Адилъ Ходжаджиковъ
Сюлманъ Фисенски
Ахмедъ Куцевъ
Юсеинъ Якубовъ
Салихъ Ходжаджиковъ
Салихъ Бошнаковъ
Исенъ Байрамовъ
Смайлъ Джелаловъ
Тодоръ Г. Петровъ
Петъръ Ан. Мариновъ
Д-ръ Г. Григоровъ

Постжпили:

Салихъ А. Чакъровъ
Мехмедъ С. Дрѣновъ
Брахимъ Лущевъ
Никола Г. Узуновъ
Исенъ Сеферковъ
Мехмедъ Билянски
Салихъ М. Рѣчниковъ
Мехмедъ Карахусевъ
Салихъ М. Шеховъ
Асанъ Шерифовъ
Асанъ С. Писковъ
Салихъ М. Лущевъ
Махмудъ С. Идризовъ
Адемъ М. Енузовъ
Мехмедъ Кобатевъ
Арифъ Буйковъ
Мехмедъ Нуриевъ
Салихъ А. Симидчийски
Салихъ И. Мезиневъ
Мехмедъ И. Мезиневъ
Шукри Фисенски
Хашимъ Кременаровъ
Хюсни Юмеровъ
Исуфъ Шишманаговъ
Мехм. С. Дервишевъ
Ахм. А. Чакъровъ
Мехмедъ Ходжаджиковъ
Адилъ С. Исенкехейовъ
Афузъ Шерифъ Алиевъ
Ахмедъ Кобатевъ

ВЕСТИ ОТЪ РЕДАКЦИЯТА.

Сборникъ „Родина“ се списва въ духа, цѣлитѣ и задачитѣ на устава, който е ржководното начало на Българо-мохамеданската културно-просвѣтна и благотворителна дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ.

Ще излазя споредъ времето и набранитѣ срѣдства периодически, поне единъ пѫть въ годината, въ обемъ около 5—10 печатни коли.

Програмата и застѫпенитѣ отдѣли се виждатъ отъ съдържанието на настоящата книга.

Умоляватъ се г. г. авторитѣ-сътрудници да пращатъ материалитѣ си за сборникъ „Родина“ ясно и четливо написани, по възможность на пишуща машина и само на едната страна на листа.

Ония издателства и автори, които желаятъ книгитѣ имъ да бѫдатъ отбелязвани и оценени, се умоляватъ да пращатъ по единъ екземпляръ отъ изданията си на долупосочения адресъ.

Редакциитѣ и издателитѣ, на които се праща сборникъ „Родина“ „въ замѣна“, се умоляватъ и тѣ да пращатъ изданията си.

Цената на всѣка книга отъ сборника ще се опредѣля отдѣлно следъ отпечатването ѝ и ще е поставена на последната страница на корицитѣ.

Всичко, що се отнася до сборника, да се адресира:

До Българо-мохамеданската културно-просвѣтна и благотворителна дружба „Родина“, въ гр. Смоленъ.

КОНАКЪТЪ НА БРАХÔМЪ БЕЯ ВЪ ГР. СМОЛЕНЪ

СТРОЕНЪ ОКОЛО 1810 ГОД.

Въ него сега живѣятъ семействата отъ голѣмия родъ БЕЙСКИ, потомци на Брахôмъ бея, братъ Салихъ-аговъ.